

DZIAŁALNOŚĆ CHARYTATYWNA

JAKO PRZEJAW
WOLNOŚCI
RELIGIJNEJ

Działalność charytatywna jako przejaw wolności religijnej

DZIAŁALNOŚĆ CHARYTATYWNA JAKO PRZEJAW WOLNOŚCI RELIGIJNEJ

Wydawnictwo

bernardinum

Pelplin 2021

© Uniwersyteckie Centrum Badań Wolności Religijnej, Warszawa 2021

Redakcja

Mariusz Boguszewski, Andrzej Kwaśniewski,
Rafał Pokrywiński, Marlena Kałużyńska-Tyburka

Recenzenci

ks. dr hab. prof. ucz. Rafał Bednarczyk, UKSW Warszawa
ks. dr hab. prof. ucz. Roman Buchta, UŚ Katowice

Korekta

Urszula Hańkiewicz

Łamanie i projekt okładki

Grzegorz Sztandera

Okładka

Miłosierny Samarytanin, mal. Jacopo Bassano, 1561 r.

ISBN 978-83-8127-695-5

Wydawnictwo „Bernardinum” Sp. z o.o.

ul. Biskupa Dominika 11, 83-130 Pelplin

tel. 58 536 17 57, fax 58 536 17 26

bernardinum@bernardinum.com.pl

www.bernardinum.com.pl

Druk i oprawa:

Drukarnia Wydawnictwa „Bernardinum” Sp. z o.o., Pelplin

SPIS TREŚCI

WSTĘP – ks. Jan Kazimierz Przybyłowski	9
--	---

* * *

Encyklika <i>Deus caritas est</i> , cz. 2 – Benedykt XVI	13
--	----

* * *

CARITAS ET LIBERTAS

PRZEMYSŁAW CZARNEK

Lubelszczyzna dla Syrii oraz HAART Kenya	37
Lublin Region for Syria and HAART Kenya	

WALDEMAR CISŁO

Dziesięciolecie wojny w Syrii a los chrześcijan (2011–2021). Działania Papieskiego Stowarzyszenia Pomoc Kościołowi w Potrzebie	51
Ten years of war in Syria and the fate of Christians (2011–2021). Activities of the Pontifical Foundation of Church Aid in Need	

MARIUSZ BOGUSZEWSKI

Działalność Papieskiego Stowarzyszenia Pomoc Kościołowi w Potrzebie w 2020 roku	71
Activities of the Pontifical Foundation of Aid to the Church in Need in 2020	

TADEUSZ KAMIŃSKI

Wolność działalności charytatywnej Kościoła i jej uwarunkowania polityczno-prawne	83
Freedom of church charitable activity and its political and legal conditions	

RAFAŁ POKRYWIŃSKI

Charytatywny znak wiarygodności Kościoła w Polsce	101
The charity sign of credibility of the Church in Poland	

WOJCIECH SADŁOŃ

- Katolickie organizacje charytatywne.
Raport z badań katolickich organizacji charytatywnych
oraz przyparafialnej aktywności charytatywnej 123
Catholic charitable organizations. Report on the survey
of Catholic Charitable Organizations and parish charitable activities

WOJCIECH MISZTAŁ, MACIEJ RADEJ

- Zainteresowanie w Internecie kościelną działalnością
charytatywną 143
Online interest in Church charitable activities

MARLENA KAŁUŻYŃSKA-TYBURSKA

- Jak dziś pomagać? Nowe media – nowe metody w działalności
charytatywnej Kościoła 161
How to help today? New media - new methods in the Church's charitable activities

ANNA KOŁODZIEJSKA

- Budowa jachtu „Ojciec Bogusław” jako alternatywna metoda pracy
z osobami w kryzysie bezdomności – Kamiliańska Misja Pomocy
Społecznej i Fundacja Palecznego 175
Building of the yacht “Ojciec Boguslaw” (“Father Boguslaw”) as an
alternative method of working with people facing the crisis of homelessness
– Camillian Mission for the Homeless and Paleczny Foundation

JAROSŁAW RÓŻAŃSKI

- Misje wobec integralnego rozwoju człowieka 189
Missions towards Integral Human Development

JAN PRZYBYŁOWSKI

- Fenomen „dzieci trzeciej kultury”. Zagrożenie i szansa
dla tradycyjnej kultury i prawdziwej wolności 215
The phenomenon of „Third Culture Children”.
Threat and opportunity to traditional culture and true freedom

**ORGANIZACJE CHARYTATYWNE
W KRAJACH AFRYKAŃSKICH**

KYEYUNE VIANNEY

- Charity activities in Lugazi Diocese in Uganda 237

CONSTANTINE RUPINY	
Socio-pastoral services in Nebbi Catholic diocese, Uganda	245
LEONARD SANYU	
Hoima Caritas Development Organization (HOCADAO)	249
SAMUEL MUGISA	
How the Catholic Church and Church-affiliated aid Organisations are helping the poor in the Diocese of Fort Portal, Uganda	257
LOUIS MBUYEH	
Charitable works in Cameroon	267
MARCEL KPUDZEKA	
A presentation of “Caritas Kumbo”	275
ALEXANDER NYAM DUNG	
Pastoral Charity: Social Dimension of the Church’s Mission	281
BRUNO NAANLONG YENKWO	
The activities of Caritas/JDPC in the Catholic diocese of Shendam	289
MICHAEL CHIMWALA	
Charitable Activities in the Catholic Archdiocese of Blantyre-Malawi	299
AERON KUMUSEKERE	
Charity organisations in the Archdiocese of Harare	305
TESFAYE AGO	
A presentation on the charity activities in the Apostolic Vicariate of Awassa – Ethiopia	311
* * *	
ZAKOŃCZENIE – ks. Rafał Pokrywiński	321

WSTĘP

„I to wszystko psu na budę bez miłości”.
(ks. Jan Twardowski, *Miłość*)

Każdy człowiek ma prawo do miłości, do wolności, do szczęścia, do prawdy. Lista praw osoby ludzkiej jest bardzo długa, dlatego być może nie wszyscy ją znają w całości. Są jednak prawa, które są tak potrzebne człowiekowi jak powietrze, którym oddycha, jak pokarm, dzięki któremu żyje, jak woda, która gasi pragnienie. Takim prawem jest miłość. Miłości nie można skorumpować, bo to by znaczyło, że można przekupić Boga, który jest Miłością. Jest jednak niezawodny sposób, aby poznać miłość i jej doświadczyć: „trzeba nam chwycić Pana Boga za serce, bo to jest Jego słaba strona” (św. Teresa Wielka). I jest jeszcze wiara. „Światłu wiary, ze względu na to, że jest ono związane z prawdą miłości, nie jest obcy świat materialny, ponieważ miłość przeżywa się zawsze w ciele i duszy; światło wiary jest światłem wcielonym, mającym źródło w świetlanym życiu Jezusa. Oświeca ono również materię, ufa w jej ład, wie, że w niej otwiera się coraz szersza droga harmonii i zrozumienia. Tym samym wiara wywiera dobroczynny wpływ na spojrzenie nauki: zaprasza ona uczonego, by pozostał otwarty na rzeczywistość z całym jej niewyczerpanym bogactwem. Wiara pobudza zmysł krytyczny, ponieważ nie pozwala, by badania zadowalały się swymi formułami, i pomaga im zrozumieć, że natura jest zawsze większa. Zachęcając do zdumienia wobec tajemnicy stworzenia, wiara poszerza horyzonty rozumu, by lepiej oświecić świat odślaniający się przed badaniami naukowymi” (Franciszek, Encyklika *Lumen fidei*, n. 577).

Poszukiwaniom miłości i wolności na drodze wiary poświęcona była konferencja zorganizowana w dniu 16 marca 2021 roku przez

Uniwersyteckie Centrum Badań Wolności Religijnej, które działa na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. To prężnie rozwijające się Centrum powstało dzięki Ministerstwu Edukacji i Nauki, przy osobistym wsparciu Pana Ministra prof. Przemysława Czarnka.

I główny temat: wolność, i miejsce, i wydarzenia organizowane przez Centrum łączy cel naukowy i praktyczny – i tak dzięki konferencji naukowej przygotowanej przez Centrum na temat *Caritas i wolności* powstała książka zawierająca materiały naukowe, które mogą posłużyć do realizacji projektów wdrożeniowych. Chodzi bowiem o to, aby miłości nadać kształt wolności i szczęścia ludzi najbardziej opuszczonych i oczekujących realnej pomocy. Bieda nie pozwala bowiem człowiekowi ani być wolnym, ani szczęśliwym, a tym bardziej czuć się kochanym.

Abp Fulton John Sheen pisał, że wolność jest tam, gdzie jest sprawiedliwość. Często promowana jest jednak wolność bez sprawiedliwości, a to jest podstawowa przyczyna wojen w dzisiejszym świecie. Jezus nauczał, że „błogosławieni są ci, którzy łakną i pragną sprawiedliwości” oraz „błogosławieni są ci, którzy cierpią prześladowania dla sprawiedliwości, albowiem do nich należy królestwo niebieskie”. To zatem chrześcijanie są wezwani do tego, aby w świecie, który szaleje na punkcie wolności, rozwinęli flagę sprawiedliwości, a wtedy będziemy wolni. „Szukajcie wpierw królestwa Bożego i jego sprawiedliwości, a wszystko inne będzie wam przydane” (por. *A Declaration of Dependence*, 1941, s. 52).

Sprawiedliwość połączona z miłością tworzy Caritas kościelną. Benedykt XVI nauczał w encyklice *Deus caritas est* (n. 19), że „cała działalność Kościoła jest wyrazem miłości, która pragnie całkowitego dobra człowieka: pragnie jego ewangelizacji przez Słowo i Sakramenty, co jest dziełem często heroicznym w jego historycznej realizacji; pragnie jego promocji w różnych wymiarach życia i ludzkiej aktywności. Miłość jest zatem służbą, którą Kościół pełni, aby nieustannie wychodzić naprzeciw cierpieniom i potrzebom, również material-

nym, ludzi. Właśnie na tym aspekcie, na «posłudze miłości» pragnę zatrzymać się w tej drugiej części encykliki”. I to właśnie na ten temat wypowiadali się również uczestnicy konferencji organizowanej przez Uniwersyteckie Centrum Badań Wolności Religijnej na UKSW w Warszawie, zatytułowanej: Działalność charytatywna jako przejaw wolności religijnej. *Notabene* dla zapoznania się z problematyką *Caritas* kościelnej warto z uwagą przeczytać zamieszczony w książce obszerny fragment wspomnianej wyżej encykliki z części drugiej pt.: „*Caritas*. dzieło miłości dokonywane przez Kościół jako «wspólnotę miłości»” (n. 19–42). Natomiast już w ramach osobistej lektury zachęcamy do przeczytania pierwszej jej części zatytułowanej: „Jedność miłości w stworzeniu i historii zbawienia” (nr 2–18).

Wśród prelegentów konferencji naukowej na temat *Caritas* i wolności znaleźli się przedstawiciele różnych dyscyplin naukowych. Wartością dodaną tej publikacji jest natomiast jej ściśle naukowy charakter. Artykuły w niej zamieszczone zostały bowiem przygotowane zgodnie z metodologią naukową, ale jednocześnie każdy autor postarał się, aby przedstawić oryginalną propozycję wdrożenia teorii w praktykę życia codziennego.

Warto też zwrócić uwagę, że w tej książce znajdują się materiały doktorantów Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego pochodzących z różnych krajów Afryki. Z ich refleksji wynika, że problem wolności, to nie tylko poszanowanie godności człowieka, ale także sprawiedliwości i miłości społecznej, dzięki której skutecznie można rozwiązywać wiele bolączek ludzi biednych, pokrzywdzonych i nieszczęśliwych.

Ta książka otwiera serię kolejnych publikacji poświęconych wolności religijnej i różnym jej uwarunkowaniom w świecie współczesnym. Uniwersyteckie Centrum Badań Wolności Religijnej na UKSW w Warszawie, przy współpracy z polskimi i zagranicznymi ośrodkami naukowymi zajmującymi się wolnością religijną, będzie przygotowywać kolejne krajowe i międzynarodowe konferencje i sympozja, aby problemy wolności religijnej przybliżyć jak najszerszej opinii publicz-

nej i wyczulać organizacje społeczne i konkretne osoby, zwłaszcza te, które mają realny wpływ na życie społeczne, aby wspólnie działać na rzecz poszanowania wolności i innych praw wynikających z godności osobowej człowieka.

Zachęcamy do uważnej lektury tej publikacji, licząc na życzliwość czytelników i włączenie się aktywne w różne formy działalności obywatelskiej służącej w miłości ludziom potrzebującym wsparcia i pomocy; bo jak pisał ks. Jan Twardowski: „I to wszystko psu na budę bez miłości”.

Ks. prof. dr hab. Jan Kazimierz Przybyłowski
*Kierownik Katedry Teologii Pastoralnej i Nauk Pomocniczych
Zastępca Dyrektora Uniwersyteckiego
Centrum Badań Wolności Religijnej
na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie*

BENEDYKT XVI

ENCYKLIKA DEUS CARITAS EST*

Część druga

Caritas. Dzieło miłości dokonywane przez Kościół jako „wspólnotę miłości”

Caritas Kościoła jako przejaw miłości trynitarnej

19. „Jeśli widzisz miłość, widzisz Trójcę” – pisał św. Augustyn¹. W dotychczasowej refleksji mogliśmy patrzeć na Tego, którego przebili (por. J 19, 37; Za 12, 10), rozpoznając zamysł Ojca, który poruszony miłością (por. J 3, 16) posłał swojego jednorodzonego Syna na świat, aby odkupił człowieka. Umierając na krzyżu – jak relacjonuje Ewangelista – Jezus „oddał Ducha” (por. J 19, 30), zadatek tego daru Ducha Świętego, którego miał udzielić po zmartwychwstaniu (por. J 20, 22). W ten sposób miała się zrealizować obietnica o strumieniach wody żywej, które – dzięki wylaniu Ducha Świętego – wypływają z serc wierzących (por. J 7, 38–39). Duch bowiem objawia się jako wewnętrzna moc, która harmonizuje ich serca z Sercem Chrystusa i uzdalnia ich do miłowania braci, tak jak On ich miłował, kiedy pochylał się, aby umywać nogi uczniom (por. J 13, 1–13), a zwłaszcza, gdy oddał za nas życie (por. J 13, 1; 15, 13).

Duch jest także mocą, która przemienia serce wspólnoty kościelnej, aby była w świecie świadkiem miłości Ojca, który chce uczynić z ludzkości jedną rodzinę w swoim Synu. Cała działalność Kościoła jest wyrazem miłości, która pragnie całkowitego dobra człowieka: pragnie jego ewangelizacji przez Słowo i Sakramenty, co jest dziełem często

Źródło: https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20051225_deus-caritas-est.html.

¹ *De Trinitate*, VIII, 8, 12: CCL 50, 287.

heroicznym w jego historycznej realizacji; pragnie jego promocji w różnych wymiarach życia i ludzkiej aktywności. Miłość jest zatem służbą, którą Kościół pełni, aby nieustannie wychodzić naprzeciw cierpieniom i potrzebom, również materialnym, ludzi. Właśnie na tym aspekcie, na „posłudze miłości” pragnę zatrzymać się w tej drugiej części encykliki.

Caritas zadaniem Kościoła

20. Miłość bliźniego zakorzeniona w miłości Boga jest przede wszystkim powinnością każdego poszczególnego wierzącego, ale jest także zadaniem całej wspólnoty kościelnej, i to na każdym jej poziomie: od wspólnoty lokalnej, przez Kościół partykularny, aż po Kościół powszechny w jego wymiarze globalnym. Również Kościół, jako wspólnota, winien wprowadzać miłość w czyn. Konsekwencją tego jest fakt, że miłość potrzebuje również organizacji, aby w sposób uporządkowany mogła służyć wspólnocie. Świadomość tego zadania odgrywała w Kościele rolę konstytutywną od samych jego początków. „Ci wszyscy, którzy uwierzyli, przebywali razem i wszystko mieli wspólne. Sprzedawali majątki i dobra i rozdzielali je każdemu według potrzeby” (Dz 2, 44–45). Św. Łukasz mówi o tym w kontekście swego rodzaju definicji Kościoła, którego elementy konstytutywne stanowią: trwanie w „nauce Apostołów”, we „wspólnocie” (*koinonia*), w „łamaniu chleba” i w „modlitwach” (por. Dz 2, 42). Element „wspólnoty” (*koinonia*), z początku nieokreślony, jest wyrażany konkretnie w wyżej cytowanych wersetach: polega ona mianowicie na tym, że wierzący mają wszystko wspólne i że nie istnieje już między nimi zróżnicowanie na bogatych i ubogich (por. również Dz 4, 32–37). Ta radykalna forma wspólnoty materialnej nie mogła być wprawdzie utrzymana, gdy Kościół zaczął się rozrastać, pozostała jednak istotna idea: we wspólnocie wierzących nie może być takiej formy ubóstwa, by komuś odmówiono dóbr koniecznych do godnego życia.

21. Decydującym krokiem w trudnym poszukiwaniu rozwiązań dla realizacji tej podstawowej zasady eklezjalnej był wybór siedmiu

mężczyzn, co dało początek posłudze diakońskiej (por. Dz 6, 5–6). W pierwotnym Kościele wytworzyła się nierówność w codziennym rozdawnictwie jałmużny dla wdów, pomiędzy grupami mówiącymi po hebrajsku i po grecku. Apostołowie, którym przede wszystkim została powierzona „modlitwa” (Eucharystia i Liturgia) oraz „posługa Słowa”, poczuli się nadmiernie obciążeni „obsługiwaniem stołów”; zdecydowali zatem, że skoncentrują się na swej zasadniczej posłudze, a dla nowego zadania, równie koniecznego w Kościele, stworzą kolegium siedmiu osób. I ta grupa jednak nie miała spełniać tylko praktycznej posługi rozdawnictwa: mieli to być mężczyźni „pełni Ducha i mądrości” (por. Dz 6, 1–6). Oznacza to, że służba społeczna, jaką mieli wypełniać była bardzo konkretna, ale równocześnie była to służba duchowa; ich rola zatem była prawdziwie duchowa i realizowało się w niej podstawowe zadanie Kościoła, którym jest właśnie uporządkowana miłość bliźniego. Wraz z utworzeniem tego kolegium Siedmiu, „diakonia” – posługa miłości bliźniego, spełniana zbiorowo w sposób zorganizowany – została już wprowadzona do fundamentalnej struktury Kościoła.

22. Z upływem lat, wraz ze stopniowym rozprzestrzenianiem się Kościoła, działalność charytatywna utwierdziła się jako jeden z istotnych jego sektorów, obok udzielania Sakramentów i głoszenia Słowa: praktyka miłości wobec wdów i sierot, wobec więźniów, chorych i wszystkich potrzebujących należy do jego istoty w równej mierze, jak posługa Sakramentów i głoszenie Ewangelii. Kościół nie może zaniedbać posługi miłości, tak jak nie może zaniedbać Sakramentów i Słowa. Wystarczy kilka przykładów, aby to zilustrować. Męczennik Justyn (zm. ok. 155) opisuje w kontekście niedzielnej celebracji chrześcijańskiej również działalność charytatywną, związaną z Eucharystią. Zamożni składają ofiary biskupowi w miarę swych możliwości, każdy według własnej woli; z tych ofiar utrzymuje on sieroty i wdowy oraz tych, którzy z powodu choroby lub z innych przyczyn znaleźli się w potrzebie, jak również więźniów i cudzoziem-

ców². Wielki pisarz chrześcijański Tertulian (zm. po 220) opowiada, jak budziła zdumienie wśród pogan troska chrześcijan o wszystkich potrzebujących, również o niechrześcijan³. Można uważać, że kiedy Ignacy Antiocheński (zm. ok. 117) określał Kościół rzymski jako ten, który „przewodzi w miłości (*agape*)”⁴, w tej definicji chciał wyrazić w jakiś sposób również jego konkretną działalność charytatywną.

23. W tym kontekście może się wydawać pożyteczne odniesienie do pierwotnych struktur prawnych dotyczących działalności charytatywnej Kościoła. Około połowy IV wieku w Egipcie formuje się tak zwana *diakonia*; jest to w poszczególnych monasterach instytucja odpowiedzialna za całość aktywności opiekuńczej, czyli posługi charytatywnej. Z tych zaczątków rozwinęła się w Egipcie, aż do VI wieku, korporacja w pełni umocowana prawnie, której władze cywilne powierzają nawet jakąś część zboża do publicznego rozdawnictwa. W Egipcie nie tylko każdy monaster, ale również każda diecezja miała w końcu swoją *diakonię* – instytucję, która później rozwinęła się zarówno na wschodzie, jak i na zachodzie. Papież Grzegorz Wielki (zm. 604) mówi o *diakonii* Neapolu. Istnienie *diakonii* w Rzymie jest udokumentowane dopiero począwszy od VII i VIII wieku. Oczywiście jednak już wcześniej, od samych początków, opieka nad ubogimi i cierpiącymi, zgodnie z zasadami życia chrześcijańskiego zawartymi w Dziejach Apostolskich, należała do działalności Kościoła w Rzymie. Żywym tego przykładem jest postać diakona Wawrzyńca (zm. 258). Dramatyczny opis jego męczeństwa był znany już św. Ambrożemu (zm. 397) i w istocie przedstawia nam z pewnością autentyczną postać świętego. Jako odpowiedzialnemu za troskę o biednych, po uwięzieniu jego współbraci i papieża, dano mu czas, aby zebrał skarby Kościoła i przekazał je władzom państwowym. Wawrzyniec rozdzielił pieniądze, które miał, pomiędzy ubogich, a potem

² Por. *I Apologia*, 67: PG 6, 429.

³ Por. *Apologeticum* 39, 7: PL 1, 468.

⁴ *Ep. ad Rom.*, *Inscr.*: PG 5, 801.

z nimi – jako prawdziwym skarbem Kościoła – stawiał się przed obliczem władz państwowych⁵. Niezależnie od tego, jak się ocenia historyczną autentyczność tych szczegółów, Wawrzyniec pozostał w pamięci Kościoła jako wybitny przedstawiciel kościelnej *caritas*.

24. Wspomnienie postaci cesarza Juliana Apostaty (zm. 363) może raz jeszcze pokazać, jak bardzo istotna dla Kościoła pierwszych wieków była zorganizowana i praktykowana *caritas*. Jako sześciolatek Julian był świadkiem zabójstwa swego ojca, brata i innych członków rodziny, dokonanego przez strażę cesarskiego pałacu; odpowiedzialnością za tę brutalność – słusznie czy nie – obciążył imperatora Konstancjusza, który uważał się za wielkiego chrześcijanina. Z tego powodu wiara chrześcijańska była dla niego raz na zawsze zdyskredytowana. Gdy został imperatorem, zdecydował się odnowić pogaństwo, antyczną religię rzymską, reformując ją jednocześnie w taki sposób, aby mogła stać się siłą napędową imperium. W tej perspektywie obficie czerpał inspirację z chrześcijaństwa. Ustanowił hierarchię metropolitów i kapłanów. Kapłani musieli troszczyć się o miłość bogów i bliźniego. W jednym ze swoich listów⁶ napisał, że jedyną rzeczą, która trafiała mu do przekonania w chrześcijaństwie, była działalność charytatywna Kościoła. Dla jego nowego pogaństwa było zatem sprawą decydującą przeciwstawić systemowi działalności charytatywnej Kościoła, podobną działalność w ramach jego religii. „Galilejczycy” – mówił – tak zdo-byli świat. Trzeba było z nimi rywalizować, a nawet ich przewyższyć. W ten sposób imperator potwierdzał, że *caritas* była decydującą cechą wyróżniającą chrześcijańską wspólnotę Kościoła.

25. Dotarwszy do tego miejsca, zwróćmy w naszej refleksji uwagę na dwa istotne elementy:

⁵ Por. Ambroży z Mediolanu, *De officiis ministrorum*, II, 28, 140: PL 16, 141.

⁶ Por. *Ep.* 83: J. Bidez, *L'Empereur Julien. Oeuvres complètes*, Paryż 1960², t. I, 2^a, s. 145.

a) Wewnętrzna natura Kościoła wyraża się w troistym zadaniu: głoszenie Słowa Bożego (*kerygma-martyria*), sprawowanie Sakramentów (*leiturgia*), posługa miłości (*diaconia*). Są to zadania ściśle ze sobą związane i nie mogą być od siebie oddzielone. *Caritas* nie jest dla Kościoła rodzajem opieki społecznej, którą można by powierzyć komu innemu, ale należy do jego natury, jest niezbywalnym wyrazem jego istoty⁷.

b) Kościół jest rodziną Bożą w świecie. W tej rodzinie nie powinno być nikogo, kto cierpiałby z powodu braku tego, co konieczne. Jednocześnie jednak *caritas-agape* wykracza poza granice Kościoła; przypowieść o dobrym Samarytaninie pozostaje kryterium miary, nakłada powszechność miłości, która kieruje się ku potrzebującemu, spotkanemu „przypadkiem” (por. Łk 10, 31), kimkolwiek jest. Obok tego uniwersalnego przykazania miłości, istnieje również konieczność specyficznie eklezjalna – mianowicie, by w Kościele jako rodzinie żaden z jej członków nie cierpiał, gdy jest w potrzebie. Taki jest sens słów Listu do Galatów: „A zatem, dopóki mamy czas, czynmy dobrze wszystkim, a zwłaszcza naszym braciom w wierze” (6, 10).

Sprawiedliwość i miłość

26. Począwszy od dziewiętnastego wieku wysuwane były zastrzeżenia przeciw działalności charytatywnej Kościoła, rozwijane potem z naciskiem przez myśl marksistowską. Ubodzy, mówi się, nie potrzebują dzieł charytatywnych, ale sprawiedliwości. Dzieła charytatywne – jałmużna – w rzeczywistości są dla bogatych sposobem pozwalającym uniknąć zaprowadzenia sprawiedliwości i uspokoić sumienia, by zachować ich pozycje, które pozbawiają ubogich ich praw. Zamiast popierać przez poszczególne dzieła miłosierdzia istniejący stan rzeczy, należałoby stworzyć porządek prawny, w którym wszyscy otrzymywaliby swoją część światowych dóbr, a zatem nie potrzebowaliby już dzieł miłosier-

⁷ Por. Kongregacja ds. Biskupów, *Dyrektorium Apostolorum Successores* (AS) o pasterskiej posłudze Biskupów (22 II 2004), n. 194, Watykan 2004, 2^a, s. 205–206.

dzia. W tej argumentacji, trzeba przyznać, jest coś z prawdy, ale też nie jest wolna od błędu. To prawda, że podstawową zasadą państwa powinno być usilne dążenie do sprawiedliwości i że celem sprawiedliwego porządku społecznego jest zagwarantowanie każdemu jego udziału w części dóbr wspólnych, z zachowaniem zasady pomocniczości. Zawsze było to podkreślane przez chrześcijańską naukę o państwie i społeczną naukę Kościoła. Zagadnienie sprawiedliwego porządku we wspólnocie, z historycznego punktu widzenia, weszło w nową fazę, gdy uformowało się społeczeństwo przemysłowe XIX wieku. Powstanie nowoczesnego przemysłu zburzyło stare struktury społeczne, a wzrost liczby otrzymujących wynagrodzenie spowodował radykalne zmiany w układzie stosunków społecznych, w których decydującą kwestią stał się stosunek między kapitałem i pracą – kwestia ta w takiej formie wcześniej nie była znana. Struktury produkcyjne i kapitał były nową władzą, która, złożona w ręce niewielu, prowadziła masy pracownicze do utraty praw, przeciw czemu trzeba było protestować.

27. Należy przyznać, że przedstawiciele Kościoła bardzo powoli przyjmowali do świadomości, że problem sprawiedliwej struktury społeczeństwa jawił się w nowy sposób. Nie brak było pionierów: jednym z nich był na przykład biskup Ketteler z Moguncji (zm. 1877). W odpowiedzi na konkretne potrzeby powstawały również koła, stowarzyszenia, związki, federacje, a przede wszystkim nowe zgromadzenia zakonne, które w dziewiętnastym wieku wyszły naprzeciw ubóstwu, chorobom i sytuacjom związanym z brakami w sektorze edukacji. W roku 1891, wraz z Encykliką *Rerum novarum* Leona XIII, problem ten znalazł odzwierciedlenie w magisterium papieskim. Następnie, w 1931 roku, ukazała się Encyklika Piusa XI *Quadragesimo anno*. Błogosławiony Papież Jan XXIII opublikował w 1961 roku Encyklikę *Mater et Magistra*, zaś Paweł VI w Encyklice *Populorum progressio* (1967) i w Liście apostołskim *Octogesima adveniens* (1971) podjął z mocą problematykę socjalną, która w międzyczasie nabrzmiała przede wszystkim w Ameryce Łacińskiej. Mój wielki Poprzednik Jan Paweł II pozostawił nam

trylogię Encyklik społecznych: *Laborem exercens* (1981), *Sollicitudo rei socialis* (1987) i w końcu *Centesimus annus* (1991). W ten sposób, w zderzeniu z wciąż nowymi sytuacjami i problemami, rozwijała się katolicka doktryna społeczna, która w 2004 roku została zaprezentowana w sposób całościowy w *Kompendium nauki społecznej Kościoła* zredagowanym przez Papieską Radę *Iustitia et Pax*. Marksizm wskazał w rewolucji światowej i w przygotowaniu do niej panaceum na problemy społeczne: przez rewolucję i następującą po niej kolektywizację środków produkcji – twierdziła ta doktryna – wszystko nagle miało funkcjonować w inny i lepszy sposób. Ten sen rozwiął się. W trudnej sytuacji, w jakiej dziś się znajdujemy również z powodu globalizacji ekonomii, nauka społeczna Kościoła stała się podstawowym wskazaniem proponującym słuszne kierunki również poza jego granicami: kierunki te – w obliczu postępującego rozwoju – powinny być podejmowane w dialogu ze wszystkimi, którzy prawdziwie troszczą się o człowieka i jego świat.

28. Aby dokładniej zdefiniować relację pomiędzy koniecznym zaangażowaniem na rzecz sprawiedliwości i posługą charytatywną, trzeba wziąć pod uwagę dwie podstawowe, istniejące sytuacje:

a) Sprawiedliwy porządek społeczeństwa i państwa jest centralnym zadaniem polityki. Państwo, które nie kierowałoby się sprawiedliwością, zredukowałoby się do wielkiej bandy złodziei, jak powiedział kiedyś św. Augustyn: *Remota itaque iustitia quid sunt regna nisi magna latrocinia?*⁸. Do podstawowej struktury chrześcijaństwa należy rozróżnienie tego, co należy do Cezara, od tego co należy do Boga (por. Mt 22, 21), to znaczy rozróżnienie pomiędzy państwem i Kościołem, albo, jak mówi Sobór Watykański II, autonomia rzeczywistości doczesnych⁹. Państwo nie może narzucać religii, ale musi zagwarantować jej wolność i pokój pomiędzy wyznawcami różnorodnych religii; Kościół jako społeczny wyraz

⁸ *De civitate Dei*, IV, 4: CCL 47, 102.

⁹ Por. Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*, n. 36.

wiary chrześcijańskiej, ze swej strony, ma swoją niezależność i na bazie wiary żyje w formie wspólnotowej, którą państwo powinno respektować. Obie sfery są rozdzielone, ale pozostają zawsze we wzajemnej relacji.

Sprawiedliwość jest celem, a więc również wewnętrzną miarą każdej polityki. Polityka jest czymś więcej niż prostą techniką dla zdefiniowania porządków publicznych: jej źródło i cel znajdują się właśnie w sprawiedliwości, a ta ma naturę etyczną. Tak więc państwo nieuchronnie staje wobec pytania: jak realizować sprawiedliwość tu i teraz? To zaś pytanie zakłada inne, bardziej radykalne: co to jest sprawiedliwość? Jest to problem, który dotyczy rozumu praktycznego; aby jednak rozum mógł funkcjonować uczciwie, musi być stale oczyszczany, gdyż jego zaślepienie etyczne, wynikające z przewagi interesu i władzy, która go zaślepia, jest zagrożeniem, którego nigdy nie można całkowicie wyeliminować.

W tym punkcie stykają się polityka i wiara. Oczywiście wiara ma swoją specyficzną naturę jako spotkanie z żyjącym Bogiem – spotkanie, które otwiera przed nami nowe horyzonty bardzo dalekie od zakresu właściwego rozumowi. Równocześnie jednak jest ona dla tego rozumu siłą oczyszczającą. Wychodząc od Bożej perspektywy, uwalnia go od zaślepienia, a tym samym pomaga mu być sobą. Wiara pozwala rozumowi lepiej spełniać jego zadanie i lepiej widzieć to, co jest mu właściwe. W tym miejscu należy umieścić katolicką naukę społeczną: nie ma ona zamiaru przekazywać Kościołowi władzy państwa. Nie chce również narzucać tym, którzy nie podzielają wiary, perspektyw i sposobów zachowania, które do niej przynależą. Po prostu chce mieć udział w oczyszczaniu rozumu i nieść pomoc, aby to, co sprawiedliwe mogło tu i teraz być rozpoznane, a następnie realizowane.

Nauka społeczna Kościoła argumentuje, wychodząc od rozumu i prawa naturalnego, a więc od tego, co jest wspólne naturze każdej istoty ludzkiej. Wie, że nie jest zadaniem Kościoła sprawić, aby sama ta nauka miała znaczenie polityczne: ona chce służyć formowaniu sumienia w polityce i wpływać na to, aby rosła czujność na prawdziwe wymagania sprawiedliwości i równocześnie gotowość do reakcji

w oparciu o nie, również gdy sprzeciwiałoby się to osobistej korzyści. Oznacza to, że budowanie sprawiedliwego porządku społecznego i państwowego, dzięki któremu każdemu byłoby dane to, co mu się należy, jest podstawowym zadaniem, które każde pokolenie musi na nowo podejmować. Ponieważ chodzi tu o zadanie polityczne, nie może być ono bezpośrednią misją Kościoła. Ponieważ jednak jest to równocześnie pierwszorzędne zadanie ludzkie, Kościół ma obowiązek współdziałać, przez oczyszczanie rozumu i formację etyczną, aby wymagania sprawiedliwości stały się zrozumiałe i politycznie wykonalne.

Kościół nie może i nie powinien podejmować walki politycznej, aby realizować jak najbardziej sprawiedliwe społeczeństwo. Nie może i nie powinien stawiać się na miejscu państwa. Nie może też jednak i nie powinien pozostawać na marginesie w walce o sprawiedliwość. Musi włączyć się w nią przez argumentację rozumową i obudzić siły duchowe, bez których sprawiedliwość, domagająca się zawsze wyrzeczeń, nie może utrwalić się i rozwijać. Sprawiedliwa społeczność nie może być dziełem Kościoła, lecz powinna być realizowana przez politykę. Niemniej Kościół jest głęboko zainteresowany budowaniem sprawiedliwości przez otwieranie inteligencji i woli na wymagania dobra.

b) Miłość – *caritas* – zawsze będzie konieczna, również w najbardziej sprawiedliwej społeczności. Nie ma takiego sprawiedliwego porządku państwowego, który mógłby sprawić, że posługa miłości byłaby zbędna. Kto usiłuje uwolnić się od miłości, będzie gotowy uwolnić się od człowieka jako człowieka. Zawsze będzie istniało cierpienie, które potrzebuje pocieszenia i pomocy. Zawsze będzie samotność. Zawsze będą sytuacje materialnej potrzeby, w których konieczna jest pomoc w duchu konkretnej miłości bliźniego¹⁰. Państwo, które chce zapewnić wszystko, które wszystko przyjmuje na siebie, w końcu staje się instancją biurokratyczną, nie mogącą zapewnić najistotniejszych rzeczy, których człowiek cierpiący – każdy człowiek – potrzebuje: pełnego miłości osobistego oddania. Nie państwo, które

¹⁰ Por. AS, n. 197, s. 209.

ustala i panuje nad wszystkim, jest tym, którego potrzebujemy, ale państwo, które dostrzeże i wesprze, w duchu pomocniczości, inicjatywy podejmowane przez różnorakie siły społeczne, łączące w sobie spontaniczność i bliskość z ludźmi potrzebującymi pomocy. Kościół jest jedną z tych żywotnych sił: pulsuje w nim dynamizm miłości wzbudzonej przez Ducha Chrystusa. Ta miłość daje ludziom nie tylko pomoc materialną, ale również odpoczynek i troskę o duszę, pomoc często bardziej konieczną od wsparcia materialnego. Opinie, według których sprawiedliwe struktury czyniłyby zbytecznymi dzieła charytatywne, faktycznie kryją w sobie również materialistyczną koncepcję człowieka: założenie, według którego człowiek miałby być „samym chlebem” (por. Mt 4, 4; por. Pwt 8, 3) – przekonanie, które upokarza człowieka i nie uznaje właśnie tego, co jest specyficznie ludzkie.

29. W ten sposób możemy teraz bardziej precyzyjnie określić w życiu Kościoła relację pomiędzy zaangażowaniem na rzecz sprawiedliwej organizacji państwa i społeczeństwa z jednej strony, a uporządkowaną wspólnotowo działalnością charytatywną z drugiej. Wykazaliśmy, że kształtowanie sprawiedliwych struktur nie jest bezpośrednim zadaniem Kościoła, ale przynależy do sfery polityki, to znaczy do zakresu rozumu autoodpowiedzialnego. Zadanie Kościoła w tym zakresie jest pośrednie, polegające na udziale w oczyszczaniu rozumu i budzeniu sił moralnych, bez których nie mogą być stworzone sprawiedliwe struktury, ani też nie mogą one funkcjonować na dłuższą metę.

Bezpośrednie zadanie działania na rzecz sprawiedliwego porządku społecznego jest natomiast właściwe wiernym świeckim. Jako obywatele państwa są powołani do osobistego uczestnictwa w życiu publicznym. Nie mogą zatem rezygnować z udziału „w różnego rodzaju działalności gospodarczej, społecznej i prawodawczej, która w sposób organiczny służy wzrastaniu «wspólnego dobra»”¹¹. Misją

¹¹ Por. Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Christifideles laici* (ChL) [1988], (30 XII 1988), 42: „Acta Apostolicae Sedis” (AAS), 81(1989), n. 41.

wiernych świeckich jest zatem kształtować właściwie życie społeczne, respektując jego uprawnioną autonomię i współpracując z innymi obywatelami zgodnie z ich kompetencjami i odpowiedzialnością¹². Choć specyficzne wyrazy kościelnej *caritas* nie mogą mieszać się z działalnością państwa, pozostaje prawdą, że powinna ona ożywiać całą egzystencję wiernych świeckich, a więc także ich aktywność polityczną, traktowaną jako „miłość społeczną”¹³.

Organizacje charytatywne Kościoła stanowią jego *opus proprium*, zadanie mu właściwe, w którym nie współpracuje jako dodatkowy partner, ale działa jako podmiot bezpośrednio odpowiedzialny, robiąc to, co przynależy do jego natury. Kościół nigdy nie może być zwolniony od czynienia *caritas* jako uporządkowanej działalności wierzących i, z drugiej strony, nigdy nie będzie takiej sytuacji, w której *caritas* poszczególnych chrześcijan nie będzie potrzebna, gdyż człowiek, poza sprawiedliwością, potrzebuje i zawsze będzie potrzebował miłości.

Różnorakie struktury działalności społecznej dzisiaj

30. Zanim spróbujemy zdefiniować specyficzny profil kościelnej działalności w służbie człowieka, chciałbym teraz spojrzeć na ogólną sytuację w zmaganiach o sprawiedliwość i o miłość w świecie.

a) Środki masowego przekazu uczyniły dziś naszą planetę mniejszą, w szybkim tempie zbliżając ludzi i głęboko różniące się kultury. Jeżeli to „przebywanie razem” niekiedy rodzi nieporozumienia i napięcia, to jednak fakt poznania w sposób bardziej bezpośredni potrzeb ludzi staje się apelem o udział w ich sytuacji i trudnościach. Każdego dnia stajemy się świadomi, jak wiele jest cierpienia w świecie, pomimo wielkiego postępu na polu nauki i techniki, z powodu różnorakiej biedy materialnej i duchowej. Nasze czasy domagają się

¹² Por. Kongregacja Nauki Wiary, *Nota doktrynalna odnośnie do niektórych kwestii związanych z zaangażowaniem i udziałem wiernych świeckich w życiu politycznym* (24 XI 2002), n. 1, „L'Osservatore Romano”, 17 stycznia 2003, s. 6.

¹³ *Katechizm Kościoła katolickiego*, n. 1939.

zatem nowej gotowości do wychodzenia naprzeciw potrzebującemu bliźniemu. Już Sobór Watykański II podkreślał to jasno w słowach: „Dziś, gdy zostały usprawnione środki komunikacji, dzięki którym w pewnej mierze zostało pokonane oddalenie między ludźmi [...] działalność charytatywna może i powinna [...] ogarniać swym zasięgiem wszystkich bez wyjątku ludzi i wszystkie potrzeby”¹⁴.

Z drugiej strony – a jest to aspekt procesu globalizacji pobudzający do działania, a zarazem dodający otuchy – współczesność dostarcza nam niezliczonych narzędzi do niesienia pomocy humanitarnej potrzebującym siostram i braciom, nowoczesnych systemów rozdzielania pożywienia i odzieży, jak również możliwości zaferowania mieszkania i gościny. Wykraczając poza granice wspólnot narodowych, troska o bliźniego zmierza w ten sposób do rozszerzenia horyzontów na cały świat. Sobór Watykański II słusznie zauważył: „Wśród znaków naszych czasów na szczególne podkreślenie zasługuje owo nieodwracalnie wzrastające poczucie solidarności wszystkich narodów”¹⁵. Instytucje państwowe i organizacje humanitarne wspierają inicjatywy, których celem jest owa solidarność, zwłaszcza przez dotacje lub ulgi podatkowe, albo też uruchamiając duże fundusze. W ten sposób solidarność wyrażana przez społeczeństwo obywatelskie znacząco przewyższa tę, którą okazują jednostki.

b) W tej sytuacji pojawiły się i rozwinęły nowe formy współpracy instancji państwowych i kościelnych, które okazały się owocne. Instancje kościelne, z przejrzystością ich działań i wiernością obowiązkowi świadczenia o miłości, mogą po chrześcijańsku animować również instancje cywilne, sprzyjając wzajemnej koordynacji, która będzie dobrze wpływać na skuteczność posługi charytatywnej¹⁶. Podobnie uformowały się w tym kontekście różnorakie organizacje, które stawiają sobie cele charytatywne albo filantropijne, podejmujące

¹⁴ Dekret o apostołstwie świeckich *Apostolicam actuositatem*, n. 8.

¹⁵ Tamże, n. 14.

¹⁶ Por. AS, n. 195, s. 206–208.

w obliczu istniejących problemów socjalnych i politycznych wysiłki, by znaleźć zadowalające rozwiązania w wymiarze humanitarnym. Ważnym zjawiskiem w naszych czasach jest powstanie i rozszerzanie się różnych form wolontariatu, które wyrażają się w wielorakich usługach¹⁷. Pragnę wyrazić moje uznanie i wdzięczność wszystkim, którzy w jakikolwiek sposób uczestniczą w tej działalności. To szerokie zaangażowanie stanowi dla młodych szkołę życia i uczy solidarności, gotowości do dawania nie tylko czegoś, ale siebie samych. Anty-kulturze śmierci, która wyraża się na przykład w narkotykach, przeciwstawia w ten sposób miłość, która nie szuka siebie samej, ale która właśnie w gotowości „utracenia siebie” (por. Łk 17, 33n) dla drugiego jawi się jako kultura życia.

Również w samym Kościele katolickim i w innych Kościołach i Wspólnotach kościelnych pojawiły się nowe formy działalności charytatywnej i odnowiły się formy dawne, nabierając nowego rozmachu. Są to formy, w których często można z powodzeniem łączyć ewangelizację z dziełem miłosierdzia. Pragnę wyraźnie potwierdzić to, co mój wielki Poprzednik Jan Paweł II powiedział w swojej Encyklice *Sollicitudo rei socialis*¹⁸, gdy deklarował gotowość Kościoła katolickiego do współpracy z Organizacjami charytatywnymi tych Kościołów i Wspólnot, gdyż wszyscy poruszeni jesteśmy tą samą podstawową motywacją i mamy przed oczami ten sam cel: prawdziwy humanizm, który uznaje w człowieku obraz Boży i pragnie wspierać go w realizacji życia odpowiadającego tej godności. Encyklika *Ut unum sint* jeszcze raz podkreśliła, że aby świat stał się lepszy, konieczne jest, by chrześcijanie przemawiali jednym głosem i działali na rzecz „szacunku dla praw i potrzeb wszystkich, zwłaszcza ubogich, poniżonych i bezbronnych”¹⁹. Chciałbym tu wyrazić moją radość z faktu, że to pragnienie znalazło w świecie szerokie echo w postaci licznych inicjatyw.

¹⁷ Por. ChL, n. 41.

¹⁸ Por. n. 32: AAS, 80(1988), s. 556.

¹⁹ Por. n. 43: AAS, 87(1995), s. 946.

Specyficzny profil działalności charytatywnej Kościoła

31. Przyrost liczby różnorodnych organizacji, które służą człowiekowi, odpowiadając na jego potrzeby, w gruncie rzeczy tłumaczy się faktem, że imperatyw miłości bliźniego został przez Stwórcę wpisany w samą naturę człowieka. Ten przyrost jest również efektem obecności w świecie chrześcijaństwa, które wciąż na nowo budzi i uskutecznia ten imperatyw, często w historii głęboko zaniedbany. Reforma pogaństwa, którą usiłował przeprowadzić Julian Apostata, jest jedynie początkowym przykładem tej skuteczności. W tym sensie siła chrześcijaństwa wykracza daleko poza granice wiary chrześcijańskiej. Jest zatem bardzo ważne, aby działalność charytatywna Kościoła jaśniała wciąż swym blaskiem i nie rozplynęła się w zwyczajnej organizacji asystencjalnej, stając się po prostu jedną z jej odmian. Jakie jednak są elementy konstytutywne, które stanowią o istocie chrześcijańskiej i kościelnej *caritas*?

a) Jak pokazuje przykład dobrego Samarytanina z przypowieści, *caritas* chrześcijańska jest przede wszystkim odpowiedzią na to, co w konkretnej sytuacji stanowi bezpośrednią konieczność: głodni muszą być nasyceni, nadzy odziani, chorzy leczeni z nadzieją na uzdrowienie, więźniowie odwiedzani itd. Organizacje charytatywne Kościoła, począwszy od *Caritas* (diecezjalnej, narodowej i międzynarodowej) muszą zrobić wszystko co możliwe, aby były do dyspozycji odpowiednie środki i nade wszystko by byli ludzie, którzy podejmą takie zadania. Gdy chodzi o posługę spełnianą wobec cierpiących, potrzeba przede wszystkim kompetencji profesjonalnych: niosący pomoc powinni być przygotowani w taki sposób, aby potrafili robić to, co właściwe we właściwy sposób, podejmując wysiłek dalszej troski. Kompetencja zawodowa jest tu pierwszym, podstawowym wymogiem, ale ona sama nie wystarczy. Chodzi bowiem o istoty ludzkie, a one zawsze potrzebują czegoś więcej niż technicznie poprawnej opieki. Potrzebują człowieczeństwa. Potrzebują serdecznej uwagi. Ci, którzy działają w Instytucjach charytatywnych Kościoła, powinni odznaczać się tym, że nie ograniczają się do sprawnego wypełnienia, co stosowne w danej chwili, ale z sercem poświęcają się na rzecz drugiego, w taki sposób, aby doświadczył on

bogactwa ich człowieczeństwa. Dlatego takim pracownikom, oprócz przygotowania profesjonalnego, potrzeba również i nade wszystko „formacji serca”: trzeba ich prowadzić ku takiemu spotkaniu z Bogiem w Chrystusie, które by budziło w nich miłość i otwierało ich serca na drugiego, tak aby miłość bliźniego nie była już dla nich przykazaniem nałożonym niejako z zewnątrz, ale konsekwencją wynikającą z ich wiary, która działa przez miłość (por. Ga 5, 6).

b) Chrześcijańska działalność charytatywna musi być niezależna od partii i ideologii. Nie jest środkiem do zmieniania świata w sposób ideologiczny i nie pozostaje na usługach światowych strategii, ale jest aktualizacją tu i teraz miłości, której człowiek potrzebuje zawsze. Czasy obecne, zwłaszcza począwszy od XIX wieku, są zdominowane przez różne nurty filozofii postępu, której formą najbardziej radykalną jest marksizm. Częścią strategii marksistowskiej jest teoria zubożenia: kto w sytuacji niesprawiedliwej władzy – utrzymuje ona – pomaga człowiekowi przez dzieła charytatywne, faktycznie służy aktualnemu systemowi niesprawiedliwości, sprawiając, że jawi się, przynajmniej do pewnego stopnia, jako znośny. W ten sposób jest hamowany potencjał rewolucyjny, a więc blokuje się przemiany ku lepszemu światu. Dlatego też *caritas* jest kontestowana i atakowana jako system zachowawczy. W rzeczywistości jest to filozofia niehumanistyczna. Człowiek, który żyje teraz jest poświęcany „molochowi” przyszłości – przyszłości, której realne nadejście pozostaje co najmniej wątpliwe. W rzeczywistości nie można promować nadawania światu ludzkiego kształtu, chwilowo rezygnując z postępowania po ludzku. Możemy mieć udział w kształtowaniu lepszego świata jedynie wtedy, gdy spełniamy dobro teraz i osobiście, z pasją i wszędzie tam, gdzie możemy, niezależnie od strategii i programów partii. Program chrześcijański – program dobrego Samarytanina, program Jezusa – to „serce, które widzi”. Takie serce widzi, gdzie potrzeba miłości i działa konsekwentnie. Oczywiście, gdy działalność charytatywna jest podejmowana przez Kościół jako inicjatywa wspólnotowa, ze spontanicznością jednostki musi być połączone również programowanie, przewidywanie, współpraca z innymi podobnymi instytucjami.

c) Ponadto *caritas* nie może być środkiem do tego, co dzisiaj określa się mianem prozelityzmu. Miłość jest bezinteresowna; nie praktykuje się jej dla osiągnięcia innych celów²⁰. Nie oznacza to jednak, że działalność charytatywna powinna, by tak powiedzieć, zostawić Boga i Chrystusa na boku. Znowu chodzi o całego człowieka. Często najgłębszą przyczyną cierpienia jest właśnie brak Boga. Ten, kto praktykuje *caritas* w imieniu Kościoła nie będzie nigdy starał się narzucać innym wiary Kościoła. On wie, że miłość w jej czystości i bezinteresowności jest najlepszym świadectwem o Bogu, w którego wierzymy i który zachęca nas do miłowania. Chrześcijanin wie, kiedy jest czas sposobny do mówienia o Bogu, a kiedy jest słuszne zamilknięć i pozwolić mówić jedynie miłości. On wie, że Bóg jest miłością (por. 1J 4, 8) i staje się obecny właśnie wtedy, gdy nie robi się nic innego ponad to, że się kocha. On wie – wracając do wcześniejszych pytań – że lekceważenie miłości jest lekceważeniem Boga i człowieka, jest pokusą, by nie zważać na Boga. W konsekwencji najlepsza obrona Boga i człowieka polega właśnie na miłości. Jest zadaniem organizacji charytatywnych Kościoła umacnianie tego przekonania w świadomości ich członków, tak by przez ich działanie – tak, jak przez ich mówienie, milczenie i przykład – stawali się wiarygodnymi świadkami Chrystusa.

Odpowiedzialni za działalność charytatywną Kościoła

32. W końcu musimy zwrócić uwagę na wspomnianych już odpowiedzialnych za działalność charytatywną Kościoła. Już we wcześniejszych rozważaniach stało się jasne, że prawdziwym podmiotem różnych Organizacji katolickich, które prowadzą działalność charytatywną, jest sam Kościół – i to na wszystkich poziomach, począwszy od parafii, poprzez Kościoły partykularne, aż do Kościoła powszechnego. Dlatego jakże słuszne było ustanowienie przez mojego czcigodnego Poprzednika Pawła VI Papieskiej Rady *Cor unum* jako instancji Stolicy

²⁰ Por. AS, n. 196.

Apostolskiej odpowiedzialnej za wspieranie współpracy pomiędzy organizacjami i koordynację akcji charytatywnych podejmowanych przez Kościół katolicki. Z kolei strukturze episkopalnej Kościoła odpowiada fakt, że w Kościołach partykularnych biskupi, jako następcy Apostołów, ponoszą jako pierwsi odpowiedzialność za realizację, także dziś, programu wskazanego w *Dziejach Apostolskich* (por. 2, 42–44): Kościół jako rodzina Boża, powinien być dziś, tak jak wczoraj, miejscem wzajemnej pomocy i równocześnie miejscem gotowości do służenia wszystkim potrzebującym pomocy, nawet tym, którzy pozostają poza nim. Podczas liturgii święceń biskupich, właściwy akt konsekracji jest poprzedzony kilkoma pytaniami do kandydata, w których wyrażają się istotne elementy jego posługi i zostają przypomniane związane z nią obowiązki. W tym kontekście przyjmujący święcenia przyrzeka wyraźnie, że w imię Pana będzie gościnny i miłosierny dla biednych i wszystkich potrzebujących pocieszenia i pomocy²¹. *Kodeks prawa kanonicznego*, w kanonach dotyczących posługi biskupiej, nie traktuje wyraźnie o *caritas* jako specyficznym zakresie działalności biskupiej, ale mówi ogólnie o zadaniu biskupa, którym jest koordynacja różnych dzieł apostołstwa z poszanowaniem ich własnego charakteru²². Ostatnio jednak Dyrektorium o pasterskiej posłudze Biskupów pogłębiło bardziej konkretnie kwestię obowiązku *caritas* jako istotnego zadania Kościoła i biskupa w jego diecezji²³ i podkreśliło, że działalność charytatywna jest aktem własnym Kościoła i że tak samo jak posługa Słowa i Sakramentów przynależy do istoty jego pierwotnej misji²⁴.

33. Jeśli chodzi o współpracowników, którzy praktycznie wykonują pracę charytatywną w Kościele, to co istotne, zostało już powiedziane: nie powinni oni inspirować się ideologiami poprawiania świata, ale

²¹ Por. Pontificale Romanum, *De ordinatione episcopi*, n. 43.

²² Por. kan. 394; *Kodeks kanonów Kościołów Wschodnich*, kan. 203.

²³ Por. AS, n. 193–198.

²⁴ Por. tamże, n. 194.

mają kierować się wiarą, która działa przez miłość (por. Ga 5, 6). Powinny to być osoby dotknięte przede wszystkim miłością Chrystusa, osoby, których serce zdobył Chrystus swą miłością, budząc w nich miłość bliźniego. Kryterium inspirującym ich działanie powinno być zdanie z Drugiego Listu do Koryntian: „Miłość Chrystusa przynagła nas” (5, 14). Świadomość, że w Nim sam Bóg ofiarował się za nas aż do śmierci, powinna skłaniać nas do tego, byśmy nie żyli już dla siebie samych, ale dla Niego, a wraz z Nim dla innych. Kto kocha Chrystusa, kocha Kościół i pragnie, aby Kościół coraz bardziej był wyrazem i narzędziem miłości, która od Niego emanuje. Współpracownik każdej katolickiej Organizacji charytatywnej pragnie pracować z Kościołem, a zatem z biskupem, aby miłość Boga rozszerzała się w świecie. Przez swój udział w praktykowaniu miłości Kościoła, chce być świadkiem Boga i Chrystusa i dlatego właśnie chce bezinteresownie spełniać dobro dla ludzi.

34. Otwarcie wewnętrzne na katolicki wymiar Kościoła ukierunkuje współpracownika na zgodne współdziałanie z podobnymi Organizacjami w wychodzeniu naprzeciw różnorodnym potrzebom, winno to jednak dokonywać się z poszanowaniem specyficznego profilu posługi, jakiej oczekuje Chrystus i Jego uczniowie. Św. Paweł w swoim hymnie o miłości (por. 1Kor 13) naucza nas, że *caritas* jest zawsze czymś więcej, niż zwyczajną działalnością: „Gdybym rozdał na jałmużnę całą majątność moją, a ciało wystawił na spalenie, lecz miłości bym nie miał, nic mi nie pomoże” (w. 3). Hymn ten powinien być *Magna Charta* całej posługi kościelnej; są w nim zebrane wszystkie refleksje na temat miłości, które snuliśmy w tej encyklice. Działanie praktyczne pozostaje niewystarczające, jeżeli nie jest w nim uchwytana miłość do człowieka, miłość, która się karmi spotkaniem z Chrystusem. Głęboki, osobisty udział w potrzebie i cierpieniu drugiego staje się w ten sposób daniem samego siebie: aby dar nie upokarzał drugiego, muszę mu dać nie tylko coś mojego, ale siebie samego, muszę być obecny w darze jako osoba.

35. Ten właściwy sposób służenia czyni posługującego pokornym. Nie wynosi się on nad drugiego, jakkolwiek nędzna byłaby w danym momencie jego sytuacja. Chrystus zajął ostatnie miejsce na świecie – krzyż – i właśnie z tą radykalną pokorą odkupił nas i nieustannie nam pomaga. Kto pomaga, dostrzega, że właśnie w ten sposób i jemu jest udzielana pomoc; nie jest jego zasługą, ani tytułem do chluby fakt, że może pomagać. To zadanie jest łaską. Im bardziej ktoś angażuje się na rzecz innych, tym bardziej zrozumie i przyjmie słowo Chrystusa: „Słudzy nieużyteczni jesteśmy” (Łk 17, 10). Uznaje bowiem, że działa nie z powodu swojej wyższości, albo większej skuteczności, ale dlatego, że Pan go obdarowuje. Czasami nadmiar potrzeb i ograniczone możliwości własnego działania mogą go wystawiać na pokusę zniechęcenia. Ale właśnie wtedy będzie mu pomocna świadomość, że ostatecznie jest on jedynie narzędziem w rękach Pana; uwolni się wówczas od mniemania, że sam i osobiście musi realizować konieczne naprawianie świata. W pokorze będzie robił to, co jest dla niego możliwe i w pokorze zawierzy resztę Panu. To Bóg włada światem, nie my. My służymy Mu na tyle, na ile możemy i dopóki On daje nam siłę. Robić jednak wszystko to, co możemy w oparciu o siłę, jaką dysponujemy, to zadanie dobrego sługi Jezusa Chrystusa, które zawsze jest źródłem jego dynamizmu: „Miłość Chrystusa przynagła nas” (2Kor 5, 14).

36. Doświadczenie bezmiar potrzeb może z jednej strony nas skłaniać ku ideologii, która pretenduje do wykonania tego, czego, jak się wydaje, nie osiąga Boże władanie nad światem: uniwersalne rozwiązanie każdego problemu. Z drugiej może stać się pokusą bierności opartą o wrażenie, że i tak nic nie może być zrealizowane. W tej sytuacji żywy kontakt z Chrystusem jest decydującą pomocą, aby pozostać na właściwej drodze: ani nie popaść w pychę, która deprecjonuje człowieka i w rzeczywistości niczego nie buduje, ale raczej burzy, ani też nie poddać się rezygnacji, która nie pozwoliłaby, abyśmy dali się prowadzić miłości i w ten sposób służyć człowiekowi. Modlitwa, jako sposób czerpania wciąż na nowo sił od Chrystusa, staje się konkretną koniecznością. Kto modli się, nie traci czasu, nawet jeśli wszystko wskazuje na potrzebę

pilnej interwencji i skłania nas jedynie do działania. Pobożność nie osłabia walki z ubóstwem czy nawet biedą bliźniego. Błogosławiona Teresa z Kalkuty jest wymownym przykładem, że czas poświęcony Bogu na modlitwie nie tylko nie szkodzi skutecznej i operatywnej miłości bliźniego, ale w rzeczywistości jest jej niewyczerpanym źródłem. W liście na Wielki Post 1996 roku Błogosławiona pisała do swoich świeckich współpracowników: „Potrzebujemy tej intymnej więzi z Bogiem w naszym codziennym życiu. Jak możemy ją nawiązać? Przez modlitwę”.

37. Nadszedł moment, aby potwierdzić wagę modlitwy wobec aktywizmu i groźnej sekularyzacji wielu chrześcijan zaangażowanych w pracę charytatywną. Oczywiście chrześcijanin, który modli się, nie chce zmieniać planów Bożych, czy korygować tego, co Bóg przewidział. Pragnie czegoś więcej, spotkania z Ojcem Jezusa Chrystusa, prosząc, aby On był obecny z pociechą Ducha w nim i w jego pracy. Zażyłość z Bogiem osobowym i poddanie się Jego woli chronią przed degradacją człowieka, ratują go z niewoli fanatycznych i terrorystycznych doktryn. Autentycznie religijna postawa daleka jest od wynoszenia się do roli sędziego Boga, oskarżania Go, że pozwala na biedę, nie mając litości dla swoich stworzeń. Kto usiłuje walczyć z Bogiem w imię dobra człowieka, na kogo będzie mógł liczyć, gdy działanie ludzkie okaże się bezsilne?

38. Oczywiście Hiob może żalić się przed Bogiem z powodu istniejącego w świecie niezrozumiałego cierpienia, jawiącego się jako nieusprawiedliwione. Dlatego tak mówi o swoim bólu: „Obym wiedział, gdzie można Go znaleźć, do Jego bym dotarł stolicy. Znałbym słowa obrony mojej, pojmował, co będzie mówił. Czy z wielką mocą ma się ze mną spierać? Więc drzę przed Jego obliczem, ze strachem o Nim rozmyślam, Bóg grozą przenika me serce, Wszechmocny napętnia mnie lękiem” (23, 3.5–6.15–16). Często nie jest nam dane poznać, dlaczego Bóg powstrzymuje rękę zamiast interweniować. Zresztą On nie zabrania nam wołać jak Jezus na krzyżu: „Boże mój, Boże mój, czemuś Mnie opu-

ścił?” (Mt 27, 46). Powinniśmy pozostawać z tym pytaniem przed Jego obliczem w modlitewnym dialogu: „Jak długo jeszcze będziesz zwlekał, Panie święty i prawdziwy?” (Ap 6, 10). Św. Augustyn daje odpowiedź wiary na to nasze cierpienie: „*Si comprehendis, non est Deus* – jeśli Go pojmujesz, nie jest Bogiem”²⁵. Nasz protest nie jest wyzwaniem rzuconym Bogu, ani insynuacją błędu, słabości lub obojętności w Nim, czy też, że „*spi*” (por. 1Krl 18, 27). Raczej jest prawdą, że nasze wołanie jest – jak na ustach ukrzyżowanego Jezusa – ostatecznym najgłębszym wyrażeniem naszej wiary w Jego wszechmoc. Chrześcijaństwo bowiem, pomimo wszystkich nieporozumień i zamieszania w otaczającym ich świecie, nie przestają wierzyć w „dobroć i miłość Boga do ludzi” (por. Tt 3, 4). Choć jak inni ludzie pogrążeni są w dramatycznej złożoności dziejów, pozostają utwierdzeni w przekonaniu, że Bóg jest Ojcem i kocha nas, nawet jeżeli jego milczenie pozostaje dla nas niezrozumiałe.

39. Wiara, nadzieja i miłość są nierozdzielne. Nadzieja w praktyce wyraża się w cnocie cierpliwości, która nie słabnie w czynieniu dobra nawet w obliczu pozornej porażki, i w pokorze, która akceptuje misterium Boga i ufa Mu nawet w ciemności. Wiara ukazuje nam Boga, który dał swojego Syna za nas i budzi w nas zwycięską pewność, że to prawda: Bóg jest miłością! W ten sposób przemienia w nas niecierpliwość i nasze wątpliwości w pewną nadzieję, że Bóg trzyma w swoich rękach świat, i że mimo wszelkich ciemności On zwycięża, jak to we wstrząsających obrazach ilustruje w sposób radosny Apokalipsa. Wiara, która jest świadoma miłości Boga objawionej w przebitym na krzyżu Sercu Jezusa, ze swej strony prowokuje miłość. Jest ona światłem – w gruncie rzeczy jedynym – które zawsze na nowo rozprasza mroki ciemnego świata i daje nam odwagę do życia i działania. Miłość jest możliwa i możemy ją realizować, bo jesteśmy stworzeni na obraz Boga. Żyć miłością i w ten sposób sprawić, aby Boże światło dotarło do świata – do tego właśnie chciałbym zachęcić w tej encyklice.

²⁵ *Sermo* 52, 16: PL 38, 360.

CARITAS ET LIBERTAS

PRZEMYSŁAW CZARNEK

 <https://orcid.org/0000-0002-3904-5965>

LUBELSZCZYŻNA DLA SYRII ORAZ HAART KENYA

Trwająca od 2011 roku wojna w Syrii pomiędzy siłami wiernymi prezydentowi Baszarowi al-Asadowi a zbrojną opozycją stanowi ogromny dramat dla społeczeństwa syryjskiego. Działania zbrojne są szczególnie dotkliwe dla cywili, którzy nieustannie tracą swoje mienie, a nawet życie. Bardzo głęboka ingerencja obcych państw w sprawę wewnętrzne kraju, a także operowanie na jego terenie grup terrorystycznych jak Państwo Islamskie (ISIS) sprawia, iż konflikt ten staje się coraz trudniejszy do rozwiązania. Z dnia na dzień sytuacja staje się coraz gorsza dla cywilów, którzy decydują się na migracje wewnętrzne bądź międzynarodowe, co często prowadzi do dalszej destabilizacji kraju oraz kryzysów uchodźczych, które są odczuwane przez państwa ościennie (Jordania) czy Unię Europejską.

W Kenii natomiast kwitnie handel ludźmi, co stanowi ogromny problem dla społeczeństwa. Na tym procederze cierpią głównie dzieci oraz młode kobiety, które zazwyczaj są zmuszane do prostytucji oraz zawierania małżeństw wbrew ich woli. Ten proceder jest w ostatnich latach tym łatwiejszy do prowadzenia, że pandemia koronawirusa pogłębiła chaos w państwie. Szalejące bezrobocie często skłania ludzi do wejścia na drogę przestępczą w celu ratowania własnej egzystencji.

PRZEMYSŁAW CZARNEK – dr hab., prof. KUL – pracownik w Katedrze Prawa Konstytucyjnego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego; prawnik, polityk – wojewoda lubelski (2015–2019), poseł na sejm (2019–), minister edukacji i nauki (2020–). Autor m.in. *Wolność gospodarcza. Pierwszy filar społecznej gospodarki rynkowej* (Lublin 2014). e-mail: przemyslaw.czarnek@kul.pl.

Ówczesny wojewoda lubelski (obecnie Minister Edukacji i Nauki) Przemysław Czarnek podjął działania w celu zaangażowania się w powstałą akcję pt. „Lubelszczyzna dla Syrii”. Celem akcji było zebranie jak największej sumy pieniężnej w celu pomocy ofiarom cywilnym wojny (odbudowa domostw, budowa studni, sprowadzanie żywności). Akcję reklamował Lubelski Urząd Wojewódzki (na czele z wojewodą). Na potrzeby wydarzenia uruchomiono również możliwość udzielenia wsparcia poprzez wysyłanie SMS-ów. Głównym zamysłem Akcji „Lubelszczyzna dla Syrii” było pokazanie, iż w Polsce (ale i szczególnie w regionie Lubelszczyzny) obywatele są wrażliwi na ludzką krzywdę i nie wahają się pomagać potrzebującym, wbrew wielu komunikatom medialnym głoszącym przekaz o rzekomej obojętności Polaków na dramaty wojenne oraz otwartej niechęci do obywateli innych narodowości.

Wojewoda Czarnek podjął również decyzję o wsparciu organizacji „HAART Kenya”, której głównym celem jest pomoc ofiarom handlu ludźmi polegająca przede wszystkim na umożliwieniu powrotu do społeczeństwa. Misja ta jest niezwykle skomplikowana, ponieważ ofiary tego haniebnego procederu często muszą się zmagać z ostracyzmem w danej społeczności czy wręcz wygnaniem z jej obrębów. Otwartość na współpracę z misjonarzami oraz charytatywnie działającymi ludźmi (szczególnie Radosławem Malinowskim) była niebagatelnym czynnikiem umożliwiającym niesienie pomocy na taką skalę.

Akcję „Lubelszczyzna dla Syrii” zapoczątkowało podpisanie Deklaracji na rzecz pomocy poszkodowanym w trakcie działań wojennych w tym bliskowschodnim kraju przez kilkudziesięciu sygnatariuszy, wśród nich był również ówczesny wojewoda Przemysław Czarnek. Sygnatariuszami dokumentu byli przedstawiciele środowisk kościelnych, rządowych, samorządowych oraz biznesowych. Uroczyste podpisanie dokumentu nastąpiło w Muzeum na Zamku Lubelskim, instytucji współpracującej przy organizacji wydarzenia. Akcja „Lubelszczyzna dla Syrii” jest owocem spotkania ojca Ibrahima Al-Sabbagh’a z wojewodą lubelskim Przemysławem Czarnkiem, które odbyło się 22 czerwca 2017 roku. W trakcie spotkania ojciec Ibrahim, który jest

proboszczem parafii św. Franciszka w Aleppo, przedstawił wojewodzie sytuację mieszkańców Syrii z pozycji duchownego, który ostatnie lata w pełni poświęcił pomocy poszkodowanym.

Wsparcie płynące od organizacji humanitarnych do ludzi z terenów objętych działaniami zbrojnymi jest wciąż niewystarczające, a często nie wypełnia podstawowego zapotrzebowania na artykuły żywnościowe czy medyczne. Każdy rodzaj pomocy, zbiórka, jak i również wsparcie finansowe i materialne, buduje wśród Syryjczyków nadzieję na zmianę dotychczasowego dramatu oraz wzmacnia poczucie, iż nie zostali sami z tragedią, która dotyka ich cały czas¹.

Z tego powodu wojewoda lubelski, we współpracy z miejscowymi działaczami, postanowił zainicjować szeroką akcję społeczną, mającą na celu zebranie środków finansowych, z przeznaczeniem na odbudowę domów w Aleppo i innych miastach Syrii, tak aby rodziny, które musiały uciekać przed grożącym im niebezpieczeństwem, mogły wrócić i na nowo osiedlić się. Działania zbrojne spowodowały tak potężne zniszczenia, iż ciężko oszacować jak wielka liczba ludzi straciła dom z powodu wojny. Doszło do zjawiska niezwykle dramatycznego, kiedy z dnia na dzień setki tysięcy ludzi utraciło dach nad głową i stało się uchodźcami, dla których jedynym wsparciem są organizacje charytatywne.

Wiedza pozyskana z rozmowy z syryjskim duchownym oraz nawiązanie współpracy z organizacją kościelną Pomoc Kościołowi w Potrzebie, której dyrektorem jest ks. prof. Waldemar Cisko, pozwoliła na szybkie działanie, czego efektem jest akcja charytatywna „Lubelszczyzna dla Syrii”. Decydującymi czynnikami, które pozwoliły na realizację idei pomocy Syryjczykom, było duże zaangażowanie wojewody lubelskiego oraz doświadczenie ks. prof. Cisko i polskiego oddziału PKWP (Pomoc Kościołowi w Potrzebie) w realizacji podobnych zbiórek oraz znajomości potrzeb, jakie zgłaszają organizacje zajmujące się dystrybucją pomocy w Syrii.

¹ Ruszyła akcja „Lubelszczyzna dla Syrii”, <https://www.lublin.uw.gov.pl/aktualnosci/ruszy%C5%82-akcja-lubelszczyzna-dla-syrii-wideo>, [08.04.2021].

Według organizatorów (PKWP), międzynarodowej organizacji, która dysponuje doświadczeniem, instrumentami oraz szerokimi kontaktami w Syrii, pozwalającymi bezpośrednio dystrybuować pomoc w miejsca, gdzie jest ona najbardziej potrzebna oraz weryfikować jej efekty, akcja „Lubelszczyzna dla Syrii”, spełniać ma dwa kryteria. Pierwszym z nich jest zebranie pieniędzy na odbudowę i remont domów rodzin syryjskich, które zostały zniszczone podczas wojny. Drugie natomiast, to uwrażliwienie mieszkańców województwa lubelskiego na ogrom tragedii, która spotyka bezbronnych ludzi w ich ojczyźnie. Doświadczenia historyczne, związane z II wojną światową sprawiają, że nikt, tak jak my Polacy, nie rozumie krzywdy Syryjczyków. Akcje takie, jak „Lubelszczyzna dla Syrii”, są reakcją na cierpienie ludzkie i wyrazem zrozumienia narodu polskiego dla narodu syryjskiego².

Wiele budynków, w których mieszkali chrześcijanie uległo poważnym zniszczeniom przez pociski, które zostały wystrzelone przez terrorystów, wskutek czego mieszkańcy tych domów zmuszeni zostali do ich opuszczenia. Rodziny chrześcijańskie powoli zaczynają wracać do Aleppo. W ramach akcji planowane było wsparcie odbudowy 600 domów. Koszt odbudowy jednego domu wynosi ok 6 tys. złotych.

W ramach akcji odbyła się również seria koncertów, które miały zwrócić uwagę mieszkańców Lubelszczyzny na dramaty ludności Syrii oraz uwrażliwić ich na ludzką krzywdę. Pierwszy z nich pt. *Why We Love Christmas?* („Dlaczego kochamy Świąta?”) odbył się w auli Collegium Maius Uniwersytetu Medycznego. Wydarzenie, które było wspólną inicjatywą studentów polskich i English Division, miało charakter charytatywny. W programie koncertu znalazły się utwory zarówno polskie jak i angielskie – kolędy, pastorałki i świąteczne piosenki. Oprócz utalentowanych studentów programu anglojęzycznego i polskiego wystąpił także: Chór Akademicki Uniwersytetu Medycznego w Lublinie oraz Chór Camerata Lubelska.

² Inauguracja akcji „Lubelszczyzna dla Syrii”, <https://lublin.uw.gov.pl/kalendarz-wydarzen/inauguracja-akcji-%e2%80%9elubelszczyzna-dla-aleppo%e2%80%9d> [08.04.2021].

W kościele pw. św. Andrzeja Boboli w Lublinie odbył się również koncert: Oratorium Mesjasz – Lubelszczyzna dla Syrii. Wystąpili soliści tacy jak: Aleksandra Klimczak, Piotr Olech, Rafał Grozdek, Tomasz Raff oraz Akademicki Chór Uniwersytetu Medycznego w Lublinie. Chór przygotowała Monika Mielko-Remiszewska. W koncercie uczestniczył także Zespół Instrumentów Dawnych Senza Battuta. Całością dyrygował Dominik Mielko. Nad wydarzeniem patronat honorowy objęli JE arcybiskup metropolita lubelski, wojewoda lubelski, marszałek województwa lubelskiego oraz JM rektor Uniwersytetu Medycznego w Lublinie³.

Ostatecznie udało się zebrać 400 tys. złotych⁴ jako efekt wszystkich działań podjętych w ramach akcji „Lubelszczyzna dla Syrii”, która trwała pół roku. Uroczyste podsumowanie odbyło się na Zamku Lubelskim. Uczestnikami wydarzenia byli m.in. minister Beata Kempa, poseł Sylwester Tułajew, wojewoda lubelski Przemysław Czarnek, abp Stanisław Budzik, abp Abel, ks. Waldemar Cisto, ks. Ziad Hilal. Symboliczny czek na kwotę 400 tys. złotych odebrał przedstawiciel syryjskich organizacji charytatywnych, ks. Ziad Hilal, jezuita z Homs.

W akcję włączyły się około 250 szkół, parafie, firmy oraz lubelskie uczelnie. Zebrane środki zostały przeznaczone na odbudowę domów w Aleppo i innych miastach Syrii zniszczonych przez wojnę. Pieniądze były zbierane w zakładach pracy, szkołach i uczelniach, kościołach, podczas koncertów, przez wolontariuszy na ulicach, poprzez wpłaty indywidualne na konto, a także za pośrednictwem SMS-ów⁵.

Wojewoda przypomniał również, że akcja rozpoczęła się od podpisania deklaracji na Zamku w Lublinie. Podkreślił także ogromne zaan-

³ *Charytatywne koncerty na rzecz akcji „Lubelszczyzna dla Syrii”*, <https://www.lublin.uw.gov.pl/aktualnosci/charytatywne-koncerty-na-rzecz-akcji-%E2%80%9Elubelszczyzna-dla-syrii%E2%80%9D> [08.04.2021].

⁴ Potwierdzenie transakcji z banku ING z dnia 06.11.2018 r.

⁵ *Finał akcji „Lubelszczyzna dla Syrii”. Zebrano 400 tys. zł*, <https://www.lublin.uw.gov.pl/aktualnosci/fina%C5%82-akcji-lubelszczyzna-dla-syrii-zebrano-400-tys-z%C5%82> [08.04.2021].

gażowanie wielu podmiotów, szczególnie dzieci i młodzieży ze szkół Lubelszczyzny. Podziękowania za wsparcie akcji przekazał przedstawicielom Uniwersytetu Medycznego, Archidiecezji Lubelskiej, Diecezji Siedleckiej, Kościołowi Prawosławnemu, Diecezji Zamojskiej, Kuratorium Lubelskiemu oraz firmom. Pokreślił także szczególny wkład ks. prof. Waldemara Ciśło oraz minister Beaty Kempy. Zaznaczył także, że odbudowa ok. 600 domów, to wymiar ekonomiczny tego przedsięwzięcia.

W podsumowaniu akcji udział wzięła również minister Beata Kempa. Przypomniała, że w całym 2017 roku polski rząd łącznie przeznaczył 351 mln zł na pomoc osobom, m.in. w Syrii i Libanie. Obecnie najpilniejszą potrzebą jest zapewnienie Syryjczykom dostępu do pomocy medycznej. Po ostatnich atakach na Syrię jest jeszcze trudniej. Brakuje żywności i leków. Więcej Syryjczyków umiera od braku dostępu do opieki medycznej niż bomb. Końca wojny w Syrii nadal nie widać. Kraj ten stał się areną starć mocarstw światowych, państw arabskich i rozgrywek wielkiego biznesu. Jeden z syryjskich biskupów na pytanie, czego potrzebuje Syria, odpowiedział: „Dajcie nam pokój, a nie będziemy potrzebować od was żadnej pomocy”⁶.

Akcja „Lubelszczyzna dla Syrii” miała na celu zebranie odpowiednich środków, które następnie zostały przekazane do rąk przedstawicieli Syryjczyków (ks. Ziad Hilal). Zebrano ponad 400 tys. zł oraz sumy przelane poprzez wysyłanie SMS-ów, co dowodzi znaczącego zaangażowania Polaków w pomoc pokrzywdzonym. Przez 6 miesięcy zbierano pieniądze na ten cel. Za taką sumę uda się postawić na nowo ok. 100 domów, co jest bardzo istotnym osiągnięciem. Istnieje szansa, że Syryjczycy zobaczą, iż nie są sami w tej sytuacji, dramat wojny będący ich doświadczeniem skłoni inne narody do niesienia pomocy pokrzywdzonym.

⁶ *Kampania informacyjno-edukacyjna na temat zagrożeń wynikających z przestępstwa handlu ludźmi*, <https://www.lublin.uw.gov.pl/komunikaty/kampania-informacyjno-edukacyjna-na-temat-zagro%C5%BCe%C5%84-wynikaj%C4%85cych-z-przest%C4%99pstwa-handlu> [08.04.2021].

Dnia 11 marca 2019 r. w Lublinie na Placu Teatralnym pod Centrum Spotkania Kultur pojawił się czerwony, dwupiętrowy autobus londyński. Jego obecność była elementem kampanii informacyjno-edukacyjnej na temat zagrożeń wynikających z przestępstwa handlu ludźmi. Kampania miała na celu podnoszenie świadomości społecznej oraz ochronę potencjalnych ofiar przed różnymi formami wykorzystywania, składającymi się na współczesne niewolnictwo – handel ludźmi. Był to początek kolejnego zaangażowania obywateli Lubelszczyzny we wsparcie organizacji „HAART Kenya”.

W marcu 2019 roku rozpoczęła się szeroko zakrojona kampania reklamowa mająca na celu pokazanie zaangażowania we wsparcie organizacji działającej w Kenii. Odpowiadali oni również na pytania mediów. W Sali Błękitnej Lubelskiego Urzędu Wojewódzkiego w Lublinie, odbyło się seminarium na temat współczesnego niewolnictwa – handlu ludźmi, skierowane do pracowników urzędów pracy, pomocy społecznej, pedagogów szkolnych, służb mundurowych. Do udziału zaproszeni zostali również przedstawiciele innych podmiotów, zainteresowani tą tematyką⁷.

W wydarzeniu udział wzięli przedstawiciele: Ambasady Brytyjskiej w Warszawie, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, Policji, Straży Granicznej, Fundacji La Strada oraz Armii Zbawienia, a także przedstawiciele Brytyjskiej Agencji do Spraw Walki z Nadużyciami w Pracy (Gangmasters and Labour Abuse Authority) oraz Brytyjskiej Agencji do Spraw Walki z Poważną Przestępczością (National Crime Agency). Organizatorami wydarzenia byli: Ambasada Brytyjska w Warszawie, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, Fundacja La Strada, Armia Zbawienia, Policja, Straż Graniczna, Wojewoda Lubelski⁸.

⁷ Tamże.

⁸ *Kampania informacyjna przeciwko handlowi ludźmi*, <https://www.lublin.uw.gov.pl/kalendarz-wydarzen/kampania-informacyjna-przeciw-handlowi-lud%C5%BAmi%2008.04.2021>.

W inauguracji kampanii wzięli udział m.in. JE abp Stanisław Budzik, wicemarszałek województwa lubelskiego Zbigniew Wojciechowski, założyciel fundacji HAART Kenia Radosław Malinowski i ks. Paweł Antosiak (PKWP). Współpomysłodawcami akcji byli Radosław Malinowski i wojewoda lubelski Przemysław Czarnek. Kampanię organizowali Lubelski Urząd Wojewódzki, Regionalny Ośrodek Debaty Międzynarodowej i papieskie stowarzyszenie Pomoc Kościołowi w Potrzebie. Podczas inauguracji odbyła się licytacja rękodzieł pochodzących z Kenii, a także został zaprezentowany repertuar zespołu Młode Djembe⁹.

HAART Kenya jest organizacją założoną w 2010 roku przez grupę misjonarzy i aktywistów społecznych pod kierownictwem Radosława Malinowskiego – Polaka, który od 14 lat mieszka i pracuje w Afryce. Misją organizacji jest niesienie pomocy ofiarom niewolnictwa w Afryce Wschodniej. Jako jedna z niewielu kompleksowo zajmuje się przeciwdziałaniem temu procederowi poprzez działanie pośród najbardziej zagrożonych niewolnictwem grup społecznych oraz niesieniem pomocy jego ofiarom. Organizacja ta daje nadzieję wielu ofiarom na powrót do życia w swojej społeczności. Pomaga ofiarom radzić sobie z tak istotnymi kwestiami jak edukacja, ponowna aklimatyzacja oraz stygmatyzacja ofiar przemocy w lokalnej społeczności¹⁰.

Cała kampania trwała sześć miesięcy – od stycznia do czerwca 2019 r. Jej celem było zebranie pieniędzy potrzebnych do uratowania i rehabilitacji dzieci i osób dorosłych – ofiar handlu ludźmi w Afryce. Zebrane fundusze zostały przekazane dla organizacji HAART Kenya i pozwolą powrócić ofiarom handlu ludźmi do normalnego funkcjonowania w społeczeństwie. Środki finansowe zostały wykorzystane przede wszystkim na opiekę medyczną, pomoc prawną oraz

⁹ *Abp Stanisław Budzik: dla Kościoła nie ma odległych krajów i odległych ludzi*, <https://kurierlubelski.pl/abp-stanislaw-budzik-dla-kosciola-nie-ma-odleglych-krajow-i-odleglych-ludzi/ar/13837026> [08.04.2021].

¹⁰ *Wojewoda Czarnek, RODM i PKWP na rzecz ofiar handlu ludźmi*, <https://www.lublin.uw.gov.pl/aktualnosci/wojewoda-czarnek-rodm-i-pkwp-razem-na-rzecz-ofiar-handlu-lud%C5%BAmi> [08.04.2021].

psychologiczną oraz zapewniły edukację dla dzieci, oraz szkolenia zawodowe dla dorosłych ofiar tego procederu. Bez intensywnej opieki ofiary zazwyczaj po raz kolejny stają się niewolnikami (sprzedany-
mi przez inne grupy przestępcze), więc zebrane fundusze pomogły w przywróceniu im wolności oraz szansy na godne życie. Kampanię wspierał również między innymi papież Franciszek¹¹.

W Lubelskim Urzędzie Wojewódzkim (czerwiec 2019) podsumo-
wano pięciomiesięczną kampanię Wolni – Niewolni. Celem kampanii było zebranie pieniędzy potrzebnych do uratowania i rehabilitacji dzieci i osób dorosłych – ofiar handlu ludźmi w Afryce. Zebrane fundusze pozwoliły powrócić ofiarom handlu ludźmi do normalnego funkcjonowania w społeczeństwie¹². Tragiczne przeżycia towarzyszące ofiarom handlu ludźmi są bardzo często niemożliwe do przełama-
nia i rzutują na dalsze życie. W wielu przypadkach również osoby powracające do lokalnych społeczności są odrzucone ze względu na to czego doświadczyli. W tej sytuacji HAART Kenya otacza opieką pokrzywdzonych oraz rozpoczyna szeroko zakrojone procesy mające na celu pomoc odrzuconym.

Bogate doświadczenia kolonialne będące nierozzerwalną częścią Kenii są również przyczyną obecnego stanu państwa. Odkąd Brytyjczy-
cy ustanowili władzę nad tym terytorium (pierwotnie ekonomiczną, następnie administracyjną) dochodziło do regularnego i systemo-
wego procesu zniewalania rdzennej ludności przez obcych panów. Działania kolonizatorów tłumaczone były chęcią niesienia cywilizacji oraz rozprzestrzeniania chrześcijaństwa na Czarnym Lądzie. W celu umocnienia władzy Imperium Brytyjskiego nad obszarami Kenii wojskowi wraz z urzędnikami wykorzystywali regułę „dziel i rządź”, polegającą na konfliktowaniu poszczególnych miejscowych plemion

¹¹ Akcja „Wolni – Niewolni”. Zaczynają zbiórkę pieniędzy na pomoc ofiarom handlu ludźmi, <https://kurierlubelski.pl/akcja-wolni-niewolni-zaczynaja-zbiorke-pieniedzy-na-pomoc-ofiarom-handlu-ludzmi/ar/13833452> [08.04.2021].

¹² Kampania „Wolni – Niewolni”, <https://lublin.tvp.pl/41000891/kampania-wolni-niewolni-> [08.04.2021].

oraz antagonizowaniu ze sobą lokalnych przywódców. Wielu miejscowych („lojalsów”) służyło władzy kolonialnej, czym ściągali na siebie nienawiść oraz chęć odwetu poprzez resztę społeczeństwa. To właśnie oni odznaczali się największym okrucieństwem w stosunku do miejscowej ludności w służbie obcego imperializmu¹³.

Ponad 100 lat budowy takiego ustroju stworzyło sytuację społeczną, w której bardzo łatwo o przestępczość i krzywdę drugiego człowieka. Doświadczenia kolonialne są niezaprzeczalnie kluczową kwestią, jeśli chodzi o tak palące problemy jak handel ludźmi czy niewolnictwo we współczesnej formie. Podziały społeczne były tak głębokie, że bardzo ciężko przebiegały procesy państwowotwórcze po odzyskaniu przez Kenię niepodległości w 1963 roku. Kwestia stworzenia instytucji państwowych przebiegała bardzo mozolnie i często nieefektywnie, ponieważ nie były one w stanie wziąć w obronę własnych obywateli oraz zapobiegać takim procederom jak handel ludźmi¹⁴.

Handel ludźmi jest trzecim co do wielkości procederem przestępczym na całym świecie, a kraje Afryki są szczególnie dotknięte tym problemem społecznym. Ofiary są zmuszane do pracy w kopalniach, fabrykach, na farmach lub do prostytucji. Najbardziej poszkodowanymi grupami są dzieci i młode kobiety. Kenia jest krajem, gdzie rekrutuje się, przewozi oraz eksploatuje ofiary handlu żywym towarem. Na świecie rocznie ofiarami handlu ludźmi pada ok. 40 mln osób. Bieda, rozwarstwienie społeczne, a także wysoki przyrost naturalny są głównymi przyczynami tego dramatycznego procederu. Perspektywa szybkiego zarobku dla handlarzy ludźmi sprawia, iż wielu decyduje się porwać ludzi dla prywatnych korzyści. Największy odsetek porwanych stanowią kobiety i dzieci (70–75%), lecz stale wzrasta odsetek porwanych mężczyzn. Najczęściej rekrutowane ofiary zwracają uwagę

¹³ L.C. Althoff, *Identities and the colonial past in Kenya and Tanzania*, CERS working paper, s. 24–27.

¹⁴ P. Ndege, *Colonialism and its Legacies in Kenya*, Hays Group project abroad program, s. 7–9.

handlarzy poprzez ciężką sytuację życiową (chęć znalezienia pracy, ciężka sytuacja w domu, brak perspektyw), co dodatkowo ułatwia sprowadzanie niebezpieczeństwa na wielu ludzi¹⁵.

Na chwilę obecną HAART jest jedyną organizacją w Kenii, która prowadzi schronisko dla ofiar handlu ludźmi. Od początku działalności HAART Kenya pomogła ponad 350 ofiarom oraz przeszkoliła ponad 30 000 osób narażonych na sprzedaż. Niestety potrzeby są większe niż możliwości, gdyż z każdym miesiącem wzrasta liczba ludzi szukających pomocy. Ofiarami, którym najczęściej udziela się pomocy, są dziewczynki w wieku 9–16 lat, które zostały sprzedane do pracy przymusowej, do domów publicznych lub zmuszone do małżeństwa¹⁶.

Organizacja HAART Kenya niesie pomoc osobom pokrzywdzonym w wyniku handlu ludźmi. Dzięki staraniom mieszkańców województwa lubelskiego udało się zebrać na wsparcie organizacji ponad 170 tys. zł¹⁷. Proceder handlu ludźmi rozwija się w Kenii bardzo dynamicznie, co stanowi zagrożenie dla całego społeczeństwa. Organy państwowe są bezradne wobec tak dużej skali tego zjawiska. Zebrane przez 5 miesięcy fundusze pozwolą pomóc ofiarom powrócić do funkcjonowania w społecznościach lokalnych. Proces ten jest niezwykle żmudny ze względu na uprzedzenia oraz stygmatyzację ofiar.

Lubelski Urząd Wojewódzki z siedzibą w Lubinie podjął się udziału w obydwu przedsięwzięciach, ze względu na dwa główne cele. Pierwszym z nich była pomoc ludziom potrzebującym, drugim natomiast zaznajomienie mieszkańców województwa lubelskiego z ciężką sytuacją panującą w Syrii i Kenii. Oba założenia udało się zrealizować bardzo

¹⁵ 40 mln nowych niewolników rocznie. Szokujący obraz świata w rozmowie Bogdana Zalewskiego, <https://www.rmfm24.pl/news-40-mln-nowych-niewolnikow-rocznie-szokujacy-obraz-swiate-w-r,nId,3037351> [08.04.2021].

¹⁶ Podsumowano kampanię pomocy ofiarom handlu ludźmi w Afryce, <https://www.lublin.uw.gov.pl/aktualnosci/podsumowano-kampani%C4%99-pomocy-ofiarom-handlu-lud%C5%BAmi-w-afryce> [08.04.2021].

¹⁷ Potwierdzenie przelewu HAART PKWP z dnia 26.08.2019 r.

dobrze, czego dowodem jest liczne zaangażowanie w udział i reklamę tych wydarzeń. Mieszkańcy Lubelszczyzny ochoczo zaangażowali się w obydwie akcje poprzez liczny udział dzieci w szkołach, jak i również dorosłych w miejscach pracy oraz domach. Nie ma najmniejszych wątpliwości, że wykazanie się obywatelską postawą wrażliwości na ludzką krzywdę dowodzi faktu, iż Polacy bardzo chętnie niosą pomoc w różnych zakątkach świata, będąc jednocześnie otwartymi na potrzeby ludzkie wynikające z nieprzewidywalnych sytuacji.

STRESZCZENIE

W pracy zostały przedstawione zagadnienia pomocy charytatywnej organizowanej przez urząd wojewódzki na terenie Lubelszczyzny. Obejmowała ona akcje zbiórek pieniędzy na pomoc zniszczonej wojną Syrii „Lubelszczyzna dla Syrii” oraz organizacji zajmującej się zwalczaniem handlu ludźmi Haart Kenya. Pierwsza akcja pomocowa zgromadziła wiele podmiotów, które podpisały deklarację pomocy dla zniszczonego Aleppo. W akcję zaangażował się wojewoda lubelski we współpracy z Papieskim Stowarzyszeniem Pomoc Kościołowi w Potrzebie. Włączyły się uczelnie, szkoły, parafie i firmy. Zebrano 400 tys. zł. Druga akcja charytatywna obejmowała kampanię informacyjną dotyczącą handlu ludźmi oraz wsparcie organizacji przeciwdziałającej temu procederowi w Kenii – HAART, niosącej pomoc ofiarom niewolnictwa w Afryce Wschodniej. Zebrane fundusze (170 tys. zł) zostały przeznaczone na wykup niewolników, pomoc medyczną, prawną i psychologiczną dla ofiar. Ukazano również przyczyny historyczne i społeczne zjawiska handlu ludźmi w Kenii i Afryce, a także jego skalę.

Słowa kluczowe: lubelszczyzna, wojna w Syrii, Haart, pomoc humanitarna, handel ludźmi.

SUMMARY

The paper presents the issues of charity aid organized by the voivodeship office in Lublin region. It included fund-raising actions for war-ravaged

Syria “Lublin for Syria” and the organization fighting against human trafficking Haart Kenya. The first aid action gathered many entities that signed a declaration of support for the devastated Aleppo. The Lublin voivode was involved in the action in cooperation with the papal foundation Aid to the Church in Need. Universities, schools, parishes and companies have joined in. 400 thousand zlotys were collected. The second charity action included an information campaign on human trafficking and support for HAART, an organization counteracting this practice in Kenya, which helps victims of slavery in East Africa. The collected funds (PLN 170 thousand) are intended for the rescue of slaves, medical, legal and psychological help for the victims. The historical and social causes of the phenomenon of human trafficking in Kenya and Africa, as well as its scale were also presented.

Key words: Lublin region, war in Syria, Haart, humanitarian aid, human trafficking.

BIBLIOGRAFIA

40 mln nowych niewolników rocznie. Szokujący obraz świata w rozmowie Bogdana Zalewskiego, <https://www.rmfm24.pl/news-40-mln-nowych-niewolnikow-rocznie-szokujacy-obraz-swiate-w-r,nId,3037351> [08.04.2021].

Abp Stanisław Budzik: dla Kościoła nie ma odległych krajów i odległych ludzi, <https://kurierlubelski.pl/abp-stanislaw-budzik-dla-kosciola-nie-ma-odleglych-krajow-i-odleglych-ludzi/ar/13837026> [08.04.2021].

Akcja “Wolni – Niewolni”. Zaczynają zbiórkę pieniędzy na pomoc ofiarom handlu ludźmi, <https://kurierlubelski.pl/akcja-wolni-niewolni-zaczynaja-zbiorkie-pieniedzy-na-pomoc-ofiarom-handlu-ludzmi/ar/13833452> [08.04.2021].

Althoff L.C., *Identities and the colonial past in Kenya and Tanzania*, CERS working paper.

Charytatywne koncerty na rzecz akcji „Lubelszczyzna dla Syrii”, <https://www.lublin.uw.gov.pl/aktualnosci/charytatywne-koncerty-na-rzecz-akcji-%E2%80%9Elubelszczyzna-dla-syrii%E2%80%9D> [08.04.2021].

Finał akcji „Lubelszczyzna dla Syrii”. Zebrano 400 tys. zł, <https://www.lublin.uw.gov.pl/aktualnosci/fina%C5%82-akcji-lubelszczyzna-dla-syrii-zebrano-400-tys-z%C5%82> [08.04.2021].

Inauguracja akcji „Lubelszczyzna dla Syrii”, <https://lublin.uw.gov.pl/kalendarz-wydarzen/inauguracja-akcji-%e2%80%9elubelszczyzna-dla-aleppo%e2%80%9d> [08.04.2021].

Kampania “Wolni – Niewolni”, <https://lublin.tvp.pl/41000891/kampania-wolni-niewolni-> [dostęp 08.04.2021].

Kampania informacyjna przeciwko handlowi ludźmi, <https://www.lublin.uw.gov.pl/kalendarz-wydarzen/kampania-informacyjna-przeciw-handlowi-lud%C5%BAmi> [08.04.2021].

Kampania informacyjno-edukacyjna na temat zagrożeń wynikających z przestępstwa handlu ludźmi, <https://www.lublin.uw.gov.pl/komunikaty/kampania-informacyjno-edukacyjna-na-temat-zagro%C5%BCe%C5%84-wynikaj%C4%85cych-z-przest%C4%99pstwa-handlu> [08.04.2021].

Ndege P, *Colonialism and its Legacies in Kenya*, Hays Group project abroad program.

Podsumowano kampanię pomocy ofiarom handlu ludźmi w Afryce, <https://www.lublin.uw.gov.pl/aktualnosci/podsumowano-kampani%C4%99-pomocy-ofiarom-handlu-lud%C5%BAmi-w-afryce> [08.04.2021].

Potwierdzenie przelewu HAART PKWP z dnia 26.08.2019 r.

Potwierdzenie transakcji z banku ING z dnia 06.11.2018 r.

Ruszyła akcja „Lubelszczyzna dla Syrii”, <https://www.lublin.uw.gov.pl/aktualnosci/ruszy%C5%82-akcja-lubelszczyzna-dla-syrii-wideo> [08.04.2021].

Wojewoda Czarnek, RODM i PKWP na rzecz ofiar handlu ludźmi, <https://www.lublin.uw.gov.pl/aktualnosci/wojewoda-czarnek-rodm-i-pkwp-razem-na-rzecz-ofiar-handlu-lud%C5%BAmi> [08.04.2021].

KS. WALDEMAR CISŁO

 <https://orcid.org/0000-0003-1525-0945>

DZIESIĘCIOLECIE WOJNY W SYRII A LOS CHRZEŚCIJAN (2011–2021) Działania Papieskiego Stowarzyszenia Pomoc Kościołowi w Potrzebie

Trwająca od dziesięciu lat wojna w Syrii doprowadziła do katastrofy humanitarnej, w wyniku której większość obywateli jest zagrożona głodem i nędzą. Nawet jeśli w początkach wojny Syria zwróciła uwagę światowych przywódców i mediów, to obecnie nastąpiło pewne znużenie tym tematem, pomimo że ciągle tam giną ludzie, a kraj domaga się pilnej pomocy z zewnątrz. Działania zbrojne prowadzone przez obie strony postawiły chrześcijan w tragicznym położeniu, skutkując ich exodusem z miejsc historycznie związanych z początkami Kościoła, co może doprowadzić do zupełnego ich zaniku. Sprawę nagłaśniają liczne organizacje zajmujące się pomocą humanitarną, zwłaszcza o profilu chrześcijańskim. Organizacją, która nie ustaje w wysiłkach na rzecz pomocy chrześcijanom i wszelkim ofiarom konfliktu w tym kraju, jest Papieskie Stowarzyszenie Pomoc Kościołowi w Potrzebie. Przekazuje ono informacje na temat sytuacji humanitarnej oraz losów chrześcijan, udziela wyraźnej pomocy doraźnej i długofalowej, współpracując z istniejącymi na miejscu strukturami kościelnymi.

KS. WALDEMAR CISŁO – dr hab., prof. Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, teolog fundamentalny, kierownik Katedry Dialogu Międzyreligijnego i Pomocy Humanitarnej na UKSW, dyrektor Polskiej Sekcji Papieskiego Stowarzyszenia Pomoc Kościołowi w Potrzebie, dyrektor Uniwersyteckiego Centrum Badań Wolności Religijnej UKSW, autor m.in. *Imigranci u bram. Kryzys uchodźczy i męczeństwo chrześcijan XXI w.*, Kraków 2017. e-mail: w.cislo@uksw.edu.pl.

1. Sytuacja społeczno-polityczna w Syrii

Syria (Syryjska Republika Arabska) to państwo na Bliskim Wschodzie sięgające historycznie Wielkiej Syrii ze stolicą w Antiochii i tzw. Lewantu. Posiada ona bogate dziedzictwo historyczne i religijne, zwłaszcza chrześcijańskie. Stolicą współczesnej Syrii jest Damaszek, uważany za najstarsze nieprzerwanie zamieszkałe miasto na świecie. Liczbę ludności w kraju szacuje się obecnie na 20,3 mln, choć dokładne dane są trudne do zdobycia ze względu na toczącą się wojnę. Struktura narodowościowa jest niejednorodna i obejmuje większość arabską, mniejszości kurdyjskie i armeńskie. Przekrój religijny odznacza się dominacją islamu w różnych odłamach sunnickich i szyickich. Istnieje mniejszość druzów oraz liczne denominacje chrześcijańskie¹.

Syria jest rządzona od 1963 r. przez partię Baas. Dominującymi trendami w polityce są panarabizm oraz socjalizm. W 1979 r. miało miejsce wewnętrzne starcie z Bractwem Muzułmańskim, które odrzucało laickie podstawy państwa i domagało się wprowadzenia prawodawstwa islamskiego. Zostało jednak krwawo stłumione. W kolejnych latach partia Baas umacniała swoją pozycję i szerzyła tzw. baasizm, czyli podstawy ideologiczne państwa². Napotykało to jednak na opór wynikający ze struktury religijnej Syrii, która w 90% składa się z muzułmanów podzielonych na szyitów i alawitów związanych z partią rządzącą oraz sunitów stanowiących większość mieszkańców. Polityka prezydenta Asada posiadała jednak poparcie licznych mniejszości religijnych³.

W dniu 15 marca 2011 r. wybuchły zamieszki na fali tzw. Arabskiej Wiosny, które doprowadziły do destabilizacji sytuacji w rejonie Bliskiego Wschodu i Północnej Afryki. Najmocniej jednak ucierpiała

¹ Syria, „The World Factbook”, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/syria/> [01.06.2021].

² W. Wilk, *Wojna w Syrii i kryzys humanitarny. Informator dla dziennikarzy*, Warszawa 2016, s. 8–9.

³ Por. F.H. Lawson, *Why Syria Goes to War. Thirty Years of Confrontation*, Ithaca and London 1996.

Syria, w której rozruchy wolnościowe przerodziły się w trwającą do dziś wojnę. Konflikt początkowo był postrzegany jako starcie między siłami rządowymi a opozycją lub jako starcie religijne między mniejszością szyicką a większością sunnicką. Później jednak w konflikt włączyły się inne kraje: USA w reakcji na użycie broni chemicznej w Ghucie, nastąpił napływ zagranicznych bojowników islamskich, powstanie państwa ISIS, interwencje militarne Iranu, Arabii Saudyjskiej, Rosji i Turcji, trwające zamieszki w regionach zamieszkałych przez Kurdów⁴. W wyniku kolejnych faz działań zbrojnych doszło do zachwiania funkcjonowania państwa oraz zrujnowania wielu miast, m.in. w 2012 r. Aleppo, Homs. Na północy kraju ciągle jest niespokojnie, ponieważ działają grupki dżihadystów, a do niedawna toczyły się walki między Wolną Armią Syrii (obecnie Narodowa Armia Syrii), która jest wspierana przez siły tureckie, przeciwko Kurdom i siłom rządowym. Bojownicy islamscy wciąż jeszcze kontrolują około 15% ludności Syrii. Od marca 2020 r. w rejonie Idlib panuje zawieszenie broni⁵.

2. Sytuacja humanitarna

Kryzys humanitarny w Syrii określa się jako największy od czasów II wojny światowej. Wiąże się on ze śmiercią wielu osób, utratą zdrowia, mienia oraz z ogromnym przemieszczaniem się mas ludzkich. Szacuje się, że od początku wojny zginęło 585 tys. osób. Walki doprowadziły do uszkodzenia ponad 1,2 mln domów, z czego całkowitemu zniszczeniu uległo 400 tys. budynków⁶. Ofiary cywilne

⁴ Por. N. van Dam, *Destroying a Nation. The Civil War in Syria*, London, New York 2017.

⁵ *Syria: Country Dossier: December 2020*, "World Watch Research" s. 9–10, <https://www.opendoorsusa.org/wp-content/uploads/2016/09/Syria-WWL-2021-Country-dossier.pdf> [01.06.2021].

⁶ F.M. Fouad, A. Sparrow, A. Tarakji [i in.], *10 years of the Syrian conflict: a time to act and not merely to remember*, "The Lancet", 397(2021), [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(21\)00623-1](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(21)00623-1)

stanowią znaczny odsetek wszystkich zabitych. Liczne są doniesienia o siłowych pacyfikacjach demonstracji, masowych egzekucjach, aresztowaniach i stosowaniu tortur. Już na początku wojny w 2011 r. miało zginąć 9113 osób, w tym 6645 cywili. W latach 2011–2016 liczbę ofiar cywilnych oblicza się na 203 tys., w tym 24 tys. dzieci oraz 23 tys. kobiet. Za sam rok 2020 organizacje działające na rzecz praw człowieka podają 1882 przypadki aresztowań i 1734 zgony cywilów w Syrii, a strony konfliktu dopuściły się tortur na 157 osobach⁷.

Toczący się konflikt wywiera niszczący wpływ na gospodarcze funkcjonowanie Syrii. Produkt krajowy brutto w latach 1990–2018 zmniejszył się o 20%, przy czym najwyższy poziom miał w 2010 r., a najniższy w 2016 r. (zmiana o 70%). Nastąpił duży spadek wydobywania ropy naftowej oraz zakłócenia we wszystkich dziedzinach handlu, dodatkowo pogarszając sytuację międzynarodową Syrii. Bezrobocie wynosi 50%, a odsetek osób poniżej granicy ubóstwa (1,9 USD dziennie) wynosi 82,5%⁸. Pomocy humanitarnej w tym regionie świata (Syria i kraje ościenne) potrzebuje 23 mln osób. Światowy Program Żywnościowy ONZ podaje, że 12,4 mln ludzi w Syrii nie ma zapewnionego bezpieczeństwa żywnościowego, co oznacza głód lub chroniczne niedożywienie. Brakuje podstawowych towarów żywnościowych, higienicznych, paliw. Panuje powszechne ubóstwo, hiperinflacja i brak środków do życia⁹.

Na kryzys humanitarny w Syrii składa się przede wszystkim ogromna fala migracyjna wewnątrz kraju i poza jego granicami, która doprowadziła do daleko idących zmian w strukturze społecznej Syrii. Jest to obecnie kraj posiadający rekordową liczbę uchodźców

⁷ *The Six Main Parties that Kill Civilians in Syria and the Death Toll Percentage Distribution among them All Parties (Except for the Syrian Regime) have Killed less than 15,000 Syrian Civilians*, “Syrian Network for Human Rights”, 14.11.2016, https://sn4hr.org/wp-content/pdf/english/six_main_actors_that_kill_civilians_in_Syria_2016_en.pdf [01.06.2021].

⁸ Syria, “The World Factbook”.

⁹ *Syria emergency*, “World Food Programme”, <https://www.wfp.org/emergencies/syria-emergency> [01.06.2021].

wewnętrznych i zewnętrznych zarówno w wymiarze bezwzględnym, jak i proporcji do liczby ludności, stanowiąc prawie jej połowę¹⁰. Ponad 6,2 miliona Syryjczyków jest wewnętrznie przesiedlonych, a 5,6 miliona to uchodźcy, głównie w Libanie, Jordanii, Iraku i Turcji. Milion osób uciekło do Europy. Już ponad milion dzieci syryjskich urodziło się w obozach dla uchodźców, co w wielu wypadkach oznacza brak certyfikatów urodzenia i narażenie na łatwe przestępstwa przeciwko nim. Niektórzy Syryjczycy zostali przesiedleni już po raz dziesiąty. Wskaźnik imigracji jest najwyższy na świecie i wynosi 34,34 na 1000 mieszkańców¹¹. Od początku konfliktu co roku zostaje przesiedlonych 2,4 mln osób. W 2020 r. przesiedleńców było 1,8 mln, z czego tylko 467 tys. wróciło do swoich domów. Wielu z nich nie rozważa wcale powrotu do domu w najbliższych pięciu latach czy to z powodu toczącego się konfliktu w danym miejscu, czy z powodu zniszczeń mienia – nie mają po prostu gdzie wracać. Poważnym czynnikiem uniemożliwiającym powrót jest strach przed brakiem bezpieczeństwa, odwetem, aresztowaniem, poborem wojskowym. Raport Norweskiej Rady Uchodźców ostrzega, że nierozwiązanie problemu wojny pozostawi uchodźców na stałe poza ich domami – średnia długość pobytu w obozach dla uchodźców według UNHCR wynosi od 10 do 26 lat. Z upływem czasu pomoc z zagranicy będzie się zmniejszać, przez co warunki uchodźców będą się pogarszać¹². Wielkim problemem wśród uchodźców jest brak dokumentów o przynależności państwowej i rozszerzanie się zjawiska bezpaństwowości. Jednocześnie według prognoz raportu w najbliższym dziesięcioleciu pojawią się kolejne miliony uchodźców. Jest to związane z bardzo trudną sytuacją polityczną i ekonomiczną krajów ościennych, zwłaszcza Libanu, gdzie jedna czwarta wszystkich

¹⁰ *The Darkest Decade. March 2021*, “Norwegian Refugee Council”, s. 8, <https://www.nrc.no/globalassets/pdf/reports/2021-darkest-decade/darkest-decade/the-darkest-decade.pdf> [01.06.2021].

¹¹ *Net immigration rate*, “The World Factbook”, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/field/net-migration-rate/country-comparison/> [01.06.2021].

¹² *The Darkest Decade. March 2021*, s. 14.

mieszkańców to uchoǳcy (1,5 mln). Wybuch w Bejrucie w 2020 r. w jednym momencie pozbawił domów 300 tys. osób i pracy 70 tys.¹³

Rozmiar kryzysu humanitarnego powiększając zniszczenia infrastruktury sanitarnej i braki personelu medycznego, przez co najważniejsza dla przeżycia rannych pomoc doraźna nie może być właściwie udzielana. Wiele szpitali stało się obiektami ataków militarnych. W 2020 r. ponad połowa z istniejących przed wojną 113 szpitali i 1790 centrów medycznych nie działała. Od 2011 r. życie straciło 923 lekarzy i osób z personelu medycznego, co niektórzy nazywają ludobójstwem lekarzy¹⁴.

Przedłużający się konflikt rzutuje na braki w edukacji młodego pokolenia. Wskaźnik alfabetyzacji w Syrii w 2004 r. wynosił prawie 80%, ale przed wojną do szkół uczęszczało już 100% dzieci, a sama edukacja była bezpłatna na poziomie podstawowym. W 2020 r. ok. 2,4 mln dzieci nie poszło do szkoły, co powoduje powracanie analfabetyzmu. Ponad 3000 szkół zostało zniszczonych, jedna trzecia szkół jest nieczynna, brakuje kadry nauczycielskiej, a dzieci z racji katastrofalnej sytuacji ekonomicznej pozostają w domu, aby nie generować ukrytych kosztów edukacji lub nawet zostały zmuszone do pracy zarobkowej. Trudności edukacyjne powiększyła w latach 2020–2021 panująca pandemia COVID-19, w związku z którą liczba dzieci nieobjętych edukacją jeszcze wzrosła. Około 4000 dzieci od 2013 r. stało się wojownikami po obu stronach konfliktu¹⁵. To pokolenie młodzieży uważa siebie za stracone i nie widzi żadnych perspektyw na przyszłość.

To wszystko domaga się pilnych działań pomocowych i informacyjnych. Niestety dostęp z pomocą humanitarną nie jest łatwy ze względu na toczący się konflikt, podobnie utrudniona jest praca dziennikarzy. Dziesięcioletni konflikt powoduje pewne zmęczenie tematem w mediach, co osłabia wrażliwość na ciągle trwającą tragedię

¹³ Tamże, s. 17.

¹⁴ Fouad, Sparrow, Tarakji [i in.], *10 years of the Syrian conflict*.

¹⁵ *Too High a Price to Pay. The Cost of Conflict for Syria's children. Report*, "World Vision", https://www.wvi.org/sites/default/files/2021-04/Syria%2010th%20Anniversary%20Global%20Policy%20Report_Revised_0.pdf [01.06.2021].

w Syrii. Dla wszystkich osób zaangażowanych w pomoc w różnych rejonach świata, w tym dla Pomocy Kościołowi w Potrzebie bardzo ważne jest uświadamianie opinii międzynarodowej o sytuacji w Syrii, a zwłaszcza polityków, darczyńców i wolontariuszy.

3. Sytuacja chrześcijan

Chrześcijaństwo w Syrii jest już wymieniane w *Dziejach Apostolskich*, ponieważ Szawel jechał do Damaszku, kiedy objawił mu się Jezus Chrystus. Nowy Testament potwierdza istnienie gmin chrześcijańskich w Antiochii i Damaszku, które szybko stały się centrami chrześcijaństwa. Przykładem słynnego męczeństwa za wiarę jest los św. Ignacego Antiocheńskiego, Ojca apostołskiego, biskupa i autora listów do Kościołów. Syryjscy chrześcijanie posługiwali się językiem aramejskim, który był językiem samego Chrystusa. Na soborze nicejskim w 325 r. było obecnych 22 biskupów syryjskich. Później w Kościele antiocheńskim nastąpił rozłam na jakobitów – nieprzyjmujących chalcedońskiego wyznania wiary i melchitów – przyjmujących je. Do VII w. chrześcijanie dominowali w Syrii. W wyniku podbojów islamskich kalif Omar zobowiązał ich do specjalnego stroju, a wiek później zostali zmuszeni do konwersji na islam. W 855 r. chrześcijanie z Homs, którzy zbuntowali się wobec obowiązkowej konwersji, zostali ukrzyżowani. Już na początku X w. muzułmanie stanowili połowę ludności syryjskiej. W 1124 r. katedra w Aleppo została przekształcona w meczet. Po 1350 r. chrześcijaństwo stanowiło religię mniejszościową. W 1860 r. w Damaszku w wyniku pogromów zabito 25 tys. chrześcijan. Ojmanowie mimo prześladowań uznawali jednak istnienie mniejszości prawosławnej, jakobickiej i ormiańskiej aż do I wojny światowej. W wyniku masakry Ormian i Asyryjczyków w 1915 r. w Turcji wielu z nich uciekło do Syrii¹⁶.

Cechą charakterystyczną chrześcijaństwa w Syrii jest wielość starożytnych wyznań, która sięga wczesnochrześcijańskich soborów w Nicei

¹⁶ *Syria: Country Dossier*, s. 19–20.

i Chalcedonie. Oprócz Kościoła rzymskokatolickiego są Kościoły prawosławne, ormiański i Kościoły wschodu. W Damaszku rezyduje 3 patriarchów (ormiański, syryjski i grecki), są Kościoły unickie melchitów, ormiański, maronitów, syryjski i asyryjski. Istnieje Kościół nestoriański składający się z chrześcijan, którzy uciekli z Iraku po 2003 r. Spośród Kościołów wschodnich najliczniejszy jest Grecki Kościół Prawosławny, po nim Armeński Kościół Prawosławny i Syryjski Kościół Prawosławny¹⁷.

Chrześcijanie przed wojną swobodnie praktykowali swoją wiarę, ale po rozpoczęciu wojny Syria oficjalnie przyjęła w swojej konstytucji zatwierdzonej przez referendum w 2012 r., że stanowi republikę islamską, a prawo islamskie jest źródłem legislacyjnym¹⁸. W projekcie konstytucji z 2017 r. takiego zapisu już nie ma. Art. 3 stanowi, że państwo respektuje wszystkie religie oraz zapewnia wolność wyznania pod warunkiem nienaruszania porządku państwowego¹⁹, a art. 6 zapewnia bezpieczeństwo i ochronę mniejszości etnicznych i religijnych. Podobnie art. 20 gwarantuje wolność religii. Chrześcijanie napotykali jednak na trudności w dostępie do stanowisk w wyższej administracji państwowej (nie mogli objąć urzędu prezydenta), ale pełnili funkcje w wojsku i niższej administracji. Sprawy rodzinne rozstrzygały ich własne sądy. Reżim Hafeza al-Assada i jego syna Baszara traktował chrześcijan zgodnie z osmańskim systemem *millet*, który oznaczał ograniczoną swobodę i zarządzanie sprawami wewnętrznymi w zamian za lojalność polityczną. Chrześcijanie w porównaniu z innymi mieszkańcami byli lepiej wykształceni oraz zamożniejsi.

Na przestrzeni wieków w Syrii wyznawcy chrześcijaństwa doświadczali prześladowań, ale dopiero obecna wojna sprawiła, że ilość chrześcijan dramatycznie się zmniejszyła. Los syryjskich chrześcijan

¹⁷ J. Besenyő, R. Gömöri, *Christians in Syria and the Civil War*, w: *Panorama of global security environment 2014*, red. P. Bátor, R. Ondrejcsák, Bratislava 2014, s. 222.

¹⁸ *Syrian Arab Republic*, "Constitute", https://www.constituteproject.org/constitution/Syria_2012?lang=en [01.06.2021].

¹⁹ *Syrian Arab Republic's Draft Constitution of 2017*, art. 3, https://constituteproject.org/constitution/Syria_2017D.pdf?lang=en [01.06.2021].

w trakcie trwającej wojny stał się tragiczny. Bardzo wymowne są same liczby, ponieważ chrześcijan przed wojną było 1,2 mln, a w roku 2020 już tylko 650 tys., czyli odsetek 10% populacji syryjskiej, który stanowili chrześcijanie, zmalał prawie o połowę – do 5,6%. Liczby według denominacji przedstawiają się następująco: 450 tys. prawosławnych i chrześcijan wschodu oraz 200 tys. katolików (różnych obrządków)²⁰. Po Iraku Syria stała się więc na świecie krajem najszybciej tracącym obecność chrześcijan. Doszło do tego w wyniku prześladowań i przymusowej emigracji. Chrześcijanie zamieszkiwali głównie w miastach, których oblężenie doprowadziło do zniszczenia ich domów i skazania na tułaczkę. Największymi skupiskami chrześcijan było Aleppo, Damaszek i Homs. Aleppo i Homs zostały w ogromny stopniu zniszczone i nie dają już nadziei na powrót.

Po wybuchu wojny chrześcijanie znaleźli się w niekorzystnej sytuacji, gdyż byli kojarzeni z ośrodkami władzy, a z drugiej strony nie byli przez nią chronieni, przez co stali się łatwymi celami rebeliantów i islamistów. Większość chrześcijan pozostała neutralna wobec konfliktu. Brak siły militarnej i politycznej oraz ogólny chaos w państwie prowokuje przestępców, a także liczne islamskie grupy militarne do ataków na chrześcijan, którzy kojarzą się z Zachodem generalnie traktowanym na Bliskim Wschodzie jako przeciwnik. Rebelianci widzą w nich ponadto zwolenników prezydenta Asada. Wielu chrześcijan żyje na terenach, gdzie aktualnie toczą się walki pomiędzy siłami syryjskimi a kurdyjskimi, np. Afrin²¹. W obawie przed powtórzeniem się sytuacji z Iraku, uciekają oni do pobliskiego Libanu. Po wybuchu wojny według różnych źródeł od 300 tys. do 900 tys. Syryjczyków, głównie młodych mężczyzn opuściło kraj, aby uniknąć poboru do armii. Kiedy jednak sytuacja zaczęła się stabilizować w 2017 r., część z nich wróciła, głównie do Homs.

Chrześcijanie w czasie działań wojennych padali ofiarą ataków bojówek sunnickich, ale i wojsk rządowych. 27 maja 2013 r. dokonała

²⁰ *Syria: Country Dossier*, s. 20.

²¹ Tamże, s. 10.

się masakra chrześcijan w wiosce Al-Duwair przy granicy z Libanem, gdzie rebelianci wymordowali prawie wszystkich mieszkających tam chrześcijan. Miesiąc później z rąk islamistów życie stracił ks. Francois Murad²². Szczególnie niebezpiecznie było na terenach okupowanych przez Państwo Islamskie, którego bojownicy często porywali chrześcijan dla okupu, ponieważ byli oni postrzegani jako lepiej sytuowani oraz nie posiadali ochrony militarnej. W 2014 r. po ustanowieniu ISIS ze stolicą w Raqqa od razu pojawiły się restrykcje wobec chrześcijan: konieczność płacenia podatku w zamian za bezpieczeństwo, zakaz wywieszania krzyży i symboli chrześcijańskich, używania dzwonów, modlitwy w miejscach publicznych. W 2015 r. zaatakowano asyryjskie wioski w rejonie Khabour i uwięziono ponad 200 osób, w tym kobiety i dzieci, żądając okupu od Kościoła asyryjskiego²³. Jeszcze w 2019 r. ISIS przyznało się do ataku bombowego na kościół w Qamishli²⁴.

Raport z 2015 r. Syryjskiej Sieci Praw Człowieka dokumentuje od 2011 r. 63 ataki na kościoły, z których 40 zostało dokonanych przez siły rządowe, 6 przez ISIS, 1 przez Front al-Nusra i 14 przez zbrojne frakcje opozycyjne. 11 kościołów zostało przekształconych na bazy wojskowe lub budynki administracyjne – ponad połowę przejął reżim rządzący²⁵. Dane Pomocy Kościołowi w Potrzebie z 2021 r. mówią o uszkodzonych bądź zniszczonych ponad 200 budynkach kościel-

²² *A Catholic priest killed. Bishop Hindo: he offered his martyrdom for peace*, "Agencja fides", 24.06.2013, http://www.fides.org/en/news/33866-ASIA_SYRIA_A_Catholic_priest_killed_Bishop_Hindo_he_offered_his_martyrdom_for_peace [01.06.2021].

²³ *Islamic State releases 43 Assyrian hostages*, "World Watch Monitor" 22.02.2016, <https://www.worldwatchmonitor.org/coe/islamic-state-releases-43-assyrian-hostages/> [01.06.2021].

²⁴ *Persecuted and Forgotten? A Report on Christians oppressed for their faith 2017-19*, Aid to the Church in Need, s. 11, https://www.churchinneed.org/wp-content/uploads/2019/10/Persecuted-Forgotten_digital.pdf [01.06.2021].

²⁵ *Targeting Christian Places of Worship in Syria. Report 2015*, „Syrian Network for Human Rights”, https://sn4hr.org/wp-content/pdf/english/Targeting_churches_in_Syria_en.pdf [01.06.2021]. Raport zawiera wykaz zniszczonych kościołów wraz z dokumentacją zdjęciową i filmami.

nych²⁶. Obecnie najgorsza sytuacja chrześcijan panuje w prowincji Idlib, która jest kontrolowana przez grupy dżihadystów. Za ujawnienie wiary w Chrystusa grożą nieustanne napaści, tortury i śmierć.

Prognozy losu chrześcijan w Syrii w najbliższych latach są niepo-myślne. Wiele rodzin chrześcijańskich zamieszkuje tereny znajdujące się w bezpośrednim otoczeniu działań wojennych. Sytuacja ekonomiczna w kraju pogarsza się, do czego przyczyniła się również pandemia COVID-19. Na terenach znajdujących się pod zarządem reżimu panuje duża kontrola obywateli obejmująca ich pochodzenie religijne. Ciągłe powiększa się emigracja zwłaszcza młodych mężczyzn, co w przypadku chrześcijańskich kobiet w środowisku muzułmańskim czyni je szczególnie narażonymi na wykorzystywanie i nadużycia. Przyszłość syryjskich chrześcijan pomimo pokonania Państwa Islamskiego pozostaje niepewna, ponieważ ciągle jeszcze działają oddziały bojowników islamskich, grożąc wszystkim niewiernym. Zmiana atmosfery bezpieczeństwa wymaga nie tylko zaprzestania akcji zbrojnych, ale również uzdrowienia społecznego²⁷. W 2019 r. prezydent Asad na spotkaniu z patriarchą Kościoła Ormiańskiego Aramem z Libanu zachęcił syryjskich Ormian do powrotu z uchodźstwa i odbudowy swoich domów. W tym samym roku na spotkaniu z chrześcijańską młodzieżą w Saidnaya podkreślał, że chrześcijanie nigdy nie byli obcymi w Syrii, ale pomogli zbudować jej cywilizację, niosąc w ten sposób swoje orędzie na cały świat²⁸.

4. Działania Papieskiego Stowarzyszenia Pomoc Kościołowi w Potrzebie

Papieskie Stowarzyszenie Pomoc Kościołowi w Potrzebie (PKWP) praktycznie od początku konfliktu starało się przyjąć z pomocą chře-

²⁶ *Overview of the Situation in Syria*, "Aid to the Church in Need", <https://acninternational.org/syria/en/> [01.06.2021].

²⁷ *Syria: Country Dossier*, s. 17–18.

²⁸ *Syria*, w: *Aid to the Church in Need, Religious Freedom in the World. Report 2021*, <https://rfr.acninternational.org/wp-content/uploads/2021/04/Syria.pdf> [01.06.2021].

ścijanom w Syrii oraz wszystkim, którzy potrzebowali pomocy. Wynika to z misji stowarzyszenia, na którą składa się modlitwa, przekazywanie informacji oraz pomoc materialna²⁹. Pierwszy element wynika z wiary w Bożą Opatrzność oraz współpracy człowieka z łaską. Stowarzyszenie organizuje akcje modlitewne, np. „Pocieszcie mój lud”, w które włączają się różne Kościoły chrześcijańskie. Szczególnie chodzi o duchową pociechę tych, którzy stracili swoich bliskich oraz modlitwę o pokój. W ramach tej akcji rozprawdzono 6 tys. różańców wykonanych przez osoby z Betlejem i Damaszku oraz propagowano kult ikony Matki Bożej Bolesnej, Pocieszycielki Syryjczyków, namalowanej przez kapłana z Homs. Peregrynowała ona przez dziewięć miesięcy po wszystkich diecezjach syryjskich³⁰.

Drugim elementem działalności stowarzyszenia jest uświadamianie opinii publicznej różnego szczebla o dziejącej się tragedii w Syrii, czego wyrazem jest niniejsza publikacja i wiele innych³¹. Chodzi również o monitorowanie sytuacji chrześcijan w zapalnych regionach, ponieważ zwykle liczba ich zaczyna się tam gwałtownie zmniejszać. Stowarzyszenie wydaje regularnie raport o prześladowaniach chrześcijan³² oraz raport o wolności religijnej³³. Sytuacja chrześcijan w Syrii w świetle najnowszego raportu o wolności religijnej pozostaje zła, ponieważ ciągle trwa ich masowy *exodus*³⁴. Ponadto sam proces udzielania pomocy napotyka na liczne trudności, które można rozwiązać wyłącznie na szczeblu międzynarodowym. Przykładem jest embargo nałożone na

²⁹ O nas, „Pomoc Kościołowi w Potrzebie”, <https://pkwp.org/misja-na-szewskiej/o-nas> [01.06.2021].

³⁰ Syria: “Our Lady of Sorrows, Consoler of the Syrian people” continues its peregrination, “Aid to the Church in Need” 23.03.2020, <https://acninternational.org/syria-our-lady-of-sorrows-consoler-of-the-syrian-people-continues-its-peregrination/> [01.06.2021].

³¹ Por. W. Cisło, P. Stachnik, *Imigranci u bram. Kryzys uchodźczy i męczeństwo chrześcijan XXI w.*, Kraków 2017; A. Bujak, W. Cisło, *Tragedia Aleppo*, Kraków 2017.

³² *Persecuted and Forgotten? A Report on Christians oppressed for their faith 2017–19*, Aid to the Church in Need.

³³ Syria, w: Aid to the Church in Need, *Religious Freedom in the World. Report 2021*.

³⁴ Tamże.

Syrię, które uniemożliwia przesyłanie pieniędzy na konta syryjskie, przez co nie można udzielać skutecznie pomocy³⁵. Akcja informacyjna daje głos świadkom i przełożonym kościelnym, jak chociażby greckokatolickiemu arcybiskupowi Aleppo, Jean-Clément Jeanbartowi, który wskazuje na nieskuteczność sankcji nałożonych przez Zachód wobec reżimu Asada, a które wyniszczają ludność cywilną³⁶.

Pomoc Kościołowi w Potrzebie od początku wojny w Syrii udziela pomocy materialnej. Jej wartość w latach 2011–2021 wyniosła prawie 42 mln euro³⁷. Geograficznie najwięcej środków zostało przekazanych w rejonie Aleppo (31%) oraz Homs i Marmarita (41%). Pomoc była udzielana w różnych sektorach w zależności od sygnalizowanych potrzeb oraz rozeznania na miejscu. Cechą charakterystyczną działalności charytatywnej PKWP jest współpraca z Kościołami i organizacjami chrześcijańskimi *in loco*, aby jak najefektywniej rozdysponować środki oraz skoordynować działania. Ponadto współpraca charytatywna z lokalnymi strukturami gwarantuje dotarcie z pomocą do tych miejsc, gdzie w inny sposób nie byłoby to możliwe. Nie oznacza to wykluczenia beneficjentów ze względu na wyznawaną wiarę, ponieważ zwłaszcza pomoc doraźna jest udzielana wszystkim potrzebującym. Niektóre współpracujące podmioty w akcjach pomocowych przynależą do innych wyznań chrześcijańskich, jak np. archidiecezja Kościoła antiocheńskiego Homs w ramach projektu „Kropla Mleka” (2018 r.)³⁸.

Ogromna większość środków (80%) została przeznaczona na pomoc doraźną, która w trakcie konfliktu jest kluczowa dla przeżycia

³⁵ PKWP wzywa społeczność państw do ułatwienia pomocy humanitarnej, „Pomoc Kościołowi w Potrzebie”, https://pkwp.org/newsy/dziesiec_lat_konfliktu_w_syrii_15_marca_2011_2021 [01.06.2021].

³⁶ Syria: „Sankcje nie przynoszą żadnych rezultatów”, „Pomoc Kościołowi w Potrzebie”, https://pkwp.org/newsy/syria_sankcje_nie_przynosza_zadnych_rezultatow [01.06.2021].

³⁷ Pomoc PKWP w Syrii w latach 2011–2021. Prawie 42 mln euro, ponad 900 projektów, „Pomoc Kościołowi w Potrzebie” https://pkwp.org/newsy/pomoc_pkwp_w_syrii_w_latach_2011_2021 [01.06.2021].

³⁸ Tamże.

poszkodowanych lub kontynuacji najbardziej podstawowych funkcji społecznych mieszkańców. Następnie wsparcia udzielano dla odbudowy i remontów zniszczonych budynków, w formie stypendiów szkolnych, opiece zdrowotnej, środkach zabezpieczenia przeciw epidemii COVID-19, paczkach świątecznych, pomocy duszpasterskiej. W sumie zrealizowano 418 projektów pomocy doraźnej na sumę 33,6 mln euro w miejscowościach Aleppo, Homs, Damaszek, Marmarita i Tartous z racji największej reprezentacji chrześcijan.

W czasie trwającej wojny we współpracy z lokalnymi strukturami i organizacjami realizowano wiele projektów wybranej pomocy. Były to m.in.: „Kropla Mleka”, stypendia szkolne, „Prezent świąteczny”. Pierwsza akcja okazała się bardzo potrzebna zwłaszcza dla przesiedleńców i ubogich rodzin w wykarmieniu niemowląt i dzieci i doczekała się kilku odsłon. Mleko w proszku było dostarczane do Tartous w 2015 r. (366 tys. euro), Aleppo w 2017 r. (760 tys. euro) i Homs w 2018 r. (266 tys. euro). Projekty stypendialne objęły w Aleppo od 2017 r. uczniów na wszystkich poziomach edukacji, włącznie z uniwersyteckim, na sumę ponad 1,7 mln euro, w Damaszku pomoc studentom osiągnęła wysokość 219 tys. euro (w roku akademickim 2020–2021)³⁹. Środki na pomoc w sytuacjach kryzysowych są rozdysponowane od 2013 r. w Centrum pomocy św. Piotra w Marmarita i wyniosły do tej pory 3,6 mln euro. Działalność centrum opiera się na pracy wolontariuszy docierających do osób wysiedlonych, dystrybuując żywność, odzież, opłacając czynsz, konsultacje lekarskie, paliwo itp. Działają także osoby pośredniczące w pomocy osobom niepełnosprawnym. Od 2015 r. jest realizowany projekt „Prezent świąteczny” w wysokości 730 tys. euro. W 2020 r. rozdano kurtki zimowe dla 25 tys. dzieci. Na przeciwdziałanie skutkom COVID-19 wydano 576 tys. euro. Chodzi szczególnie o pomoc doraźną osobom, które musiały zamknąć małe biznesy i znalazły się bez środków do utrzymania rodziny⁴⁰.

³⁹ Tamże.

⁴⁰ Tamże.

Najwięcej środków pochłania odbudowa zniszczonych budynków, które w niektórych miastach stanowią ogromną część – w samym Homs znajduje się 12,5 tys. zniszczonych domów, a uszkodzonych 37,5 tys. W Maaloula PKWP finansowało w 2020 r. projekt odbudowy domów dla 30 rodzin. Rekonstrukcja domów zapobiega emigracji mieszkańców, zwłaszcza chrześcijan. Ważną rolę dla miejscowej społeczności pełnią budynki religijne: kościoły, klasztory i ośrodki katechetyczne. Przywrócenie chrześcijanom miejsc kultu daje nadzieję na przyszłość, stanowią one oazy modlitwy, ale też wspólnoty międzyludzkiej i pomocy charytatywnej. Stowarzyszenie dało swój wkład w sumie 400 tys. euro w odbudowę maronickiej katedry św. Eliasza w Aleppo, zbudowanej w 1873 r., a niszczonej przez liczne ataki rebeliantów w latach 2012–2016. Świątynia została ponownie otwarta na Boże Narodzenie 2016 r.⁴¹ W Homs w wyniku działań rebeliantów została zniszczona wnętrze katedry melchicko-maronickiej Matki Bożej Pokoju. Rozbito figury, oszpecono ikony, zniszczono marmurowe kolumny oraz sprofanowano groby kapłanów. Stowarzyszenie wsparło prace restauracyjne kwotą 160 tys. euro. Wojska rządowe zniszczyły kościół i klasztor św. Eliasza w Rableh, niedaleko Homs. Budynek został spalony, a przedmioty kultu potłuczone lub w inny sposób uszkodzone. Ośrodek Centrum Duchowego, w którym znajdował klasztor będący wcześniej obiektem pielgrzymek wielu osób z okolicy oraz biura, został splądrowany i okradziony. Wsparcie PKWP na odbudowę klasztoru wyniosło 75 tys. euro, a na odbudowę kościoła 70 tys. euro. Oprócz samych budynków kościelnych wielką rolę religijną i społeczną pełnią centra katechetyczne, w których odbywa się działalność duszpasterska związana z młodzieżą. W centrum katechetycznym w parafii św. Eliasza dawniej spotykało się ok. 1500 osób, obecnie wymaga ono pilnego remontu. PKWP przeznaczyło na ten cel 12,5 tys. euro. Ponadto wsparcie otrzymały siostry ze

⁴¹ Syria: *Maronite Cathedral of St. Elijah will be new consecrated after war destruction*, “Aid to the Church in Need”, <https://acninternational.org/syria-maronite-cathedral-of-st-elijah-will-be-new-consecrated-after-war-destruction/> [01.06.2021].

Zgromadzenia Najświętszych Serc, które pracują w Homs od 1881 r., prowadząc misje edukacyjne i religijne. Od 2006 r. działał prowadzony przez siostry ośrodek opieki dziennej dla dzieci upośledzonych umysłowo. Działania wojenne doprowadziły do zniszczenia pomieszczeń klasztornych i przerwania działalności ośrodka, choć siostry mimo wszystko kontynuują swoją misję wśród tamtejszych ludzi. Otrzymały one dofinansowanie na odbudowę klasztoru w wysokości 25 tys. euro. W wyniku działań zbrojnych wiele budynków użyteczności publicznej zostało uszkodzonych lub zniszczonych. Ważne są obiekty sportowe, które umożliwiają ludziom rozrywkę jako formę odskoczni od brutalnej codzienności, stanowiąc formę socjalizacji oraz wspomagają proces leczenia traum. Są ważne w rozwoju młodzieży. W sposób pokojowy dają możliwość rywalizacji oraz integrują mieszkańców. PKWP dofinansowało odbudowę klubu sportowego w Aleppo w kwocie 60 tys. euro⁴².

* * *

Dziesięć lat wojny w Syrii doprowadziło do zniszczenia kraju oraz niespotykanej od II wojny światowej katastrofy humanitarnej. W artykule zostały wskazane jej rozmiary ekonomiczne, łamanie podstawowych praw człowieka, medyczne, edukacyjne. Działania wojenne wywołały ogromną falę migracyjną obejmującą połowę mieszkańców Syrii, która oddziałuje na wszystkie państwa regionu, a także na Europę. Jej skutki będą jeszcze długo odczuwalne, nawet gdyby wojna się zakończyła. Szczególnie palący jest los chrześcijan, których obecność w państwie historycznie związanym z początkami wiary w Chrystusa skurczyła się o połowę. Są oni bardziej podatni na prześladowania przez wszystkie strony konfliktu. Tym bardziej cenna jest doraźna i długofalowa pomoc świadczona przez organizacje humanitarne i charytatywne. W tej działalności wyróżnia się Papieskie Stowarzyszenie Pomoc Kościołowi w Potrzebie, które przez 10 lat konfliktu zrealizowało prawie 900 projektów na sumę 42 mln euro.

⁴² *Pomoc PKWP w Syrii w latach 2011–2021.*

STRESZCZENIE

Wojna tocząca się w Syrii w latach 2011–2021 doprowadziła do ogromnej katastrofy humanitarnej i administracyjnej w tym bogatym historycznie i kulturowo kraju. Około 585 000 osób zostało zabitych, 1,2 miliona domów zostało zniszczonych, 11,8 miliona osób zostało przesiedlonych zewnątrz i wewnątrz. 12,4 miliona osób w tym regionie świata nie ma zapewnionego bezpieczeństwa żywnościowego. Przedłużający się konflikt ma tragiczny wpływ na przyszłość młodego pokolenia. Szczególnie trudna jest sytuacja chrześcijan, którzy od 2000 lat są obecni w Syrii jako jednym z centrów rozwoju chrześcijaństwa. Przed wojną istniał pewien *modus vivendi*, gwarantowany także przez władze państwowe, który został zachwiany wraz z wybuchem działań wojennych, a sami chrześcijanie stali się celem ataków wszystkich walczących stron. Wiele kościołów zostało zniszczonych, a chrześcijanie masowo emigrują. Od początku konfliktu w Syrii Papieskie Stowarzyszenie Pomoc Kościołowi w Potrzebie stara się nieść pomoc. Działania pomocowe obejmują różne płaszczyzny: duchową, informacyjną i materialną, a realizowane są metodą projektów. Wartość materialna pomocy udzielonej w czasie wojny obliczana jest na 42 mln euro.

Słowa kluczowe: Pomoc Kościołowi w Potrzebie, wojna w Syrii, exodus chrześcijan, chrześcijanie w Syrii.

SUMMARY

The ongoing war in Syria 2011–2021 has led to a massive humanitarian and administrative disaster in this historically and culturally rich country. Approximately 585,000 people have been killed, 1.2 million homes damaged, 11.8 million externally and internally displaced, 12.4 million people in this region of the world are food insecure. The protracted conflict has a tragic impact on the future of the younger generation. Particularly difficult is the position of Christians, who have been present in Syria as one of the centers of Christian development for 2000 years. Before the war there was a certain *modus vivendi*, also guaranteed by the government authorities, which was shattered with the outbreak of military operations, and Christians themselves became the target of attacks by all warring

parties. Many churches have been destroyed and Christians emigrate *en masse*. Since the beginning of the conflict in Syria, the Pontifical Association for Aid to the Church in Need has been trying to help. The aid activities cover various levels: spiritual, informational and material, and are implemented using the project method. The material value of the aid provided during the war is calculated at 42 million euros.

Key words: Aid to the Church in Need, war in Syria, exodus of Christians, Christians in Syria.

BIBLIOGRAFIA

- A Catholic priest killed. Bishop Hindo: he offered his martyrdom for peace*, “Agenzia fides”, 24.06.2013, http://www.fides.org/en/news/33866-ASIA_SYRIA_A_Catholic_priest_killed_Bishop_Hindo_he_offered_his_martyrdom_for_peace [01.06.2021].
- Besenyő J., Gömöri R., *Christians in Syria and the Civil War*, w: *Panorama of global security environment 2014*, red. P. Bátor, R. Ondrejcsák, Bratislava 2014, s. 219–230.
- Bujak A., W. Cisło, *Tragedia Aleppo*, Kraków 2017.
- Cisło W., Stachnik P., *Imigranci u bram. Kryzys uchodźczy i męczeństwo chrześcijan XXI w.*, Kraków 2017.
- Dam N. van, *Destroying a Nation. The Civil War in Syria*, London, New York 2017.
- Fouad F.M., Sparrow A., Tarakji A. [i in.], *10 years of the Syrian conflict: a time to act and not merely to remember*, “The Lancet”, 397(2021), [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(21\)00623-1](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(21)00623-1).
- Islamic State releases 43 Assyrian hostages*, “World Watch Monitor” 22.02.2016, <https://www.worldwatchmonitor.org/coe/islamic-state-releases-43-assyrian-hostages/> [01.06.2021].
- Lawson F.H., *Why Syria Goes to War. Thirty Years of Confrontation*, Ithaca and London 1996.

Net immigration rate, “The World Factbook”, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/field/net-migration-rate/country-comparison/> [01.06.2021].

O nas, „Pomoc Kościołowi w Potrzebie”, <https://pkwp.org/misja-na-szewskej/o-nas> [01.06.2021].

Overview of the Situation in Syria, “Aid to the Church in Need”, <https://acninternational.org/syria/en/> [01.06.2021].

Persecuted and Forgotten? A Report on Christians oppressed for their faith 2017–19, Aid to the Church in Need, https://www.churchinneed.org/wp-content/uploads/2019/10/Persecuted-Forgotten_digital.pdf [01.06.2021].

PKWP wzywa społeczność państw do ułatwienia pomocy humanitarnej, „Pomoc Kościołowi w Potrzebie”, https://pkwp.org/newsy/dziesiec_lat_konfliktu_w_syrii_15_marca_2011_2021 [01.06.2021].

Pomoc PKWP w Syrii w latach 2011–2021. Prawie 42 mln euro, ponad 900 projektów, „Pomoc Kościołowi w Potrzebie”, https://pkwp.org/newsy/pomoc_pkwp_w_syrii_w_latach_2011_2021 [01.06.2021].

Syria emergency, “World Food Programme”, <https://www.wfp.org/emergencies/syria-emergency> [01.06.2021].

Syria, w: Aid to the Church in Need, *Religious Freedom in the World. Report 2021*, <https://rfr.acninternational.org/wp-content/uploads/2021/04/Syria.pdf> [01.06.2021].

Syria, „The World Factbook”, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/syria/> [01.06.2021].

Syria: “Our Lady of Sorrows, Consoler of the Syrian people” continues its peregrination, “Aid to the Church in Need” 23.03.2020, <https://acninternational.org/syria-our-lady-of-sorrows-consoler-of-the-syrian-people-continues-its-peregrination/> [01.06.2021].

Syria: „Sankcje nie przynoszą żadnych rezultatów”, „Pomoc Kościołowi w Potrzebie”, https://pkwp.org/newsy/syria_sankcje_nie_przynosz%C5%82a_zadnych_rezultatow [01.06.2021].

Syria: Country Dossier. December 2020, “World Watch Research”, <https://www.opendoorsusa.org/wp-content/uploads/2016/09/Syria-WWL-2021-Country-dossier.pdf> [01.06.2021].

Syria: Maronite Cathedral of St. Elijah will be new consecrated after war destruction, “Aid to the Church in Need”, <https://acninternational.org/syria-maronite-cathedral-of-st-elijah-will-be-new-consecrated-after-war-destruction/> [01.06.2021].

Syrian Arab Republic, “Constitute”, https://www.constituteproject.org/constitution/Syria_2012?lang=en [01.06.2021].

Syrian Arab Republic’s Draft Constitution of 2017, https://constituteproject.org/constitution/Syria_2017D.pdf?lang=en [01.06.2021].

Targeting Christian Places of Worship in Syria. Report 2015, „Syrian Network for Human Rights”, https://sn4hr.org/wp-content/pdf/english/Targeting_churches_in_Syria_en.pdf [01.06.2021].

The Darkest Decade. March 2021, “Norwegian Refugee Council”, <https://www.nrc.no/globalassets/pdf/reports/2021-darkest-decade/darkest-decade/the-darkest-decade.pdf> [01.06.2021].

The Six Main Parties that Kill Civilians in Syria and the Death Toll Percentage Distribution among them All Parties (Except for the Syrian Regime) have Killed less than 15,000 Syrian Civilians, “Syrian Network for Human Rights”, 14.11.2016, https://sn4hr.org/wp-content/pdf/english/six_main_Actors_that_kill_civilians_in_Syria_2016_en.pdf [01.06.2021].

Too High a Price to Pay. The Cost of Conflict for Syria’s children. Report, “World Vision”, https://www.wvi.org/sites/default/files/2021-04/Syria%2010th%20Anniversary%20Global%20Policy%20Report_Revised_0.pdf [01.06.2021].

Wilk W., *Wojna w Syrii i kryzys humanitarny. Informator dla dziennikarzy*, Warszawa 2016.

KS. MARIUSZ BOGUSZEWSKI

 <https://orcid.org/0000-0002-1770-1933>

DZIAŁALNOŚĆ PAPIESKIEGO STOWARZYSZENIA POMOC KOŚCIOŁOWI W POTRZEBIE W 2020 r.

Papieskie Stowarzyszenie Pomoc Kościołowi w Potrzebie (PKWP, niem. Kirche in Not, ang. Aid to the Church in Need) jest kościelną organizacją non-profit działającą jako fundacja papieska¹. Początki działalności sięgają roku 1946, kiedy to powstało Dzieło Pomocy Księżom na Wschodzie². Założyciel o. Werenfried van Straaten, norbertanin nawoływał do pojednania i przebaczenia między narodami, zwłaszcza Belgi, Holandii i Niemiec³. Na prośbę ks. kard. Stefana Wyszyńskiego w 1957 r. PKWP zapoczątkowało pomoc dla Kościoła w Polsce polegającą na wsparciu w kształceniu księży oraz bytu materialnego zakonnic⁴. W ten sposób pomoc otrzymało wiele zakonów kontemplacyjnych w Polsce oraz seminaria duchowne. Pomoc dla siostr kontemplacyjnych jest nieprzerwanie kontynuowana do dzisiaj.

KS. MARIUSZ BOGUSZEWSKI – doktor teologii pastoralnej, adiunkt na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego; studiował na Papieskim Uniwersytecie Świętego Krzyża w Rzymie, dyrektor regionalnego biura w Warszawie Papieskiego Stowarzyszenia Pomoc Kościołowi w Potrzebie. e-mail: m.boguszewski@uksw.edu.pl.

¹ Papież Benedykt XVI podniósł PKWP do rangi fundacji papieskiej w 2007 r.

² *Historia Dzieła*, <https://pkwp.org/o-nas/historia-dziela> [20.05.2021].

³ Por. M. Boguszewski, *From humanitarian to development aid. A case study of the activities of Pontifical Foundation Aid to the Church in Need*, “Polish Journal of Political Science”, 5(2019), nr 4, s. 119.

⁴ Por. E.M. Kolmann, *Dziękuję, Ojcze Werenfriedzie!*, Warszawa 2006, s. 48.

Ważnym jej elementem było także fundowanie stypendiów naukowych, umożliwiających przygotowanie kadry dla polskich seminariów i uczelni katolickich. Pomoc Kościołowi w Potrzebie finansowała budowę wielu polskich kościołów, między innymi Arki Pana w Nowej Hucie⁵. Od 1962 r. na prośbę papieża św. Jana XXIII PKWP rozszerzyła swą pomoc na kraje trzeciego świata⁶. W 1965 r. rozpoczęła się pomoc dla Afryki, natomiast w 2007 r. papież Benedykt XVI poprosił o intensywną pomoc dla Bliskiego Wschodu⁷. W 1984 r. Watykan uznał Kirche in Not jako Dzieło na prawach papieskich, a w 2007 r. jako Fundację papieską⁸.

Rok 2020 zaznaczył się w historii świata szczególnie ze względu na pandemię COVID-19. Miało to oczywiście konkretne przełożenie na działalność humanitarną i charytatywną. Funkcjonowanie wielu struktur kościelnych zostało poważnie utrudnione lub wręcz zawieszono, co wiązało się z utratą środków utrzymania. Ponadto wiele kościelnych organizacji charytatywnych potrzebowało wsparcia w realizacji ich działań pomocowych wobec osób najuboższych we własnych środowiskach. Zwyczajna działalność charytatywna PKWP koncentruje się na miejscach, gdzie trwają konflikty zbrojne lub dokonują się prześladowania chrześcijan. W 2020 r. takich ognisk było wiele, między innymi Syria, gdzie od 10 lat toczy się wojna, Liban z bardzo trudną sytuacją po wybuchu w Bejrucie (04.08.2020), Irak i ogólnie kraje Bliskiego Wschodu. Wiele niepokoju jest w krajach Afryki subsaharyjskiej, zwłaszcza w Nigerii, gdzie działa islamska organizacja terrorystyczna Boko Haram. Stałej pomocy domagają się chrześcijanie wypędzeni z miejsc zamieszkania. Od wielu lat krajem prześladowującym chrześcijan jest Pakistan. Szczególne warunki działalności charytatywnej oraz zrozumienie darczyńców sprawiły

⁵ Por. M. Ogonowska, *Kirche in Not – Kościół w Potrzebie*, 14.07.2006, https://opoka.org.pl/biblioteka/D/DI/pkwp_kircheinnot.html [20.05.2021].

⁶ *Historia Dzieła*.

⁷ Tamże.

⁸ Por. *Wstęp do Statutu ACN*.

ogólny wzrost o 15% funduszy pomocowych zarządzanych przez PKWP i rozdysponowanych w 2020 r.

1. Rodzaje pomocy

PKWP jako organizacja pomocowa nie tylko odpowiada na potrzeby chwili, ale również niesie systematyczną pomoc. Polega ona na wcześniejszym rozeznaniu sytuacji i działalności informacyjnej oraz współpracy z instytucjami i organizacjami na miejscu, najczęściej kościelnymi. Pomoc doraźna zwykle jest udzielana tam, gdzie toczą się konflikty zbrojne lub zaszły katastrofy przyrodnicze. Pomoc systematyczna jest dystrybuowana na zasadzie zgłaszanych projektów przez instytucje współpracujące z PKWP lub przez biura terenowe stowarzyszenia. Ma ona postać materialną, informacyjną oraz duszpasterską. Istotną formą działalności jest działalność informacyjna, która dzięki istnieniu licznych przedstawicieli na miejscu oraz prowadzonej tam pomocy przy współpracy wielu lokalnych organizacji i Kościołów pozwala na zbieranie różnych informacji, niektórych niedostępnych w inny sposób, a następnie porządkowanie ich i wydawanie w formie raportów. Stanowią one cenne źródło wiedzy do dalszego opracowania naukowego. Raporty ukazują się naprzemiennie: „Prześladowani i zapomniani”⁹ oraz „Raport o wolności religijnej”¹⁰.

Pomoc uchodźcom

Głównym obszarem takiej pomocy udzielanej przez stowarzyszenie obecnie jest pomoc dla uchodźców i prześladowanych z powodu wyznawanej wiary czy religii. Chodzi szczególnie o kraje Bliskiego Wschodu, Syrię, Irak, Liban oraz Afrykę. Z powodu wojen, prześladowań na tle

⁹ *Persecuted and Forgotten? A report on Christians oppressed for their Faith 2017–19*, <https://persecutedchristians.acninternational.org/> [16.06.2021].

¹⁰ *Religious freedom in the world. Report 2021*, <https://acninternational.org/religiousfreedomreport/> [16.06.2021].

religijnym lub politycznym oraz klęsk żywiołowych miliony ludzi na świecie prowadzi życie uciekinierów. Cierpienia tych ludzi są niewyobrażalne¹¹. Bardzo często z powodu wyznawanej wiary nie mogą wrócić do swoich domów lub otrzymać zatrudnienia. Tak los spotyka także katolickie rodziny w Ziemi Świętej¹². W większości z miejsc, w których żyją uchodźcy, sytuacja humanitarna wymaga natychmiastowej reakcji, co nie pozostaje niezauważone przez PKWP. Ważną gałęzią pomocową są uchodźcy wewnętrzni i zewnętrzni. Wielu z nich żyje w obozach dla uchodźców i są objęci pomocą parafii i duszpasterzy.

Budowa kościołów

Sercem każdej wspólnoty chrześcijańskiej jest budynek kościelny. To wokół niego tętni życie religijne i społeczne¹³. Często jest to jedyne miejsce, w którym wierni choć na chwilę mogą zapomnieć o ciężkim losie. PKWP finansuje budowę kościołów i kaplic. Pomaga także w odbudowie kościołów i kaplic zniszczonych przez kataklizmy, wojny lub nienawiść. W ostatnich latach odbudowano przy wsparciu PKWP kościoły w Mosulu, na Równinie Niniwy należące do różnych starożytnych denominacji chrześcijańskich, a które zostały częściowo lub całkowicie zniszczone przez ISIS.

Wspieranie seminariów duchownych i kapłanów

W wielu krajach wspólnoty wiernych nie mają swojego kapłana¹⁴. W Afryce i Ameryce Południowej kapłan często obsługuje parafię

¹¹ Por. *Wstęp arcybiskupa Issam Johana Darwisha, greko-melchickiego arcybiskupa Zahle i Furzol, Liban, w: Prześladowani i Zapomniani. Raport dotyczący Chrześcijan prześladowanych za wiarę w latach 2015–2017*, red. W. Cisko, A. Paś, M. Boguszewski, Warszawa 2018, s. 7.

¹² Por. *Trudny los Chrześcijan w Ziemi Świętej*, 16.02.2005, http://www.archivioradiovaticana.va/storico/2005/02/16/_trudny_los_chrze%C5%9Bcijan_w_ziemiu_%C5%9Bwi%C4%99tej_/pol-28261 [23.07.2019].

¹³ Por. Jan Paweł II, Encyklika *Redemptor hominis*, 1979, n. 4.

¹⁴ Por. *Wizyta ks. prof. Waldemara Cisko w parafii Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny w Karpaczu*, 6 II 2018, <https://www.parafia.karpacz.pl/> [20.07.2021].

złożoną z kilkudziesięciu wiosek. Na terenach misyjnych jest wielu chętnych do służby kapłańskiej, jednak warunki ekonomiczne nie pozwalają im na wstąpienie do seminarium duchownego. PKWP wspiera więc seminarzystów z biednych krajów i dba, by żadne powołanie się nie zmarnowało. Nieustannie potrzeba wielu dobrych kapłanów, szczególnie dla młodych wspólnot chrześcijańskich.

Wsparcie wydawania i kolportażu Biblii dla dzieci i Katechizmu

PKWP dystrybuje Biblię dla dzieci w 140 krajów na świecie, w tym do najodleglejszych krańców świata, do tych, którzy najbardziej potrzebują duchowego pokarmu. Dzięki wsparciu stowarzyszenia na 177 języków została przetłumaczona książka *Bóg przemawia do swoich dzieci*. Papież Benedykt XVI przyjął 50-milionowy egzemplarz podczas swojej wizyty w Brazylii w 2008 r. Ta Biblia dla dzieci, wydana z okazji Międzynarodowego Roku Dziecka w 1979 r., dla milionów dzieci jest często jedyną książką, jaką posiadają przez całe życie. Wielokrotnie staje się ona podręcznikiem do nauki czytania.

Pomoc dla sióstr klauzurowych „Cicha i wierna obecność”

Siostry z zakonów kontemplacyjnych żyją oddzielone od świata, pozostając całe życie w klasztorze, do którego wstąpiły. Siostry pracują na swoje utrzymanie – mają swoje ogrody, szyją habity i sutanny, haftują szaty liturgiczne, wypiekają komunikanty, ale ich zarobki nie wystarczają na podstawowe potrzeby. PKWP każdego roku udziela pomocy egzystencjalnej większości sióstr klauzurowych w świecie. Przydziela się również pomoc na renowacje klasztorów, kaplic i kościołów przyklasztornych.

Finansowanie zakupu środków transportu potrzebnych do pełnienia służby duszpasterskiej

PKWP finansuje zakup rowerów, samochodów, motocykli, ciężarówek, a nawet mułów i koni, by księża i siostry mogli dotrzeć do często bardzo odległych wiosek, do czekających na nich parafian.

Wsparcie rozwoju mediów

Szczególnie młode wspólnoty chrześcijan potrzebują pomocy w dziedzinie mediów i nowych środków komunikacji społecznej. Odległość, nowe wyzwania i możliwości wynikające z ciągle rozwijającej się dziedziny mediów są również przedmiotem działalności organizacji pomocowych. Wsparcie udzielane jest powstającym chrześcijańskim stacjom radiowym i telewizyjnym. Wiąże się to często z promowaniem nowych form pracy stowarzyszenia oraz docieraniem do kolejnych beneficjentów i darczyńców.

2. Pomoc PKWP w 2020 r.¹⁵

W ramach struktur światowych PKWP w 2020 r. działały 25 biur narodowe w: Niemczech, Francji, Wielkiej Brytanii, Szwajcarii, Austrii, Polsce, Słowacji, Kanadzie, USA, Brazylii, Wenezueli, Korei Południowej, Holandii, Australii, Belgii, Chile, Filipinach, Portugalii, Kolumbii, Meksyku, Hiszpanii, Irlandii, Malcie, Włoszech. Fundusze na działalność PKWP pochodzą głównie z darowizn ofiarowywanych przez stałych darczyńców. Ważną formą wspierania są zapisy spadkowe przeznaczane na stowarzyszenie. Również w 2020 roku zapisy spadkowe stanowiły istotną część wsparcia na rzecz PKWP. Wszystkie projekty, realizowane w 138 krajach świata, były prowadzone przy udziale sprawdzonych i wiarygodnych partnerów. Jest to szczególnie ważne przy właściwym wykorzystaniu i celowości wydatkowanych funduszy.

PKWP w roku 2020 r. najwięcej pomocy udzieliło w Afryce. Nowe kierunki pomocowe w Afryce wynikają głównie z ożywionej działalności grup terrorystycznych na północy kontynentu oraz w krajach środkowoafrykańskich. Choć liczba chrześcijan ciągle tam wzrasta,

¹⁵ Dane statystyczne PKWP zostały opublikowane w rocznym Raporcie PKWP za 2020 r. rozesłanym do wszystkich benefaktorów Fundacji. Zob. *Raport roczny 2020*, Warszawa 2021.

to jednak skala prześladowań i innych form ucisku jest tam również coraz większa. Od lat ważnym regionem, który otrzymuje pomoc, jest Bliski Wschód. Ze względu na skalę zniszczeń w Iraku, Syrii i innych krajach tego regionu pomoc będzie jeszcze potrzebna przez wiele lat, aby odbudować domy, miejsca kultu, szkoły. Musi ona mieć charakter pomocy rozwojowej, choć ciągle jeszcze potrzeba tam pilnej pomocy doraźnej i humanitarnej zaradzającej brakowi środków do życia. Uruchomiono projekty pomocy humanitarnej, zwłaszcza żywnościowej dla Libanu po wybuchu w porcie, gdzie mieszka najwięcej chrześcijan na Bliskim Wschodzie. Trzecim regionem objętym szczególną opieką ze strony PKWP w 2020 r. była Wenezuela, gdzie zła sytuacja polityczno-gospodarcza wpływa na obniżający się poziom życia ludzi oraz na bardzo niskim poziomie działa opieka zdrowotna. Parafie są często jedynym miejscem, gdzie można otrzymać konkretną pomoc ratującą życie czy zdrowie. Należy też zwrócić uwagę na zagrożenia ze strony fundamentalizmów religijnych, a co za tym idzie potrzebę wsparcia mieszkańców Pakistanu i Indii. Osobną pozycję pomocową stanowiły projekty związane z pandemią, przy czym pomoc „okołopandemiczna” mieści się także w innych kategoriach (stypendia mszalne, pomoc materialna).

Pomoc w liczbach

Wpływy z ofiar i spadków wyniosły w 2020 r. 122 674 982 euro. Cztery piąte tej kwoty pochłonęły wydatki związane z działalnością misyjną Kościoła. 79% środków przyznanych w 2020 roku przeznaczono na realizację projektów, pozyskiwanie informacji, wsparcie medialne i kampanie modlitewne. Około 8% funduszy zostało wydanych na administrację, a 12,5% na podnoszenie świadomości pomocowej i poszukiwanie nowych dobroczyńców. PKWP jest finansowana wyłącznie z prywatnych datków i nie otrzymuje publicznych pieniędzy ani z instytucjonalnych źródeł kościelnych.

PKWP w 2020 roku wsparło finansowo 4758 projektów pomocowych. To stanowi 472 mniej niż w roku poprzednim. Podobnie jak

w przeszłości wiele projektów (łącznie 1432) zostało odrzuconych. Odsetek negatywnych decyzji był jednak mniejszy niż w latach poprzednich. Wpłynęło także mniej próśb. Łączna liczba próśb i wniosków złożonych do PKWP w 2020 r. wyniosła 5727 wobec 7154 w 2019 r., na co z pewnością wpłynęła pandemia. Chodzi zwłaszcza o wnioski budowlane, które należało odłożyć na później, kiedy ustabilizują się warunki takiej działalności. Jednocześnie wiele środków zostało przesuniętych na zaradzenie najpilniejszym potrzebom. Jeden projekt wsparto średnio kwotą 13 800 euro. Najmniejszym projektem były plakaty reklamujące Biblię dla dzieci, największym – paczki żywnościowe z pomocą dla mieszkańców Syrii. Pomoc w 2020 r. dostało 138 krajów i była realizowana przez 1145 diecezji, czyli w ponad jednej trzeciej diecezji na świecie (jest ich 3025¹⁶). Ogółem ilość pozyskanych środków materialnych wzrosła w 2020 r. o 16,4 mln euro (15,4%).

W sumie 24% łącznej kwoty pomocy pochłonęły projekty budowlane. Łącznie zrealizowano 744 projektów budowlanych. Ukończono odbudowę katedry maronickiej św. Eliasza w Aleppo i została ona rekonsekrowana w lipcu 2020 r. Jedna trzecia wszystkich projektów budowy kościołów, domów parafialnych, klasztorów, ośrodków duszpasterskich i seminariów duchownych trafiła do Afryki. Budowę i remont wielu budynków sfinansowano również w Europie Wschodniej, Azji, Ameryce Łacińskiej i na Bliskim Wschodzie. Sama pomoc dla zrujnowanego Bejrutu wyniosła 4 mln euro.

Ponadto dokonano zakupu 1243 środków transportu. Było to 783 rowerów, 280 samochodów, 166 motocykli, 11 łodzi, 2 autobusy i 1 ciężarówka. Również w 2020 roku większość trafiła do Afryki, Ameryki Łacińskiej i Azji.

Na kolejnych miejscach znalazła się pomoc humanitarna i wsparcie kształcenia i formacji duchownych. Wsparcie otrzymało ponad

¹⁶ Por. Dane statystyczne publikowane przez ISKK, *Diecezje katolickie na świecie*, <http://iskk.pl/badania/swiat/51-diecezje-na-wiecie> [16.06.2021].

18 000 katechetów oraz osób zaangażowanych w duszpasterstwo – najwięcej beneficjentów pochodziło z Azji i Afryki. Do Ameryki Łacińskiej trafiło najwięcej książek, egzemplarzy Pisma Świętego i innych publikacji. Przekazano prawie 1,8 milionów (1 782 097) stypendiów mszalnych. Oznacza to, że co 18 sekund gdzieś na świecie odprawiano Mszę Świętą w intencjach ofiarodawców PKWP. W ten sposób pomoc otrzymał co dziewiąty ksiądz¹⁷. Ze wszystkich stypendiów mszalnych 38% trafiło do Afryki. Pomoc otrzymało 14 009 kleryków ze wszystkich 115 880 na świecie, co oznacza, że pomoc otrzymał co ósmy z nich. Najwięcej z nich przygotowywało się do posługi kapłańskiej w Afryce (7589), Ameryce Łacińskiej (2384) i Azji (2097). I w tym roku priorytetem były projekty związane z kształtowaniem dojrzałej wiary i ludzkiej osobowości. Pomoc materialną oraz przeznaczoną na formację otrzymało 18 126 sióstr zakonnych. Oznacza to, że co 35. spośród 641 661 sióstr na świecie (w 2019 r. co 47.) została w jakiś sposób dofinansowana ze środków stowarzyszenia. W większości przypadków służyła ona kształceniu sióstr i nowicjuszek oraz podnoszeniu poziomu życia, poza tym wsparto ich udział w rekolekcjach i formację.

Pandemia COVID-19

Rok 2020 upłynął w cieniu pandemii COVID-19. Ograniczono mobilność i kontakty mieszkańców całego świata. Dotyczyło to również katechezy oraz nabożeństw i miało konkretne skutki materialne. Podczas Mszy Świętych nie zbierano tacy, co stanowi często jedyne źródło utrzymania księży, zwłaszcza w Afryce i Ameryce Łacińskiej; przez wiele miesięcy Eucharystię sprawowano jedynie wirtualnie, więc ustało zapotrzebowanie na wypiek hostii, z którego żyje część sióstr klauzurowych; zamknięto szkoły i wiele zakonnic nie otrzymywało pensji, przeznaczanej również na pomoc ubogim i chorym. Odpowiedzią PKWP było zwiększenie kwoty na stypendia mszalne dla księży (z 16,1% do 23% łącznej kwoty pomocy) oraz wsparcia materialnego

¹⁷ Na całym świecie jest 414 065 księży.

dla sióstr. Finansowano też zakup odzieży ochronnej i maseczek, szczególnie aby umożliwić wizyty u osób starszych i chorych.

Projekty związane z przezwyciężeniem kryzysu epidemiologicznego kosztowały 6 275 910 euro wydanych na 401 projektów. Nastąpiło również przesunięcie wielu kierunków pomocy. Afryka, która już wcześniej przodowała w kwotach otrzymywanej pomocy, otrzymała 32,6% puli (w 2019 r. – 29,6%); Kościół na tym kontynencie zмага się nie tylko z koronawirusem, ale i z rosnącymi wpływami islamistów. Kraje subsaharyjskie stały się miejscem działania terroryzmu islamskiego, przez co powstawały ogromne fale uchodźców chrześcijańskich, którym w czasie zagrożenia wirusowego często nikt nie pomagał. Wyraźny wzrost wsparcia dla Europy Środkowej i Wschodniej jest za to związany wyłącznie z kryzysem pandemicznym. Zwiększono na przykład pomoc dla sióstr z Ukrainy. Duży spadek środków przekazanych na Środkowy i Bliski Wschód był spowodowany wstrzymaniem budowy chrześcijańskich domów na Równinie Niniwy. Z powodu pandemii nie prowadzono tam dostaw materiałów budowlanych. Zwiększenie pomocy nastąpiło w Azji z racji rozmiarów skutków pandemii. Aż 5,4 mln euro zostało przeznaczonych na pomoc dla Indii.

* * *

Opis misji PKWP i działalności tej papieskiej organizacji pomocowej w 2020 r. jest przyczynkiem do dalszych badań nad stanem pomocy, nowymi kierunkami oraz skutecznością niesionej pomocy w różnych regionach świata. Pokazane dane statystyczne niewątpliwie dają obraz potrzeb, ale także pokazują, że za każdym z projektów kryją się konkretne historie osób pokrzywdzonych i obdarowanych. Reflektując nad działalnością i konkretnymi projektami PKWP, należy stwierdzić, że jedna organizacja, nawet o zasięgu międzynarodowym, nie jest w stanie rozwiązać wszystkich problemów świata, ale na pewno może pokazać światu obraz potrzeb oraz może wzbudzić jeszcze większą solidarność między narodami we wzajemnej pomocy charytatywnej i pastoralnej.

STRESZCZENIE

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie działalności Papieskiego Stowarzyszenia Pomoc Kościołowi w Potrzebie w 2020 roku. Miały one zróżnicowany charakter w zależności od rozpoznanych potrzeb i realizowanych projektów, ale odpowiadały ogólnej misji pomocy duchowej, informacyjnej i materialnej. Obejmowały one w większości regiony Bliskiego Wschodu i Afryki, a także poszczególne grupy chrześcijan, jak duchowni i siostry zakonne na całym świecie. Wymieniono dziedziny i formy tej pomocy oraz określono jej wielkość. Uwzględniono także skutki pandemii COVID-19.

Słowa kluczowe: Pomoc Kościołowi w Potrzebie, działalność charytatywna, pomoc chrześcijanom, pomoc w 2020 r.

SUMMARY

The purpose of this article is to present the activities of the Pontifical Association for Aid to the Church in Need in 2020. They had a varied character depending on the needs identified and the projects implemented, but they corresponded to the general mission of spiritual, informational and material assistance. They embraced, for the most part, the regions of the Middle East and Africa, as well as individual Christian groups such as clergy and nuns throughout the world. The areas and forms of this assistance were enumerated and its volume determined. The impact of the COVID-19 pandemic was also taken into account.

Key words: aid to the Church in Need, charity, aid to Christians, aid 2020.

BIBLIOGRAFIA

Jan Paweł II, Encyklika *Redemptor hominis*, 1979.

Boguszewski M., *From humanitarian to development aid. A case study of the activities of Pontifical Foundation Aid to the Church in Need*, "Polish Journal of Political Science", 5(2019), nr 4, s. 117–133.

Diecezje katolickie na świecie, <http://iskk.pl/badania/swiat/51-diecezje-na-wiecie> [16.06.2021].

Historia Dzieła, <https://pkwp.org/o-nas/historia-dziela> [20.05.2021].

Kolmann E.M., *Dzięki, Ojczy Werenfriedzie!*, Warszawa 2006.

Ogonowska M., *Kirche in Not – Kościół w Potrzebie*, 14.07.2006; https://opoka.org.pl/biblioteka/D/DI/pkwp_kircheinnot.html [20.05.2021].

Persecuted and Forgotten? A report on Christians oppressed for their Faith 2017–19, <https://persecutedchristians.acninternational.org/> [16.06.2021].

Raport roczny 2020, Warszawa 2021.

Religious freedom in the world. Report 2021, <https://acninternational.org/religiousfreedomreport/> [16.06.2021].

Trudny los Chrześcijan w Ziemi Świętej, 16.02.2005, http://www.archivio-radiovaticana.va/storico/2005/02/16/__trudny_los_chrze%C5%9Bcijan_w_ziemi_%C5%9Bwi%C4%99tej__pol-28261 [23.07.2019].

Wizyta ks. prof. Waldemara Cisto w parafii Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny w Karpaczu, 6 II 2018, <https://www.parafia.karpacz.pl/> [20.07.2021].

Wstęp arcybiskupa Issam Johana Darwisha, greko-melchickiego arcybiskupa Zahle i Furzol, Liban, w: *Prześadowani i Zapomniani. Raport dotyczący Chrześcijan prześladowanych za wiarę w latach 2015–2017*, red. W. Cisto, A. Paś, M. Boguszewski, Warszawa 2018.

TADEUSZ KAMIŃSKI

 <https://orcid.org/0000-0001-5491-3639>

WOLNOŚĆ DZIAŁALNOŚCI CHARYTATYWNEJ KOŚCIOŁA I JEJ UWARUNKOWANIA POLITYCZNO-PRAWNE

Działalność charytatywna Kościołów i związanych z nimi różnorodnych podmiotów pomocowych może być analizowana z punktu widzenia polityki wyznaniowej danego państwa, a zatem w oparciu o regulacje ustawowe odnoszące się do relacji państwo – Kościół. Regulacje te są oczywiście efektem określonych warunków politycznych, w jakich przychodzi funkcjonować związkom wyznaniowym. Same regulacje prawne to tylko ramy, które są dopiero wypełniane bieżącą praktyką¹.

TADEUSZ KAMIŃSKI – dr hab. nauk politycznych, dr socjologii, prof. ucz., kierownik Katedry Polityk Publicznych w Instytucie Nauk o Polityce i Administracji UKSW. W latach 2013–2016 dziekan Wydziału Nauk Historycznych i Społecznych UKSW. Organizator i kierownik Zaocznego Studium Pracy Socjalnej UKSW (2002–2011), redaktor „Roczników Naukowych Caritas” (1997–2007). W latach 1994–1996 odbył studia podyplomowe w zakresie *Caritaswissenschaft und Christliche Sozialarbeit* na Albert-Ludwigs-Universität we Fryburgu Bryzgowijskim. Zainteresowania badawcze: polityka społeczna, pomoc społeczna, praca socjalna, kościelna działalność charytatywna, stosunki państwo – Kościół, trzeci sektor i społeczeństwo obywatelskie. Członek Zarządu Polskiego Stowarzyszenia Szkół Pracy Socjalnej i Zarządu Sekcji Pracy Socjalnej Polskiego Towarzystwa Socjologicznego. Opublikował 3 monografie autorskie, 11 prac pod redakcją, ok. 50 artykułów w czasopismach naukowych i ok. 60 rozdziałów w pracach zbiorowych. e-mail: t.kaminski@uksw.edu.pl.

¹ Zob. T. Kamiński, *Religious Policy and the Charitable Activities of Churches in Poland, the Czech Republic and Hungary after 1989*, „Journal for The Study of Religions and Ideologies”, 20(2021), nr 58, s. 53.

Próbując ukazać w prezentowanym tekście działalność charytatywną jako jeden z przejawów wolności religijnej skupiam się na realiach polskiej polityki wyznaniowej, która stwarza – przynajmniej w sensie formalno-prawnym – sprzyjające warunki dla realizacji kościelnej działalności charytatywnej, zarówno wewnątrz wspólnot religijnych, jak i w sferze ich współpracy z organami administracji publicznej. Analiza tych dwóch wymiarów czy też poziomów wolności działalności charytatywnej jest poprzedzona sformułowaniem trzech istotnych założeń, bez których koncepcja wolności działalności religijnej *ad intra* i *ad extra* nie byłaby zrozumiała.

Działalność charytatywna jako przejaw wolności religijnej – trzy założenia

Żeby uzasadnić tezę, iż działalność charytatywna stanowi jeden z przejawów wolności religijnej, konieczne wydaje się przyjęcie trzech głównych założeń. Pierwsze z nich dotyczy istoty działalności charytatywnej i jej związku z podstawowymi celami i funkcjami Kościoła. Założenie drugie związane jest z dwoma ujęciami wolności religijnej, mianowicie pozytywnym i negatywnym. Trzecie natomiast założenie – zasadnicze dla dalszych analiz prowadzonych w niniejszym przedłożeniu – odnosi się do dwóch poziomów realizacji działalności charytatywnej: *ad intra*, czyli wewnątrz wspólnoty wiernych oraz *ad extra*, czyli w relacjach ze społeczeństwem i władzami publicznymi.

Twierdzenie, że działalność charytatywna Kościoła jest niezbywalnym elementem jego posłannictwa w świecie, równie istotnym jak głoszenie Słowa Bożego i sprawowanie sakramentów zdaje się nie budzić większych kontrowersji. W encyklice Benedykta XVI *Deus caritas est* czytamy, że przed Kościołem stoi potrójne zadanie wyrażające jego wewnętrzną istotę: „głoszenie Słowa Bożego (*kerygma-martyria*), sprawowanie Sakramentów (*leiturgia*), posługa miłości (*diaconia*). Są to zadania ściśle ze sobą związane i nie mogą być od siebie oddzielone. Caritas nie jest dla Kościoła rodzajem opieki

społecznej, którą można by powierzyć komu innemu, ale należy do jego natury, jest niezbywalnym wyrazem jego istoty”². Działalność charytatywna nie jest zatem jakimś dodatkiem lub zastępczą formą obecności Kościoła w świecie, ale koniecznym elementem jego tożsamości. Solidarność z potrzebującymi pomocy nie polega tylko na głoszeniu najśluszniejszych nawet nauk moralnych i wskazywaniu innym powinności, ale na bezpośrednim zaangażowaniu wszystkich członków wspólnoty Kościoła w konkretne dzieła miłości bliźniego. Dlatego jak najbardziej uprawnione jest stwierdzenie, że „posługa charytatywna Kościoła jest wpisana w jego naturę. Kościół zdradziłby Chrystusa i samego siebie, gdyby nagle zarzucił, pełnione od początku swego istnienia, dzieła miłosierdzia chrześcijańskiego”³. Co istotne, oczywistość zaangażowania Kościoła w działalność pomocową dostrzegają także badacze historii „świeckiej” pomocy społecznej stwierdzający, że współczesny rozwój różnorodnych form wsparcia realizowanych przez służby społeczne nowoczesnego państwa nie byłby możliwy, gdyby nie wcześniejsze wielowiekowe zaangażowanie Kościoła. Dzieje działalności pomocowej, co najmniej do czasów Reformacji, to w istocie wyłącznie dzieje kościelnej działalności charytatywnej⁴.

Drugie założenie związane jest z ujmowaniem wolności religijnej od strony pozytywnej i negatywnej. Samo pojęcie wolności religijnej jest uznawane za jedno z podstawowych osiągnięć tzw. cywilizacji zachodniej, a odnosi się ono – najkrócej ujmując – do prawa wyznawania dowolnej religii, ale także do niewyznawania żadnej. Źródłem

² Benedykt XVI, Encyklika *Deus caritas est* (DCE), Wrocław 2017, n. 25.

³ W. Przygoda, *Miłosierdzie Boże szansą ożywienia posługi charytatywnej Kościoła w Polsce*, „Polonia Sacra”, 24(2020), nr 1, s. 106.

⁴ Por. G. Bowpitt, *Evangelical Christianity, Secular Humanism, and the Genesis of British Social Work*, „British Journal of Social Work”, 28(1998), nr 5, s. 676. Liczne przykłady dzieł charytatywnych, które miały znaczący wpływ na zaistnienie pomocy społecznej, podają: J. Radwan-Pragłowski i K. Frysztacki, *Miłosierdzie i praktyka. Społeczne dzieje pomocy człowiekowi*, Katowice 2009.

tego prawa jest przyrodzona godność osoby ludzkiej⁵. Sobór Watykański II stwierdził, że wolność religijna „polega na tym, że wszyscy ludzie powinni być wolni od przymusu ze strony czy to poszczególnych ludzi, czy to zbiorowisk społecznych i jakiegokolwiek władzy ludzkiej, tak aby w sprawach religijnych nikogo nie przymuszano do działania wbrew jego sumieniu ani nie przeszkadzano mu w działaniu według swego sumienia prywatnym i publicznym, indywidualnym lub w łączności z innymi, byle w godziwym zakresie”⁶. Wolność religijna traktowana jest także – a może nawet przede wszystkim – jako fundamentalne prawo człowieka. Z tej perspektywy obejmuje takie kwestie, jak: ochrona przed ingerencją państwa w sferę przeżywania *sacrum*, tworzenie i swobodne funkcjonowanie wspólnot i instytucji religijnych czy też prowadzenie motywowanej religijnie działalności w sferze społecznej (np. edukacja i właśnie działalność charytatywna)⁷. I ponownie przywołując Sobór Watykański II: „w społecznej naturze człowieka i w samej istocie religii ma fundament prawo, przysługujące ludziom do tego, by kierując się własnym zmysłem religijnym, mogli swobodnie odbywać zebrania i zakładać stowarzyszenia o celach wychowawczych, kulturalnych, charytatywnych i społecznych”⁸. Wszelkie ograniczenia publicznego wyrażania wiary są dopuszczalne jedynie pod warunkiem, że są one „legalne, konieczne i celowe w demokratycznym społeczeństwie i jednocześnie nie mają znamion dyskryminacyjnych (klauzula limitacyjna)”⁹. Podejście to współbrzmi

⁵ Zob. T. Szczech, *Czy wolność religijna jest wolnością od religii? Sprawa «Lautsi przeciwko Włochom» a kryzys wolności religijnej w Europie*, „Studia Erasmiana Wratislaviensia”, 5(2001), s. 385.

⁶ Sobór Watykański II, Deklaracja o wolności religijnej *Dignitatis humanae* (DWR), w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań 1986, n. 2.

⁷ Por. M. Piechowiak, *Wolność religijna – aspekty filozoficznoprawne*, „Toruński Rocznik Praw Człowieka i Pokoju”, 1994–1995, z. 3, s. 8.

⁸ DWR, n. 4.

⁹ A. Demczuk, *Wolność sumienia i wyznania w polskim prawie i praktyce na tle europejskich standardów ochrony*, w: *Politologia religii*, red. M. Marczevska-Rytko, D. Maj, Lublin 2018, s. 312.

z soborową Deklaracją o wolności religijnej, w której czytamy, że prawnie gwarantowana wolność religijna przysługuje wspólnotom ludzi wierzących „dopóki słuszne wymagania porządku publicznego nie są naruszone”¹⁰.

Wolność religijna w ujęciu pozytywnym wskazuje nie tylko na prawo do wyznawania wiary, ale także prawo uzewnętrzniania swoich przekonań religijnych. W związku z tym nie jest nadużyciem uznanie, że pozytywnie rozumiana wolność religijna obejmuje także prawo do wyrażania swojej religii poprzez dzieła charytatywne. Od strony negatywnej zaś, wolność religijna to nie tylko i nie przede wszystkim zakaz ograniczania wyznawania religii. To także prawo do niewyznawania żadnej religii, a zatem również prawo do ochrony przed narzucaniem zasad religijnych i prawo do nieujawniania własnych poglądów religijnych¹¹. Wbrew pozorom, także i ten wymiar wolności religijnej ma coś wspólnego z działalnością charytatywną. Otóż, jak mówi Benedykt XVI: „[...] *caritas* nie może być środkiem do tego, co dzisiaj określa się mianem prozelityzmu. Miłość jest bezinteresowna; nie praktykuje się jej dla osiągnięcia innych celów”¹². Innymi słowy, nie po to realizuje się działalność charytatywną w Kościele, aby pozyskiwać wyznawców, ale oczywiście nie wyklucza to sytuacji, że odbiorca wsparcia nawróci się pod wpływem autentycznego świadectwa życia tego, który niesie pomoc.

W kontekście działalności charytatywnej ważne są także – i to jest założenie trzecie – dwa poziomy jej realizacji. Poziom pierwszy skierowany jest niejako *ad intra* i obejmuje dzieła prowadzone w ramach wspólnoty Kościoła, „na własny rachunek” i adresowane głównie do „swoich”. Na tym właśnie poziomie działalność charytatywna rozwinęła się u początków chrześcijaństwa, „nikt ze współbraci nie mógł pozostać głodny i bez dachu nad głową, co ostatecznie

¹⁰ DWR, n. 4.

¹¹ Por. M. Kosek, *Wolność religijna w wymiarze pozytywnym i negatywnym na przykładzie orzeczenia Niemieckiego Federalnego Trybunału Konstytucyjnego z 16 maja 1995 roku*, „Studia z Prawa Wyznaniowego”, 5(2002), s. 51.

¹² DCE, n. 25c.

spowodowało, że nie spotykało się żebraka chrześcijanina”¹³. Drugi poziom to działalność *ad extra*, czyli dzieła wykraczające poza samą wspólnotę, częstokroć realizowane we współpracy z administracją publiczną, stanowiące element publicznego systemu pomocy społecznej i opieki zdrowotnej, finansowane lub dofinansowywane ze środków publicznych. Współcześnie kościelne i związane z Kościołami organizacje charytatywne stanowią w wielu krajach istotny element publicznego systemu pomocy społecznej¹⁴. Na pierwszym z wymienionych poziomów prawo do prowadzenia działalności charytatywnej jest wyrazem istnienia wolności religijnej w sensie ścisłym (*stricte*). Prawo to, moim zdaniem, przysługuje bezwzględnie i bez niego nie ma wolności religijnej. W drugim przypadku mamy do czynienia raczej z wolnością religijną w sensie szerszym (*largo*), która może być przedmiotem negocjacji co do zakresu i warunków jej realizacji. Ostatecznie bowiem to władze państwowe i samorządowe mogą decydować, czy i w jaki sposób podmioty wyznaniowe włączone zostaną w publiczny system pomocy społecznej. W dalszej części analizuję zatem gwarancje wolności działalności charytatywnej w wyróżnionym tu sensie węższym i szerszym, opierając się na przepisach Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, Konkordatu oraz ustawodawstwa wyznaniowego i socjalnego.

Gwarancje wolności działalności charytatywnej *sensu stricto*

Wolność religijna jest w polskim porządku prawnym zagwarantowana przede wszystkim w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej

¹³ Radwan-Pragłowski, K. Frysztacki, *Miłosierdzie i praktyka*, s. 96.

¹⁴ Zob. T. Kamiński, *Caritas i polityka. Podmioty wyznaniowe w systemie pomocy społecznej*, Warszawa 2012, s. 171–206; tenże, *Sozial-caritative Tätigkeit der Kirche im Rahmen der modernen Sozialhilfesysteme*, „Caritas et Veritas”, 2018, nr 1, s. 164–175; tenże, *Polityczne uwarunkowania funkcjonowania kościelnych organizacji charytatywnych w Republice Czeskiej*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne”, 2020, nr 2, s. 75–92.

z dnia 2 kwietnia 1997 roku. Artykuł 53 ustawy zasadniczej – zawarty w rozdziale odnoszącym się do wolności, praw i obowiązków człowieka i obywatela – mówi wyraźnie, iż każdemu obywatelowi ma być zapewniona wolność sumienia i religii. Precyzując formalno-prawne rozumienie wolności religii Konstytucja wskazuje, że pojęcie to obejmuje „wolność wyznawania lub przyjmowania religii według własnego wyboru oraz uzewnętrzniania indywidualnie lub z innymi, publicznie lub prywatnie, swojej religii przez uprawianie kultu, modlitwę, uczestniczenie w obrzędach, praktykowanie i nauczanie. Wolność religii obejmuje także posiadanie świątyń i innych miejsc kultu w zależności od potrzeb ludzi wierzących oraz prawo osób do korzystania z pomocy religijnej tam, gdzie się znajdują”¹⁵. Wprawdzie nie ma tu mowy wprost o działalności charytatywnej, ale konstytucyjna wolność religii obejmuje jej uzewnętrznianie indywidualne i we wspólnocie z innymi. Zgodnie z przyjętymi w pierwszej części tekstu założeniami realizacja funkcji charytatywnej – *diakonia, caritas* – to integralny element doktryny i praktyki wiary chrześcijańskiej. Stąd też uprawnione jest uznanie, że polska ustawa zasadnicza gwarantuje indywidualnym wiernym, jak i wspólnotom Kościołów i innych związków wyznaniowych, prawo do prowadzenia działalności charytatywnej w ramach ich własnej misji i zgodnie z ich własnymi zasadami.

Szczególnej rangi aktem prawnym regulującym pozycję Kościoła katolickiego jest konkordat, czyli umowa międzynarodowa zawierana pomiędzy Stolicą Apostolską a danym państwem. Tego rodzaju umowa, obecnie obowiązująca, pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską została podpisana 28 lipca 1993 roku, a ratyfikowana 23 lutego 1998 roku. Z punktu widzenia problematyki działalności charytatywnej jest ona o tyle istotna, że znalazło się w niej następujące stwierdzenie: „odpowiednie instytucje kościelne mają prawo prowadzenia, każda zgodnie ze swą naturą, działalności o charakterze misyjnym, chary-

¹⁵ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku, Dz. U. 1997, nr 78, poz. 483 z późn. zm., art. 53 ust. 2.

tatywnym i opiekuńczym. W tym celu mogą one tworzyć struktury organizacyjne i urządzić publiczne zbiórki”¹⁶.

Niższej rangi, aczkolwiek wcześniejsze chronologicznie regulacje dotyczące wolności religijnej w ogóle, w tym także działalności charytatywnej, znalazły się w przepisach ustawodawstwa zwykłego. Chodzi tu przede wszystkim o przepisy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania oraz przepisy odnoszące się do stosunków między państwem a niektórymi Kościołami i innymi związkami wyznaniowymi. Zgodnie z ustawą o gwarancjach wolności sumienia i wyznania obywatele mogą nie tylko tworzyć organizacje religijne w celu wyznawania i głoszenia swej wiary, ale także „zrzeszać się w organizacjach świeckich w celu realizacji zadań wynikających z wyznawanej religii bądź przekonań w sprawach religii”¹⁷. „Obywatele mają prawo do swobodnego świadczenia na rzecz kościołów i innych związków wyznaniowych oraz instytucji charytatywno-opiekuńczych”¹⁸. W ramach wypełniania swej funkcji religijnej Kościoły i inne związki wyznaniowe mogą powoływać organizacje mające na celu przeciwdziałanie patologiom społecznym i ich skutkom, a także prowadzić działalność charytatywno-opiekuńczą¹⁹. Dla realizacji działalności charytatywno-opiekuńczej „kościóły i inne związki wyznaniowe mają prawo zakładać i prowadzić, na zasadach określonych w ustawach, odpowiednie instytucje, w tym zakłady dla osób potrzebujących opieki, szpitale i inne zakłady lecznicze podmiotów leczniczych w rozumieniu przepisów o działalności leczniczej, żłobki i schroniska dla dzieci”²⁰.

Z kolei ustawa o stosunku państwa do Kościoła katolickiego określiła jako osoby prawne Kościoła katolickiego między innymi

¹⁶ Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, podpisany w Warszawie dnia 28 lipca 1993 r., Dz. U. 1998, nr 51, poz. 318, art. 21, ust. 1.

¹⁷ Ustawa z dnia 17 maja 1989 roku o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, Dz. U. 1989, nr 29, poz. 155 z późn. zm., art. 2, p. 11.

¹⁸ Tamże, art. 5.

¹⁹ Zob. tamże, art. 19, ust. 2, p. 14 i 15.

²⁰ Tamże, art. 24, ust. 1.

Caritas Polska i Caritas diecezjalne, a zatem podstawowe instytucje charytatywne Kościoła katolickiego w Polsce²¹. Kościelnym osobom prawnym zostało przyznane prawo do prowadzenia – obok innych rodzajów aktywności – także działalności charytatywno-opiekuńczej i w ustawie znalazło się doprecyzowanie, co ta działalność w szczególności obejmuje. Jest to więc: „1) prowadzenie zakładów dla sierot, starców, osób upośledzonych fizycznie lub umysłowo oraz innych kategorii osób potrzebujących opieki; 2) prowadzenie szpitali i innych zakładów leczniczych oraz aptek; 3) organizowanie pomocy w zakresie ochrony macierzyństwa; 4) organizowanie pomocy sierotom, osobom dotkniętym klęskami żywiołowymi i epidemiami, ofiarom wojennym, znajdującym się w trudnym położeniu materialnym lub zdrowotnym rodzinom i osobom, w tym pozbawionym wolności; 5) prowadzenie żłobków, ochronek, burs i schronisk; 6) udzielanie pomocy w zapewnianiu wypoczynku dzieciom i młodzieży znajdującym się w potrzebie; 7) krzewienie idei pomocy bliźnim i postaw społecznych temu sprzyjających; 8) przekazywanie za granicę pomocy ofiarom klęsk żywiołowych i osobom znajdującym się w szczególnej potrzebie”²².

Ustawę o stosunku państwa do Kościoła katolickiego można potraktować jako pewien wzorzec uregulowania kwestii działalności charytatywnej dla innych Kościołów i związków wyznaniowych w Polsce, zgodnie z zasadą ich równouprawnienia²³. Oprócz Kościoła katolickiego jeszcze 14 Kościołów i innych związków wyznaniowych

²¹ Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. 1989, nr 29, poz. 154 z późn. zm., art. 7, ust. 2, p. 2 i 3. Ustawa wskazuje również, że działalność charytatywno-opiekuńczą mogą prowadzić zakony zgodnie ze swoimi statutami i aktami wewnętrznymi oraz organizacje katolickie w zakresie określonym w ich statutach. Zob. tamże, ust. 5 i 6.

²² Zob. tamże, art. 39.

²³ Zob. M. Kępa, *Sytuacja Kościoła i związków wyznaniowych w świetle Konstytucji RP jako realizacja prawa do wolności sumienia i wyznania*, w: *Duch praw w krajach Europy Środkowo-Wschodniej*, red. M. Kępa, M. Marszał, Wrocław 2016, s. 93. https://repozytorium.uni.wroc.pl/Content/79180/PDF/08_M_Kepa_Sytuacja_Kosciola_i_zwiazkow_wyznaniowych_w_swietle_Konstytucji_RP.pdf [21.04.2021].

doczekało się odrębnych ustaw, choć zawarte w nich szczegółowe przepisy dotyczące wskazania osób prawnych oraz zakresu deklarowanej działalności charytatywno-opiekuńczej różnią się między sobą²⁴. Poszczególne Kościoły mniejszościowe, „które wyraźnie zabiegały o własną ustawę wyznaniową – dopięły w końcu celu”²⁵, co było zapewne także skutkiem umiejętności negocjacyjnych ich przedstawicieli i pozytywnego klimatu politycznego.

3. Gwarancje wolności działalności charytatywnej sensu largo – współpraca państwa i Kościoła

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej zawiera w artykule 25 najważniejsze kwestie dotyczące relacji państwo – Kościół. Zgodnie z tymi przepisami stosunki między państwem a Kościołami i innymi związkami wyznaniowymi są kształtowane na zasadach poszanowania ich autonomii oraz wzajemnej niezależności każdego w swoim zakresie, jak również współdziałania dla dobra człowieka i dobra wspólnego. Racją wprowadzenia owej zasady współdziałania do porządku konstytucyjnego jest między innymi fakt, że „istnieją pewne obszary życia społecznego, które pozostają w zainteresowaniu zarówno państwa jak i Kościoła. Należą do nich przede wszystkim sprawy oświaty i wychowania, małżeństwa i rodziny oraz działalności charytatywnej i humanitarnej”²⁶. Zdaniem niektórych badaczy to właśnie w obszarze działalności charytatywnej i humanitarnej najlepiej widać możliwość urzeczywistnienia zasady współdziałania między państwem i Kościołem. W tym bowiem wymiarze życia społecznego podmioty wyznaniowe mogą podejmować przynależące państwu zadania, które na

²⁴ Szerzej na ten temat zob. Kamiński, *Caritas i polityka*, s. 212–218.

²⁵ S. Cebula, *Ustawodawstwo wyznaniowe w Polsce w opinii przedstawicieli mniejszości religijnych*, „Państwo i Społeczeństwo”, 10(2010), nr 1, s. 38.

²⁶ P. Steczkowski, *Konstytucyjna zasada współdziałania państwa i Kościoła w kontekście interpretacji zasad poszanowania godności osoby ludzkiej i dobra wspólnego*, „Studia z Prawa Wyznaniowego”, 11(2008), s. 156.

podstawie odrębnych przepisów administracja publiczna ma prawo zlecać między innymi jednostkom organizacyjnym Kościołów i innych związków wyznaniowych²⁷. Takie rozumienie zasady współdziałania wprost wskazuje na wykraczanie kościelnej działalności charytatywnej poza ściśle rozumiane granice własnej wspólnoty wiernych.

W konkordacie z kolei, podobnie jak w konstytucji stwierdza się, iż „Rzeczpospolita Polska i Stolica Apostolska potwierdzają, że Państwo i Kościół katolicki są – każde w swej dziedzinie – niezależne i autonomiczne oraz zobowiązują się do pełnego poszanowania tej zasady we wzajemnych stosunkach i we współdziałaniu dla rozwoju człowieka i dobra wspólnego”²⁸. W odniesieniu do działalności charytatywnej konkordat wprowadza ważną w kontekście niniejszych analiz zasadę, że „działalność służąca celom humanitarnym, charytatywno-opiekuńczym, naukowym i oświatowo-wychowawczym podejmowana przez kościelne osoby prawne jest zrównana pod względem prawnym z działalnością służącą analogicznym celom i prowadzoną przez instytucje państwowe”²⁹. Dzięki wspomnianej już konstytucyjnej zasadzie równouprawnienia wszystkich Kościołów i innych związków wyznaniowych, gwarancje wynegocjowane przez Stolicę Apostolską dla Kościoła katolickiego obejmują także inne Kościoły i związki wyznaniowe. Po ratyfikacji konkordatu stosowne przepisy, zrównujące kościelną działalność charytatywno-opiekuńczą z analogiczną działalnością instytucji państwowych, zostały zatem konsekwentnie wprowadzone do ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania³⁰.

Istotnym praktycznym wymiarem współpracy w obszarze pomocowym jest możliwość dofinansowywania działalności kościelnych jednostek organizacyjnych ze środków publicznych. Wśród źródeł

²⁷ Zob. tamże, s. 157.

²⁸ Konkordat, art. 1.

²⁹ Tamże, art. 22, ust. 1.

³⁰ Zob. Ustawa o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, art. 21a.

funduszy na działalność charytatywno-opiekuńczą ustawy wyznaniowe wymieniają między innymi subwencje, dotacje i ofiary pochodzące od krajowych instytucji i przedsiębiorstw państwowych³¹. Rozwiązanie to otwiera możliwość ubiegania się przez podmioty wyznaniowe o realizację zadań określonych w przepisach z zakresu szeroko rozumianego ustawodawstwa socjalnego. Bliższe przyjrzenie się przepisom z zakresu ustawodawstwa socjalnego pozwala doprecyzować prawnie usankcjonowane obszary i zasady współpracy administracji publicznej i podmiotów wyznaniowych zajmujących się działalnością charytatywną (pomocową)³².

Zgodnie z obowiązującą ustawą o pomocy społecznej³³ władze publiczne mogą zlecać Kościołom zadania z zakresu pomocy społecznej i udzielać dotacji na ich realizację. Na mocy przepisów tej ustawy jednostki organizacyjne Kościołów i innych związków wyznaniowych mogą prowadzić domy pomocy społecznej, ośrodki wsparcia i placówki poradnictwa specjalistycznego, a także ośrodki interwencji kryzysowej. Z kolei w zakresie zadań dotyczących pomocy rodzinom z problemami oraz dzieciom wymagającym czasowej lub całodobowej opieki mają zastosowanie przepisy ustawy o wspieraniu rodziny i pieczy zastępczej³⁴. Na ich mocy podmioty wyznaniowe mogą prowadzić pracę z rodziną w formie: konsultacji, poradnictwa, terapii, mediacji i pomocy prawnej. Ponadto mogą organizować dzienną i całodobową opiekę w placówkach opiekuńczo-wychowawczych i rodzinach zastępczych, a także prowadzić procedury adopcyjne.

³¹ Zob. tamże, art. 24, ust. 2, p. 4; Zob. także: Ustawa o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, art. 40, p. 4.

³² Zob. Kamiński, *Caritas i polityka*, s. 218–237; tenże, *Cooperation Between the State and Churches in the Provision of Social Assistance in Poland*, w: *Interdisciplinary Approach in Social Problem Solving*, red. I. Pešatová, B Szluz, P. Walawender, Ústí nad Labem 2015, s. 16–18.

³³ Zob. Ustawa z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej, Dz. U. 2004, nr 64, poz. 593 z późn. zm.

³⁴ Zob. Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, Dz. U. 2011, nr 149, poz. 887, z późn. zm.

Kościelne organizacje charytatywne mogą prowadzić działalność nakierowaną na osoby bezrobotne i zagrożone wykluczeniem społecznym. Jako podmioty niepubliczne uprawnione są zatem do prowadzenia takich instytucji rynku pracy, jak agencje zatrudnienia i instytucje szkoleniowe³⁵. Mogą także inicjować i prowadzić centra i kluby integracji społecznej³⁶. Kościelne osoby prawne wymienione są także wśród podmiotów mających prawo tworzenia spółdzielni socjalnych³⁷. Ważną rolę organizacje wyznaniowe pełnią w pomocy osobom niepełnosprawnym. Ich aktywność w tym zakresie może obejmować organizowanie i prowadzenie warsztatów terapii zajęciowej i turnusów rehabilitacyjnych oraz tworzenie zakładów aktywności zawodowej³⁸. Tradycyjny obszar kościelnej działalności charytatywnej stanowi pomoc osobom chorym i uzależnionym. Zgodnie z przepisami działające w tym zakresie kościelne osoby prawne i ich jednostki organizacyjne zostały uznane za podmioty lecznicze³⁹ i mogą prowadzić m.in. zakłady opiekuńczo-lecznicze, zakłady pielęgnacyjno-opiekuńcze, hospicja, zakłady rehabilitacji leczniczej i ośrodki dla osób uzależnionych.

Zasady zlecenia zadań publicznych między innymi podmiotom wyznaniowym regulują przepisy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie⁴⁰. Co istotne, również tego rodzaju podmioty mogą uzyskiwać status organizacji pożytku publicznego i korzystać ze

³⁵ Zob. Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 roku o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, Dz. U. 2004, nr 99, poz. 1001 z późn. zm.

³⁶ Zob. Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 roku o zatrudnieniu socjalnym, t.j. Dz. U. 2020, poz. 176.

³⁷ Zob. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 roku o spółdzielniach socjalnych, t.j. Dz. U. 2020, poz. 2085.

³⁸ Zob. Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 roku o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, t.j. Dz. U. 2021, poz. 573.

³⁹ Zob. Ustawa z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej, t.j. Dz. U. 2021 poz. 711.

⁴⁰ Zob. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, t.j. Dz. U. 2020, poz. 1057.

związanych z tym ułatwień, odnoszących się zwłaszcza do współpracy z administracją publiczną⁴¹. Ustawa precyzuje także zasady angażowania wolontariuszy, co ma szczególne znaczenie dla podmiotów wyznaniowych, które w znacznym stopniu włączają w swą pracę ochotników.

* * *

Jak wynika z omówionych powyżej regulacji prawnych, działalność charytatywna podmiotów wyznaniowych może być w polskich warunkach realizowana w szerokim zakresie. Wolność religijna w tej dziedzinie została zagwarantowana zarówno w odniesieniu do pracy charytatywnej w ramach wspólnot religijnych, jak i w odniesieniu do współpracy z administracją publiczną. Gwarancje te wynikają z przyjętego modelu stosunków między państwem a Kościołem, którego istotą jest wzajemne poszanowanie autonomii stron oraz podejmowanie przez nie współpracy na rzecz dobra wspólnego i pomyślności wszystkich obywateli. Efektem przyjętych rozwiązań jest aktywność takich organizacji jak choćby katolicka Caritas, ewangelicka Diakonia czy prawosławny Eleos w realizacji zadań pomocowych zleczanych przez organy administracji publicznej, zarówno rządowej jak i samorządowej. Kościelne organizacje charytatywne stały się ważnym partnerem współpracy międzysektorowej i umiejętnie łączą swoją misję z wymogami profesjonalizmu w działaniu⁴².

STRESZCZENIE

Artykuł jest poświęcony ukazaniu polityczno-prawnych uwarunkowań kościelnej działalności charytatywnej w Polsce. Autor zgadza się z tezą, że działalność ta stanowi jeden z przejawów wolności religijnej, opierając się przy tym na trzech założeniach. Po pierwsze, działalność

⁴¹ Zob. Kamiński, *Caritas i polityka*, s. 227–229.

⁴² Zob. tenże, *Charytatywnie ale profesjonalnie – o działalności pomocowej podmiotów wyznaniowych*, „Societas/Communitas”, 2019, nr 2(28), s. 147–162.

charytatywna jest niezbywalnym elementem misji Kościoła w świecie. Po drugie, do tego wymiaru aktywności Kościoła odnosi się zarówno pozytywne jak i negatywne rozumienie pojęcia wolności religijnej. Po trzecie wreszcie, wolność działalności charytatywnej urzeczywistnia się na dwóch poziomach: wewnątrz wspólnoty wiernych i we współpracy z administracją publiczną na rzecz dobra wspólnego. W artykule zostały omówione polskie regulacje prawne – konstytucyjne, konkordatowe i ustawowe – gwarantujące wolność działalności charytatywnej na obu wskazanych poziomach jej praktyki. Regulacje te są efektem przyjętego modelu stosunków między państwem a Kościołem, którego istotą jest wzajemne poszanowanie autonomii stron oraz podejmowanie przez nie współpracy na rzecz dobra wspólnego i pomyślności wszystkich obywateli.

Słowa kluczowe: działalność charytatywna, wolność religijna, stosunki państwo – Kościół.

SUMMARY

The article presents the political-legal conditions of the church's charitable activity in Poland. The author agrees with the thesis that this activity is one of the manifestations of religious freedom, based on three assumptions. Firstly, charity is an inalienable element of the Church's mission in the world. Second, both positive and negative understandings of the concept of religious freedom apply to this dimension of the Church's activity. Thirdly, the freedom of charitable activity is realised on two levels: within the community of believers and in cooperation with public administration for the common good. The article discusses Polish legal regulations – constitutional, concordat and statutory – which guarantee the freedom of charitable activity on both indicated levels of its practice. These regulations are the effect of the adopted model of relations between the state and the Church, whose essence is the mutual respect for the autonomy of the parties and their cooperation for the common good and well-being of all citizens.

Key words: charitable activity, religious freedom, state-church relations.

BIBLIOGRAFIA

Sobór Watykański II, Deklaracja o wolności religijnej *Dignitatis humanae*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań 1986.

Benedykt XVI, Encyklika *Deus caritas est*, Wrocław 2017.

Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. 1989, nr 29, poz. 154 z późn. zm.

Ustawa z dnia 17 maja 1989 roku o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, Dz. U. 1989, nr 29, poz. 155 z późn. zm.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku, Dz. U. 1997, nr 78, poz. 483 z późn. zm.

Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, podpisany w Warszawie dnia 28 lipca 1993 r., Dz. U. 1998, nr 51, poz. 318.

Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 roku o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, t.j. Dz. U. 2021, poz. 573.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, t.j. Dz. U. 2020, poz. 1057.

Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 roku o zatrudnieniu socjalnym, t.j. Dz. U. 2020, poz. 176.

Ustawa z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej, Dz. U. 2004, nr 64, poz. 593 z późn. zm.

Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 roku o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, Dz. U. 2004, nr 99, poz. 1001 z późn. zm.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 roku o spółdzielniach socjalnych, t.j. Dz. U. 2020, poz. 2085.

Ustawa z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej, t.j. Dz. U. 2021 poz. 711.

Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, Dz. U. 2011, nr 149, poz. 887, z późn. zm.

- Bowpitt G., *Evangelical Christianity, Secular Humanism, and the Genesis of British Social Work*, „British Journal of Social Work”, 28(1998), nr 5, s. 675–693.
- Cebula S., *Ustawodawstwo wyznaniowe w Polsce w opinii przedstawicieli mniejszości religijnych*, „Państwo i Społeczeństwo”, 10(2010), nr 1, s. 33–41.
- Demczuk A., *Wolność sumienia i wyznania w polskim prawie i praktyce na tle europejskich standardów ochrony*, w: *Politologia religii*, red. M. Marczevska-Rytko, D. Maj, Lublin 2018, s. 311–326.
- Kamiński T., *Caritas i polityka. Podmioty wyznaniowe w systemie pomocy społecznej*, Warszawa 2012.
- Kamiński T., *Charytatywnie ale profesjonalnie – o działalności pomocowej podmiotów wyznaniowych*, „Societas/Communitas” 2019, nr 2(28), s. 147–162.
- Kamiński T., *Cooperation Between the State and Churches in the Provision of Social Assistance in Poland*, w: *Interdisciplinary Approach in Social Problem Solving*, red. I. Pešatová, B Szluz, P. Walawender, Ústí nad Labem 2015, s. 16–24.
- Kamiński T., *Polityczne uwarunkowania funkcjonowania kościelnych organizacji charytatywnych w Republice Czeskiej*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne”, 2020, nr 2, s. 75–92.
- Kamiński T., *Religious Policy and the Charitable Activities of Churches in Poland, the Czech Republic and Hungary after 1989*, „Journal for The Study of Religions and Ideologies”, 20(2021), nr 58, s. 52–65.
- Kamiński T., *Sozial-caritative Tätigkeit der Kirche im Rahmen der modernen Sozialhilfesysteme*, „Caritas et Veritas”, 2018, nr 1, s. 164–175.
- Kępa M., *Sytuacja Kościoła i związków wyznaniowych w świetle Konstytucji RP jako realizacja prawa do wolności sumienia i wyznania*, w: *Duch praw w krajach Europy Środkowo-Wschodniej*, red. M. Kępa, M. Marszał, Wrocław 2016, s. 91–103, https://repozytorium.uni.wroc.pl/Content/79180/PDF/08_M_Kepa_Sytuacja_Kosciola_i_zwiazkow_wyznaniowych_w_swietle_Konstytucji_RP.pdf [21.04.2021].

- Kosek M., *Wolność religijna w wymiarze pozytywnym i negatywnym na przykładzie orzeczenia Niemieckiego Federalnego Trybunału Konstytucyjnego z 16 maja 1995 roku*, „Studia z Prawa Wyznaniowego”, 5(2002), s. 49–58.
- Piechowiak M., *Wolność religijna – aspekty filozoficznoprawne*, „Toruński Rocznik Praw Człowieka i Pokoju”, 1994–1995, z. 3, s. 7–21.
- Przygoda W., *Miłosierdzie Boże szansą ożywienia posługi charytatywnej Kościoła w Polsce*, „Polonia Sacra”, 24(2020), nr 1, s. 87–109.
- Radwan-Pragłowski J., Frysztacki K., *Miłosierdzie i praktyka. Społeczne dzieje pomocy człowiekowi*, Katowice 2009.
- Szczech T., *Czy wolność religijna jest wolnością od religii? Sprawa «Lautsi przeciwko Włochom» a kryzys wolności religijnej w Europie*, „Studia Erasmiana Wratislaviensia”, 5(2001), s. 385–413.
- Steczkowski P., *Konstytucyjna zasada współdziałania państwa i Kościoła w kontekście interpretacji zasad poszanowania godności osoby ludzkiej i dobra wspólnego*, „Studia z Prawa Wyznaniowego”, 11(2008), s. 155–170.

KS. RAFAŁ POKRYWIŃSKI

 <https://orcid.org/0000-0003-1834-5739>

CHARYTATYWNY ZNAK WIARYGODNOŚCI KOŚCIOŁA W POLSCE

Udzielanie pomocy osobom w potrzebie jest koniecznym działaniem bez względu na posiadaną wiarę, ale wierzący w Chrystusa i przynależący do Jego Kościoła odznaczają się wyjątkowo dużym poczuciem konieczności takiej pomocy, które realizują za pomocą różnych dzieł charytatywnych. Stają się one przedmiotem badań naukowych na poziomie ogólnonarodowym, których wyniki mogą świadczyć o wiarygodności Kościoła w Polsce. Niniejszy artykuł stawia zadanie ukazania składników tej wiarygodności oraz uporządkowania ich w ramach znaku charytatywnego. Całość zostanie przedstawiona w następujących częściach: wiarygodność Kościoła w Polsce, charytatywny znak wiarygodności, podstawy teologiczne i rys historyczny działalności charytatywnej, badania ilościowe, walor znaku charytatywnego.

Wiarygodność Kościoła w Polsce

Próba określenia wiarygodności Kościoła w Polsce jest rzeczywistością złożoną. Przede wszystkim należy odróżnić wiarygodność teologiczną od socjologicznej w różnej jej formach. Statystyczna

KS. RAFAŁ POKRYWIŃSKI – doktor teologii fundamentalnej, adiunkt na Wydziale Teologicznym UKSW, pracownik Uniwersyteckiego Centrum Badań Wolności Religijnej UKSW. e-mail: r.pokrywinski@uksw.edu.pl.

inklinacja większości często zależy od czynników pozateologicznych lub jest wypadkową świadomie sterowanych procesów. Media, przedstawiając wygodne dla swojej narracji fakty o Kościele, wywołują niekiedy skrajne odczucia, będące raczej konstruktem ich twórców uczestniczących w wojnie światopoglądowej niż faktycznej wiarygodności Kościoła. W opinii niektórych Kościół jest całkowicie niewiarygodny, podczas gdy dla innych doskonały¹. Pogłębiona refleksja musi unikać wyciągania przedwczesnych lub nieuzasadnionych wniosków, choć także powinna mieć styczność z pojawiającymi się opiniami, które bazują na prostszych niż argumentacyjno-logicznych kryteriach, czyli takich jak: uczciwość, sprawiedliwość, pokora, służebność czy pomoc.

Samo pojęcie wiarygodności jest analogiczne i zasadniczo obejmuje odniesienie do pojęcia prawdy i prawdziwości, obejmując jej stronę przedmiotową i podmiotową. Wiarygodność odwołuje się do odczytania prawdy przez odbiorcę, chce trafić do niego. Ciężar w tak pojętym przedmiocie badania przesuwają się z prawdziwości ontycznej w stronę epistemiczną, akcentując subiektywne warunki poznania². Ogólnie wiarygodność polega na cechach osobowych, dzięki którym możemy zawierzyć danej osobie i przyjąć proponowane przez nią treści jako prawdopodobne bądź pewne moralnie, wykluczając tym samym racjonalne wątplenie. Teologicznym badaniem wiarygodności Kościoła zajmuje się teologia fundamentalna, która jako dyscyplina graniczna korzysta z dorobku teologii i innych nauk, używając go zarówno w systematycznej prezentacji nadprzyrodzonego charakteru Kościoła, jak i w obronie przed stawianymi zarzutami. Powstaje w ten sposób argumentacja, która jest przedstawiana w postaci *notae*³,

¹ K. Kaucha, *Wiarygodność Kościoła w dzisiejszej Polsce*, „Poznańskie Studia Teologiczne”, 33(2018), s. 68. <https://doi.org/10.14746/pst.2018.33.04>.

² H. Seweryniak, *Metodologia eklezjologii fundamentalnej*, „Studia Nauk Teologicznych PAN”, 2(2007), s. 125. <https://doi.org/10.24425/119684>.

³ Klasyczną listę znamion odnajdujemy w *Credo nicejsko-konstantynopolańskim*: jeden, święty, powszechny, apostołski.

*viae*⁴, *motiva credibilitatis*⁵, które są dopasowane do ludzkiego sposobu rozumowania. Punktem wyjścia jest fakt objawienia się Boga w Jezusie Chrystusie, który posiada największą wiarygodność, oraz jego przedłużenie w działalności Kościoła. Chrystus jest na różnorokie sposoby obecny w Kościele i w nim działa. Bez tego związku nie byłoby Kościoła⁶. Systematyczne badanie i ukazywanie go doprowadziło do powstania *demonstratio catholica* jako integralnej części teologii. Odznacza się ona nieprzemijającym walorem wynikającym z prawdziwości ontycznej Kościoła względem Bożej ekonomii zbawienia.

Kościół charakteryzuje się strukturą teandryczną, czyli jego istota i funkcje pochodzące od boskiego Założyciela realizują się w konkretnych ludach i czasach. Kościół żyje w określonym świecie, choć skrywa w sobie tajemnicę pozaświatową. Uczestniczy w dźwiganiu ciężaru słabości człowieczeństwa, także jako instytucja⁷. Strona ludzka Kościoła uwidacznia się w historycznej zmienności oraz socjologicznym pluralizmie, mimo ontycznej niezmienności. Poprzez historię w jej konkretyzacjach narodowych i osobowych zmierza do swego ostatecznego wypełnienia i kształtu w Eschatonie. Musi to zostać uwzględnione w badaniu wiarygodności, ponieważ często staje się przyczyną jej utraty. Z drugiej strony teologicznofundamentalna analiza rzeczywistości ludzkich może dostarczać argumentów trafiających do współczesnej mentalności. Tworzą one pomost między światem a misją Kościoła, uzasadniając jego wiarygodność na podstawie ludzkich rzeczywistości, choć opracowanych teologicznie,

⁴ Por. H. Seweryniak, *Teologia fundamentalna*, t. 2, Warszawa 2010, s. 14–23. Autor wylicza następujące drogi argumentacyjne: *via paradoxa*, *via historica*, *via notarum*, *via empirica*, *via dialogica*, *via ethica*.

⁵ Sobór Watykański I, Konstytucja *Dei Filius*, 1870, cap. 3, http://www.vatican.va/archive/hist_councils/i-vatican-council/documents/vat-i_const_18700424_dei-filius_1a.html [10.04.2021].

⁶ M. Rusecki, *Współczesne ujęcie przedmiotu teologii fundamentalnej*, „Studia Warمیńskie”, 46(2009), s. 268.

⁷ J. Ratzinger, *Otwartość i posłuszeństwo*, w: *Opera omnia*, t. VIII/1: *Kościół znak wśród narodów*, przeł. W. Szymona, Lublin 2013, s. 421.

np. miłości, pomocy, dialogu, współpracy, rozwiązywania problemów światowych. Dostrzeżenie aspektu personalistycznego i historycznego (historiozbawczego) Kościoła pozwala wyodrębnić znaki jego wiarygodności, których może być wiele ze względu na liczne aspekty jego struktury i aktywności. Niektóre z nich są ogólne, jako związane z misją Kościoła, inne mają charakter szczegółowy, odnosząc się do jego aktualnej działalności. Sama idea znaku polega na nierozzerwalnym związaniu ze sobą elementu widzialnego i niewidzialnego. Pierwszy stanowi nośnik drugiego, co odpowiada teandrycznej budowie Kościoła⁸. Sobór Watykański I określił Kościół jako *signum levatum in nationes*. Podobnie współcześni eklezjolodzy mówią o Kościele jako o znaku Chrystusa, np. A. Dulles czy R. Latourelle. Rusecki postuluje określanie wiarygodności Kościoła na podstawie obiektywnych znaków ze względu na wydobywane różne koncepcje wiarygodności Kościoła i rezygnację z jednego sposobu udowadniania jego prawdziwości⁹.

Kościół jest zanurzony w świecie z jego nieustannymi przemianami i przeobrażeniami, co powoduje możliwość jego geograficznej i historycznej konkretyzacji w postaci chociażby Kościoła w Polsce. Wiąże się to nie tylko z realizacją określonego teoretycznego modelu, który przecież w przypadku Kościoła nie zachodzi, choć istnieje eklezjologia dogmatyczna, ale także określoną jakością podłoża tej realizacji, czyli np. narodu polskiego¹⁰. Ocena wiarygodności Kościoła w Polsce jest więc pochodną wiarygodności *ecclesia in genere* oraz *ecclesia in specie Poloniae*. W tym sensie można wskazywać na znak wiarygodności z próby czasu, pozytywnego bilansu obecności w narodzie, argumentie kulturotwórczym i historiotwórczym¹¹. Kościół w Polsce nie stanowi jednak

⁸ M. Rusecki, *Traktat o Kościele*, Lublin 2014, s. 285–287.

⁹ Por. tenże, *Traktat o wiarygodności chrześcijaństwa. Dlaczego wierzyć Chrystusowi?*, Lublin 2010. W pozycji tej znajduje się wiele argumentów na rzecz wiarygodności chrześcijaństwa.

¹⁰ Por. R. Pokrywiński, *Z teologii narodu polskiego*, w: *Oblicza Kościoła katolickiego w Polsce. 1050 rocznica chrztu*, red. J. Mastej, K. Kaucha, P. Borto, Lublin 2016, s. 255–273.

¹¹ Kaucha, *Wiarygodność Kościoła w dzisiejszej Polsce*, s. 71.

wyłącznie szczególnego przypadku Kościoła, ale ma własne przestrzenie i kontekst zainteresowań, które wpływają na rys wiarygodnościowy. Posiada złożony charakter, który należy badać multidyscyplinarnie, co po przeniesieniu na teren teologicznofundamentalny pozwala tworzyć oryginalną argumentację na rzecz wiarygodności. Próba zmierzenia się z opisem i oceną obecnego stanu Kościoła w Polsce jest publikacja *Oblicza Kościoła katolickiego w Polsce*¹² pod redakcją teologów fundamentalnych KUL, w której zaprezentowano wyniki badań historycznych, kulturotwórczych, religioznawczych, teologicznomoralnych, teologii narodu itp. w 1050 rocznicę chrztu Polski¹³.

Na przeciwnym biegunie leży kwestia ukazywania bieżącej wiarygodności w Polsce. Jest to bowiem rzeczywistość niezwykle dynamiczna i kontekstowa, która domaga się nieustannego monitorowania, a nie tylko analiz historycznych czy stricte teologicznych. Już w obrębie jednego pokolenia może wiele się wydarzyć, a Kościół powinien odpowiednio szybko reagować na pojawiające się zagrożenia bądź wyzwania. Dlatego konieczne jest posiłkowanie się badaniami opracowywanymi przez np. Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego, który jest najstarszym w Polsce ośrodkiem naukowym prowadzącym badania w zakresie społecznych kontekstów katolicyzmu¹⁴. Przedstawiane dane mogą posłużyć nie tylko do określenia poziomu wiarygodności, ale również do pewnych prognoz na przyszłość.

Charytatywny znak wiarygodności

Współczesna refleksja teologicznofundamentalna obejmuje działalność charytatywną Kościoła i wbudowuje go w strukturę argumentacji kredybilistycznej. Opiera się to na stosowanej już w apologetyce me-

¹² *Oblicza Kościoła katolickiego w Polsce. 1050 rocznica chrztu.*

¹³ Pozycja ta nawiązuje do monumentalnego opracowania: *Księga tysiąclecia katolicyzmu w Polsce*, t. 1–3, red. M. Rechowicz, Lublin 1969.

¹⁴ *Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego SAC im. ks. Witolda Zdaniewicza*, <http://www.iskk.pl/o-nas/kim-jestemy> [10.04.2021].

todzie wiarygodności empirycznej, czyli badającej daną rzeczywistość za pomocą bezpośredniej obserwacji, a nie wyłącznie genetycznie czy źródłowo, jak to miało miejsce w klasycznej apologetyce. Dzięki niej można analizować zjawiska zespołowe, np. trwanie i rozwój Kościoła oraz przejawy jego zewnętrznej działalności. *Via empirica* została usankcjonowana przez Sobór Watykański I¹⁵ na podstawie prac Lacordaire'a i Dechampsa. Kościół jawi się w ich świetle jako wiarygodny ze względu na realizację w nim najgłębszych tendencji i aspiracji życiowych ludzkiej natury. Stosowanie tej metody polega na wyjaśnianiu przyczyn danych zjawisk w świetle praw psychologicznych, socjologicznych i historycznych w celu ukazania dysproporcji między przyczynami naturalnymi a wyjaśnianym skutkiem¹⁶. Taka metoda odpowiada bardziej mentalności nowożytnej niechętej teoretycznym spekulacjom, a otwartej na wyjaśnienia empiryczne, bezpośrednio obserwowalne. We współczesnej teologii fundamentalnej stosuje się tę metodę łącznie z wykorzystaniem ilościowych narzędzi obserwacji, ponieważ są one bardzo użyteczne w naukach empirycznych i mają duży walor wiarygodnościowy.

Charytatywny znak wiarygodności Kościoła dostrzega M. Rusecki i umieszcza go w ramach argumentu agapetologicznego¹⁷ oraz K. Kaucha¹⁸, który wyraźnie nazywa go argumentem charytatywnym. J. Mastej widzi miłosierdzie jako element tworzący Kościół¹⁹, a A. Pietrzak

¹⁵ Sobór Watykański I, Konstytucja *Dei Filius*, cap. III: „Ecclesia per se ipsa, ob suam nempe admirabilem propagationem, eximiam sanctitatem et inexhaustam in omnibus bonis fecunditatem, ob catholicam unitatem, invictamque stabilitatem, magnum quoddam et perpetuum est motivum credibilitatis et divinae suae legationis testimonium irrefragabile”.

¹⁶ R. Paciorkowski, *Uwagi o metodzie eklezjologicznej w apologetyce*, „*Collectanea Theologica*”, 29(1958), s. 170.

¹⁷ M. Rusecki, *Czy Kościół w Polsce jest wiarygodny?*, w: *Wiarygodność Kościoła wobec przemian w Polsce. Quo vadis Ecclesia Polonorum?*, red. tenże, Pelplin – Lublin 1994, s. 153.

¹⁸ Kaucha, *Wiarygodność Kościoła w dzisiejszej Polsce*, s. 74–75.

¹⁹ J. Mastej, *Miłosierdzie w funkcji eklezjotwórczej*, „*Roczniki Teologiczne*”, 63(2016), z. 9, s. 21–42.

opracował opcję na rzecz ubogich jako znak wiarygodności Kościoła²⁰. P. Artemiuk postuluje opracowanie swoistej *via paupertatis* na zasadzie analogii do innych *viae*, która miałaby za zadanie wszechstronne badanie tajemnicy ubóstwa i wykorzystywanie w argumentacji teologiczno-fundamentalnej²¹. Przywołuje nauczanie papieża Franciszka, które poszukuje strukturalnych przyczyn ubóstwa i promuje integralny rozwój ubogich²². Charytatywny znak wiarygodności nie jest jednak jeszcze strukturalnie opracowanym argumentem i domaga się dalszych badań. Z drugiej strony w teologii fundamentalnej nie chodzi wyłącznie o metarefleksję. Powinna ona owszem zbierać wyniki innych dyscyplin teologicznych i pozateologicznych, przygotowując materiał do dalszych opracowań, jednak jednostkowe wyniki same w sobie są już *signa credibilitatis*.

Zagadnienie działalności charytatywnej oraz jego teologia i historia w Polsce są obecnie intensywnie analizowane i opisywane przez polskich myślicieli. Warto dostrzec prace W. Przygody²³ i D. Lipca²⁴. Łączą one w sobie analizę działalności charytatywnej z teologią miłosierdzia, ubóstwa, miłości bliźniego, zwłaszcza znajdującego się w trudnej sytuacji. Ponadto są dostępne opracowania historyczne

²⁰ A. Pietrzak, *Opcja na rzecz ubogich znakiem wiarygodności Kościoła*, Pieńiężno 2002.

²¹ P. Artemiuk, *Ubóstwo znakiem wiarygodności Kościoła*, „Łódzkie Studia Teologiczne”, 28(2019), nr 2, s. 42.

²² Franciszek, *Adhortacja apostołska Evangelii gaudium*, 2013, n. 198.

²³ W. Przygoda, *Funkcja charytatywna Kościoła po Soborze Watykańskim II*, Lublin – Radom 1998; tenże, *Posługa charytatywna Kościoła w Polsce. Studium teologiczno-pastoralne*, Lublin 2004; tenże, *Apostołski wymiar wolontariatu charytatywnego w Polsce. Studium teologiczno-pastoralne na podstawie badań wolontariuszy z parafialnych zespołów Caritas*, Lublin 2012.

²⁴ D. Lipiec, *Pastoral Care of the Disabled in the Directory for Catechesis*, „Rocznik Teologii Katolickiej”, 19(2020), s. 159–170. doi: 10.15290/rtk.2020.19.10; tenże, *Ubóstwo i ubodzy w nauczaniu papieża Franciszka*, „Warszawskie Studia Pastoralne”, 13(2018), nr 3(40), s. 7–24; tenże, *Podstawy teologiczne działalności charytatywnej*, „Warszawskie Studia Pastoralne”, 12(2017), nr 3(36), s. 65–83.

i cząstkowe, np. M. Surdackiego dotyczące zakonów²⁵, bractw²⁶, szpitalnictwa²⁷, jałmużny²⁸. Samo zainteresowanie tym tematem oraz oddźwięk społeczny wynikają z jego doniosłości i pożytku oraz oczekiwań współczesnego świata, którego częścią jest Polska. Nie bez znaczenia jest styl funkcjonowania Kościoła w epoce papieża Franciszka. Charytatywny znak wiarygodności powinien jednak być ukazywany łącznie z założeniami teologicznymi oraz analizą jakościową i historyczną, a także usystematyzowany metodologicznie.

Podstawy teologiczne i rys historyczny działalności charytatywnej

Podstawy teologiczne działalności charytatywnej odnoszą się do dobroci Bożej, która dając się człowiekowi, jednocześnie zobowiązuje go do odpowiedzi w podwójnym przykazaniu miłości Boga i bliźniego. Dlatego źródło działalności charytatywnej jako miłości społecznej należy upatrywać w wewnętrznym życiu Trójcy Przenajświętszej²⁹, które polega na *communio personarum in caritate*. Poszczególne Osoby Trójcy nawzajem się udzielają i obdarowują sobą jako największym dobrem. Dzięki boskiej naturze miłość ta jest najdoskonalsza w odwzajemnieniu i otwiera się na stworzenie, w ramach którego został uczyniony człowiek jako byt zdolny do miłości. Jako wolny może wybierać cel swojego istnienia, a jako rozumny może go rozpoznać w Bogu. Ponadto człowiek jest otwarty na inne osoby, z którymi dzieli miłość otrzymaną

²⁵ M. Surdacki, *Działalność charytatywna zakonów żeńskich w Polsce nowożytnej*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” (ABMK), 103(2015), s. 237–271.

²⁶ Tenże, *Bractwa charytatywne w Polsce od średniowiecza do końca XVIII wieku*, ABMK, 101(2014), s. 233–296.

²⁷ Tenże, *Szpitalnictwo zakonne w średniowiecznej Polsce*, „Roczniki Humanistyczne”, 63(2015), nr 2, s. 49–98.

²⁸ Tenże, *Rodzaje i formy jałmużny w Polsce przedrozbiorowej*, ABMK, 105(2016), s. 275–301.

²⁹ Lipiec, *Podstawy teologiczne działalności charytatywnej*, s. 65.

od Boga³⁰. W ten sposób tworzy się dynamizm międzypersonalny oraz wymiana dóbr, która obejmuje również dobra materialne. Działalność charytatywna jest więc rozumiana w kluczu miłości i stanowi obraz miłości trynitarniej. Służba człowiekowi potrzebującemu jest nie tylko zaradaniem jego potrzebom, ale również dzieleniem się miłością, co przynosi obdarowującemu określone owoce duchowe.

Obok trynitarnego rysu miłości miłosiernej istnieje podstawa chrystologiczna. Syn Boży został posłany przez Ojca, aby poprzez wcielenie przywrócił zniszczoną przez grzech więź człowieka z Bogiem. Świadectwo miłości Chrystusa sięga aż po krzyż i ofiarę z siebie. Bóg, aby zbawić człowieka, uniżył się, przyjmując mękę i śmierć, oraz wcześniej wyświadczył wiele innych dobrodziejstw. Widać to w czasie działalności ziemskiej Jezusa wobec napotykanym ludzi: uzdrawiał chorych, uwalniał opętanych, pocieszał złamanych na duchu, a nawet wskrzeszał umarłych. W swoim nauczaniu zawarł wiele wątków szczególnego docenienia ubogich. W literaturze ponadto wyznacza się pneumatologiczne i eklezjologiczne podłoże działalności charytatywnej³¹. Wartość drugiego człowieka określa się nie na podstawie jego warunków życia czy posiadanego statusu społecznego, ale jako obraz Chrystusa oraz potencjalnej świątyni Ducha Świętego. Duch Święty uzdalnia ludzi do przełamywania dzielących ich barier i pomimo trudności – do heroicznego wręcz wypełniania przykazania miłości bliźniego, co poświadcza życie wielu świętych. Posługa miłości staje się normą funkcjonowania Kościoła nie tylko w stosunku do swoich wyznawców, ale ma charakter powszechny skierowany do wszystkich ludzi we wszystkich ich potrzebach.

Kościół katolicki rozpoczął działalność charytatywną wraz z misją apostołów po Zesłaniu Ducha Świętego. Już pierwsi chrześcijanie dawali świadectwo bezinteresownej i heroicznej miłości wobec potrzebujących określanych jako wdowy, ubodzy, przybysze, sieroty

³⁰ Tamże, s. 68.

³¹ Tamże, s. 73–80.

(por. Dz 6, 1–6)³², chociażby dzięki ucztom agape. Dla zaradzenia potrzebom ubogich została powołana instytucja diakonów. Ojcowie Kościoła nieustannie zachęcali do praktykowania jałmużny jako sposobu pomocy ubogim, więźniom oraz inicjowali powstawanie instytucji dobroczynnych i zajmujących się rozdzielaniem jałmużny³³. Pojawienie się Kościoła na ziemiach polskich oznaczało zatem oprócz działalności ewangelizacyjnej i sakramentalnej równoległą działalność charytatywną. W porównaniu do instytucji społecznych lub państwowych miała ona charakter prekursorski. Kościół przeznaczał na nią trzecią część dochodów, których dystrybucją zajmowały się zakony i bractwa³⁴. Od początku swojego istnienia na ziemiach polskich Kościół fundował szpitale i inne dzieła pomocowe. Pierwszy szpital został założony z fundacji biskupiej we Wrocławiu w 1108 r.³⁵ Fundacja opactwa cysterskiego w Jędrzejowie w 1152 r. została związana z prowadzeniem przez zakonników szpitala. W Krakowie w 1220 r. szpital założyli kanonicy regularni od Ducha Świętego³⁶. W XIII w. przybyli do Polski rycerze zakonu św. Łazarza, którzy już w następnym wieku prowadzili lazarety przy każdym większym mieście. Wielkimi zasługami na polu pomocy ubogim odznaczały się zakony żebracze. Później dołączyli do nich jezuici. Jako przykład dzieł charytatywnych XVI wieku powstałych z ich inicjatywy można wskazać dzieła ks. Piotra Skargi: Bractwo Miłosierdzia, które opiekowało się chorymi i ubogimi, Skrzynka św. Mikołaja jako fundacja posagowa dla ubogich panien, oraz Bank Pobożny, *Mons Pietatis*, który udzielał

³² J.M. Nogowski, *Działalność charytatywna wyzwaniem dla parafii*, „Civitas et Lex”, 2(2015), nr 6, s. 85.

³³ Por. „Vox Patrum”, 16(1996), z. 30–31, który w całości został poświęcony tematyce działalności charytatywnej w starożytności chrześcijańskiej.

³⁴ E. Leś, *Chrześcijańskie i świeckie organizacje filantropijne podstawowym filarem pomocy: początki i ewolucja działalności społecznej w Polsce i wybranych krajach Zachodu od wieków średnich do okresu przedindustrialnego*, Warszawa 1999, s. 4.

³⁵ Tamże, s. 5.

³⁶ M. Chmielewska, *Charytatywne oblicze Kościoła w Polsce*, w: *Oblicza Kościoła katolickiego w Polsce*, s. 185.

nieoprocentowanych pożyczek pod zastaw³⁷. Ruch kontrreformacyjny kładł duży nacisk na dzieła miłości, zwłaszcza na odwiedzanie chorych i więźniów oraz pomoc medyczną. Zapotrzebowanie na pomoc charytatywną na ziemiach polskich wzrosło po wojnach szwedzkich i na skutek najazdów tatarskich, ponieważ spowodowały one pauperyzację wsi i miast. W XVII wieku pojawiły się w Polsce kolejne zakony o szczególnym charyzmacie miłosierdzia: zakon szpitalny bonifratrów, pijarzy – umożliwiający edukację dla ubogiej młodzieży, trynitarze wykupujący jeńców z jasyru oraz zakon sióstr miłosierdzia prowadzący ochronki dla sierot i uczące je zawodu³⁸.

Okresem rozkwitu różnych form pomocy charytatywnej inicjowanych przez ludzi Kościoła był czas rozbiorów, a szczególnie XIX wiek. Zabory były czasem panowania nędzy, której ogrom pobudzał wielu wierzących do działań charytatywnych. Szczególną formę zorganizowanej pomocy wyświadczyli założyciele zakonów o charyzmacie czynnej miłości bliźniego³⁹. Niektórzy z nich osiągnęli dzięki temu świętość uznaną przez Kościół. Przykładem jest bł. Angela Truszkowska, założycielka sióstr felicjanek, która zamieszkała razem ze swoimi podopiecznymi: staruszkami i bezdomnymi w Warszawie. Jej siostry zakładały ochronki dla dzieci (m.in. w Ceranowie na Podlasiu), które w czasie powstania styczniowego służyły również za szpitale. Podobną działalność łączącą w sobie opiekę materialną i duchową przez wspólny pobyt z bezdomnymi prowadził później św. Albert Chmielowski w ogrzewalni w Krakowie, założyciel albertynów i albertynek. Wielką rolę na polu zakonów charytatywnych odegrał o. Honorat Koźmiński, który założył 18 zgromadzeń zakonnych prowadzących życie czynne na różne sposoby docierające do ludzi potrzebujących. Nędzy na wsiach starał się zaradzić bł. Edmund Bojanowski, który

³⁷ J. Michnicka-Gajek, *Bank Pobożny księdza Piotra Skargi w Krakowie. Szesnastowieczna odpowiedź na problem ubóstwa i zadłużenia*, „Roczniki Teologiczne”, 62(2015), nr 1, s. 141–166.

³⁸ Leś, *Chrześcijańskie i świeckie organizacje filantropijne*, s. 10.

³⁹ Chmielewska, *Charytatywne oblicze Kościoła w Polsce*, s. 186–188.

powołał Zgromadzenie Sióstr Służebniczek NMP zakładające ochronki dla sierot, apteki, a nawet biblioteki wiejskie. Wśród innych ważnych postaci warto wymienić bł. Marię Merket, założycielkę elżbietanek, oraz bł. Różę Czacką stojącą u początków Zakładu dla Niewidomych w Laskach. W Lublinie, a potem w Warszawie działał pochodzący z parafii Drohiczyn bł. ks. Ignacy Kłopotowski, który stworzył dom zarobkowy, gdzie bezdomni mogli pracować i uczyć się zawodu, a także dom starców. W Warszawie organizował darmowe kuchnie i ochronki dla dzieci.

W XX w. w Europie powstawały związki katolickich instytucji charytatywnych, między innymi Caritas, ale w Polsce już w 1895 r. dokonała się próba zjednoczenia działalności charytatywnej: akcji, działalności i stowarzyszeń i tak powstał we Lwowie Związek Katolickich Towarzystw i Zakładów Dobroczynnych⁴⁰. Katolickie organizacje charytatywne jednoczyły się, aby sprawniej działać. W prawie każdej diecezji przed wojną istniały jakieś struktury Caritas. Tu leży rys wiarygodności działalności charytatywnej Kościoła, która łączy w sobie spontanicznie okazywaną pomoc w zależności od potrzeb oraz opiekę systemową, instytucjonalną, długotrwałą obejmującą swym zasięgiem więcej osób. Komuniści po II wojnie światowej pozbawili Kościół takiej możliwości, co było jednym z elementów zwalczania wiary. Świadczy to o dostrzeganiu przez nich waloru wiarygodności takiej pomocy, skoro zakazali jej w ramach walki z Kościołem.

Współczesna działalność charytatywna Kościoła w Polsce jest bardzo różnorodna i istnieje na wielu poziomach. Ogólnie należy podkreślić, że Polacy są wrażliwi na ludzkie niedole i cierpienie, ponieważ chętnie wspierają liczne akcje charytatywne. Synonimem wręcz pomocy stała się nazwa instytucji Caritas. Coraz szerzej do świadomości społecznej przebija się konieczność pomocy międzynarodowej udzielanej przez polskie podmioty, np. papieskie sto-

⁴⁰ Tamże.

warzystwienie Pomoc Kościołowi w Potrzebie. Określenie rozmiaru pomocy i jej struktury domaga się jednak szczegółowych danych statystycznych i badań ilościowych. Ich wyniki pozwalają na przedstawienie *credibilitas ecclesiae Poloniae* jako znaku dynamicznego, co przekłada się na możliwe uskuteczniania i prognozowanie działalności na przyszłość.

Badania ilościowe

Badanie wiarygodności Kościoła zwłaszcza w jego konkretyzacji czasowej i przestrzennej zakłada korzystanie nie tylko z metod teologicznych, ale również pochodzących z innych nauk, zwłaszcza ilościowo przedstawiających określone zjawiska. Szczególne znaczenie posiadają w tym zakresie badania socjologiczne i statystyczne, ponieważ dzięki nim można lepiej uchwycić moment historyczny. Stosowanie takich metod znajduje swoje usprawiedliwienie w najnowszym magisterium kościelnym w ramach rozpoznawania znaków czasu lub dowartościowania i autonomii rzeczywistości doczesnych⁴¹. Chodzi ponadto o naukowy dialog teologów i innych naukowców, który może pomóc w bardziej czytelnym, czyli wiarygodnym, określaniu samej istoty Kościoła⁴². Badania statystyczne i wnioski wyprowadzone w ramach spójnej metodologii dają dosyć dobrą diagnozę określonej sytuacji i pozwalają na wyznaczanie prognoz. Na terenie teologii tworzy się w ten sposób metodę teologiczno-socjologiczną. Pozwala ona na wypracowanie aktualnych modeli analizy Kościoła i świata oraz dopasowanych do niej programów działania. To wszystko ma znaczenie nie tylko dla teologii pastoralnej⁴³, ale również dla teologii fundamentalnej, która może dzięki wskaźnikom badać wzrost lub

⁴¹ Sobór Watykański II, Konstytucja *Gaudium et spes*, 1965, n. 4, 62.

⁴² T. Wielebski, M.J. Tutak, *Diagnoza i prognoza jako narzędzie dialogu teologii pastoralnej z socjologią na przykładzie świętowania niedzieli i starzenia się społeczeństwa w Polsce*, „Teologia Praktyczna”, t. 11(2010), s. 27.

⁴³ Tamże, s. 29–30.

zmniejszanie się konkretnych potrzeb i ich realizacji, co wpływa na wiarygodność Kościoła.

Wydany w 2021 r. przez ISKK „Raport z badań katolickich organizacji charytatywnych oraz przyparafialnej aktywności charytatywnej”⁴⁴ jest narzędziem takiej analiz i metarefleksji. Jest to już drugi taki raport – pierwszy ukazał się w 2015 r.⁴⁵ Systematyzuje on bogatą sferę pomocy charytatywnej poprzez dane sprawozdawczo-statystyczne. Zostały one zebrane i opracowane w ramach dwóch kryteriów metodologicznych: badania ewidencyjne podmiotów działalności charytatywnej przeprowadzone w latach 2019–2020 oraz regularnie monitorowaną pomoc przyparafialną. Obecnie w Polsce działa 891 katolickich organizacji charytatywnych (73% należy do zakonów), które prowadzą ok. 6,5 tys. dzieł charytatywnych, co przełożyło się w 2019 r. na ponad 4 miliony jednostkowych usług. W tych dziełach jest zatrudnionych więcej niż 40 tys. osób, którym pomaga 223 tys. wolontariuszy. Wielkość ich pracy szacuje się na 2,7 mln godzin, co daje 1,3 tys. etatów. Najwięcej wsparcia udziela się w formie pomocy żywnościowej i sprzętowej, następnie kierowanej do dzieci, młodzieży, matek, pomocy doraźnej, psychologicznej, bezdomnym, medycznej, niepełnosprawnym, starszym, uzależnionym, bezrobotnym, migrantom i uchodźcom. Wartość projektów humanitarnych realizowanych przez kościelne organizacje w badanym roku wyniosła 30 mln zł.

Ponadto posługa charytatywna jest prowadzona przez 52% z 65 tys. istniejących organizacji przyparafialnych, w których udziela się ok. 1 mln osób. Zwykle obejmuje ona swym zasięgiem własną parafię, choć 25% organizacji przekracza takie ramy. W ponad połowie przypadków założycielem jest duszpasterz. Przedmiot działalności

⁴⁴ Por. artykuł W. Sadłonia w niniejszej książce.

⁴⁵ *Posługa charytatywna Kościoła katolickiego w Polsce. Raport z pierwszego ogólnopolskiego badania kościelnych instytucji oraz organizacji charytatywnych*, opr. W. Sadłonia, https://www.caritas.pl/wp-content/uploads/2015/12/ISKK_Dzialanosc_charytatyw-na_KK_2015_.pdf [10.04.2021].

najczęściej obejmuje modlitwę, sport, turystykę, rekreację, pomoc społeczną i humanitarną, kulturę i sztukę, ochronę zdrowia, rozwój lokalny, ekonomię społeczną, prawa człowieka, ochronę środowiska, działalność międzynarodową, badania naukowe. Beneficjentami są podobne rodzaje osób jak w przypadku krajowych organizacji charytatywnych, z tym że najczęściej pomoc trafia do dzieci i młodzieży (70%) oraz seniorów (56%). Warto jednak zauważyć, że pomoc ma charakter różnorodny i dociera do wielu kategorii osób.

Raport podaje jeszcze kilka innych rodzajów danych mniej istotnych z punktu widzenia teologii fundamentalnej, jak źródła finansowania czy napotykanne problemy w działalności. Analiza statystyczna pozwala na wydobycie ich różnorodności i opracowanie w ramach analizy wiarygodnościowej działalności organizacji charytatywnych i pomocy przyparafialnej. Należy dostrzec skalę zaangażowania Kościoła zarówno hierarchicznego, jak i poszczególnych wiernych. Liczby bezwzględne oraz odsetek na tle całego społeczeństwa jasno wskazuje na drugie miejsce po państwie, a w niektórych obszarach pierwsze, w zaangażowaniu w niesienie pomocy. Różnica dotyczy również motywacji, której raport nie ujmuje w danych statystycznych, między działalnością humanitarną a charytatywną, która można powiedzieć, że jest działalnością własną Kościoła, co nie wyklucza jej u innych podmiotów.

Walor znaku charytatywnego

Szczegółowe badanie historii i rodzajów działalności charytatywnej w Polsce leży poza celem niniejszego opracowania, które jedynie ma za zadanie określenie punktów węzłowych znaku charytatywnego. Odczytanie waloru tego znaku polega na ukazaniu wyjątkowości takiego działania Kościoła i powiązaniu go z jego strukturą. Nie o same fakty tu chodzi, choć rozmiar takiej działalności przewyższający instytucje państwowe lub humanitarne odgrywa istotną rolę. Wielkie znaczenie ma dostrzeżenie motywacji, która

bierze się z realizacji przykazania miłości bliźniego oraz formacji kościelnej u wiernych. Pomoc bliźnim wykracza poza ramy obowiązku i obejmuje całego człowieka w jego wymiarze cielesnym i duchowym. Nie zaspokaja ona wyłącznie doraźnych potrzeb materialnych, ale doprowadza wykluczonych do powrotu do pełnoprawnego życia społecznego, zaś społeczeństwu każe traktować istniejących pośród siebie ubogich jako bogactwo⁴⁶.

Kościół formuje swoich wiernych będących na różnych stopniach przynależności instytucjonalnej do systematycznej i konkretnej pomocy drugiemu człowiekowi bez względu na jego wyznanie, natomiast ze względu na rozpoznane wcześniej konkretne potrzeby. Działalność charytatywna Kościoła jest ukazywana przez magisterium kościelne jako powinność każdego wierzącego. Stanowi ona również zadanie całej wspólnoty Kościoła na wszystkich jej poziomach instytucjonalnych: lokalnym, diecezjalnym i powszechnym. Benedykt XVI twierdzi, że miłość potrzebuje organizacji, aby uporządkowanie służyć wspólnocie, dlatego organizacje charytatywne w Kościele powinny wypracować należyte środki oraz zaktywizować ludzi zdolnych do podjęcia dzieł miłosierdzia⁴⁷. Znak charytatywny stanowi wyraz imperatywu nieustannej walki o osobistą świętość. Łączy się w ten sposób samą działalność pomocową z kategoriami teologicznymi, np. przez włączenie jałmużny do głównych uczynków pokutnych, nadawane odpustów, łączenie uczynków miłosierdzia co do ciała i co do duszy. Perspektywa pomocy przekracza wyłącznie człowieka potrzebującego, a zmierza do ożywiania duchem chrześcijańskim całego porządku doczesnego⁴⁸.

Znak charytatywny brany w całości historycznej, socjologicznej oraz teologicznej jest oryginalny i wiarygodny zarówno wobec

⁴⁶ Kaucha, *Wiarygodność Kościoła w dzisiejszej Polsce*, s. 75.

⁴⁷ Nogowski, *Działalność charytatywna wyzwaniem dla parafii*, s. 88.

⁴⁸ Jan Paweł II, Posynodalna adhortacja apostołska *Christifideles laici*, 1988, n. 41.

świata, jak i samego Kościoła. Wolor tego znaku będzie rósł, gdy Kościół będzie wychodził naprzeciw nowym obszarom trudności, rozpoznawał je i na nie właściwie odpowiadał. Będzie natomiast malał w przypadku braku reakcji na *signa temporis* przez cały Kościół na wszystkich szczeblach jego działalności. *Sentire cum ecclesia* pełni funkcję krytyczną i korygującą wobec często zawodzących poczynań świata, w którym panuje mentalność indywidualistyczna i konsumpcjonistyczna. Charakteryzuje się ona obojętnością wobec potrzebujących, lekceważeniem, podejrzliwością oraz w najbardziej skrajnej formie – pogardą. Ludzie ubodzy jawią się w jej świetle jako temat niewygodny i drażniący⁴⁹.

Z metodologicznego punktu widzenia należy zauważyć, że znak charytatywny posiada elementy wspólne z innymi znakami wydobywanymi w eklezjologii fundamentalnej. Istnieją różne podziały znaków wiarygodności, bo sama rzeczywistość jest niejednoznaczna. Zakres znaku charytatywnego częściowo pokrywa się ze znakiem agapetologicznym i prakseologicznym. Z pewnością wolor kredybilistyczny poszczególnych znaków wzrasta, gdy są brane łącznie w ramach tzw. argumentu konwergencji (J.H. Newman), który prowadzi do większej pewności przyzwolenia i zgody, kiedy posiada więcej pojedynczych argumentów⁵⁰. Szczególna łączność zachodzi ze znakiem mizerykordyjnym podkreślającym świadczenie miłosierdzia w postaci konkretnych dzieł. Ludziom potrzebującym nadaje się zwłaszcza obecnie wielkie znaczenie ze względu na teologiczną interpretację ubóstwa, która dowartościowuje kategorię ubóstwa i posługiwanie się ubogimi środkami. Sam Kościół jako ubogi i popierający opcję na rzecz ubogich jest bardzo wiarygodny także *ad intra*, ponieważ ukazuje kolejną nić wiążącą go z boskim Założycielem, który stał się ubogim, aby nas ubóstwem swoim ubogacić (2Kor 8, 9).

⁴⁹ Kaucha, *Wiarygodność Kościoła w dzisiejszej Polsce*, s. 75.

⁵⁰ M. Rusecki, *Konwergencji argument*, w: *Leksykon teologii fundamentalnej*, red. tenże [i in.], Lublin – Kraków 2002, s. 647–648.

* * *

Działalność charytatywna Kościoła katolickiego w Polsce obejmuje wiele dzieł na rzecz potrzebujących – jednostkowo wynosi ponad 4 mln usług rocznie. Jest ona różnorodna i bogata zarówno co do wielkości pomocy, jak i jej charakterystyki, co przedstawia raport statystyczny ISKK wydany w 2021 roku. *Praxis caritatis* podlega uporządkowaniu i ustrukturyzowaniu ze względu na cele poznawcze i praktyczne – dla większej skuteczności działania. Badana teologiczno-fundamentalnie ukazuje wiarygodność Kościoła w Polsce. Ma charakter znakowy podobnie jak i sam Kościół – zewnętrzna część działalności odnosi się do głębszych treści eklezjologicznych. Charytatywny znak wiarygodności pojawia się w literaturze teologicznej, choć nie uzyskał jeszcze pełnej struktury argumentu. Przynależy on do empirycznej wiarygodności Kościoła. Składa się na niego analiza historyczna i statystyczna, biblijna, teologiczna i refleksja metodologiczna zarysowana powyżej. Waler tego znaku zdecydowanie przekracza same *opera misericordiae*, odślaniając eklezjologię charytatywną, ubóstwa i miłosierdzia. Domaga się jednak dalszych badań w perspektywie czasowej oraz ilościowej.

STRESZCZENIE

W artykule zarysowano charytatywny znak wiarygodności Kościoła w Polsce w ramach eklezjologii fundamentalnej. Przedstawiona argumentacja za wiarygodnością dotyczy Kościoła jako takiego i Kościoła w Polsce jako *sui generis*. Kościół wykazuje się wyjątkową wiarygodnością w swojej działalności charytatywnej zarówno w zakresie wielkości udzielanej pomocy, jak i w ukazywaniu jej teologicznego charakteru i motywacji. Elementy tego znaku pochodzą z badań różnych dyscyplin: historii Kościoła, statystyki i sprawozdawczości, teologii, ale zostały metodycznie uporządkowane w ramach teologii fundamentalnej. Ukazano także wartość znaku charytatywnego, czynniki, które go potęgują lub osłabiają, oraz związek z innymi znakami: miłości, miłosierdzia i ubóstwa.

Słowa kluczowe: wiarygodność Kościoła, znak wiarygodności, działalność charytatywna, Kościół w Polsce.

SUMMARY

This paper sketches the charitable sign of the credibility of the Church in Poland, which belongs to fundamental ecclesiology. The perspective of the argumentation for the credibility of the Church as such and the Church in Poland as *sui generis* is outlined. She shows herself to be exceptionally credible in her charitable activity both in terms of the amount of help she gives and in showing its theological character and motivation. The elements of this sign come from the research of various disciplines: the history of the Church, statistics and reporting, theology, but they have been methodically arranged within the framework of fundamental theology. The value of the charitable sign, the factors that increase or decrease it, and the connection with other signs: charity, mercy and poverty are also demonstrated.

Key words: credibility of the Church, sign of credibility, charity, Church in Poland.

BIBLIOGRAFIA

- Sobór Watykański I, Konstytucja *Dei Filius*, 1870, http://www.vatican.va/archive/hist_councils/i-vatican-council/documents/vat-i_const_18700424_dei-filius_la.html [10.04.2021].
- Sobór Watykański II, Konstytucja *Gaudium et spes*, 1965.
- Jan Paweł II, Posynodalna adhortacja apostołska *Christifideles laici*, 1988.
- Franciszek, Adhortacja apostołska *Evangelii gaudium*, 2013.
- Artemiuk P., *Ubóstwo znakiem wiarygodności Kościoła*, „Łódzkie Studia Teologiczne”, 28(2019), nr 2, s. 41–57.
- Chmielewska M., *Charytatywne oblicze Kościoła w Polsce*, w: *Oblicza Kościoła katolickiego w Polsce*, red. J. Mastej, K. Kaucha, P. Borto, Lublin 2016, s. 185–194.

- Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego SAC im. ks. Witolda Zdaniewicza*, <http://www.iskk.pl/o-nas/kim-jestemy> [10.04.2021].
- Kaucha K., *Wiarygodność Kościoła w dzisiejszej Polsce*, „Poznańskie Studia Teologiczne”, 33(2018), s. 67–82. doi:10.14746/pst.2018.33.04.
- Księga tysiąclecia katolicyzmu w Polsce*, t. 1–3, red. M. Rechowicz, Lublin 1969.
- Leś E., *Chrześcijańskie i świeckie organizacje filantropijne podstawowym filarem pomocy: początki i ewolucja działalności społecznej w Polsce i wybranych krajach Zachodu od wieków średnich do okresu przedindustrialnego*, Warszawa 1999.
- Lipiec D., *Pastoral Care of the Disabled in the Directory for Catechesis*, „Rocznik Teologii Katolickiej”, 19(2020), s. 159–170. doi: 10.15290/rtk.2020.19.10.
- Lipiec D., *Podstawy teologiczne działalności charytatywnej*, „Warszawskie Studia Pastoralne”, 12(2017), nr 3(36), s. 65–83.
- Lipiec D., *Ubóstwo i ubodzy w nauczaniu papieża Franciszka*, „Warszawskie Studia Pastoralne”, 13(2018), nr 3(40), s. 7–24.
- Mastej J., *Miłosierdzie w funkcji eklezjotwórczej*, „Roczniki Teologiczne”, 63(2016), z. 9, s. 21–42.
- Michnicka-Gajek J., *Bank Pobożny księdza Piotra Skargi w Krakowie. Szesnastowieczna odpowiedź na problem ubóstwa i zadłużenia*, „Roczniki Teologiczne”, 62(2015), z. 1, s. 141–166.
- Nogowski J.M., *Działalność charytatywna wyzwaniem dla parafii*, „Civitas et Lex”, 2(2015), nr 6, s. 83–93.
- Paciorkowski R., *Uwagi o metodzie eklezjologicznej w apologetyce*, „Collectanea Theologica” 29(1958), s. 170–177.
- Pietrzak A., *Opcja na rzecz ubogich znakiem wiarygodności Kościoła*, Pieniężno 2002.
- Pokrywiński R., *Z teologii narodu polskiego*, w: *Oblicza Kościoła katolickiego w Polsce. 1050 rocznica chrztu*, red. J. Mastej, K. Kaucha, P. Borto, Lublin 2016, s. 255–273.

- Posługa charytatywna Kościoła katolickiego w Polsce. Raport z pierwszego ogólnopolskiego badania kościelnych instytucji oraz organizacji charytatywnych*, opr. W. Sadłoń, https://www.caritas.pl/wp-content/uploads/2015/12/ISKK_Dzialanosc_charytatywna_KK_2015_.pdf [10.04.2021].
- Przygoda W., *Apostolski wymiar wolontariatu charytatywnego w Polsce. Studium teologiczno-pastoralne na podstawie badań wolontariuszy z parafialnych zespołów Caritas*, Lublin 2012.
- Przygoda W., *Funkcja charytatywna Kościoła po Soborze Watykańskim II*, Lublin – Radom 1998.
- Przygoda W., *Posługa charytatywna Kościoła w Polsce. Studium teologiczno-pastoralne*, Lublin 2004.
- Ratzinger J., *Otwartość i posłuszeństwo*, w: J. Ratzinger, *Opera omnia*, t. VIII/1: *Kościół znak wśród narodów*, przeł. W. Szymona, Lublin 2013, s. 410–427.
- Rusecki M., *Czy Kościół w Polsce jest wiarygodny?*, w: *Wiarygodność Kościoła wobec przemian w Polsce. Quo vadis Ecclesia Polonorum?*, red. M. Rusecki, Pelplin – Lublin 1994, s. 143–156.
- Rusecki M., *Konwergencji argument*, w: *Leksykon teologii fundamentalnej*, red. M. Rusecki [i in.], Lublin – Kraków 2002, s. 647–648.
- Rusecki M., *Traktat o Kościele*, Lublin 2014.
- Rusecki M., *Traktat o wiarygodności chrześcijaństwa. Dlaczego wierzyć Chrystusowi?*, Lublin 2010.
- Rusecki M., *Współczesne ujęcie przedmiotu teologii fundamentalnej*, „*Studia Warmińskie*”, 46(2009), s. 255–271.
- Seweryniak H., *Metodologia eklezjologii fundamentalnej*, „*Studia Nauk Teologicznych PAN*”, 2(2007), s. 117–144. doi 10.24425/119684.
- Seweryniak H., *Teologia fundamentalna*, t 2, Warszawa 2010.
- Surdacki M., *Bractwa charytatywne w Polsce od średniowiecza do końca XVIII wieku*, „*Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne*”, 101(2014), s. 233–296.

Surdacki M., *Działalność charytatywna zakonów żeńskich w Polsce nowożytnej*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 103(2015), s. 237–271.

Surdacki M., *Rodzaje i formy jałmużny w Polsce przedrozbiorowej*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 105(2016), s. 275–301.

Surdacki M., *Szpitalnictwo zakonne w średniowiecznej Polsce*, „Roczniki Humanistyczne”, 63(2015), nr 2, s. 49–98.

Wielebski T., Tutak M.J., *Diagnoza i prognoza jako narzędzie dialogu teologii pastoralnej z socjologią na przykładzie świętowania niedzieli i starzenia się społeczeństwa w Polsce*, „Teologia Praktyczna”, 11(2010), s. 27–50.

KS. WOJCIECH SADŁOŃ

 <https://orcid.org/0000-0002-2412-6607>

KATOLICKIE ORGANIZACJE CHARYTATYWNE

Raport z badań katolickich organizacji charytatywnych oraz przyparafialnej aktywności charytatywnej¹

1. Podstawowe założenia

„Caritas nie jest dla Kościoła rodzajem opieki społecznej, którą można by powierzyć komu innemu, ale należy do jego natury, jest niezbywalnym wyrazem jego istoty”². Posługa charytatywna (*caritas*) stanowi część podstawowej misji Kościoła (*diakonii*) oraz społecznej działalności wspólnoty Kościoła.

Na potrzeby niniejszego raportu przez działalność charytatywną rozumie się aktywność społeczną adresowaną do osób potrzebujących z wyłączeniem działalności edukacyjnej. Działalność charytatywna obejmuje: (1) pomoc kierowaną do osób starszych; (2) pomoc dedykowaną osobom uzależnionym; (3) pomoc dedykowaną osobom dorosłym z niepełnosprawnością; (4) pomoc dedykowaną

KS. WOJCIECH SADŁOŃ – pallotyn, doktor socjologii (UKSW 2013), dyrektor Instytutu Statystyki Kościoła Katolickiego SAC im. Witolda Zdaniewicza. Zajmuje się badaniami religijności oraz teoriami religijności. Prowadzi badania empiryczne dotyczące przede wszystkim katolicyzmu w Polsce. Prowadził wykłady na Wydziale Nauk Historycznych i Społecznych oraz Wydziale Teologicznym UKSW. Należy do Rady Naukowej Głównego Urzędu Statystycznego. e-mail: w.sadlon@iskk.pl.

¹ Raport z badania przeprowadzony we współpracy z Centrum Badania Wolności Religijnej UKSW. Dostępny na www.iskk.pl.

² Benedykt XVI, Encyklika *Deus caritas est*, n. 25.

osobom w kryzysie bezdomności' (5) pomoc dedykowaną migrantom i uchodźcom.

Ponadto zalicza się do niej: (1) pomoc doraźną; (2) pomoc żywnościową i sprzętową; (3) pomoc psychologiczną i rodzinną oraz (4) usługi medyczne. Działalność charytatywna obejmuje również (1) pomoc kierowaną do dzieci, młodzieży oraz matek oraz (2) pomoc dedykowaną osobom bezrobotnym.

Przez organizacje katolickie rozumiemy podmioty, które zgodnie z motu proprio *Intima Ecclesiae natura* (2012 r.), powiązane są ze strukturami Kościoła katolickiego. Można je sklasyfikować w następujący sposób:

- Osoby prawne Kościoła katolickiego, czyli działające na podstawie Umowy o stosunku państwa do Kościoła Katolickiego w RP z 1989 r. podmioty takie jak diecezje, zakony, parafie, Caritas Polska.
- Organizacje wyznaniowe, czyli podmioty uzyskujące osobowość prawną w oparciu o osoby prawne Kościoła katolickiego (np. diecezjalne i zakonne fundacje).
- Organizacje społeczne i stowarzyszenia powołane jako podmioty cywilno-prawne na podstawie Ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie z 2003 r. oraz Ustawy z 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach. Kościół katolicki reguluje ich funkcjonowanie w motu proprio Benedykta XVI *Intima Ecclesiae natura* z 2012.
- Organizacje przyparafialne, które nie posiadają osobowości prawnej i działają w obrębie struktur parafialnych.

Oznacza to, że w praktyce posługa charytatywna Kościoła katolickiego w Polsce realizowana jest przede wszystkim na dwóch, stosunkowo niezależnych poziomach:

- 1) Organizacji charytatywnych (ogólnopolskich, diecezjalnych oraz zakonnych), które podejmują różnego typu działalność (tzw. dzieła charytatywne).
- 2) Organizacji przyparafialnych.

Tak rozumiana działalność charytatywna obejmuje wyłącznie zorganizowane formy aktywności. Tym samym pomijana jest działalność charytatywna o charakterze oddolnym, niezinstytucjonalizowanym na przykład okazjonalna pomoc ubogim przy furtach zakonnych, a przede wszystkim różnego rodzaju indywidualne i spontaniczne formy pomocy drugiemu człowiekowi poza gospodarstwem domowym.

W 2015 r. po raz pierwszy w historii badań społecznych, dzięki współpracy z ks. Marianem Suboczem, ówczesnym dyrektorem Caritas Polska, ISKK opisał działalność charytatywną organizacji katolickich w Polsce. Dane dotyczyły roku 2014. Podjęta inicjatywa napotkała jednak szereg trudności, przede wszystkim natury metodologicznej. Podstawowym problemem była wielka różnorodność oraz rozproszenie, a w ślad za tym również brak precyzyjnej terminologii oraz jednoznacznego nazewnictwa prowadzonej przez Kościół działalności charytatywnej. Sama posługa charytatywna nazywana bywa niejednokrotnie „działalnością dobroczynną” czy „społeczną” i to nie tylko w języku potocznym, ale również w oficjalnych dokumentach. Dodatkowym problemem, który napotkano już w trakcie realizacji badania było przekonanie, że działalność charytatywna musi być podejmowana bez zewnętrznego źródła finansowania. Działalność charytatywną Kościoła utożsamiano niejednokrotnie z pracą społeczną (wolontariatem).

Po pięciu latach – w 2020 r. powtórzono badanie z danymi za rok 2019. Ze względu na daleko posuniętą różnorodność działalności charytatywnej w nowym badaniu uwzględniono nowe kategorie działalności charytatywnej, szczególnie dotyczące pomocy żywnościowej. Ponadto w nowym badaniu uwzględniono również działalność katolickich organizacji, nad którymi jurysdykcję sprawuje bezpośrednio Konferencja Episkopatu Polski. Dlatego dane z roku 2014 i 2019 nie mogą być w sposób bezpośredni porównywane.

Niniejszy raport zawiera podstawowe wyniki przeprowadzonego w 2020 r. badania. Było ono realizowane w sytuacji epidemii, co

więzało się z trudnością dotarcia do niektórych badanych jednostek, których pracownicy odbywali kwarantannę. Ponadto niektóre jednostki np. świetlice środowiskowe były zamknięte, zaś personel w takich podmiotach jak np. domy pomocy pracował w trybie wyjątkowym. Również z tego też względu badanie obejmowało okres sprawozdawczy 2019, czyli stan sprzed epidemii. Udało nam się jednak zebrać również informacje dotyczące wpływu epidemii na działalność charytatywną.

Z powodu trudności dotarcia do wszystkich organizacji charytatywnych, wyniki mają jedynie charakter szacunkowy. Niniejsze opracowanie ma wyłącznie charakter sprawozdawczo-statystyczny. W związku z tym, zawarte w nim treści nie mają konsekwencji natury prawnej.

Dziękujemy bardzo również wszystkim podmiotom biorącym udział w badaniu a szczególnie Caritas Polska, Caritas diecezjalnym oraz Sekretariatom Konsult Zakonów Żeńskich oraz Męskich za współpracę.

2. Metodologia badania

Badanie organizacji charytatywnych Kościoła katolickiego w Polsce, ze względu na złożoność i wielopoziomowość działalności, zostało zrealizowane w trzech etapach. W pierwszym etapie dokonano ewidencji katolickich organizacji charytatywnych. Za pośrednictwem kurii diecezjalnych oraz sekretariatów prowincji zgromadzeń męskich i żeńskich zebrano wykazy wszystkich, działających w 2019 roku, formalnych organizacji charytatywnych wraz z ich danymi teled adresowymi. Zebrane informacje posłużyły do realizacji drugiego etapu badania – spisowego. W jego trakcie badane były bezpośrednio wskazane organizacje ogólnopolskie diecezjalne i zakonne, które prowadzą dzieła charytatywne. Dodatkowo raport został uzupełniony danymi pochodzącymi z badań przyparafialnych organizacji Kościoła, regularnie prowadzonych przez ISKK.

Etap badania	Termin realizacji	Badany podmiot	Technika zbierania danych
Etap ewidencyjny	15.01 – 18.03. 2020 r.	Wszystkie kurie diecezjalne oraz przedstawiciele prowincji zgromadzeń żeńskich i męskich	Formularz ewidencyjny udostępniany przez platformę internetową bądź bezpośrednio poprzez korespondencję e-mailową
Etap spisowy	8.10 – 31.12. 2020 r.	Wszystkie wskazane w ewidencjach organizacje charytatywne	Formularz spisowy wypełniany on-line
Uzupełnienie – etap parafialny	18.03 – 30.08. 2019 r.	Przyparafialne organizacje Kościoła – próba reprezentatywna	Formularz sprawozdawczy wypełniany przez liderów organizacji w parafiach

Etap ewidencyjny obejmował wszystkie katolickie diecezje (w liczbie 44) oraz 157 prowincji (jurysdykcji) zgromadzeń męskich i 77 zgromadzeń żeńskich, jak również podmioty podlegające bezpośrednio Konferencji Episkopatu Polski. Wszystkie diecezje wskazały działające organizacje charytatywne, zaś wśród 21% jurysdykcji (prowincji i generalatów) żeńskich i 31% męskich nie prowadzone są organizacje charytatywne³. Nie pozyskano informacji ewidencyjnej jedynie z 30% jurysdykcji zakonów żeńskich.

Tabela 1. Struktura ewidencjonowanej populacji oraz poziom realizacji badania ewidencyjnego

Kategoria	Ogółem	Poziom pokrycia ewidencjonowanej populacji		Brak danych		Organizacje charytatywne			
		N	%	N	%	Występują		Nie występują	
	N					%	N	%	
Ogółem	278	231	83,1	47	16,91	184	79,7	47	20,3
Diecezje	44	44	100,0	–	–	44	100,0	–	–
Zakony żeńskie	157	110	70,1	47	29,9	87	79,1	23	20,9
Zakony męskie	77	77	100,0	0	–	53	68,8	24	31,2

³ Warto podkreślić, że brak informacji ewidencyjnej najczęściej dotyczył bardzo małych zgromadzeń zakonnych, które w praktyce nie prowadzą zorganizowanej aktywności.

Tabela 2. Struktura ewidencjonowanej populacji oraz operatu do badania spisowego

Kategoria	Populacja do ewidencji	Liczba jednostek pokrytych ewidencją	Poziom pokrycia	Liczba zewidencjonowanych organizacji	Poziom pokrycia ⁴	Szacowana liczba organizacji
Ogółem	278	231	0,831	829	0,831	891
Diecezje	44	44	1,000	207	1,000	207
Zakony żeńskie	157	110	0,701	383	0,861	445
Zakony męskie	77	77	1,000	239	1,000	239

W zewidencjonowanych podmiotach działały w 2019 r. **829** organizacje charytatywne. Uwzględniając braki danych w ewidencji, można zakładać, że w Polsce działa 891 katolickich organizacji charytatywnych, w tym 445 prowadzone przez zakony żeńskie, 239 prowadzone przez zakony męskie oraz 207 organizacje diecezjalne oraz ogólnopolskie⁴.

Tabela 3. Struktura operatu do badania spisowego i poziom realizacji badania spisowego

Kategoria	Operat do badania	Jednostki zrealizowane	Odsetek	Waga
Ogółem	891	432	x	x
Diecezjalne Caritas	44	44	1,00	1,0
Inne diecezjalne i ogólnopolskie	163	45	0,28	3,6(2)
Zakony żeńskie	445	209	0,47	2,1291866
Zakony męskie	239	134	0,56	1,78358209

⁴ W ślad za metodologią badania z 2015 r. odliczono 16% jurysdykcji, których liczebność nie przekracza 20 osób.

Poziom realizacji badania spisowego wyniósł 52%. Odpowiedzi na pytanie o wpływ pandemii na działania udzieliło 287 organizacji.

ISKK od 2006 r. regularnie prowadzi w ramach statystyki publicznej badania katolickich organizacji non-profit. Są to badania spisowe jak również badanie na reprezentacyjnych próbach⁵. Spośród wszystkich przyparafialnych organizacji wybrano te, które prowadzą działania na rzecz osób fizycznych, z wyłączeniem nauczania oraz wsparcia duchowego. Odsetek takich organizacji wynosił 52% ogółu wszystkich przyparafialnych organizacji. Prezentowane dane dotyczące przyparafialnych organizacji dotyczy roku 2018.

3. Zakres oraz skala działalności organizacji charytatywnych

Z przeprowadzonego badania wynika, że w Polsce w 2019 r. działało **891** katolickich organizacji charytatywnych. Większość katolickich organizacji charytatywnych prowadzi zakony żeńskie (445 – 50%). Również liczba prowadzonych przez zakony męskie organizacji jest większa (239 – 27%) niż diecezjalnych i ogólnopolskich (23% – 207). Organizacje charytatywne w diecezjach prowadzą jednak działalność na znacznie większą skalę.

Tabela 4. Struktura organizacji charytatywnych według jurysdykcji

Jurysdykcja	Liczba organizacji	Procent
Ogółem	891	100,0
Diecezjalne i ogólnopolskie	207	23,2
Zakony żeńskie	445	49,9
Zakony męskie	239	26,8

891 organizacji charytatywnych prowadzi około **6,5 tys.** dzieł charytatywnych. Aż 65% dzieł prowadzonych jest przez organizacje

⁵ Zob. np. Główny Urząd Statystyczny, *Sektor non-profit w 2018 r.*, Warszawa 2020, <http://iskk.pl/badania/dzialalnosc-spoleczna-i-ruchy/162-publickacje-gus>.

podlegające jurysdykcynie diecezji. Z kolei około 445 organizacji prowadzonych przez zakony żeńskie prowadzi około 1,1 tys. dzieł, co stanowi 17% wszystkich dzieł charytatywnych. Podobną jak zakony żeńskie liczbę dzieł prowadzą również zakony męskie, mimo że liczba organizacji charytatywnych prowadzonych przez zakony męskie jest niższa i wynosi: 239.

Tabela 5. Struktura dzieł charytatywnych podejmowanych przez organizacje według jurysdykcji

Jurysdykcja	Liczba dzieł	Procent
Ogółem	6524	100,0
Diecezjalne i ogólnopolskie	3269	65,4
Zakony męskie	1092	16,7
Zakony żeńskie	1171	17,9

Katolickie organizacje charytatywne objęły w 2019 r. ponad 4 miliony jednostkowych usług. Pod względem liczby udzielonych jednostkowych form pomocy aż 87% przypadało na organizacje diecezjalne oraz ogólnopolskie. Oznacza to, że diecezjalne organizacje charytatywne są znacznie bardziej rozbudowane oraz prowadzą znacznie szerszą działalność niż organizacje zakonne. Innymi słowy działalność charytatywna prowadzona przez diecezje jest znacznie bardziej scentralizowana, zaś działalność charytatywna zakonów znacznie bardziej rozproszona.

Tabela 6. Skala pomocy katolickich organizacji charytatywnych według jurysdykcji

Jurysdykcja	Liczba jednostkowych form pomocy	Procent
Ogółem	4 090 643	100
Diecezjalny i ogólnopolski	3 316 493	87
Zakony męskie	290 629	7
Zakony żeńskie	239 340	6

Największa liczba usług dostarczana jest jako pomoc żywnościowa i sprzętowa. Obejmuje ona ponad 1,7 miliona jednostkowych form pomocy. Drugą pod względem liczebności jest pomoc doraźna i ogólna, która obejmuje rocznie 1,1 miliona jednostkowych form pomocy. Trzecią kategorię stanowi pomoc i usługi medyczne w liczbie ponad pół miliona jednostkowych form pomocy rocznie. Znacznie mniej liczne kategorie pomocy to pomoc dedykowana osobom w kryzysie bezdomności, kierowana do dzieci i młodzieży oraz matek, pomoc psychologiczna i rodzinna, pomoc niepełnosprawnym, starszym, uzależnionym, bezrobotnym oraz uchodźcom.

Tabela 7. Liczba dzieł charytatywnych oraz jednostkowych form pomocy według kategorii

Kategoria działalności charytatywnej	Liczba dzieł	Liczba jednostkowych form pomocy
Ogółem	6524	4 090 643
Pomoc żywnościowa i sprzętowa	1536	1 767 167
Pomoc kierowana do dzieci, młodzieży oraz matek	1227	131 637
Pomoc doraźna i ogólna	895	1 107 276
Pomoc psychologiczna i rodzinna	731	122 312
Pomoc dedykowana osobom w kryzysie bezdomności	595	248 433
Pomoc i usługi medyczne	569	512 306
Pomoc dedykowana osobom dorosłym z niepełnosprawnością	412	77 844
Pomoc kierowana do osób starszych	310	79 587
Pomoc dedykowana osobom uzależnionym	124	17 133
Pomoc dedykowana osobom bezrobotnym \ aktywizacja zawodowa	98	20 599
Pomoc dedykowana migrantom i uchodźcom	27	6 349

Ponadto przez katolickie organizacje realizowane są projekty humanitarne. W 2019 r. organizacje katolickie zrealizowały 118 takich projektów, a nakłady finansowe tych projektów wynosiły 30 115 317 złotych.

W katolickich organizacjach charytatywnych zatrudnionych (na podstawie umowy) było około 40 tys. osób. Liczba osób niebędących pracownikami, które w 2019 r. podejmowały pracę społeczną (wolontariusze) na rzecz organizacji charytatywnych Kościoła wynosiła 223 tys. Łączną liczbę pracy społecznej tych wolontariuszy można szacować na 2,7 miliona godzin, co daje około 1,3 tys. etatów⁶.

Tabela 8. Pracownicy, wolontariusze oraz liczba godzin pracy wolontariuszy

Liczba osób zatrudnionych w 2019 roku	40 249
Liczba osób, niebędących pracownikami, które przynajmniej raz w 2019 r. pracowały społecznie na rzecz jednostki, wolontariusze	223 870
Suma godzin pracy społecznej, która w ciągu 2019 r. wykonywały wszystkie osoby niebędące pracownikami jednostki (wolontariusze)	2 738 556

Najczęściej organizacje korzystały ze środków niepublicznych (62%) oraz środków z administracji samorządowej (59%), środków z administracji państwowej – w tym z Narodowego Funduszu Zdrowia – (43%) oraz odpisu podatku od osób fizycznych (43%). Blisko jedna trzecia podmiotów organizuje zbiórki publiczne, zaś blisko jedna piąta czerpie przychody z własnej działalności gospodarczej.

Tabela 9. Źródła przychodów organizacji charytatywnych⁷

Źródła przychodów	Procent
środki z niepublicznych źródeł krajowych (w tym darowizny, zbiórki w parafii)	62,3
środki przekazane ze źródeł administracji samorządowej (m.in urzędy marszałkowskie, urzędy gmin, powiatowe urzędy pracy, ośrodki pomocy społecznej)	59,4

⁶ Etaty pracy społecznej zostały obliczone poprzez podzielenie deklarowanych przez organizacje godzin pracy społecznej świadczonej w 2019 przez 2008 (Liczba godzin pracy w 2019 r.).

⁷ Nie sumuje się do 100, gdyż organizacje mają najczęściej różne źródła przychodów.

środki przekazane ze źródeł krajowej administracji rządowej (ministerstwa, urzędy centralne, urzędy wojewódzkie, NFZ)	42,8
z odpisu od podatku od osób fizycznych (tzw. 1%)	42,5
zbiórki publiczne	28,9
z działalności gospodarczej	19,6
jednostka nie miała przychodów w 2019 roku	7,6
środki z funduszy europejskich	12,0
Inne	7,1

4. Posługa charytatywna organizacji przyparafialnych⁸

W 11 tysiącach parafii katolickich w Polsce działa ponad 65,5 tys. organizacji przyparafialnych. W ciągu ostatnich trzech dekad liczba tych organizacji wyraźnie wzrastała. W 1998 roku liczba organizacji przyparafialnych wynosiła w Polsce 39 661. Od 1998 r. wzrosła również liczba członkostw z 2 103 tys. do 2 590 tys. w roku 2008, w 2013 – 2,7 miliona. Z kolei w 2018 r. liczba członkostw wynosiła 2,6 miliona.

Jak wynika z badań przyparafialnych organizacji Kościoła katolickiego, regularnie prowadzonych przez ISKK, blisko 52% wszystkich takich wspólnot, prowadzi działania charytatywne. Szacuje się, że do takich organizacji w całej Polsce przynależy około miliona osób, z czego 750 tys. to kobiety (65%). Spośród wszystkich członków wspólnot przyparafialnych, które podejmują działania pomocowe, blisko 700 tys. angażowało się w pracę społeczną na rzecz organizacji (w tym 430 tys. kobiet). Swoim zasięgiem przyparafialne organizacje charytatywne najczęściej obejmują całą parafię (71%) bądź nawet wychodzą poza jej obszar (blisko 25% wspólnot deklaruje działalność obejmującą więcej niż jedną parafię).

⁸ Niniejsze dane pochodzą z prowadzonych systematycznie przez ISKK badań parafii oraz organizacji parafialnych.

Tabela 10. Przyparafialne organizacje prowadzące aktywność charytatywną według założyciela

Założyciel wspólnoty	Procent
duszpasterze z parafii	50,6
duszpasterze z osobami świeckimi	30,0
osoby świeckie	17,4
inni założyciele	2,0

Założycielami tego typu organizacji są duszpasterze pracujący na terenie danej parafii (51%), w jednej trzeciej przypadków inicjatywa tworzy się jako efekt współpracy duszpasterza z osobami świeckimi, zaś w 17% osoby świeckie samodzielnie zakładają organizację. Większość organizacji przynależy do szerszych struktur organizacyjnych, z czego około 40% z nich przynależy do sformalizowanych organizacji czy ruchów. Blisko 36% wspólnot nie przynależy do większych podmiotów, zaś 26% przynależy do struktur nieformalnych.

Tabela 11. Przyparafialne organizacje prowadzące aktywność charytatywną według przynależenia do krajowych bądź międzynarodowych struktur⁹

Przynależność do struktur:	Procent
formalnych krajowych (np. Caritas)	31,0
nieformalnych (np. ministranci)	26,2
formalnych międzynarodowych (np. międzynarodowego katolickiego ruchu)	8,8
nie przynależy	37,2

Przyglądając się dziedzinom działalności przyparafialnych organizacji, można dostrzec, że aktywność modlitewna pełni dominującą rolę i stanowi podstawę do rozszerzania działań na kolejne obszary.

⁹ Pytanie wielokrotnego wyboru, procent obserwacji nie sumuje się do 100.

Modlitwa współwystępuje z innymi dziedzinami działalności w blisko 90%. Praca organizacji najczęściej wpisuje się takie obszary jak: kultura i sztuka (34%), sport, turystyka, rekreacja, hobby (40%), pomoc społeczna i humanitarna, ratownictwo (37%).

Tabela 12. Przyparafialne organizacje prowadzące aktywność charytatywną prowadzące działalność charytatywną według dziedziny działalności¹⁰

Dziedzina działalności	Procent
Religia	89,9
Sport, turystyka, rekreacja, hobby	37,5
Pomoc społeczna i humanitarna, ratownictwo	35,0
Kultura i sztuka	33,7
Ochrona zdrowia	11,3
Rozwój lokalny w wymiarze społecznym i ekonomicznym	7,8
Wsparcie organizacji pozarządowych i inicjatyw obywatelskich, ekonomii społecznej	7,8
Prawo i jego ochrona, prawa człowieka	6,2
Ochrona środowiska	4,1
Rynek pracy, aktywizacja zawodowa	3,5
Działalność międzynarodowa	2,1
Sprawy zawodowe, pracownicze, branżowe	1,6
Działalność naukowo-badawcza, badania naukowe	0,4

Priorytetowość religijnego charakteru organizacji potwierdza również powszechne współwystępowanie wsparcia duchowego i modlitwy z innymi rodzajami działań na rzecz osób fizycznych. Poza sferą duchową, wspólnoty najczęściej angażują się w pomoc związaną z organizacją czasu wolnego i wypoczynku (57% wspólnot), jak również: udzielają pomocy materialnej (32%), żywieniowej (25%) oraz finansowej (23%).

¹⁰ Pytanie wielokrotnego wyboru, procent obserwacji nie sumuje się do 100.

Tabela 13. Przyparafialne organizacje prowadzące aktywność charytatywną według rodzaju działania na rzecz osób fizycznych¹¹

Dziedzina działalności	Procent
Wsparcie duchowe, modlitwa	82,5
Organizowanie czasu wolnego, wypoczynku	56,5
Pomoc materialna	32,4
Nauczanie	26,9
Pomoc żywieniowa	24,8
Pomoc finansowa	23,1
Szkolenia i kursy	16,9
Interwencja kryzysowa	16,6
Świadczenie usług opiekuńczych/pielęgnacyjnych	13,6
Doradztwo i poradnictwo specjalistyczne	9,6
Praca terapeutyczna	7,2
Leczenie, rehabilitacja	6,4
Zapewnianie schronienia, noclegu, pobytu	5,1
Ratownictwo	1,6
Inny rodzaj działań	3,4

Tabela 14. Przyparafialne organizacje prowadzące aktywność charytatywną według grup beneficjentów

Odbiorcy działalności	Procent
Dzieci i młodzież	70,3
Osoby starsze	56,3
Dzieci i młodzież, w tym ze środowisk zagrożonych wykluczeniem	46,6
Ubodzy	40,9
Niepełnosprawni	30,8
Wychodzący z uzależnienia oraz ich rodziny	25,6
Osoby niesamodzielne, przewlekle lub nieuleczalnie chore	22,8
Ofiary przemocy	20,6

¹¹ Pytanie wielokrotnego wyboru, procent obserwacji nie sumuje się do 100.

Bezrobotni	18,4
Osoby z niewymienionych wyżej grup zagrożonych wykluczeniem społecznym	8,5
Zwalniani z zakładów karnych	4,1
Inne	18,0

Najczęściej pomoc jest kierowana do dzieci i młodzieży (70%), w tym dzieci i młodzieży ze środowisk zagrożonych wykluczeniem (47%) oraz do seniorów (56%). Przyglądając się szczegółowym grupom beneficjentów, można zauważyć, że najczęściej pomoc jest udzielana ubogim, chorym, wychodzącym z uzależnienia. Ponadto, poprzez kategorie „inne”, liderzy wspólnot deklarowali m.in. pomoc finansową i materialną przeznaczoną na działania rozwojowe i humanitarne poza granicami Polski czy działalność doradczą w zakresie duszpasterstwa rodziny. Tym samym, warto zwrócić uwagę na różnorodny charakter niesionej pomocy, zarówno ze względu na rodzaj działań, jak i cechy beneficjentów.

Działalność charytatywna wspólnot, w blisko połowie przypadków (49%), odbywa się w porozumieniu i współpracy z instytucjami publicznymi (w tym edukacyjnymi i kulturowymi), choć wsparcie finansowe na działalność ze środków publicznych otrzymuje jedynie 8% takich organizacji. Zdecydowana większość organizuje pomoc dzięki wsparciu płynącemu ze zbiorok i darowizn. Blisko jedna czwarta wspólnot pozyskuje przychody dzięki własnej działalności.

Tabela 15. Przyparafialne organizacje według źródeł przychodów

Dziedzina działalności	Procent
Zbiórki	49,2
Darowizny (w tym od parafii)	48,8
Składki członkowskie	37,0
Z działalności wspólnoty (np. sprzedaż książek)	23,4
Środki publiczne (rządowe, samorządowe, z UE)	8,4

Szeroki zakres działalności i zróżnicowane możliwości pozyskiwania środków, mogą implikować problemy w funkcjonowaniu wspólnot. Mimo iż znaczna część wspólnot nie zgłaszała poważnych problemów, to jednak większość z nich boryka się z trudnościami, w tym najczęściej z niedoborem osób, które mogłyby się zaangażować w pracę wspólnoty, wielokrotnie był wskazywany problem demograficzny, związany z zachwianiem zastępowania starszych członków przez osoby młode.

Tabela 16. Przyparafialne organizacje według najpoważniejszych problemów w działalności

Dziedzina działalności	Procent
Niewystarczająca liczba członków	34,6
Niewystarczająca liczba wolontariuszy	14,1
Brak zainteresowania w parafii	14,0
Problemy z pozyskiwaniem środków finansowych	11,3
Problemy wewnątrz wspólnoty	7,6
Przepisy i procedury prawne	6,0
Kontakty z innymi wspólnotami	3,6
Kontakty z administracją publiczną	2,6
Inne	5,5
Brak problemów	39,7

Najlichniesze organizacje przyparafialne, których działalność można sklasyfikować jako wyłącznie działalność charytatywną prezentuje poniższa tabela.

Tabela 17. Najlichniesze rodzaje przyparafialnych organizacji świadczące pomoc doraźną organizacji charytatywnych

Nazwa	W ilu parafiach występuje	Ile osób jest zaangażowanych?
Ogółem	4595	67 656
Parafialny Zespół Caritas / Zespół Charytatywny	3327	35 790

Szkolne Koło Caritas	573	15 833
Anonimowi Alkoholicy	328	7 909
Wolontariat	156	3 534
Al-Anon	52	1 081
Rodzina Kolpinga	36	867
Bractwo Trzeźwości	35	698
Apostolstwo Chorych	33	835
Krucjata Wyzwolenia Człowieka	30	619
Apostolstwo Trzeźwości	25	490

5. Wpływ epidemii na działalność katolickich organizacji charytatywnych

Pandemia koronawirusa w Polsce znacząco wpłynęła na funkcjonowanie katolickich organizacji charytatywnych. 80% badanych organizacji wskazało, że pandemia negatywnie wpłynęła na sposób i charakter ich funkcjonowania. Bezpośredni wpływ na zmiany miały zarówno nowe przepisy sanitarno-epidemiologiczne, jak również transmisja wirusa wśród pracowników i beneficjentów organizacji.

Z deklaracji badanych wynika, że czas pandemii przyczynił się do znacznych modyfikacji planowanych działań: zmiany ich formy (z bezpośredniej na zdalną), organizacji wydarzeń uwzględniających nowe potrzeby (np. szycie maseczek ochronnych), odwołania części planowanych spotkań lub całkowitego zawieszenia działalności na okres trwania obostrzeń epidemicznych. Wyraźnym problemem dla sprawnego funkcjonowania organizacji okazały się braki personalne, wywołane częstymi zakażeniami COVID-19, pobytem pracowników na kwarantannie lub izolacji. Dodatkowo w wielu organizacjach charytatywnych pandemia utrudniła współpracę z wolontariuszami organizacji: ograniczona liczba spotkań, brak możliwości zaangażowania wolontariuszy w konkretne działania lub odwołanie planowanych wydarzeń. Wskazywany był również wzrost niepokoju, słaby

stan psychiczny zespołu wywołany strachem przed zakażeniem, jak również związany z ograniczeniami działań.

Pandemia wpłynęła również na liczbę beneficjentów w organizacjach. Część organizacji wskazywała na spadek liczby beneficjentów, ze względu na brak możliwości bezpośredniego działania i występowanie przypadków zakażeń COVID-19. Wskazywano również sytuacje odwrotne – w części organizacji obserwowano wzrost liczby beneficjentów, łącznie z większymi potrzebami beneficjentów i koniecznością wsparcia większej grupy osób w sytuacjach kryzysowych. Zwracano uwagę na sytuację beneficjentów – określaną jako trudną, ze względu na: ryzyko zachorowania; ograniczony dostęp do organizacji pomocowych, wstrzymanie wielu (często niezbędnych) działań, wyjazdów, zabiegów, rehabilitacji etc.; pojawiające się problemy natury psychologicznej (apatia, lęk, zrezygnowanie), związane również z zakazem odwiedzin i kontaktu z bliskimi osobami głównie wśród osób przebywających w organizacjach całodobowej opieki.

Kolejnym z istotnych wymienianych skutków pandemii są problemy finansowe i materialne organizacji, które odczuwane są na kilku płaszczyznach. Po pierwsze badania wskazują na wzrost kosztów funkcjonowania organizacji – zakup środków ochrony osobistej oraz innych produktów niezbędnych do funkcjonowania placówki w reżimie sanitarnym; zakup niezbędnego sprzętu do pracy i działania z beneficjentami organizacji (np. komputerów, tabletek, oprogramowania). Po drugie ograniczenia w pozyskiwaniu nowych środków finansowych (np. utrudnienia w organizowaniu zbiórek, ograniczenia w możliwości promowania i informowania o akwizycji 1% podatku).

6. Podstawowe wnioski i porównanie z rokiem 2014

Niniejsze badanie jest drugą w historii próbą uzupełnienia brakującej wiedzy na temat posługi charytatywnej Kościoła katolickiego w Polsce oraz całościowego ujęcia tej działalności. Ze względu na bardzo dużą złożoność prowadzonej działalności pozwala ono jedy-

nie na ogólne szacunki dotyczące skali oraz zakresu posługi charytatywnej Kościoła katolickiego w Polsce. Organizacje charytatywne są bardzo różnorodne, zarówno pod względem prawnym i sposobu funkcjonowania.

Badanie potwierdza, że posługa charytatywna Kościoła katolickiego odbywa się na dwóch względnie niezależnych poziomach: instytucjonalnym oraz lokalnym – przede wszystkim parafialnym. Działalność rejestrowych organizacji charytatywnych opiera się głównie na profesjonalizowanej pomocy i płatnym personelu. Działalność organizacji przyparafialnych, chociaż ma przede wszystkim charakter modlitewny i duchowy, obejmuje również pomoc charytatywną.

Skala oraz zakres działalności charytatywnej w roku 2019 były na podobnym poziomie jak w roku 2014. Większe liczby dzieł charytatywnych oraz liczby jednostkowych form pomocy wzrosły głównie z powodu uwzględnienia w badaniu dodatkowych kategorii działalności charytatywnej (głównie w formie pomocy żywnościowej). Uwzględniono również po raz pierwszy pomoc rozwojową oraz humanitarną.

Badanie potwierdza, że organizacje katolickie tworzą największą po publicznych podmiotach sieć pomocową w Polsce. Ponadto, biorąc pod uwagę daleko posuniętą współpracę z podmiotami publicznymi, katolickie organizacje charytatywne pełnią istotną rolę w realizacji usług społecznych w Polsce.

STRESZCZENIE

Opracowanie jest raportem prezentującym wnioski z ilościowego badania katolickich organizacji charytatywnych w Polsce, które zostało przeprowadzone przez Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego (Institute for Catholic Church Statistics) w 2020 r. Obejmowało ono wszystkie działające za wiedzą diecezji oraz zakonów męskich i żeńskich podmioty, których działalność można uznać za charytatywną. W opracowaniu prezentuję przyjętą definicję działalności charytatywnej, metodologię ilościowego badania oraz podstawowe dane statystyczne charaktery-

zujące skalę oraz zakres działalności charytatywnej w naszym kraju. W opracowaniu uwzględniona również została działalność charytatywna prowadzona przez przyparafialne (*parish-based*) organizacje. Raport potwierdza, że organizacje katolickie tworzą największą po publicznych podmiotach sieć pomocową w Polsce.

Słowa kluczowe: organizacje charytatywne, badanie ilościowe, raport ISKK, Kościół w Polsce.

SUMMARY

This study is a report presenting the findings of a quantitative survey of Catholic charitable organizations in Poland, which was conducted by the Institute for Catholic Church Statistics in 2020. It included all entities operating under the authority of dioceses and male and female religious orders whose activities can be considered charitable. In the study, I present the adopted definition of charitable activity, the methodology of the quantitative survey, and basic statistical data characterizing the scale and scope of charitable activity in our country. The study also takes into account charitable activities carried out by parish-based organizations. The report confirms that Catholic organizations form the biggest, after public entities, aid network in Poland.

Key words: Charitable organizations, quantitative study, ISKK report, Church in Poland.

BIBLIOGRAFIA

Benedykt XVI, Encyklika *Deus caritas est*, Poznań 2006.

Główny Urząd Statystyczny, *Sektor non-profit w 2018 r.*, Warszawa 2020.

KS. WOJCIECH MISZTAŁ

 <https://orcid.org/0000-0003-0521-4916>

KS. MACIEJ RADEJ

 <https://orcid.org/0000-0002-0127-7875>

ZAINTERESOWANIE W INTERNECIE KOŚCIELNĄ DZIAŁALNOŚCIĄ CHARYTATYWNĄ

Odnosząc się do związków pomiędzy miłosierdziem i mass mediami w 2016 r. papież Franciszek wskazał: „Spotkanie między komunikowaniem się a miłosierdziem jest owocne na tyle, na ile rodzi bliskość, która otacza troską, pociesza, uzdrawia, towarzyszy i wyprawia święto”¹.

KS. WOJCIECH MISZTAŁ – prof. zw. dr hab., pracownik UPJPII w Krakowie, absolwent m.in. Instytutu Katolickiego w Paryżu i Papieskiego Uniwersytetu Gregoriańskiego w Rzymie; założyciel i kierownik Katedry Duchowości Mediów i Relacji Społecznych; członek Komisji Medioznawczej PAU; inicjator i kierownik serii wydawniczych *W społeczno-medialnej sieci* i *Duchowość klasztorów polskich: przekaz i komunikacja*; jako autor, współautor, tłumacz i wydawca opublikował w Polsce i zagranicą kilkaset prac naukowych; w 2014 r. i w 2018 r. nagroda rektora za wybitne osiągnięcia dydaktyczne i organizacyjne; należący do 10% nauczycieli akademickich, którzy uzyskali najwyższe wyniki w ramach oceny wydziałowej za okres 2013–2016; prorektor UPJPII w latach 2010–2014 i 2014–2018. e-mail: wojciech.misztal@upjp2.edu.pl.

KS. MACIEJ RADEJ – dr, pracownik uniwersytecki w Katedrze Duchowości Mediów i Relacji Społecznych na Wydziale Nauk Społecznych UPJPII w Krakowie, autor książek: *Kaznodziejstwo biskupa, arcybiskupa i kardynała Karola Wojtyły w katedrze na Wawelu* (Kraków 2008) i *Istotne problemy kaznodziejskie* (Kraków 2013) oraz wielu artykułów. e-mail: maciej.radej@upjp2.edu.pl.

¹ Franciszek, *Messaggio per la 50ma Giornata Mondiale delle Comunicazioni Sociali Comunicazione e misericordia: un incontro fecondo* (24 I 2016), <http://w2.va->

Do warunków stanowiących o tym, ażeby takie, przecież potrzebne, spotkanie miało miejsce i było udane, należy zainteresowanie miłośnictwem. Już na tej podstawie podjęcie tematu „zainteresowanie w Internecie kościelną działalnością charytatywną” przedstawia się jako uzasadnione. Co do propozycji, by zwrócić uwagę na Internet, to zważywszy na jego znaczenie, w tym ze względu na kwestię, czy jest ono należycie brane pod uwagę, celowym wydaje się, by uzasadnienie szerzej przedstawić nieco dalej. Natomiast już tutaj należy podkreślić, że wskazując na Internet trzeba mieć na myśli tych, którzy udostępniają za jego pomocą informacje, jak również tych, którzy za jego pomocą pozyskują wiadomości. Zarazem trzeba uwzględnić, że w znacznym stopniu to ludzie kształtują Internet, zaś ten ostatni kształtuje tych pierwszych. W takim razie zainteresowanie w Internecie kościelną działalnością charytatywną, skala tego zainteresowania czy ewentualny brak takiego posiadają m.in. duże znaczenie praktyczne.

Od niniejszego omówienia nie wolno oczekiwać, ażeby było wyczerpujące. Zostało ono pomyślane, by zwrócić uwagę na podjęty temat, przyczynić się do podjęcia dalszych badań oraz do wyciągnięcia praktycznych, owocnych wniosków.

Skąd dzisiaj ludzie przede wszystkim cierpią informację?

Jak sugeruje już etymologia, informacja kształtuje swego odbiorcę². Dotyczy to także przekazu pochodzącego z tzw. świata wirtualnego. W orędziu na obchodzony w 2013 r. Światowy Dzień Środków Spo-

tican.va/content/francesco/it/messages/communications/documents/papa-francesco_20160124_messaggio-comunicazioni-sociali.html [24.01.2017], akapit 11. Ze względu na bardzo dynamiczny charakter Internetu, czyli mając na uwadze znaczącą zmienność przedstawianych za jego pomocą danych, w uznanych przez autorów za uzasadnione przypadkach podano także godzinę dostępu.

² Łac. czasownik *informo* wskazuje na wpływanie na formę, kształt, wyobrażenie etc. Łac. *informator* to dosł. kształtujący. Zob. *Słownik łacińsko-polski. Według słownika*

łecznego Przekazu papież Benedykt XVI zwraca uwagę na rozumienie terminologii i faktyczny stan rzeczy: „Świat cyfrowy nie jest światem paralelnym ani czysto wirtualnym, lecz dla wielu ludzi, zwłaszcza najmłodszych, stanowi część codziennej rzeczywistości”³. Przymiotnik „wirtualny” pochodzi od związanego z łaciną, a dokładniej z tą średniowieczną, słowa *virtualis*, które m.in. znaczy skuteczny⁴. Jedną z zasadniczych części świata wirtualnego jest niewątpliwie Internet. Obecnie jako źródło informacji (termin ten należy rozumieć bardzo szeroko), stał się on ważnym nauczycielem i wygląda na to, że taką pozycję będzie utrzymywał a nawet umacniał⁵. Zaś wśród jego propozycji w czołówce są tu wyszukiwarka Google oraz encyklopedia Wikipedia⁶. Obecnie daje się zauważyć następujące, wzmacniające pozycję tych

Hermana Mengego i Henryka Kopii, oprac. K. Kumaniecki, Warszawa 1976, s. 260; *Słownik wyrazów obcych PWN*, red. J. Tokarski, Warszawa 1980, s. 305.

³ Benedykt XVI, *Messaggio per la XLVII Giornata Mondiale delle Comunicazioni Sociali Reti Sociali: porte di verità e di fede; nuovi spazi di evangelizzazione* (24 I 2013), http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/it/messages/communications/documents/hf_ben-xvi_mes_20130124_47th-world-communications-day.html [1.03.2013], akapit 5.

⁴ Zob. W. Misztal, *Przestrzeń medialna jako przestrzeń także duchowości*, w: *Media w środowisku cyfrowym*, red. K. Konarska, P. Urbaniak, Wrocław 2020, s. 157.

⁵ Zob. np. E. Czerniawska, *Internet: zły czy dobry wychowawca? Z perspektywy procesów poznawczych*, „Psychologia Wychowawcza”, 58(2019), nr 16, s. 144–157.

⁶ Zwraca się na to uwagę nie od dzisiaj. Np. wg danych opublikowanych przez Statcounter Global Stats w okresie marzec 2020 – marzec 2021, gdy chodzi o popularność przeglądarek internetowych na świecie, Google uzyskało średnio 92,41%, pozostałe wyniki należą m.in. do Bing i Yahoo, przy czym przewaga Google przedstawia się jako w sumie stała (<https://gs.statcounter.com/search-engine-market-share>, [15.04.2021]). Natomiast w przypadku Polski za analogiczny okres Google ma jeszcze większą przewagę, jednak z lekką, regularną tendencją spadkową od 97,56% na początku tego okresu po 95,47% na koniec (<https://gs.statcounter.com/search-engine-market-share/all/poland>, 15.04.2021). Zob. też np. S. Baraniewicz, *Fenomen wiodącej pozycji Google w branży wyszukiwania w ujęciu historycznym. Pośrednie czynniki sukcesu*, *Zarządzanie mediami* 5(2017) nr 2, s. 79–88; K. Wilk, *Globalizacja wiedzy a popularyzacja Internetu na świecie w latach 1995–2019*, „Rynek – Społeczeństwo – Kultura”, 32(2019), nr 1, s. 44–49; P. Nowak, *Google pierwszym źródłem (dez)informacji?*, „Zarządzanie w kulturze”, 19(2018) nr 2, s. 163–184.

z wyszukiwarki Google, zapytanie „Darowizna na cele charytatywne”. Wyszukiwarka podała ok. 369 000 wyników, czyli w taki sposób szukający otrzymują do dyspozycji bardzo dużo danych. Pierwsze 4 wyniki (tylko było widocznych na pierwszym ekranie) dotyczyły odpowiednio (zachowano pisownię oryginalną): „Jak odliczyć darowiznę od podatku – Szlachetna Paczka”, „Odliczenie darowizny w PIT na cele charytatywno-opiekuńcze ...”, „Darowizny – odliczanie darowizny od podatku PIT 2020 (2021)”, „Darowizny – Pożytek Publiczny – ulga PITy roczne 202/2021”¹⁰. Nigdzie nie ma tutaj takich terminów jak np. „Kościół” czy „katolicki”. Brak też terminologii w rodzaju „charytatywny” itp.

Wyszukiwarka Google jest w stanie też „podpowiadać”, na rzecz jakiej działalności charytatywnej internauta może się zaangażować. Trudno tutaj nie myśleć o sugestiach, które kształtują. Np. po wprowadzeniu do pola na zapytanie tekstu „sms char” (czyli przed skończeniem wpisywania „sms charytatywny”), w prowadzonym badaniu rozwinęła się lista z sugestiami. Internauta w ten sposób mógł kliknąć na wybraną przez siebie działalność czy organizację. Oto wspomniana lista (zachowano oryginalną kolejność i pisownię): „sms charytatywny”, „sms charytatywny caritas”, „sms chargepoint”, „sms charytatywny 2021”, „sms charytatywny 2020 zwierzęta”, „sms charytatywny misje”, „sms charytatywny unicef”, „sms charytatywny wośp”, „sms charytatywny księgowanie”, „sms charytatywny avalon”¹¹. Także tutaj nie ma takich terminów jak np. „Kościół” czy „katolicki”. Na wysokiej pozycji jest *Caritas*, jednak inna sprawa, na ile internauci są świadomi, że chodzi o organizację związaną z Kościołem katolickim. Co do odniesienia dotyczącego działalności misyjnej, to też wprost nie mamy tu powie-

¹⁰ https://www.google.pl/search?ei=GuFHYMSnLdvkgwfo1qq4Cg&q=Darowizna+na+cele+charytatywne&oq=Darowizna+na+cele+charytatywne&gs_lcp=Cgdn d3Mtd2l6EAWyBwgAEEcQsAMyBwgAEEcQsAMyBwgAEEcQsAMyBwgAEEcQsAMyBwgAEEcQsAMyBwgAEEcQsAMyBwgAEEcQsANQAFgAYMnDA2gBcAJ4 AIABmgGIAZoBkgEDMC4xmAEAqgEHZ3dzLXdpesgBCMABAQ&scient=gws-wiz&ved=0ahUKEwjEnMnUjKtVAhVb8uAKHWirCqcQ4dUDCAw [3.03.2021, godz. 21.58].

¹¹ <https://www.google.pl> [11.03.2021, godz. 18.39].

dziane, że chodzi o działalność powiązaną z Kościołem katolickim. Owszem, takie skojarzenie może się pojawić, jednak należałoby tutaj przeanalizować wyniki otrzymane po skorzystaniu z przekierowania; a nie da się wykluczyć, iż mogą się one okazać bardzo różne.

Jednym z bodajże najbardziej współcześnie popularnych w Polsce serwisów internetowych jest Allegro¹². Po wprowadzeniu tam jako kryterium dla wyszukiwania frazy „cel charytatywny” otrzymano 3 167 ofert z kilkunastu kategorii, wyszczególnionych na 53 ekranach. W porównaniu do przedstawionych powyżej cyfr może wydawać się, że jest to niewiele. Jednak przecież chodzi o tylko jeden, wybrany serwis internetowy. Okazało się przy tym, że cały szereg sprzedających wiąże prowadzoną przez siebie działalność, sprzedaż i tym samym zarobkowanie z deklarowaniem wsparcia na działalność dobroczynną. Na ekranie nie było widać żadnej informacji o charakterze np. religijnym¹³. Trzeba też uwzględnić, że Internet również następująco pokazuje, zarazem promując w ten sposób chęć pomagania, iż współcześni ludzie chcą i potrafią się dzielić. Działa np. portal Zrzutka.pl (adres: <https://zrzutka.pl>). Na stronie Katalog zrzutek zostały wymienione następujące kategorie (zachowano kolejność i pisownię jak na omawianej stronie): „Wszystkie”, „Charytatywne”, „Projekty”, „Potrzeby”, „Sport”, „Prezenty”, „Zwierzęta”, „Podróże”. Na ekranie pierwsze 3 składki (pierwsza linijka od góry idąc od lewej ku prawej) to: „Antica – подарujemy jej kolejne 30 lat” (dołączona grafika sugeruje, iż chodzi o morski statek żaglowy) z zebraną kwotą 47 420 zł na potrzebne 80 000 zł, „Walka z rozsianym rakiem piersi!” z zebraną kwotą 98 011 zł na potrzebne 100 000 zł i „Leczenie i rehabilitacja Wiktora” z zebraną kwotą 83 388 zł na potrzebne 145 000 zł¹⁴. Na ten portal warto zwrócić uwagę przynajmniej z jeszcze

¹² Zob. np. Ł. Zakonnik, M. Niedźwiedziński, P. Czerwonka, R. Zajdel, *Charakterystyka wybranych cech portali aukcyjnych – próba agregacji dóbr*, „Przedsiębiorczość i Zarządzanie”, 19(2018), z. 5, cz. 1, s. 117–134.

¹³ <https://allegro.pl/listing?string=cel%20charytatywny&description=1&order=qd&bmatch=nbn-e2101-d3681-c3682-col-1-1-0304> [9.03.2021, godz. 22.27].

¹⁴ <https://zrzutka.pl/katalog> [9.03.2021, godz. 22.42].

jednego powodu. Oto dane z tabeli „Zrzutka.pl w liczbach”: ilość zrzutek 652 528, liczba użytkowników 525 116, suma wszystkich wpłat 410 123 900 zł, liczba wpłat 5 923 982. Te liczby robią wrażenie. Co ciekawe, jednoznacznie więcej jest proponowanych składek niż ofiarodawców. Tych zaś w stosunku do np. ilości mieszkańców Polski – wybrano takie porównanie, ponieważ chodzi o portal polskojęzyczny i mający w adresie końcówkę „.pl” – stosunkowo raczej nie jest tak dużo. Także następująca informacja ukierunkowuje, by nie popadać w euforię, ale poważnie się zastanowić: średnia składka to w takim razie ok. 69 zł¹⁵.

Przedstawione dane wskazują jednoznacznie, że według internautów nie tylko Kościół katolicki – w rozumieniu, że chodzi również o związane z nim organizacje – prowadzi działalność charytatywną. Wręcz, przynajmniej w świetle tych informacji, to nie on odgrywa pierwszoplanową rolę. Zarazem widać, co zasługuje na pozytywną ocenę, zainteresowanie działalnością charytatywną i angażowanie się na jej rzecz, bo w Internecie np. zostało zamieszczonych dużo wiadomości, w tym zachęty, co do włączenia się w pomoc, w akcje dobroczynne. Oczywiście nasuwa się też istotne pytanie, jak ta działalność jest rozumiana, jakie intencje wchodzą tutaj w grę i co z niej wynika.

Zainteresowanie użytkowników wyszukiwarki Google kościelną działalnością charytatywną

Kwestię zainteresowania ze strony użytkowników wyszukiwarki Google kościelną działalnością charytatywną można podjąć na niejednym sposobie. Tutaj autorzy wybrali trzy znane i zasłużone organizacje związane z Kościołem katolickim: Caritas, Fundacja Dzieło Nowego Tysiąclecia, Pomoc Kościołowi w Potrzebie. Następnie dla porównania zostaną przedstawione dane dotyczące innej znanej, tym razem niezwiązanej z Kościołem katolickim organizacji, którą jest Fundacja Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy. Poniżej przestawione wyniki

¹⁵ <https://zrzutka.pl/> [9.03.2021, godz. 22.45].

otrzymano po zadaniu odpowiednio zapytań: „Caritas”¹⁶, „Dzieło Nowego Tysiąclecia”¹⁷, „Pomoc Kościołowi w Potrzebie”¹⁸ oraz „Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy”. Oto zestawienie otrzymanych wyników:

organizacja	dostępność: ilość wyników wyszukiwania
Caritas	45 200 000
Fundacja Dzieło Nowego Tysiąclecia	546 000
Pomoc Kościołowi w Potrzebie	13 000 000
Razem	58 746 000
Fundacja WOŚP	4 920 000

Źródło: https://www.google.pl/search?source=hp&ei=IT5JYMD6NcOsa6ndhdAO&ifsig=AINFcbYAAAAAYEIMMcvuEeRuc_mvvsET_7-mvJ5PeOXi&q=wielka+orkiestra+%C5%9Bwi%C4%85tecznej+pomocy&oq=wielka+orkiestra+%C5%9Bwi%C4%85tecznej+pomocy&gs_lcp=Cgdnd3Mtd2l6EAMyAggAMgIIADICCAyAggAMgIIADICCAyAggAMgIIADICCAyAggAOggIABcxAxCDAToFCAAQsQM6CAguELEDEIMBOgsIABcxAxDHARCjAjoCCC46BQguELEDOgsIABcxAxDHARCvAToICAAQxwEQrWE6CAguELEDEJMCOgQIABAKUiaFWLyKAWDGkAfoAHAAeACAAdYBiAGLDpIBBjAuMTMuMZgBAKABAaoBB2d3cy

¹⁶ https://www.google.pl/search?ei=FOlHYIm8NMzWauLbn6gN&q=caritas&oq=caritas&gs_lcp=Cgdnd3Mtd2l6EAMyBAgAEEMyAggAMgOIAbCxAxDHARCvAhBDMgIABDHARCvATIECAAQzICCAyBAgAEEMyCAGAEEMcBEK8BMggIABDHARCvATICCAA6BwgAELADEEM6BwgAEECQsANQoZkBWKGZAWDwPQFoAXACeACAAYIBiAH6AZIBazAuMpgBAKABAaoBB2d3cy13aXrIAQnAAQE&scient=gws-wiz&ved=0ahUKewiJlqilKTvAhVMqxoKHeLgB9UQ4dUDCAw&uact=5 [9.03.2021, godz. 22.32].

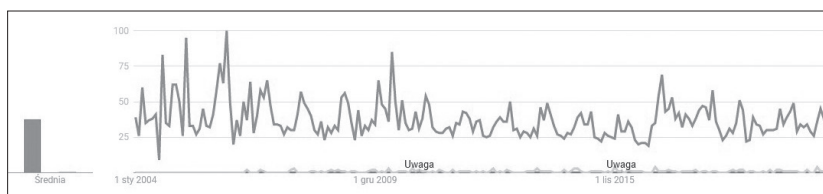
¹⁷ https://www.google.pl/search?ei=0-lHYLa4EoSvab7CuLaj&q=dzie%C5%82o+nowego+tysi%C4%85clecia&oq=dzie%C5%82o&gs_lcp=Cgdnd3Mtd2l6EAEYADICCAyAggAMggIABcxAxCDATICCAyAggAMgIIADICCAyCAGAELEDEIMBMggIABDHARCvATIFCAAQsQM6DQgAEMcBEK8BELADEEM6BwgAELADEEM6DQgAEMcBEKMCELADEEM6BAGAEEM6CwgAELEDEMcBEKMCoggIABDHARCjAjoCCCS5wucIWLD4CGDAkgl0AnACeACAAXelAeEFkgEDMi41mAEAoAEBqgEHZ3dzLXdpsBgCsABAQ&scient=gws-wiz [9.03.2021, godz. 22.36].

¹⁸ https://www.google.pl/search?ei=KulHYNekOrGulwSX8aLgBQ&q=pomoc+ko%C5%9Bcio%C5%82owi+w+potrzebie&oq=pomoc+ko%C5%9Bcio&gs_lcp=Cgdnd3Mtd2l6EAEYADICCAyCAGAEEMcBEK8BMgIIADICCAyAggAMgIIADICCAyAggAMgIIADICCA6DQgAEMcBEKMCELADEEM6BwgAELADEEM6BwguELADEEM6CAGAELEDEIMBOgUIABcxAz0ECAAQz0KCAAQxwEQwIQz0KCAAQsQMqgwEQz0FCC4QsQNy9QJWNn5CWDymQp0AnACeACAaYBiAHZCpIBazUuOjgBAKABAaoBB2d3cy13aXrIAQRAAQE&scient=gws-wiz [9.03.2021, godz. 22.36].

13aXo&scient=gws-wiz&ved=0ahUKewiAj8LC2abvAhVD1hoKHaluAeoQ4dUDCAc&uact=5 [9.03.2021, godz. 22.47].

W świetle przedstawionych danych nasuwa się wniosek, iż w sumie w przypadku wymienionych katolickich organizacji prowadzących działalność charytatywną mamy do czynienia z dobrą czy nawet bardzo dobrą dostępnością w Internecie. W związku z tym rysuje się optymistyczna prognoza dla owocnej działalności tych organizacji. Zastanawia zarazem wynik związany z Fundacją Dzieło Nowego Tysiąclecia, która przecież wypełnia bardzo ważne, potrzebne zadanie pomagania w zdobywaniu wykształcenia ludziom młodym, czyli osobom raczej dobrze obeznanym z Internetem, nawiązuje do nauczania i dzieła papieża Jana Pawła II oraz corocznie organizuje m.in. z pomocą mass mediów Dzień Papieski¹⁹.

Podjęto dla tych samych podmiotów również próbę oceny zainteresowania ich działalnością ze strony szukających w Internecie informacji. Poniższe dane, w tym grafika, pochodzą z Google Trends i odnoszą się do okresu 1.01.2004 – 10.03.2021. Kolory wskazują zainteresowanie internautów: Caritas zielony, Fundacja Dzieło Nowego Tysiąclecia czerwony, Pomoc Kościołowi w Potrzebie żółty (nazwy zostały zastosowane także jako zapytania). Skala zainteresowania mierzona jest w punktach od 0 do 100²⁰.

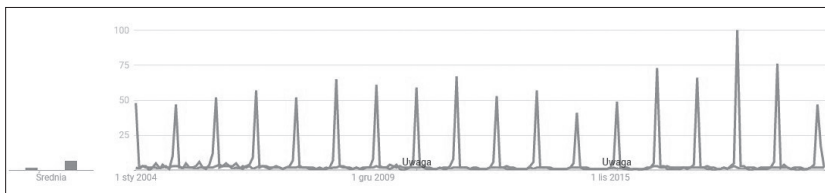
Źródło: https://trends.google.pl/trends/explore?date=all&geo=PL&q=%2Fm%2F071c-fs,fundcja%20dzie%C5%82o%20nowego%20tysi%C4%85clecia,%2Fm%2F07yt8_ [10.03.2021, godz. 22.57].

¹⁹ Więcej na ten temat zob. np. <https://dzielo.pl/> [10.03.2021, godz. 12.47].

²⁰ https://trends.google.pl/trends/explore?date=all&geo=PL&q=%2Fm%2F071c-fs,fundcja%20dzie%C5%82o%20nowego%20tysi%C4%85clecia,%2Fm%2F07yt8_ [10.03.2021, godz. 22.57].

Jednoznacznie widać duże różnice, gdy chodzi o zainteresowania ze strony internautów poszukujących w Sieci informacji. Zarazem, niestety wyraźnie zaznacza się jednoznaczna, nawet znacząca, niepokojąca tendencja spadkowa, gdy chodzi o to zainteresowanie.

Podobnie jak poprzednio dane dotyczące w/w organizacji kościelnych zestawiono z wynikami właściwymi dla Fundacji Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy. Także w tym przypadku dane (w tym grafika) pochodzą z Google Trends i odnoszą się do okresu 1.01.2004 – 10.03.2021. Kolory wskazują zainteresowanie internautów: Caritas niebieski, Fundacja Dzieło Nowego Tysiąclecia czerwony, Pomoc Kościołowi w Potrzebie żółty, Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy zielony (nazwy zostały zastosowane także jako zapytania). Skala zainteresowania mierzona jest w punktach od 0 do 100²¹.

Źródło: https://trends.google.pl/trends/explore?date=all&geo=PL&q=%2Fm%2F071c-fs,fundcja%20dzie%C5%82o%20nowego%20tysi%C4%85clecia,%2Fm%2F07yt8_,%2Fm%2F04xqy6 [10.03.2021, godz. 22.55].

Rzuca się w oczy, gdy chodzi o zainteresowania ze strony szukających w Internecie informacji, bardzo duża dysproporcja co do zainteresowania na niekorzyść wziętych pod uwagę związanych z Kościołem katolickim organizacji prowadzących działalność dobroczynną. I raczej mamy tu do czynienia z pogłębianiem się jej. Jest to zastanawiające m.in. z tego powodu, że w przypadku wyników dotyczących wyszukiwania dane przedstawiały się inaczej, dużo bardziej na korzyść

²¹ https://trends.google.pl/trends/explore?date=all&geo=PL&q=%2Fm%2F071c-fs,fundcja%20dzie%C5%82o%20nowego%20tysi%C4%85clecia,%2Fm%2F07yt8_,%2Fm%2F04xqy6 [10.03.2021, godz. 22.55].

instytucji kościelnych. Trzeba też uwzględnić, że np. w skali minionego 2020 r. różnica, gdy chodzi o wyszukiwanie przez Internatów informacji między bodajże najpopularniejszym wyszukiwanym wtedy hasłem, jakim jest „koronawirus”²², a wyszukiwaniem hasła „Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy” to średnio 21 do <1²³. W przypadku wymienionych kościelnych organizacji charytatywnych analogiczna różnica jest niestety jeszcze bardziej znacząca.

Zainteresowanie użytkowników Wikipedii kościelną działalnością charytatywną

Jak zostało wskazane, obecnie Wikipedia stanowi jedno z podstawowych źródeł informacji i to w skali globalnej. Tutaj uwzględniona zostanie jej wersja polskojęzyczna. Składająca się na tę encyklopedię strona Kategoria: Instytucje charytatywne wymienia 98 organizacji (i daje możliwość przekierowania do poświęconych im haseł). Zostały tam umieszczone pozycje np. „Caritas” i „Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy”, brak natomiast w tej liście Dzieła Nowego Tysiąclecia i Pomocy Kościołowi w Potrzebie²⁴. Dla szukającego o nich informacji oczywiście może to stanowić utrudnienie czy wręcz skutkować ich niezauważeniem. Tymczasem wszystkie te cztery organizacje mają poświęcone im odrębne hasła w Wikipedii²⁵.

Zainteresowanie tymi hasłami za okres 1.07.2015 (od tego dnia zaczyna się udostępniona przez Wikipedię statystyka) do 9.03.2021

²² <https://trends.google.pl/trends/yis/2020/PL/> [12.04.2021, godz. 22.23].

²³ <https://trends.google.pl/trends/explore?date=2020-01-01%202020-12-31&geo=PL&q=Koronawirus,%2Fm%2F04xqy6> [12.04.2021, godz. 22.26].

²⁴ https://pl.wikipedia.org/wiki/Kategoria:Instytucje_charytatywne [11.04.2021, godz. 22.55].

²⁵ Zob. [https://pl.wikipedia.org/wiki/Caritas_\(organizacja\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Caritas_(organizacja)), https://pl.wikipedia.org/wiki/Wielka_Orkiestra_%C5%9Awi%C4%85tecznej_Pomocy, https://pl.wikipedia.org/wiki/Fundacja_Dzie%C5%82o_Nowego_Tysi%C4%85clecia, https://pl.wikipedia.org/wiki/Pomoc_Ko%C5%9Bcio%C5%82owi_w_Potrzebie [11.04.2021, godz. 22.56].

(data zebrania informacji do niniejszego tekstu) można przedstawić następująco (nazwy podano za Wikipedią).

Hasło	Liczba odsłon	Średnio dziennie
Caritas (organizacja)	251 720	121
Fundacja Dzieło Nowego Tysiąclecia	18 818	9
Pomoc Kościołowi w Potrzebie	12 657	6

Źródło: [https://pageviews.toolforge.org/?project=pl.wikipedia.org&platform=all-access&agent=user&redirects=0&range=all-time&pages=Pomoc_Ko%C5%9Bcio%C5%82owi_w_Potrzebie|Caritas_\(organizacja\)|Fundacja_Dzie%C5%82o_Nowego_Tysi%C4%85clecia](https://pageviews.toolforge.org/?project=pl.wikipedia.org&platform=all-access&agent=user&redirects=0&range=all-time&pages=Pomoc_Ko%C5%9Bcio%C5%82owi_w_Potrzebie|Caritas_(organizacja)|Fundacja_Dzie%C5%82o_Nowego_Tysi%C4%85clecia) [10.03.2021, godz. 22.21].

Natomiast w przypadku Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy podano następujące wartości: liczba odsłon – 1 179 895, średnio dziennie 568²⁶. Przytoczone liczby nie informują o tym, jakie jest podejście internautów do wskazanych organizacji i ich działalności, czy np. jest ono pozytywne lub negatywne. Jednak gdy chodzi o samo szukanie informacji o nich, widać bardzo duże różnice na niekorzyść Caritas (w najmniejszym stopniu), Fundacji Dzieło Nowego Tysiąclecia oraz Pomocy Kościołowi w Potrzebie. Dokładniejsza analiza danych ukierunkowuje na wniosek, iż w przypadku tych trzech organizacji zainteresowanie ze strony internautów niewiele jednak maleje, natomiast w przypadku Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy raczej jest stabilne²⁷. Niestety, jak przedstawia to tabela poniżej, jednoznacznie na niekorzyść wskazanych organizacji związanych z Kościołem ka-

²⁶ [https://pageviews.toolforge.org/?project=pl.wikipedia.org&platform=all-access&agent=user&redirects=0&range=all-time&pages=Pomoc_Ko%C5%9Bcio%C5%82owi_w_Potrzebie|Caritas_\(organizacja\)|Fundacja_Dzie%C5%82o_Nowego_Tysi%C4%85clecia|Wielka_Orkiestra_%C5%9Awi%C4%85tecznej_Pomocy](https://pageviews.toolforge.org/?project=pl.wikipedia.org&platform=all-access&agent=user&redirects=0&range=all-time&pages=Pomoc_Ko%C5%9Bcio%C5%82owi_w_Potrzebie|Caritas_(organizacja)|Fundacja_Dzie%C5%82o_Nowego_Tysi%C4%85clecia|Wielka_Orkiestra_%C5%9Awi%C4%85tecznej_Pomocy) [10.03.2021 godz. 22.30].

²⁷ [https://pageviews.toolforge.org/?project=pl.wikipedia.org&platform=all-access&agent=user&redirects=0&range=all-time&pages=Pomoc_Ko%C5%9Bcio%C5%82owi_w_Potrzebie|Caritas_\(organizacja\)|Fundacja_Dzie%C5%82o_Nowego_Tysi%C4%85clecia|Wielka_Orkiestra_%C5%9Awi%C4%85tecznej_Pomocy](https://pageviews.toolforge.org/?project=pl.wikipedia.org&platform=all-access&agent=user&redirects=0&range=all-time&pages=Pomoc_Ko%C5%9Bcio%C5%82owi_w_Potrzebie|Caritas_(organizacja)|Fundacja_Dzie%C5%82o_Nowego_Tysi%C4%85clecia|Wielka_Orkiestra_%C5%9Awi%C4%85tecznej_Pomocy) [10.03.2021 godz. 22.30].

tolickim wypadu również porównanie dotyczące liczby edycji haseł, edytorów i wielkości haseł: innymi słowy chodzi o zaangażowanie w czynienie informacji dostępnymi²⁸.

Hasło	Liczba edycji	Edytorzy	Rozmiar (w bajtach)
Caritas (organizacja)	93	58	16 515
Fundacja Dzieło Nowego Tysiąclecia	43	22	12 147
Pomoc Kościołowi w Potrzebie	26	14	22 696
Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy	382	209	37 018

Źródło: [https://pageviews.toolforge.org/?project=pl.wikipedia.org&platform=all-access&agent=user&redirects=0&range=all-time&pages=Pomoc_Ko%C5%9Bcio%C5%82owi_w_Potrzebie|Caritas_\(organizacja\)|Fundacja_Dzie%C5%82o_Nowego_Tysi%C4%85clecia|Wielka_Orkiestra_%C5%9Awi%C4%85tecznej_Pomocy](https://pageviews.toolforge.org/?project=pl.wikipedia.org&platform=all-access&agent=user&redirects=0&range=all-time&pages=Pomoc_Ko%C5%9Bcio%C5%82owi_w_Potrzebie|Caritas_(organizacja)|Fundacja_Dzie%C5%82o_Nowego_Tysi%C4%85clecia|Wielka_Orkiestra_%C5%9Awi%C4%85tecznej_Pomocy) [10.03.2021 godz. 22.30].

Powyższe dane można też zestawzić z informacjami dotyczącymi najczęściej odwiedzanych stron Wikipedii. Za stosunkowo krótki okres 1–28.02.2021, trzy strony z największą liczbą wyświetleń to: 1) Krzysztof Kowalewski – 403 991; 2) Agnieszka Osiecka – 265 987; 3) Polska – 226 791²⁹. Porównanie tych danych niestety nie napawa optymizmem, gdy chodzi o zainteresowanie kościelną działalnością charytatywną.

* * *

Osobom, organizacjom zajmującym się kościelną działalnością charytatywną należą się słowa najwyższego uznania za zaangażowanie, za plany, za wspianały, bezcenny dorobek pomocy, miłości. W ich przypadku mamy do czynienia z realizacją następującej, wie-

²⁸ [https://pageviews.toolforge.org/?project=pl.wikipedia.org&platform=all-access&agent=user&redirects=0&range=all-time&pages=Pomoc_Ko%C5%9Bcio%C5%82owi_w_Potrzebie|Caritas_\(organizacja\)|Fundacja_Dzie%C5%82o_Nowego_Tysi%C4%85clecia|Wielka_Orkiestra_%C5%9Awi%C4%85tecznej_Pomocy](https://pageviews.toolforge.org/?project=pl.wikipedia.org&platform=all-access&agent=user&redirects=0&range=all-time&pages=Pomoc_Ko%C5%9Bcio%C5%82owi_w_Potrzebie|Caritas_(organizacja)|Fundacja_Dzie%C5%82o_Nowego_Tysi%C4%85clecia|Wielka_Orkiestra_%C5%9Awi%C4%85tecznej_Pomocy) [10.03.2021 godz. 22.30].

²⁹ <https://pageviews.toolforge.org/topviews/?project=pl.wikipedia.org&platform=all-access&date=last-month&excludes=> [10.03.2021 godz. 22.15].

lorako zbawczej ekonomii. Bóg jest bogaty w miłosierdzie (Ef 2, 4). Zaś powołaniem, chlubą chrześcijan, Kościoła jest stosowanie się do słów „Bądźcie więc naśladowcami Boga” (Ef 5, 1). Włączyć się w to dzieło jest powinnością i zaszczytem³⁰. I nie chodzi wyłącznie o najważniejszy, bezcenny skarb życia wiecznego. „[...] światłu wiary, ze względu na to, że jest ono związane z prawdą miłości, nie jest obcy świat materialny”. Dalej papież Franciszek pisze: „wiera jest dobrem dla wszystkich, jest dobrem wspólnym, jej światło nie oświeca tylko wnętrza Kościoła i nie służy jedynie budowaniu wiecznego miasta w zaświatach. Pomaga nam ona budować nasze społeczności, tak by zmierzały ku przyszłości dającej nadzieję”³¹. Co to jeszcze oznacza według niego? Jesteśmy też „wezvani, aby być narzędziami Boga Ojca, żeby nasza planeta była tym, co On wymarzył, stwarzając ją, i by odpowiadała na Jego projekt pokoju, piękna i pełni”³².

Niniejsze opracowanie nie wyczerpuje podjętego tematu. Zamierzaniem autorów było coś innego: będą oni w pełni usatysfakcjonowani, jeśli przedstawione tutaj dane etc. przyczynią się, by jeszcze skuteczniej nieść pomoc. Dalsze prace nad zainteresowaniem w Internecie kościelną działalnością charytatywną koniecznie powinny m.in. podjąć kwestię, czy to zainteresowanie jest przychylne. Uwzględniając szczególnie ostatnie lata, jak również obecną sytuację, być może kościelna działalność charytatywna to bodajże jeden z niewielu nurtów życia, gdzie dzisiaj nie neguje się wkładu kościelnego, a nawet ceni się takie zaangażowanie. Czyli jednak możliwe jest udane spotkanie. W ency-

³⁰ Zob. Jan Paweł II, Encyklika o Bożym miłosierdziu *Dives in misericordia* (30 XI 1980), http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/pl/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_30111980_dives-in-misericordia.html [11.10.2012], n. 1n.

³¹ Franciszek, Encyklika o wierze *Lumen fidei* (29 VI 2013), http://w2.vatican.va/content/francesco/pl/encyclicals/documents/papa-francesco_20130629_enciclica-lumen-fidei.html [dostęp 6.03.2016], n. 34 i 51.

³² Tenże, Encyklika *Laudato si'* poświęcona trosce o wspólny dom (24 V 2015), https://w2.vatican.va/content/dam/francesco/pdf/encyclicals/documents/papa-francesco_20150524_enciclica-laudato-si_pl.pdf [18.06.2016], n. 53.

klice *Deus caritas est* papież Benedykt XVI napisał: „Jako sześćoletnie dziecko, Julian [Apostata] był świadkiem zabójstwa swego ojca, brata i innych członków rodziny, dokonanego przez strażę cesarskiego pałacu; odpowiedzialnością za tę brutalność [...] obciążył imperatora Konstancjusza, który uważał się za wielkiego chrześcijanina. Z tego powodu wiara chrześcijańska była dla niego raz na zawsze zdyskredytowana. Gdy został imperatorem, zdecydował się odnowić pogaństwo, antyczną religię rzymską, reformując ją jednocześnie w taki sposób, aby mogła stać się siłą napędzającą imperium. W tej perspektywie obficie czerpał inspirację z chrześcijaństwa. Ustanowił hierarchię metropolitów i kapłanów. Kapłani musieli troszczyć się o miłość bogów i bliźniego. W jednym ze swoich listów [...] napisał, że jedyną rzeczą, która trafiała mu do przekonania w chrześcijaństwie, była działalność charytatywna Kościoła”³³.

Internet pokazuje, że mamy do czynienia z zainteresowaniem odnośnie kościelnej działalności charytatywnej: jest to niewątpliwie pozytywne. Jednakże, co powinno być odebrane jako sygnał alarmowy, wygląda na to, że mamy do czynienia z takim zainteresowaniem bardziej ze strony udostępniających informacje niż ze strony tych, którzy za pomocą Internetu ich szukają. Każdy łatwo też sprawdzi, iż takie zainteresowanie relatywnie nie jest zbyt duże. Nawet trzeba się liczyć z tendencją spadkową. Podstawowym zadaniem jest więc, by nie tylko je utrzymać na obecnym poziomie, ale by postarać, by ono wzrosło. Jednym z kierunków działań jest tutaj wykorzystanie potencjału, który posiada Internet. On pokazuje, jakim są ludzie, ale też znacząco wpływa na ludzkie myślenie i postępowanie. Papież Paweł VI, odwiedzając w 1976 r., czyli technologicznie bardzo dawno, stację Radia Watykańskiego w Santa Maria di Galeria powiedział: „Do niczego nie przydałby się rozwój techniczny, gdybyśmy nie potrafili

³³ Benedykt XVI, Encyklika o miłości chrześcijańskiej *Deus caritas est* (25 XII 2005), http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20051225_deus-caritas-est.html [28.01.2006], n. 24.

go wykorzystać”³⁴. Już we współczesnej epoce cyfrowo-internetowej papież Benedykt XVI wskazał: „Wierzący dostrzegają bowiem coraz bardziej, że jeśli Dobrej Nowiny nie będzie można poznać także w świecie cyfrowym, to może być ona nieobecna w doświadczeniu wielu osób, dla których ta przestrzeń egzystencjalna jest ważna. Świat cyfrowy nie jest światem paralelnym ani czysto wirtualnym, lecz dla wielu ludzi, zwłaszcza najmłodszych, stanowi część codziennej rzeczywistości”³⁵. Jest tak również w przypadku miłości bliźniego, w tym gdy chodzi o kościelną działalność charytatywną.

STRESZCZENIE

Opracowanie dotyczy podejścia internautów do związanej z Kościołem katolickim działalności charytatywnej. Przez internautów rozumie się tutaj zarówno osoby, które zamieszczają w Internecie dane, jak również tych, którzy w Internecie informacji poszukują. Wskazano na znaczenie Sieci jako współcześnie zasadniczego źródła wiadomości. Kolejny punkt dotyczy postrzegania przez internautów kwestii, kto prowadzi działalność charytatywną, czy chodzi tu wyłącznie o Kościół katolicki, o związane z nim organizacje. Następnie przedstawiono zainteresowanie użytkowników wyszukiwarki Google oraz Wikipedii kościelną działalnością charytatywną.

Słowa kluczowe: działalność charytatywna, internauta, Internet, Kościół katolicki.

STRESZCZENIE

The study deals with the attitude of Internet users towards charity activities related to the Catholic Church. By internauts we understand both the persons who place data in the Internet and those who search for

³⁴ Cyt. za: A. Woźny, *Radio drogi. Papieska stacja wobec Polski stanu wojennego*, Kraków 2011, s. 49.

³⁵ Benedykt XVI, *Messaggio per la XLVII Giornata Mondiale delle Comunicazioni Sociali Reti Sociali: porte di verità e di fede; nuovi spazi di evangelizzazione*, akapit 5.

information on the Internet. The importance of the Web as an essential source of news is pointed out. The next section deals with the Internet users' perception of the issue of who carries out charitable activities, whether it is only the Catholic Church or related organizations. Then the interest of Google and Wikipedia users in church charity activities is presented.

Key words: charity, internet user, internet, Catholic Church.

BIBLIOGRAFIA

Jan Paweł II, Encyklika o Bożym miłosierdziu *Dives in misericordia* (30 XI 1980), http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/pl/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_30111980_dives-in-misericordia.html [11.10.2012].

Benedykt XVI, Encyklika do biskupów, prezbiterów i diakonów, do osób konsekrowanych i wszystkich wiernych świeckich o miłości chrześcijańskiej *Deus caritas est* (25 XII 2005), http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/pl/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20051225_deus-caritas-est.html [28.01.2006].

Benedykt XVI, Messaggio per la XLVII Giornata Mondiale delle Comunicazioni Sociali *Reti Sociali: porte di verità e di fede; nuovi spazi di evangelizzazione* (24.01.2013), http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/it/messages/communications/documents/hf_ben-xvi_mes_20130124_47th-world-communications-day.html [1.03.2013].

Franciszek, Encyklika o wierze *Lumen fidei* (29 VI 2013), http://w2.vatican.va/content/francesco/pl/encyclicals/documents/papa-francesco_20130629_enciclica-lumen-fidei.html [6.03.2016].

Franciszek, Encyklika *Laudato si'* poświęcona trosce o wspólny dom (24 V 2015), https://w2.vatican.va/content/dam/francesco/pdf/encyclicals/documents/papa-francesco_20150524_enciclica-laudato-si_pl.pdf [18.06.2016].

Franciszek, Messaggio per la 50ma Giornata Mondiale delle Comunicazioni Sociali *Comunicazione e misericordia: un incontro fecondo*

(24 I 2016), http://w2.vatican.va/content/francesco/it/messages/communications/documents/papa-francesco_20160124_messaggio-comunicazioni-sociali.html [24.01.2017].

Baraniewicz S., *Fenomen wiodącej pozycji Google w branży wyszukiwania w ujęciu historycznym. Pośrednie czynniki sukcesu*, „Zarządzanie Mediami”, 5(2017), nr 2, s. 79–88.

Czerniawska E., *Internet: zły czy dobry wychowawca? Z perspektywy procesów poznawczych*, „Psychologia Wychowawcza”, 58(2019), nr 16, s. 144–157.

Kreft J., *Władza algorytmów: u źródeł potęgi Google i Facebooka*, Kraków 2018.

Miształ W., *Przestrzeń medialna jako przestrzeń także duchowości*, w: *Media w środowisku cyfrowym*, red. K. Konarska, P. Urbaniak, Wrocław 2020, s. 157–169.

Nowak P., *Google pierwszym źródłem (dez)informacji?*, „Zarządzanie w Kulturze”, 19(2018) nr 2, s. 163–184.

Wilk K., *Globalizacja wiedzy a popularyzacja Internetu na świecie w latach 1995–2019*, „Rynek – Społeczeństwo – Kultura”, 32(2019), nr 1, s. 44–49.

Woźny A., *Radio drogi. Papieska stacja wobec Polski stanu wojennego*, Kraków 2011, s. 49.

Zakonnik Ł., Niedźwiedziński M., Czerwonka P., Zajdel R., *Charakterystyka wybranych cech portali aukcyjnych – próba agregacji dóbr*, „Przedsiębiorczość i Zarządzanie”, 19(2018), z. 5, cz. 1, s. 117–134.

<https://allegro.pl>.

<https://trends.google.pl>.

<https://www.google.pl>.

<https://zrzutka.pl>.

MARLENA KAŁUŻYŃSKA-TYBURSKA

 <https://orcid.org/0000-0002-7416-2550>

JAK DZIŚ POMAGAĆ? Nowe media – nowe metody w działalności charytatywnej Kościoła

Słowo „miłosierdzie” pochodzi z łacińskiego *miser cordia*: *mi- seri cor dare* – znaczy tyle, co „biednemu serce dać”. Miłosierdzie chrześcijańskie wyraża się we współczuciu, solidarności i gotowości pomagania ludziom znajdującym się z własnej lub cudzej winy czy uwarunkowań losowych w potrzebie, której nie są w stanie sami zaspokoić¹. W działaniu praktycznym miłosierdzie chrześcijańskie polega na udzielaniu pomocy w zaspokajaniu podstawowych potrzeb rozwojowych i egzystencjalnych człowieka. Papież Jan Paweł II podkreślał, że każdy moment życia jest dobry do dawania świadectwa miłości bliźniego². Jest to istotne dopełnienie sprawiedliwości jako cnoty i zasady życia społecznego.

MARLENA KAŁUŻYŃSKA-TYBURSKA – dr teologii pastoralnej w zakresie mediów. Dziennikarka, operator kamery, montażysta. Założycielka i szef Akademickiej Telewizji Internetowej PandaTV.pl. Organizatorka i prelegentka konferencji naukowych w Polsce i zagranicą. Autorka 23 artykułów teologiczno-medialnych. Prowadzi autorskie warsztaty telewizyjno-dziennikarskie. Członek i organizator wielu projektów naukowych, medialnych i ministerialnych. Pracownik Centrum Badań Wolności Religijnej na UKSW. e-mail: m.tyburaska@uksw.edu.pl.

¹ Por. Z. Sobolewski, *By nie zabrakło świadectwa miłosierdzia*, w: *Postuga miłości. 20 lat Caritas Diecezji Toruńskiej*, red. D. Adamowicz, J. Palczewski, Toruń 2012, s. 22–24.

² Por. E. Robek, *Oblicza miłości w charytatywnej postudze Kościoła*, „Warszawskie Studia Pastoralne”, 8(2008), s. 153–155.

Funkcje ekstensywne, czyli uzupełniające w Kościele mają dziś ważną rolę do odegrania. Mimo że współczesny świat emanuje bogactwami materialnymi, to jednak w niejednym zakątku ziemi realnej pomocy potrzebują bliźni. W encyklice *Redemptoris missio* papież Jan Paweł II pisze o aktualności posłania misyjnego, którą dostrzegł już m.in. Sobór Watykański II (Dekret o działalności misyjnej Kościoła *Ad gentes*), a także papież Paweł VI (Adhortacja apostolska *Evangelii nuntiandi*). Misyjność, czyli posłanniczość Kościoła, związana jest z misją trynitarną – Bogiem Ojcem posyłającym Syna, Synem posyłającym Apostołów i Duchem Świętym działającym w Kościele. Realizacja miłości braterskiej należy do istoty posłannictwa Kościoła i każdej religijnej wspólnoty. Paweł VI w encyklice *Ecclesiam suam*, upominał: „nie tylko w teorii, ale także w praktycznym życiu, działalności charytatywnej Kościoła należy się pierwsze miejsce. Dzisiaj nadeszła dla Kościoła godzina realizowania miłości”³. W swoim nauczaniu przypominał także, że „ten, kto wchodzi do Kościoła, wchodzi w atmosferę miłości. Niechaj nikt nie mówi: jestem tu kimś obcym. Niechaj każdy powie: jestem tu u siebie”⁴.

Ta misyjność przejawia się w przeróżny sposób: przez sakramenty, przez przekaz Ewangelii, nauczanie, przez czynną miłość bliźniego. Kościół jest misyjny w swojej teologii, eklezjologii i geografii. W swojej działalności ma dobre dni i krzyże. Często chrześcijanie oddają życie za wiarę, dlatego misyjność przejawia się także przez przelaną krew męczenników. Misyjność Kościoła widać przede wszystkim w pracy charytatywnej na rzecz ludzi biednych. Działalność misyjna Kościoła obejmuje wiele segmentów życia ludzkiego: wychowanie, podnoszenie poziomu kultury, pomoc gospodarczą itp. Kościół ma niemałe zasługi w likwidacji analfabetyzmu w Afryce. Tak więc Kościół przynosi ludziom nie tylko Ewangelię, ale także różne bardzo konkretne i materialne do-

³ Paweł VI, Encyklika *Ecclesiam suam* (6 VIII 1964), n. 56.

⁴ Tenże, Przemówienie na audiencji ogólnej *Prawdziwe oblicze miłości* (13 III 1968), w: *Trwajcie mocni w wierze*, t. 2, Kraków 1969, s. 207.

brodziejstwa. Z misjonarzami duchownymi pracują również misjonarze świeccy: lekarze, pielęgniarki, nauczyciele, inżynierowie.

Praca misyjna to praca, która wymaga niejednokrotnie heroizmu. Wymaga przede wszystkim ogromnej wiary i przekonania o słuszności podejmowanego wysiłku, ale także zwyczajnych sił fizycznych, cierpliwości i wytrwałości w dążeniu do celu. Konieczne jest współdziałanie z innymi osobami, patrzącymi i myślącymi podobnie, które na innym gruncie będą wspierać misjonarzy, dając zaplecze modlitewne czy organizując dla ich pracy pomoc materialną. Każdy katolik, chrześcijanin może mieć udział w działaniu misyjnym Kościoła. Patronką misji i misjonarzy jest św. Teresa od Dzieciątka Jezus. Mimo zamknięcia w klasztorze karmelitańskim była zawsze duchem z misjonarzami, była świadkiem modlitewnym dla ich działania. Każdy może włączyć się w prace misyjne proponowane przez Kościół, ponieważ jako wyznawcy Chrystusa otrzymują ten sam misyjny mandat: „iść na cały świat”, „nawracać wszystkie narody” (por. Mt 28, 18–20) – „aż po krańce ziemi” (por. Dz 1, 8). A Pan będzie nam zawsze towarzyszył (por. Mt 28, 20). Należy uświadamiać wszystkich, że Chrystus powołuje ludzi jako swoich najbliższych współpracowników w tym wielkim Bożym działaniu.

W ramach działalności charytatywnej mieści się prowadzenie różnych instytucji opiekuńczo-pomocowych (jadłodajni, noclegowni, świadczenie pomocy rzeczowej). Ważne jest wprowadzenie wolontariatu do parafii. Działania wolontariackie łączą się z konkretnymi korzyściami, zarówno dla pojedynczego parafianina, jak i dla całej społeczności parafialnej. Bezpośrednio przyczyniają się do integracji społecznej parafii oraz do budowania wspólnoty lokalnej. Wolontariat jest praktycznym wymiarem patriotyzmu lokalnego. Wolontariusze winni aktywnie wspierać różne sfery życia społecznego poprzez współpracę z organizacjami pozarządowymi i instytucjami miejskimi takimi jak: muzea, biblioteki, domy kultury, szpitale, hospicja, ośrodki pomocy społecznej czy inne. Dzięki temu wzmocnione zostają różne obszary życia mieszkańców społeczności lokalnej, takie jak: bezpieczeństwo,

pomoc społeczna, profilaktyka, edukacja, kultura, sport, turystyka. Dzięki rozwojowi działań wolontariackich parafia zyska aktywnych i zaangażowanych parafian gotowych do współpracy i działań na rzecz innych i otoczenia. Wolontariat przyczyni się do wzajemnego zaufania i bezpieczeństwa oraz wzmocni pozytywny obraz parafii. Synod pracę charytatywną nazywa ewangelizacyjną albo nawet nową ewangelizacją parafialną.

Z pewnością już w wielu dziedzinach wierni świeccy odczytali i realizują swoje zadania jako między innymi właśnie wolontariusze. Przykładem może być działalność wiernych świeckich w parafii św. Wincentego Pallottiego w Warszawie. W tej wspólnotcie parafialnej wierni świeccy prowadzą poradnictwo rodzinne, zaangażowani są w pracach charytatywnych, przygotowują młodzież do sakramentu bierzmowania, prowadzą szkolenia na tematy religijne i uczestniczą w nich, czynnie uczestniczą w duszpasterstwie małżeństw niesakramentalnych, w duszpasterstwie narkomanów (Karan), swoim świadectwem pomagają ludziom z pogranicza wiary i niewiary, udzielają korepetycji słabszym intelektualnie dzieciom i młodzieży, prowadzą katechezy przedmażeńskie, organizują kiermasze na rzecz ubogich i chorych, pomagają w opiece nad bezdomnymi, pomagają bezrobotnym w poszukiwaniu pracy lub wspierają ich finansowo, tworzą zespół redakcyjny gazety parafialnej „Królowa Apostołów”, organizują zbiórki pieniężne na KUL, na seminaria duchowne i na pomoc dzieciom chorym na raka, współorganizują kolonie, obozy letnie i zimowe, a także zajęcia sportowe, współpracują też w duszpasterstwie więziennictwa i policji. Wielu ludzi świeckich przynależy do różnych wspólnot, takich jak: Oaza, Służba Liturgiczna, Neokatechumenat, Rodziny Nazaretańskie, wspólnoty charytatywne, duszpasterstwo akademickie Studnia. Jednak wszystkie wspólnoty muszą mieć swoich liderów, którzy w łączności z kapłanem będą pomostem między wiernymi świeckimi a duchownymi⁵.

⁵ J. Mariański, *Kontrowersje wokół roli świeckich w parafii*, w: *Kościół – świat – świeccy*, Warszawa 1988, s. 70, 88.

Warunkiem skuteczności apostołskiej i duszpasterskiej działalności Kościoła jest współdziałanie pasterzy i świeckich. Zarówno pasterze, jak i świeccy, mają być jej aktywnym podmiotem. Różnorodność funkcji i zadań nie może w żaden sposób naruszać godności wszystkich ochrzczonych, ich podmiotowości w Kościele i pełnoprawnego członkostwa. Konsekwencją tego faktu jest współodpowiedzialność za Kościół. Jej świadomość zależna jest nie od funkcji, lecz od stopnia zaangażowania w życie wiary. Wyraża się ona poprzez aktywność, w tym także przez udział w życiu publicznym Kościoła. Współodpowiedzialność łączy się ze współdecydowaniem, do którego należy dopuścić świeckich, zachowując specyfikę władzy w Kościele. Łączy się to z potrzebą budzenia w świeckich świadomości co do ich powołania apostołskiego i zadań, jakie mają do spełnienia w Kościele i w świecie; poprzez przepowiadanie kościelne, środowiska formacyjne (rodzina, parafia, różne rodzaje duszpasterstwa, stowarzyszenia, ruchy odnowy, dostępne środki społecznej informacji itp.), a zwłaszcza przez rzeczywiste powierzanie im określonych posług, urzędów czy funkcji⁶, co potwierdza Kodeks prawa kanonicznego w kanonie 228, par. 1.

Trzeba propagować potrzebę autentycznego życia chrześcijańskiego⁷, będącego nieodzownym elementem apostołstwa indywidualnego i zbiorowego. Wyraża się to na przykład w uczestnictwie pielgrzymkowym. Jednak pierwszym krokiem do realizacji misji apostołskiej w Kościele jest zaangażowanie w życie parafii; to parafia jest podstawowym miejscem zaangażowania świeckich w budowanie Kościoła⁸.

Parafia spełniając fundamentalną rolę w kościelnym budowaniu zespołów charytatywnych, które muszą się ubogacić różnymi inicjatywami o charakterze organizacyjnym, daje szerokie pole do działania nowym mediom poprzez promocję podejmowanych dzieł.

⁶ Por. Sobór Watykański II, Dekret o apostołstwie świeckich *Apostolicam actuositatem* (18 XI 1965), n. 2.

⁷ Por. tamże, n. 16.

⁸ Jan Paweł II, Encyklika *Christifidelis laici* (30 XII 1988), n. 26.

W ramach pracy w różnych instytucjach prowadzonych przez Caritas są np.: sierocińce, ochronki, świetlice, kuchnie dla ubogich, domy samotnej matki, przytuliska dla bezdomnych, kolonie i półkolonie dla biednych dzieci i młodzieży. Otwiera się też szerokie pole działania wśród chorych, cierpiących, inwalidów, niepełnosprawnych. Te grupy ludzi mają być nie tylko przedmiotem troski i opieki, ale mają być zaangażowane w pomoc parafii poprzez modlitwę, ofiarę, cierpienie, dostępne im prace, a także szersze uczestnictwo w życiu sakramentalnym. Chodzi o to, aby tych ludzi uczynić podmiotem działania i włączyć ich w życie parafii i różnych wspólnot tam istniejących i działających⁹. Natomiast rolą i zadaniem nowych mediów ma być rozpowszechnienie i nagłośnienie wszystkich dobrych dzieł Kościoła, które na co dzień przyćmiewają nieprzychylnie informacje ze świata zlaicyzowanego, po przeciwnej stronie barykady¹⁰.

W minionym okresie, a także aktualnie, na terenie kraju powstaje wiele nowych parafii. W ich tworzeniu, organizowaniu i rozwijaniu ważną rolę do spełnienia mają wierni świeccy.

Poprzez właściwe sobie powołanie, które realizują świeccy dokonując odnowy świata, służą człowiekowi i społeczeństwu także i w ten sposób, że tworząc programy, filmy i materiały, idą przez świat i sieć, wprowadzając tam Chrystusa, czyli żywą Ewangelię i głoszą prawdę, czyli nawołują do wolności¹¹.

Święty Jan Paweł II, gdy odwiedził parafię św. Królowej Jadwigi w Krakowie w 1997 roku, powiedział: „Życie parafii koncentruje się w wielu grupach, we wspólnotach modlitewnych, liturgicznych, charytatywnych, kulturalnych, sportowych. Każdy może w nich

⁹ J. Dyduch, *Wezwani do winnicy i wszczepieni w Chrystusa*, Kraków 1989, s. 17; tenże, *Zadania wiernych świeckich w dokumentach roboczych II Polskiego Synodu Plenarnego*, „Prawo Kanoniczne”, 36(1993), nr 3–4, s. 28.

¹⁰ Por. C. Strzeszewski, *Chrześcijańin świecki w życiu społecznym i gospodarczym*, „Communio”, 1(1981), nr 6, s. 44–55.

¹¹ *Ewangelizacja kultury i środków społecznego przekazu, w: II Polski Synod Plenarny (1991–1999)*, Poznań 2001, n. 15–16.

znaleźć miejsce dla rozszerzenia swoich zainteresowań, a także dla pogłębienia wiary. Ale wszystko, co dzieje się [w parafii], ma się dokonywać «przy ołtarzach», ma ku ołtarzowi prowadzić. Życie wspólnot działających w parafii – zarówno tych związanych bezpośrednio z liturgią, katechezą czy modlitwą, jak też i tych, które promują kulturę czy sport – jest prawdziwie owocne, budujące człowieka, gdy w ostatecznym rozrachunku przybliża go do Chrystusa¹². Papież zachęcił do tworzenia młodzieżowych zespołów Caritas w parafiach i szkołach¹³.

Stąd też nowe media mają dziś wymagających odbiorców jak i ich kreatorów. Liczne narzędzia, jakie daje Internet, nawet nie były przepowiadane w ubiegłym wieku. Dziś są na każdym kroku człowieka spotykane. To co można zrobić, aby wypełnić najważniejsze przykazanie miłości, często wymaga zaledwie jednego kliknięcia, jednej sekundy jak podczas wielokrotnych akcji charytatywnych podejmowanych za pomocą Internetu, a w nim bezpośrednio przez Social Media. Atutem tych akcji jest ich inicjowanie i wypromowanie przez zwykłych ludzi – codziennych użytkowników Internetu. Z biegiem czasu Kościół włącza się aktywnie w docieranie z pomocą w najdalsze zakątki świata za pośrednictwem Internetu. Badania wskazują, że społeczeństwo nie tylko pomaga przez internetowe zbiórki charytatywne, ale Internet jest źródłem wiedzy na temat pomocy drugiemu człowiekowi¹⁴. Patrząc na wyniki poszczególnych kanałów internetowych, widać, że Polacy najczęściej dowiadują się o akcjach charytatywnych z mediów społecznościowych, prawie połowa społeczeństwa (41,6%). Zdecydowanie mniej osób wskazuje portale lokalne (12,1%) czy ogólnopolskie (9,4%). Tradycyjne media odgrywają coraz mniejszą rolę w zbieraniu pieniędzy na szczytne

¹² Jan Paweł II, Przemówienie w kościele św. Jadwigi Królowej *Życie wspólnoty parafialnej przybliża do Chrystusa*, Kraków (9 VI 1997), https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/przemowienia/krakow2_09061997.html [01.07.2021].

¹³ Tamże.

¹⁴ Sondaż UCE RESEARCH dla serwisu zbiorkowego Szczytny-Cel.pl [01.07.2021].

cele. Wynika to nie tylko z tego, że dotarcie do większej liczby ludzi jest kosztowne. Coraz mniej skuteczne są przekazy pozbawione bezpośrednich rekomendacji. W przypadku radia nie da się pokazać potrzebującej osoby, dlatego ta forma będzie zanikała w kontekście akcji charytatywnych. Otrzymywanie tego typu informacji bezpośrednio od znajomych, czyli w trakcie rozmów z nimi, nie jest obecnie tak popularne, jak np. udostępnianie przez nich postów w mediach społecznościowych. Natomiast ulotki odchodzą w zapomnienie, m.in. ze względów ekologicznych czy logistycznych. Także nowe media są już nie tylko źródłem informacji o organizowanej akcji dobroczynnej, ale też miejscem jej właściwego prowadzenia. Dotyczy to szerokiego spectrum wydarzeń – od lokalnych zbiórek pieniężnych po wielkie kampanie społeczne. Liczą się lajki, wyświetlenia, zasięgi, kliknięcia i udostępnienia. Jest to niezastąpione i ważne wsparcie użytkownika dla trzeciego sektora.

Przykłady akcji charytatywnych w nowych mediach

Dużą popularnością cieszyła się akcja umieszczania zdjęć pustych talerzy opatrzonych hashtagem #JaStawiam. W ten nietypowy sposób UNICEF Polska¹⁵ zwracała uwagę na problem niedożywionych dzieci w południowej i wschodniej Afryce. Działania organizacji wspierała indaHash – platforma, która dzięki swojej możliwości organizacji kampanii charytatywnych, skierowała zaproszenie do udziału w akcji do setek odbiorców jednocześnie. Do akcji UNICEF #JaStawiam włączyły się znane osoby, lubiani kucharze, blogerzy, vlogerzy, a także setki popularnych użytkowników mediów społecznościowych, którzy otrzymali zaproszenie do udziału w akcji. Dzięki nowemu podejściu znani i lubiani nie tylko biorą udział w akcji, ale i angażują do tego miliony swoich fanów. UNICEF Poland cały czas zbiera fundusze na ratowanie życia dzieci w Afryce. Obecnie w Somalii, Sudanie Połu-

¹⁵ <https://unicef.pl/co-robimy/aktualnosci/dla-mediow/nietypowa-akcja-unicef-polska-zwraca-uwage-na-wazny-problem> [01.07.2021].

dniowym i Nigerii prawie 20 milionów dzieci potrzebuje natychmiastowej pomocy¹⁶.

UNICEF, działający na rzecz dzieci, słynie z odważnych kampanii, które często wzbudzają skrajne emocje. Szwedzki oddział organizacji tym razem poruszył problem egzystencji najmłodszych na terenie objętym wojną. Jak czytamy w tytule, tzw. lajki nikomu nie uratują życia¹⁷. Poparcie dla szczytnych celów, wyrażone w mediach społecznościowych realnie nie przełoży się na sfinansowanie konkretnych działań. Choć nie uratują całego świata, to jednak warto działać, bo tymi prostymi gestami użytkownicy przyczyniają się do sprawiania, że jest on lepszy. Czynią to poprzez udzielanie pomocy żywnościowej, medycznej, wodno-sanitarnej aż po edukacyjną, ochronną i rozwojową; poprzez budowę infrastruktury np. szkoły, szpitala, wodociągu, kiedy niezbędne jest długofalowe finansowanie. Trzeba wspomnieć również kryzys humanitarny, kiedy środki finansowe i pomoc są potrzebne natychmiast czy tzw. kryzys zapomnianego, czyli kraju, o którym nie mówią już media, a potrzeby dzieci są ogromne. Wprowadzają innowacyjne rozwiązania, które na trwałe mogą zmienić życie dzieci. We wszystkich tych obszarach organizacje niosą wsparcie dzięki stałym Darczyńcom.

Ubiegły rok był wyjątkowy. Pandemia COVID-19 zmieniła sposób myślenia, pracy, życia czy nawiązywania relacji. Udzieliła też kilku ważnych lekcji. Pokazała, że przeżywamy obecnie nie tylko kryzys zdrowotny, ale także kryzys edukacji, kryzys zdrowia psychicznego czy kryzys nierówności. Jednocześnie był to czas wyjątkowego przejawu hojności i solidarności na całym świecie. Obserwowaliśmy zjednoczenie się ludzi, aby stawić czoła wspólnym wyzwaniom i nie pozwoliliśmy na zabranie wolności. To dziś, bardziej niż kiedykolwiek, dzieci i młodzież na całym świecie potrzebują globalnych działań, inwestycji w zdrowie, edukację oraz bardziej odpornych systemów i usług, z których wszyscy będą mogli skorzystać. Tak jak poprzednie pokolenie budowało świat

¹⁶ Tamże.

¹⁷ https://youtu.be/2_M0SDk3ZaM [01.07.2021].

na nowo po II wojnie światowej, tak dzisiaj świat wymaga od nas pracy na nowo dla przyszłych pokoleń w nowej rzeczywistości.

Głośna i wieloletnia akcja Szlachetnej Paczki. O popularności tej formy pomocy w działaniu charytatywnym, liczby udostępnień na portalach typu Facebook mówią same za siebie¹⁸. Natomiast na stronie www, jak w przypadku wielu innych stron, widoczne są graficzne zestawienia liczbowe, jaka konkretna pomoc potrzebującym została zorganizowana¹⁹.

Działalność charytatywna to też realizacja wolności, a zwłaszcza wolności religijnej; niesienia jej w najdalsze zakątki świata. Potwierdzeniem tej tezy jest akcja ogłoszenia Tygodnia św. Krzysztofa²⁰ mająca na celu zmianę świadomość i społeczne nastawienie kierowców. Akcja na stałe wpisała się już w społeczny kalendarz, wynikający z liturgicznego dnia św. Krzysztofa. Ogólnopolski Tydzień św. Krzysztofa łączy się z misyjną Akcją św. Krzysztof – 1 grosz za 1 kilometr szczęśliwej jazdy na środki transportu dla misjonarzy²¹. W tym czasie za wstawiennictwem św. Krzysztofa – Patrona kierowców i podróżnych kapłani i nie tylko modlą się za wszystkich użytkowników drogi o bezpieczne podróże. Ważnym punktem obchodów jest błogosławieństwo kierowców i ich pojazdów, aby zawsze używali ich mądrze i odpowiedzialnie. Do wszystkich użytkowników pojazdów jest skierowany apel o udział w Akcji św. Krzysztof i wsparcie misjonarzy w zakupie środków transportu poprzez przeznaczenie 1 grosza za każdy przejechany kilometr na ten cel.

Przykazania dla kierowców MIVA Polska²².

Jesteś kierowcą na drodze i nie jesteś na niej sam.

Ponad wszystkim jest Pan Bóg Twój, więc zawsze o tym pamiętaj:

¹⁸ <https://www.facebook.com/szlachetna.paczka> [01.07.2021].

¹⁹ <https://www.szlachetnapaczka.pl/?fbclid=IwAR1SKDCpW17rga2zohtM0UzJcGZz780cWTrJmpfsGAXmB59J-w0LMsQYsSU> [01.07.2021].

²⁰ <http://www.miva.pl/artykuly/akcje/akcja-sw-krzysztof> [01.07.2021].

²¹ Tamże.

²² <http://www.miva.pl/w-trosce-o-brd-17374> [01.07.2021].

1. Nie będziesz egoistą na drodze.
2. Nie będziesz ostry w słowach, czynach i gestach wobec innych ludzi.
3. Pamiętaj o modlitwie i uczczeniu św. Krzysztofa, kiedy wyruszasz w drogę – umiej też podziękować.
4. Szanuj pieszych.
5. Nie zabijaj – bądź trzeźwy.
6. Zapnij pasy będziesz bezpieczny.
7. Nie bądź brawurowy w prędkości.
8. Nie narażaj siebie i innych na niebezpieczeństwo.
9. Pomagaj potrzebującym na drodze.
10. Przestrzegaj przepisy drogowe, szanuj pracę naszej Policji.

Modlitwa kierowcy²³:

O Panie, daj mi pewną rękę, dobre oko, doskonałą uwagę, bym nie pozostawił za sobą płaczącego człowieka. Ty jesteś Dawcą Życia – proszę Cię przeto, spraw, bym nie stał się przyczyną kalectwa czy śmierci tych, którym Ty dałeś życie. Zachowaj, o Panie, wszystkich, którzy będą mi towarzyszyć od jakichkolwiek nieszczęść i wypadków. Naucz mnie, bym kierował pojazdem dla dobra drugich i umiał opanować pokusę przekraczania granicy bezpieczeństwa szybkości. Spraw, aby piękno tego świata, który stworzyłeś, wraz z radością Twej łaski, mogły mi towarzyszyć na wszystkich drogach moich. Amen.

* * *

Powyższe przykłady pokazują, jaki potencjał drzemie w mediach społecznościowych. Nowe technologie są znakomitym sposobem na to, aby zwrócić czyjąś uwagę i chociażby jedynie poprzez niestandardowość akcji zachęcić do działania. Jak skutecznie wykorzystać nowe technologie do pomagania? Być po prostu pierwszym. Warto śledzić marketingowe trendy, odkrywać nowe narzędzia,

²³ Tamże.

które można wykorzystać jako pierwszy do zorganizowania pomocy charytatywnej.

Przesłanie miłości miłosiernej będzie aktualne, dopóki będzie żył człowiek. Działalność charytatywna Kościoła realizuje się poprzez niesienie pomocy materialnej, jak też duchowej i psychologicznej, dzięki czemu przywracana jest godność osoby ludzkiej.

„Zawsze będzie istniało cierpienie, które potrzebuje pocieszenia i pomocy. Zawsze będzie samotność. Zawsze będą sytuacje materialnej potrzeby, w których konieczna jest pomoc w duchu konkretnej miłości bliźniego”²⁴.

STRESZCZENIE

Każdy człowiek jest wezwany do okazywania szacunku bliźniemu, którego spotka na swojej drodze, szczególnie potrzebującemu. Działalność charytatywna jest więc wezwaniem nie tylko dla pojedynczego człowieka, ale dla całej wspólnoty Kościoła (w tym parafii, stowarzyszeń, wspólnot). Mimo powracającego pytania, czy pomagać, warto zastanowić się, jak nieść pomoc, by była najskuteczniejszą i przywracającą godność człowiekowi? Jakich narzędzi do tego używać? Gdzie się pojawić z propozycją pomocy i w jakiej formie jej udzielać? W artykule wskazano przykłady działań w Internecie za pomocą narzędzi takich jak Social Media (FB, Instagram), kanał You Tube oraz strony www. Na podstawie kilku akcji charytatywnych zostaną podkreślone walory danego mediów w niesieniu pomocy charytatywnej oraz zasięgi a także statystyki udzielanego wsparcia.

Słowa kluczowe: charytatywność, wolność religijna, pomoc, nowe media, nowe metody, misja, bliźni, miłość

SUMMARY

Every person is called to show the neighbor they meet on their way the achievements needed. Charity is therefore a call not only to the in-

²⁴ Por. Benedykt XVI, Encyklika *Deus caritas est* (25 I 2006), nr 28.

dividual person, but for the whole community of the Church (including parishes, associations). Despite the returning question whether to help, one should think how to increase aid, making it more effective. What tools to use? Where do you provide help and the form of providing it? The article will show examples of activities on the Internet using tools such as Social Media (FB, Instagram), YouTube channel and websites. On the basis of several charity actions, the values of a given media in providing charity as well as the ranges and statistics of the support provided will be emphasized.

Key words: charity, religious freedom, help, new media, new methods, mission, neighbor, love.

BIBLIOGRAFIA

- Sobór Watykański II, Dekret o apostołstwie świeckich *Apostolicam actuositatem* (18 XI 1965).
- Sobór Watykański II, Dekret o działalności misyjnej Kościoła *Ad gentes divinitus* (18 XI 1965).
- Paweł VI, Przemówienie na audyencji ogólnej *Prawdziwe oblicze miłości* (13 III 1968), w: *Trwajcie mocni w wierze*, t. 2, Kraków 1969.
- Paweł VI, Encyklika *Ecclesiam suam* (6 VIII 1964).
- Paweł VI, Adhortacja apostołska *Evangelii nuntiandi* (8 XII 1975).
- Jan Paweł II, Encyklika *Christifidelis laici* (30 XII 1988).
- Jan Paweł II, Encyklika *Redemptoris missio* (7 XII 1990).
- Jan Paweł II, Przemówienie w kościele św. Jadwigi Królowej *Życie wspólnoty parafialnej przybliży do Chrystusa*, Kraków (9 VI 1997), https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/przemowienia/krakow2_09061997.html [01.07.2021].
- Benedykt XVI, Encyklika *Deus caritas est* (25 I 2006).
- Ewangelizacja kultury i środków społecznego przekazu*, w: *II Polski Synod Plenarny (1991–1999)*, Poznań 2001.

Dyduch J., *Wezwani do winnicy i wszczepieni w Chrystusa*, Kraków 1989.

Dyduch J., *Zadania wiernych świeckich w dokumentach roboczych II Polskiego Synodu Plenarnego*, „Prawo Kanoniczne”, 36(1993), nr 3–4, s. 21–37.

Mariański J., *Kontrowersje wokół roli świeckich w parafii*, w: *Kościół – świat – świeccy*, Warszawa 1988.

Robek E., *Oblicza miłości w charytatywnej posłudze Kościoła*, „Warszawskie Studia Pastoralne”, 8(2008), s. 146–157.

Sobolewski Z., *By nie zabrakło świadectwa miłosierdzia*, w: *Posługa miłości. 20 lat Caritas Diecezji Toruńskiej*, red. D. Adamowicz, J. Palczewski, Toruń 2012.

Sondaż UCE RESEARCH dla serwisu zbiórkowego Szczytny-Cel.pl [01.07.2021].

Strzeszewski C., *Chrześcijanin świecki w życiu społecznym i gospodarczym*, „Communio”, 1(1981), nr 6, s. 44–55.

<https://unicef.pl/co-robimy/aktualnosci/dla-mediow/nietypowa-akcja-unicef-polska-zwraca-uwage-na-wazny-problem> [01.07.2021].

<https://www.facebook.com/szlachetna.paczka> [01.07.2021].

<http://www.miva.pl/artykuly/akcje/akcja-sw-krzysztof> [01.07.2021].

<http://www.miva.pl/w-trosce-o-brd-17374> [01.07.2021].

<https://www.szlachetnapaczka.pl/?fbclid=IwAR1SKDCpW17rga2zohtM0UzJcGZz780cWTrJmpfsGAXmB59J-w0LMsQYsSU> [01.07.2021].

https://youtu.be/2_M0SDk3ZaM [01.07.2021].

ANNA KOŁODZIEJSKA

 <https://orcid.org//0000-0002-6198-9073>

**BUDOWA JACHTU „OJCIEC BOGUSŁAW”
JAKO ALTERNATYWNA METODA PRACY
Z OSOBAMI W KRYZYSIE BEZDOMNOŚCI**
Kamiliańska Misja Pomocy Społecznej
i Fundacja Palecznego

Wolność i godność osobista to pojęcia, które są nierozzerwalne. Nie ma prawdziwej wolności, jeśli nie jest respektowana godność człowieka rozumianego jako jednostka. Stykając się z problematyką bezdomności, obserwujemy deficyt w tym zakresie, zarówno w kontekście zewnętrznym, jak i wewnętrznym. Ten drugi z wielu przyczyn często jest trudniejszy do pokonania. Zewnętrzny powiązany jest z postrzeganiem ludzi pozbawionych stałego miejsca zamieszkania przez innych członków danej społeczności. Wewnętrzny wynika z samooceny osób bezdomnych. Efektem tych dwóch czynników jest pogłębiająca się sytuacja wykluczenia społecznego oraz narastanie grupy określanej jako *underclass*. W Polsce od lat dziewięćdziesiątych XX w. problem bezdomności staje się coraz bardziej widoczny. Jest to zjawisko złożone, które rozpatrywać można przez pryzmat polityki

ANNA KOŁODZIEJSKA – doktor nauk humanistycznych, polonista, literaturoznawca, dziennikarz, nauczyciel, pedagog. Studiowała na Uniwersytecie Warszawskim, Uniwersytecie Łódzkim i Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II. Współpracowała jako dziennikarz z Programem Trzecim Polskiego Radia, Redakcją Dokumentu TVP i redakcjami prasowymi. Przez kilka lat pracowała również w Schronisku dla Bezdomnych Mężczyzn Przystań Caritas Warszawa. e-mail: a77n@interia.pl.

społecznej, zdrowotnej, oświatowej, pomocy społecznej, polityki mieszkaniowej i rynku pracy. Bezdomni tworzą grupę na marginesie życia społecznego, w badaniach wskazuje się na ich „nie-przynależność” społeczną. Pogłębia się podział na „włączonych” i „wykluczonych”¹. Jako najczęstsze przyczyny ekskluzji społecznej w kontekście bezdomności wymienia się uzależnienia, ubóstwo, długotrwałe bezrobocie. Nie zamyka to jednak listy przyczyn i zauważa się, iż u podstaw problemu konkretnego człowieka występuje zazwyczaj zespół różnych czynników. Powstające programy pomocowe często skupiają się na doraźnej interwencji. Niemniej coraz częściej mówi się o potrzebie skorelowanej pomocy, uwzględniającej wieloaspektowość zagadnienia, której celem byłaby reintegracja oraz prewencja bezdomności².

Postacią, która odcisnęła swoje piętno, na stosowanych w Polsce metodach pracy z osobami dotkniętymi kryzysem bezdomności był niewątpliwie kamilianin, ojciec Bogusław Paleczny (1959–2009). Jego wieloletnie działania, którym podporządkował całe swoje dorosłe życie, nie tylko przyczyniły się do rozwinięcia struktury pomocowej skierowanej do najuboższych, lecz również wpłynęły na zmniejszenie dystansu mentalnego między odbiorcami tej pomocy, a resztą społeczeństwa. Jeszcze przed święceniami kapłańskimi rozpoczął on pracę wśród warszawskich bezdomnych. Wstąpił do Zakonu Posługujących Chorym (ojcowie kamilianie) w 1987 r. Jako student Warszawskiego Seminarium Metropolitalnego, dojeżdżając do stolicy, spotykał na Dworcu Centralnym bezdomnych, którym oddawał jedzenie, ubrania, a czasem zawoził do lekarza. Wkrótce za zgodą władz zakonnych zaczął dwa razy w tygodniu zawozić na dworzec zupeł. W tym celu wykorzystywał samochód terenowy UAZ i kuchnię polową, nieodpłatnie przekazane mu przez Wojsko Polskie. Wiosną 1991 roku stworzył

¹ Por. M. Jarosz, *Wstęp. Wymiary wykluczenia w Polsce*, w: *Wykluczeni. Wymiar społeczny, materialny i etniczny*, Warszawa 2008, s. 7–17.

² Więcej: M. Dębski, *Wybrane metody pracy z bezdomnymi*, „Nowa Praca Społeczna”, 2014, nr 17.

Kamiliańską Misję Pomocy Społecznej (KMPS), działającą w ramach struktur Zakonu Posługujących Chorym³. W tym samym roku Polskie Koleje Państwowe udostępniły mu pomieszczenie przy peronie WKD (Warszawskiej Kolei Dojazdowej) w pobliżu Dworca Centralnego. Po przeprowadzeniu remontu i zakupie sprzętu uruchomiony został Punkt Pomocy Medycznej „Św. Kamil”⁴. Na miejscu wykonywane były zabiegi pielęgniarstwa i specjalistyczne porady lekarskie w zakresie chorób wewnętrznych, chirurgii, endokrynologii i neurologii. Wydawano również odzież. Z pomocy tej korzystało dziennie około 40 osób. Środki finansowe pochodziły wówczas ze zbiórek pod kościołami. W 1992 Kamiliańska Misja Pomocy Społecznej otrzymała pierwsze dofinansowanie z Urzędu Miasta st. Warszawy.

Bogusław Paleczny święcenia kapłańskie otrzymał w maju 1994 r. Kolejnym dziełem, które powstało dzięki jego staraniom, był funkcjonujący od marca 1996 r. obok Dworca Centralnego bar charytatywny „Święta Marta”, czyli punkt w którym codziennie setki osób otrzymywały ciepły posiłek⁵. Z pomocy tej korzystali bezdomni oraz ubodzy mieszkańcy miasta. Jednak działania zakonnika z czerwonym krzyżem na habicie budziły ambiwalentne reakcje. Z jednej strony pojawiało się coraz więcej wolontariuszy, chcących zaangażować się czynnie lub materialnie w pomoc, z drugiej w mediach można było wyczytać opinie przeciwne postawie Palecznego, który sprzeciwiał się usuwaniu bezdomnych z dworca. Pojawiały się teksty ośmieszające i drwiące z działań kamilianina, jak np. artykuł w „Polityce” z roku 1998, w którym czytamy: „W typowym scenariuszu pojawia się teraz przywódca – najlepiej, jeśli charyzmatyczny – i bierze protestujących pod swoją opiekę. Jest to z reguły ktoś nawiedzony, demagog czy szołmen albo „rzy w jednym”, czyli człowiek posiadający wszystkie

³ misja.com.pl/historia.

⁴ Punkt Pomocy Medycznej przestał istnieć w grudniu 2009 r.

⁵ Na skutek zmian w zagospodarowaniu przestrzennym Warszawy bar „Święta Marta” został zamknięty we wrześniu 2009 r.

te cechy naraz. W przypadku bezdomnych z Dworca Centralnego był to ojciec Bogusław Paleczny, kamilianin. Osiem lat doświadczeń w wydawaniu darmowych zup na Centralnym⁶. Ojciec Paleczny opowiadał się otwarcie po stronie bezdomnych, wstawiał się za nimi w urzędach miejskich. To co go jednak najbardziej wyróżniało, to jego indywidualne podejście do osób wykluczonych. Wielu znał z imienia. Nawet artykuły prasowe mające na celu wydrwić działania Palecznego, niezamierzenie odkrywały personalistyczny stosunek kamilianina do osób wciąż przebywających poza ośrodkami, w tym wypadku koczującymi na dworcu. Dzięki swojej postawie potrafił on m.in. zaradzić problemowi, który szczególnie ich stygmatyzował, czyli wynikającemu z niedostatecznej higieny przykremu zapachowi: „Na Dworcu Centralnym protestu już się nie czuje. Ojciec Paleczny każe swoim podopiecznym kąpać się dwa razy w tygodniu w dworcowej łaźni. Dostają pieniądze i muszą przynieść kwitek⁷”. Opowiadając się zawsze po stronie bezdomnych, kamilianin podkreślał ich człowieczeństwo, przypominał nie tylko światu, ale także im samym, że są ludźmi. Powtarzał, iż na dworcu, na którym krzyżują się drogi w różnych kierunkach Polski, zawsze będą ludzie niemający dachu nad głową. Dzięki okazywaniu szacunku i akceptacji trafiał także do osób, które ze względu na długotrwałą bezdomność przyjmowały postawę pasywną (bierną), które zinternalizowały rolę osoby bezdomnej i nie brały pod uwagę reintegracji, odzyskania „normalnego” życia.

Działania Palecznego doprowadziły w 1998 r. do stworzenia stacjonarnej placówki pomocowej w Ursusie, jednej z zewnętrznych dzielnic Warszawy. Początkowo od Zakładów Przemysłu Ciągnikowego „Ursus” został wynajęty budynek, przy ulicy Traktorzystów 26. Rok później nieruchomość została wykupiona przez Zakon Postępujących Chorym. W ten sposób powstał Pensjonat Socjalny „Św. Łazarz”. Uruchomione

⁶ www.polityka.pl/tygodnikpolityka/klassykipolityki/1816658,1,protest-bezdomnych-na-dworcu-centralnym.read.

⁷ Tamże.

zostały w nim miejsca noclegowe dla bezdomnych mężczyzn. Budynek był stopniowo remontowany i przyjmował kolejnych mieszkańców. Dziś działa na zasadzie całodobowego schroniska. Mieszka w nim około osiemdziesięciu pensjonariuszy⁸. Trafiające do ośrodka osoby mogą liczyć na pomoc pracowników socjalnych i psychologów. Działa tam również streetworker i doradca zawodowy.

W domu wszystkie prace wykonują mieszkańcy. To oni gotują, sprzątają, robią zakupy, przeprowadzają remonty czy odśnieżają. Pomaga to w powrocie do dobrych nawyków, odzyskiwaniu poczucia odpowiedzialności za samego siebie i otoczenie. Żeby sfinansować remont budynku (wkrótce dwóch sąsiednich budynków), nie wystarczyły datki od sponsorów. Ponieważ ojciec Bogusław Paleczny śpiewał i grał na gitarze, zaczął wyjeżdżać na zagraniczne koncerty i przy tej okazji zbierał środki finansowe. Nagrał 9 płyt z piosenkami religijnymi⁹, z których dochód szedł na rozbudowę ośrodka i pracę z pensjonariuszami¹⁰.

Ojciec Paleczny wciąż szukał metod pracy z bezdomnymi, żeby móc nie tylko zapewnić im pomoc doraźną, dach nad głową, wyżywienie, lecz przede wszystkim, żeby pomóc im odnaleźć wolność wewnętrzną, konieczną do reintegracji społecznej. Od samego początku sięgał po metody innowacyjne, często oceniane jako zbyt daleko posunięte, niepotrzebne, wręcz gorszące w kontekście działań skierowanych do bezdomnych¹¹. Tu widać było różnicę w doborze środków przez osoby kierujące się narzuconym obowiązkiem społecznym, a tymi, których działania wyływały z wiary, że każdy człowiek jest kochany i ma pra-

⁸ www.misja.com.pl/schronisko-sw-lazarz/.

⁹ Wydał 9 płyt: *Totus Tuus, Kołęda Bezdomnych, Ave Maria, Najświętsza Maryja, Stepem Kazachstanu, Chwała Panu, Kochajmy bajek cudowny świat, Modlitwa, Kołędy serca*.

¹⁰ www.misja.com.pl/o-paleczny/.

¹¹ Pojawiały się m.in. głosy sugerujące, że w domu dla bezdomnych w Ursusie „są luksusy”. Ojciec Bogusław odpowiadał, że starają się, żeby było czysto i pachnąco, że normalność nie jest luksusem. Jeśli chce się, żeby osoby w kryzysie bezdomności wróciły do „normalnego” życia, nie powinny one przebywać w warunkach obskurnych, urągających godności ludzkiej.

wo do wolności oraz szczęścia. Działając w tym duchu, w roku 2006 w Pensjonacie Socjalnym „Św. Łazarz” narodziła się idea zbudowania przez bezdomnych jachtu morskiego i zorganizowania wyprawy dookoła świata. Łączyło się to z drugą pasją ojca Bogusława, obok muzyki, którą było żeglarstwo. „Bezdomni – twierdził – by próbować wyjść z zakłętego kręgu swoich nieszczęść, muszą sami odzyskać wiarę w siebie. Powinni mieć marzenia tak wielkie jak wszyscy, dążyć do ich realizacji. Uważał, że budowa i rejs i powrót będzie dla wielu, niekoniecznie uczestników tej eskapady, powodem do uzasadnionej dumy i zapłodni ich wyobraźnię, pobudzi chęć do działania, przywróci wiarę we własne możliwości”¹². Późniejszy kapitan statku, Waldemar Rzeźnicki, przyznaje, że na początku sam był zadziwiony „bezcelnością rozmachu”¹³ tego pomysłu. Jednocześnie zwraca uwagę, że we wszystkich swoich przedsięwzięciach o. Bogusław był dobrym strategiem i działał z rozmachem nie często spotykanym. Tym razem postawiono sobie za cel zbudowanie od zera jachtu morskiego i opłynięcie nim świata. Musiał to być odpowiednio duży jacht, żeby można było robić nim rejsy morskie. Zbudować mieli go pensjonariusze, na dziedzińcu ośrodka w Ursusie. Wówczas mieszkało w nim już około stu mężczyzn. Część z nich na co dzień pracowała na miejscu (np. w kuchni) oraz w centrum miasta, w działającym jeszcze barze „Święta Marta”, gdzie wydawano posiłki.

Projekt statku przygotował bezpłatnie konstruktor, mgr inż. Bogdan Małolepszy z Konina. Podarował on dokumentację jachtu z prawem do wykonania jednego egzemplarza. Był to jacht klasy BM 57, szkuner gafłowy z żaglami o powierzchni 170 m kwadratowych. W miarę postępujących prac niezbędne okazało się wprowadzanie modyfikacji do pierwotnego projektu. Korekty te nadzorował sam inżynier Małolepszy¹⁴. Od początku budowę nadzorował także Polski Rejestr

¹² www.ojciecboguslaw.pl/o-nas.

¹³ Rozmowa autorki z kpt. Waldemarem Rzeźnickim.

¹⁴ Mgr inż. Bogdan Małolepszy nie doczekał ukończenia budowy, zmarł w listopadzie 2020 r. w związku z COVID-19.

Statków. PRS zgodził się zwolnić budowniczych jachtu z większości opłat związanych z nadzorem.

Kadłub zbudowali bezdomni od podstaw. Materiały na budowę kupowali za pieniądze ojca Bogusława, zarobione przez niego na koncertach w Stanach Zjednoczonych. Nabyto pierwsze blachy. Rozpoczęto także starania o pozyskanie darów od wytwórców materiałów, koniecznych przy budowie jachtu. W roku 2007 położono stępkę. Pierwszym kierownikiem budowy był Włodzimierz Dubieńczyk, cieśla¹⁵. Prace odbywały się jednocześnie w kilku miejscach. Oprócz kadłubu umieszczonego na zewnątrz budynków, w warsztacie wykonywano półfabrykaty do zamontowania w terminie późniejszym. W marcu 2008 roku kierownictwo budowy przejął kapitan Waldemar Rzeźnicki. Został on zatrudniony na pół etatu przez Kamiliańską Misję Pomocy Społecznej.

Na początku w działania związane z jachtem zaangażowała się stała ekipa mężczyzn. Było to ośmiu mieszkańców Pensjonatu „Św. Łazarz”, którzy posiadali wcześniejsze doświadczenie pracy w stoczniach oraz w zawodach związanych ze spawaniem, blachami, hydrauliką. Umiejętności te były bezcenne, gdy trzeba było montować burty, giąć duże przekroje, ciąć tlenem itp. W schronisku znajdowali się fachowcy, których życie załamało się na pewnym etapie. Najczęściej u podstaw późniejszej ekskluzji znajdowała się choroba alkoholowa. Walka z nałogiem jest długoletnia i wymaga determinacji od osoby uzależnionej. Wyzwolenie się i wyjście poza schemat zachowań niszczących skorelowane jest z wiarą w siebie, z przekonaniem że warto walczyć o powrót do społeczeństwa. Dlatego możliwość pracy w swoim zawodzie, szansa odnowienia uprawnień zawodowych, sprzyjała podejmowaniu decyzji zmiany zachowań autodestrukcyjnych. Niestety nałogi powodują, iż mieszkańcy ośrodków dla bezdomnych, mimo ofiarowanej im pomocy, niejednokrotnie ulegają sile uzależnienia i oddalają się ze schroniska. Niektórzy po jakimś czasie powracają i rozpoczynają walkę od nowa.

¹⁵ www.ojciecboguslaw.pl/o-nas.

Mieszkańcy domu przy Traktorzystów zobowiązani są do prac społecznych na rzecz ośrodka. Praca przy jachcie była jedną z możliwych aktywizacji, które podejmowali pensjonariusze. W pierwszym okresie łączył budowniczych silny entuzjazm. Tak było do momentu śmierci ojca Bogusława Palecznego. Później zdarzało się, że osoby pracujące przy jachcie, były wyznaczane odgórnie na miesięczne okresy. Można było obserwować, jak zmieniało się zachowanie i stan emocjonalny mężczyzn podejmujących się tej pracy. Początkowo byli zmaltretowani swoimi wcześniejszymi doświadczeniami, nałogiem, nieufni, zamknięci w sobie. Jak wspomina kapitan Rzeźnicki, często mężczyźni ci nie potrafili się uśmiechnąć, nie rozumieli dowcipu, byli „jak zbity pies”. „Pracując przy jachcie – wspominał kpt. Rzeźnicki – z tygodnia na tydzień widać było, jak miękli, rozkwitali, ucłowieczali się. Jeden z budujących kiedyś roześmiał się, gdy rozmawiałem z nim przez telefon. Policzyłem, że to było cztery i pół miesiąca od przyjścia. Wtedy pierwszy raz usłyszałem, jak się śmiał”¹⁶. Z czasem pracujący nabierali pewności siebie i zaczęli odczuwać dumę z uczestnictwa w tym przedsięwzięciu. Ważne stawało się poczucie bycia częścią wspólnoty. Praca ta wyzwalała ich z wewnętrznego zamknięcia, w jakim znaleźli się na skutek nałogu i życia na ulicy.

Tempo budowy fluktuowało w zależności od dostępności materiałów i ilości osób zaangażowanych. Do budowy wykorzystywano materiały pozyskiwane w najróżniejszych miejscach. Przykładem może być wykonanie relingów z krat, które pozostały niepotrzebne po remoncie budynku przy ul. Traktorzystów. Niewątpliwie możliwość zobaczenia efektów pracy sprzyjała wzmacnianiu motywacji bezdomnych. Ojciec Bogusław wizytował budowę raz dziennie, załatwiał surowce, szukał sponsorów. Charyzma kamilianina przyciągała osoby, chcące wnieść swoją cegiełkę do tego dzieła. Rozbudzała wolę pomagania. Gdy potrzebowano ołów na balast, napisano do czterech hut, w których ołów był produktem ubocznym. Trzy odpowiedziały

¹⁶ Rozmowa autorki z kpt. Waldemarem Rzeźnickim.

negatywnie, ale jedna z nich, Huta „Orzeł Biały” z Bytomia wyraziła zainteresowanie projektem. Przekazała ona w sumie 9 ton metalu. Po kilku tygodniach dostarczyła ciężarówką do Ursusa ołów w kostkach po 400 kg. Budowniczywie stanęli wówczas przed problemem, jak przenosić te kostki i w jaki sposób je obrabiać, tak aby uzyskać kształt potrzebny do wypełnienia nim wnętrza statku. Dla mężczyzn z ośrodka było wyzwaniem znalezienie metody na wniesienie kostek przez burtę, a następnie przetopienie ich przy pomocy koksu. Tego typu przeszkody pobudzały bezdomnych do działania i dawały możliwość wykazania się inwencją twórczą. Budowa stawiała się przygodą i okazją do zaprezentowania swoich umiejętności, często bardzo profesjonalnych. Odkrywali wtedy talenty, których nie mieliby okazji uzewnętrznić w innych okolicznościach.

W marcu 2009 r. dalsza budowa jachtu stanęła pod znakiem zapytania. W wieku pięćdziesięciu lat zmarł ojciec Bogusław Paleczny. Przyczyną śmierci był rozległy zawał. Mimo iż entuzjazm w naturalny sposób osłabł, to zdecydowano się kontynuować prace, którymi wciąż kierował kpt. Rzeźnicki. Kierownictwo schroniska w Ursusie przejęła wieloletnia współpracowniczka o. Bogusława, pracownik socjalna, Adriana Porowska. Bezdomni nie tylko budowali jacht. Aktywizowani i motywowani byli również przez udział w organizowanych dla nich rejsach. W sumie odbyły się cztery rejsy bałtyckie, w których uczestniczyli podopieczni z domu „Św. Łazarza”. Kpt. Rzeźnicki podkreślał, że „szok po śmierci ojca Bogusława paradoksalnie wzmógł w budowniczych ochotę i determinację, żeby skończyć jacht”¹⁷. Zewnętrzne podmioty gospodarcze potrafiły zgrać się i zgodnie pomagać. Okna w nadbudówce były robione gratisowo przez cztery różne firmy. Jedna ofiarowała materiał, druga gumę, na której osadzano szkło, trzecia kleiła szyby, czwarta hartowała. W ten sposób wycięto w jachcie także 32 otwory okienne. Piękne drewniane, stare koło sterowe przyniosło w darze dwóch prawników.

¹⁷ Tamże.

Ponieważ statek przewidywał dwa koła, wycięto uschnięty jesion i z jego drewna przygotowano kopię.

Na początku roku 2018 kamilianie podjęli jednak decyzję o zakończeniu projektu związanego z jachtem. Wówczas w środowisku osób świeckich narodził się pomysł stworzenia fundacji, która by kontynuowała dzieło ojca Bogusława Palecznego. Wokół kpt. Rzeźnickiego pojawiło się wiele osób chętnych do współpracy, oferujących wolontaryjnie profesjonalne usługi m.in. z zakresu księgowości czy prawa. Porozumiano się z Zakonem i otrzymano zapewnienie, że w przypadku stworzenia takiej organizacji, statek w ówczesnym stanie budowy mógłby zostać przez nią przejęty. 10 września 2018 r. zarejestrowano Fundację im. o. Bogusława Palecznego. W listopadzie tego samego roku jacht przewieziono z Ursusa na Żerań. Transport przez Warszawę odbył się nocą na specjalnej lawecie. Statek ustawiono na nabrzeżu Kanału Żerańskiego. Miejsce przeznaczone na dalsze prace zostało podnajęte od Przedsiębiorstwa Budownictwa Wodnego. Przez dwa lata korzystano z placu, a na początku roku 2021 jacht został zwodowany i obecnie zacumowany jest przy nabrzeżu. Na Żerań statek dotarł jeszcze bez kompletnego osprzętu.

Fundacja im. o. Bogusława Palecznego organizuje dalsze prace osób bezdomnych oraz poszukuje sponsorów, których pomoc umożliwi wykończenie jednostki. Jej partnerem została Fundacja PZU, która przekazuje dotacje potrzebne na opłaty i zakup materiałów. Dzięki temu partnerstwu osoby pracujące przy jachcie mogły podpisać umowy o pracę i pobierać pensję. W ostatnim czasie udało się również nagłośnić sprawę budowy jachtu w mediach. Tematem zainteresowali się dziennikarze. Jacht stał się także tematem filmu dokumentalnego w reżyserii Marcina Janosa Krawczyka. Premiera filmu *Ziemia bezdomnych* odbyła się 26 października 2020 r. Marcin Janos Krawczyk spotkał ojca Bogusława w początkowym okresie budowy statku i przez kolejne lata towarzyszył temu przedsięwzięciu. Dziś jest także jednym z członków zarządu Fundacji o. Palecznego. O zainteresowaniu dziełem zapoczątkowanym przez o. Bogusława świadczą także trzy

prace dyplomowe poświęcone budowie jachtu „Ojciec Bogusław”. Przygotowali je studenci Uniwersytetu Gdańskiego, Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie i Politechniki Warszawskiej.

Szacuje się, że w pracach przy budowie jachtu wzięło udział od 200 do 300 bezdomnych. Niektórzy związali się z dziełem na lata. Części z nich udało się usamodzielnic, wrócili do pracy, wynajmują mieszkania lub uzyskali lokale socjalne. Podjęli walkę z uzależnieniami. Jeden z budowniczych postanowił wyremontować małą łódkę dla samego siebie i udało mu się zrealizować to marzenie. Fundacja pomaga podopiecznym załatwić sprawy urzędowe, świadczenia, emerytury.

Jacht stoi już na wodzie. Odbył się uroczysty chrzest. Statkowi nadano imię „Ojciec Bogusław”. Przynosi dumę wszystkim, którzy brali udział w jego budowie. Niemniej dzieło jeszcze nie jest ukończone. Przed twórcami pozostało trochę pracy związanej z osadzeniem silnika i elektryką. Gdy uda się to sfinalizować, jacht drogą wodną zostanie przetransportowany do Gdańska. Tam zostaną osadzone maszty i rozpoczną się przygotowania do rejsów z podopiecznymi fundacji. Przynajmniej połowa załogi ma składać się z osób w różnych kryzysach. Fundacja, podążając za wolą ojca Palecznego, chce, żeby jacht służył tym, którzy, gdyby on nie istniał, nigdy nie popłynęliby w morze. Już teraz rysują się możliwości współpracy z różnymi ośrodkami pomocowymi. W planach jest organizacja szkoleń żeglarskich, wycieczki, a być może także rejs po Atlantyku.

Budowa tego statku zajęła osobom bezdomnym blisko 15 lat. Jednostka ma 57 stóp (19,5 metra długości) i ponad 5 metrów szerokości. Silnik Diesla o mocy 100 KM pochodzi z rybackiego szkunera, ale jest już po generalnym remoncie. Początkowo pomysł, żeby samemu zrobić jacht morski postrzegano jako szalony, fantastyczny i utopijny. A mimo to udało się go zrealizować, dzięki silnej wierze, bezwarunkowej miłości jednego człowieka do bezdomnego bliźniego i głęboko zakorzenionemu pragnieniu wolności. Był przejawem starań o. Bogusława o godność ludzi, który znaleźli się w grupie

wykluczonych. Sięgając wielokrotnie w swojej pracy po metody alternatywne, o. Bogusław Paleczny przecierał szlaki dla kolejnych działaczy społecznych.

STRESZCZENIE

W roku 2006 kamilianin, ojciec Bogusław Paleczny, rozpoczął ze swoimi podopiecznymi, bezdomnymi z Pensjonatu Socjalnego „Św. Łazarz”, budowę jachtu morskiego. Założyciel Kamiliańskiej Misji Pomocy Społecznej wciąż szukał metod pracy z osobami w kryzysie bezdomności, żeby móc nie tylko zapewnić im pomoc doraźną, dach nad głową, wyżywienie, lecz przede wszystkim, żeby pomóc im odnaleźć wolność wewnętrzną, konieczną do reintegracji społecznej. Podkreślał, że bezdomni powinni mieć marzenia, dążyć do ich realizacji, w ten sposób mogą odzyskać wiarę w siebie. Paleczny od samego początku sięgał po metody innowacyjne. Niejednokrotnie jego działania stykały się z reakcjami ironicznymi, jednak ku zaskoczeniu wielu jego praca okazywała się skuteczna i inspirowała kolejnych działaczy społecznych. Budowa statku trwała blisko 15 lat. Nie przerwała jej nawet nagła śmierć o. Palecznego. Dziś statek jest już zwodowany. Czeka na swoje pierwsze rejsy, w których wezmą udział osoby wykluczone społecznie.

Słowa kluczowe: bezdomność, praca społeczna, innowacje, kamilianie, Bogusław Paleczny, jacht, Warszawa.

SUMMARY

In 2006, a Camillian priest, father Boguslaw Paleczny, started building construction work on a sea yacht with his homeless charges from a homeless shelter “Sw Lazarz” (St Lazarus). The founder of the Camillian Social Welfare Mission was looking for methods of working with people in a crisis of homelessness, not only to be able to provide them with emergency aid, shelter, food, but above all to help them find the inner freedom necessary for social reintegration. He emphasized that the homeless should have dreams, strive to achieve them, this way they can regain self-confidence. Paleczny used innovative methods from the

very beginning. Often his actions were met with ironic reactions, but to the surprise of many, his work turned out to be effective and inspired other social activists. The construction of the ship took nearly 15 years. The works continued even when father Paleczny suddenly died. Today the ship is on the water. It is waiting for its first cruises involving socially excluded people.

Key words: homelessness, social work, innovations, Camillians, Bogusław Paleczny, yacht, Warsaw.

BIBLIOGRAFIA

Dębski M., *Wybrane metody pracy z bezdomnymi*, „Nowa Praca Socjalna”, 2014, nr 17.

Jarosz M., *Wstęp. Wymiary wykluczenia w Polsce*, w: *Wykluczeni. Wymiar społeczny, materialny i etniczny*, red. M. Jarosz, Warszawa 2008, s. 7–17.

Markiewicz W., *Protest bezdomnych na Dworcu centralnym*, „Polityka” 1 sierpnia 1998, www.polityka.pl/tygodnikpolityka/klassykipolityki/1816658,1,protest-bezdomnych-na-dworcu-centralnym.read.

www.misja.com.pl/.

www.ojciecboguslaw.pl/.

JAROSŁAW RÓŻAŃSKI OMI

 <https://orcid.org/0000-0002-1678-2487>

MISJE WOBEC INTEGRALNEGO ROZWOJU CZŁOWIEKA

Termin „pomoc w rozwoju” pojawił się w literaturze misjologicznej (podobnie jak i termin „promocja ludzka”) dopiero w latach sześćdziesiątych XX w. Jednak tego rodzaju postęga misyjna sięga swymi korzeniami samych początków chrześcijaństwa. Dekret o działalności misyjnej Kościoła II Soboru Watykańskiego przypomina, że „tak więc, jak Chrystus obchodził miasta i wioski, lecząc wszystkie choroby i słabości na znak przyjscia królestwa Bożego, tak i Kościół przez swoje dzieci łączy się z ludźmi każdej pozycji społecznej, najbardziej zaś z ubogimi i uciśnionymi, i chętnie za nimi się wstawia. [...] Niech chrześcijanie dokładają starań i współpracują z wszystkimi innymi przy właściwym układaniu kwestii gospodarczych i społecznych”¹. Echa bardzo szeroko pojętej koncepcji rozwoju człowieka, czyli jego wzrostu, postępu, znajdujemy na kartach Pisma Świętego. Jej granice określa św. Paweł w Liście do Rzymian: „Bo stworzenie z upragnieniem oczekuje objawienia się synów Bożych. Stworzenie bowiem zostało poddane marności – nie z własnej chęci, ale ze względu na Tego, który je poddał – w na-

JAROSŁAW RÓŻAŃSKI OMI – prof. dr hab., pracownik UKSW, Wydział Teologiczny, misjolog-afrykanista. e-mail: j.rozanski@uksw.edu.pl.

¹ Sobór Watykański II, Dekret o misyjnej działalności Kościoła *Ad gentes* (DM) (7 XII 1965), w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań 2002, n. 12.

dziei, że również i ono zostanie wyzwolone z niewoli zepsucia, by uczestniczyć w wolności i chwale dzieci Bożych”². Człowiek dążący do całkowitego spełnienia, urzeczywistnienia, pociąga za sobą również całe stworzenie.

Chrześcijaństwo jednak nie poprzestało jednak tylko na przedstawieniu tego bardzo wzniosłego, obejmującego cały świat ideału. Przez wieki wyznawcy Chrystusa angażowali się we wszelkie formy pomocy człowiekowi i jego wyzwolenia, podkreślając troskę także o jego konkretne potrzeby materialne. Temu zaangażowaniu praktycznemu towarzyszyła także refleksja teologiczna, która w ostatnich dziesięcioleciach mocno akcentowała potrzebę integralnego rozwoju ludzkiego, zarówno każdego człowieka z osobna, jak i całej społeczności. Dotyczy to różnych płaszczyzn życia i działania człowieka jako jednostki i jako społeczności. Stąd też mówi się o rozwoju ekonomicznym, kulturalnym, społecznym i naukowym, ale także o rozwoju duchowym i moralnym. Według Jana Pawła II, autentyczny rozwój człowieka i społeczeństwa to taki, „który zachowuje szacunek dla osoby ludzkiej we wszystkich jej wymiarach oraz służy jej rozwojowi”³.

1. Ku integralnemu rozwojowi

Termin „rozwój” we współczesnych dokumentach Magisterium Kościoła pojawił się po raz pierwszy w orędziu Piusa XII na Boże Narodzenie 1941 r.⁴ Do tego orędzia nawiązał Jan XXIII w encyklice *Pacem in terris*, cytując orędzie Piusa XII i podkreślając za nim, iż „mniejszym państwom przysługuje również prawo dbania o własny

² Rz 8, 19–21. Cyt. z Pisma Świętego za: *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu. Biblia Tysiąclecia*, Poznań 2000.

³ Jan Paweł II, Encyklika *Sollicitudo rei socialis* (30 XII 1987), w: tenże, *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 2007, n. 1.

⁴ Por. Pius XII, *Orędzie radiowe we Wigilię Bożego Narodzenia 1941 roku*, [wyd. 2] London 1945, s. 13.

wzrost gospodarczy”⁵. Konstytucja duszpasterska o Kościele *Gaudium et spes* posłużyła się tym wyrażeniem tylko jeden raz, mówiąc iż „wzrost nie powinien być pozostawiany jedynie automatyzmowi działalności gospodarczej poszczególnych jednostek, ani samym tylko poleceniom władzy publicznej”⁶. Już w tym samym numerze ta sama konstytucja wspomina jednak o postępie gospodarczym (*progressio oeconomica*), podobnie jak nieco wcześniej w numerze 63⁷.

Tłumacz encykliki Pawła VI *Populorum progressio* z języka włoskiego na oficjalny, łaciński, używa z reguły wyrazu „postęp” (*progressio*)⁸, chociaż używa także wyrazu „wzrost” (*incrementum*)⁹. Tłumacz paryskiego wydania na język polski wszędzie użył wyrazu „rozwój”¹⁰.

W nauczaniu Jana Pawła II często pojawia się wyrażenie „rozwój integralny”, które kilkakrotnie przytaczane jest także w encyklice *Redemptoris missio*¹¹. Trzykrotnie Papież powtarza go w krótkim paragrafie zatytułowanym *Popierać rozwój, wychowując sumienia*. Podkreśla w nim, iż „misją Kościoła nie jest działanie bezpośrednio na płaszczyźnie ekonomicznej, technicznej czy politycznej albo dawanie materialnego wkładu w rozwój, ale polega zasadniczo na tym,

⁵ Nr 124. W tłumaczeniu polskim „wzrost ekonomiczny” [*rei oeconomicae incrementum*] przetłumaczono jako „rozwój gospodarczy”. Por. Jan XXIII, *Encyklika o pokoju między wszystkimi narodami opartym na prawdzie, sprawiedliwości, miłości i wolności (Pacem in terris)*, (11 IV 1963), Paris 1964, s. 71. Natomiast w londyńskim wydaniu polskojęzycznym orędzia Piusa XII mówi się o „rozwoju ekonomicznym”. Por. Pius XII, *Orędzie radiowe we Wigilię Bożego Narodzenia 1941 roku*, s. 13

⁶ Sobór Watykański II, Konstytucja duszpasterska o Kościele *Gaudium et spes* (KDK) (7 XII 1965), w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, n. 65.

⁷ Por. tamże.

⁸ Numery: 1; 14; 20; 35; 38; 41; 44; 47; 48; 51; 52; 57; 73; 75; 77; 81; 84; 87.

⁹ Numer 14.

¹⁰ Por. Paweł VI, *Encyklika o popieraniu rozwoju ludów (Populorum progressio)*, (26 III 1967), Paris 1968.

¹¹ Por. Jan Paweł II, *Encyklika Redemptoris missio* (RMis) (7 XII 1990), w: tenże, *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, n. 57; 58; 59; 60.

by ukazywać narodom nie jak «więcej mieć», ale jak «bardziej być», rozbudzając Ewangelią sumienia”¹².

2. Misje a promocja ludzka

Idea integralnego rozwoju – jak zaznaczono wyżej – została wpisana także w refleksję teologiczną, dotyczącą działalności misyjnej Kościoła. Częściej jednak mówiono w niej o promocji ludzkiej niż o integralnym rozwoju. Już dokumenty Soboru Watykańskiego II, a później także dokumenty papieskie podkreślają, iż termin „promocja człowieka” jest pojęciem szerszym od ogólnie pojętego postępu technicznego, ekonomicznego czy też podniesienia standardu życia, polepszenia całokształtu bytu ludzkiego. W refleksji misjologicznej położono zwłaszcza nacisk na dwa aspekty tejże promocji człowieka, związane z odwieczną praktyką: pomoc w rozwoju oraz wyzwolenie. Troska o o pomoc materialną człowieka i jego wyzwolenie z niesprawiedliwych struktur społeczno-gospodarczych do tego stopnia złączyła się z działalnością misyjną, że w obliczu wielu przemian i kryzysu misji, charakterystycznych dla drugiej połowy XX w. niektórzy pytali: Czy misje wśród niechrześcijan są jeszcze aktualne? Czy ich wystarczającym celem nie jest ludzki postęp i wyzwolenie? Niektóre odpowiedzi teoretyczne i praktyczne postawiły znak równości między misjami a pomocą w rozwoju czy wyzwoleniem, pomijając głoszenie Bożego Słowa i udzielanie sakramentów. Koncepcje te przeniknęły także do środowisk katolickich, co doprowadziło do niepokoju w szeregach misjonarzy i ich biskupów. Tym bardziej, że do dzisiaj o wiele łatwiej jest im uzyskać środki na pomoc w rozwoju, niż na inne formy ewangelizacji. Dzieło rozwoju stało się zatem surogatem misji.

W wypracowanych poglądach na relację ewangelizacja a pomoc w rozwoju wyróżnić można trzy stanowiska, powiązane z trzema różnymi koncepcjami zbawienia. Pierwsze stanowisko neguje jakąkol-

¹² Tamże, n. 58.

wiek relację między nimi. Zwolennicy tej opcji podkreślają, iż misja Kościoła nie ma charakteru świeckiego, lecz tylko religijny i duchowy. Pomoc w rozwoju to rzeczywistość wyobcowana ze świata religii i nie powinno się jej mieszać z wzrastaniem duchowym królestwa Chrystusa. Znajdują się one na dwóch zupełnie odrębnych płaszczyznach, a zatem nie przenikają się. Także ich cele nie pokrywają się. Tendencja ta istniała w Kościele od wieków. Czasem przybierała na znaczeniu, czasem też była obecna bardzo dyskretnie. Drugie stanowisko uznawało, że misje i pomoc w rozwoju łączą się ze sobą w sposób pośredni, niejako zewnętrzny. Zwolennicy tego stanowiska akceptują pewien związek między ewangelizacją i pomocą w rozwoju, ale traktują ten związek jako czysto zewnętrzny. Ich zdaniem misja Kościoła ma na celu zbawienie duszy w życiu wiecznym, nie zaś ciała i tego życia. A zatem przedmiotem ewangelizacji pozostaje rzeczywistość duchowa, nie materialna. Zainteresowanie wartościami ludzkimi i historycznymi wymagane jest jednak ze względu na obowiązek miłości bliźniego (*caritas*), która zobowiązuje do niesienia pomocy każdemu kto cierpi na ciele i na duszy. A zatem pomoc w rozwoju to wtórny, uboczny element ewangelizacji czy też forma pewnej preewangelizacji. W tym ujęciu pomoc w rozwoju nie stanowi wartości samej w sobie, lecz powinna być doceniana i uskuteczniata o tyle, o ile jest wypełnieniem obowiązku miłości bliźniego i służy mu do życia wiecznego. Wreszcie trzecie stanowisko podkreśla, że między ewangelizacją i pomocą w rozwoju istnieje głęboka relacja wewnętrzna. Uznaje ono zatem, że ewangelizacja i pomoc w rozwoju to dwa aspekty jednej misji Kościoła. Obydwie rzeczywistości uzupełniają się i przenikają nawzajem. Kościół interesuje się i odpowiada za całego człowieka, za jego wymiar duchowy i religijny, a także za jego pomyślność doczesną i społeczną. Droga do zbawienia wiedzie przez ten świat, przez jego uwarunkowania, życie społeczne, struktury¹³.

¹³ Por. J. Różański, *Misje a promocja ludzka według dokumentów soborowych i posoborowych oraz praktyki misyjnej Kościoła*, Warszawa 2001, s. 22–38.

Za przedstawionym wyżej trzecim stanowiskiem opowiadają się zdecydowanie dokumenty Magisterium Kościoła. Sprecyzował to m.in. papież Paweł VI w adhortacji apostolskiej *Evangelii nuntiandi* mówiąc, iż „pomiędzy ewangelizacją a promocją ludzką, czyli rozwojem i wyzwoleniem, zachodzą wewnętrzne więzy łączności”¹⁴. Termin ten odwołuje się tutaj do wyższej, teologicznej argumentacji, obrazując szczególne wybranie człowieka przez Boga, jego wyjątkowe miejsce w porządku stworzenia. W tej perspektywie trzeba patrzeć na rozwój, który obejmuje to wszystko, co łączy się z ludzką, psychofizyczną sferą człowieka, powszechne doskonalenie rzeczy, materii, oraz na wyzwolenie człowieka jako na coś więcej niż tylko uwolnienie go od stanu zniewolenia zewnętrznego, fizycznego czy psychicznego. Jest to wyzwolenie integralne, które dokonuje się przez wypełnienie wzniesłego powołania człowieka, jego szczególnego wybrania, wywyższenia¹⁵.

Do pojęć pomocy w rozwoju i promocji ludzkiej odwołuje się też często Jan Paweł II. W najważniejszej i całościowej jego wypowiedzi, związanej z działalnością misyjną Kościoła, czyli w encyklice *Redemptoris missio* kilkakrotnie powraca termin „promocja ludzka”, który w polskiej wersji początkowo określany jest jako „ludzki postęp”¹⁶, w następnych zaś rozdziałach jako „ludzki rozwój”¹⁷. Natomiast oficjalny tekst francuski używa zawsze terminu „promocja ludzka” (*la promotion humaine*). W adhortacji posynodalnej *Ecclesia in Africa* Jan Paweł II odwołuje się wprost do przytoczonego w poprzednim paragrafie fragmentu adhortacji Pawła VI *Evangelii nuntiandi* podkreślającej, iż pomiędzy ewangelizacją a „promocją ludzką, czyli rozwojem i wyzwoleniem, zachodzą wewnętrzne więzy łączno-

¹⁴ Por. Paweł VI, *O ewangelizacji w świecie współczesnym. Adhortacja apostolska Evangelii nuntiandi*, (8 XII 1975), Warszawa 1986, n. 31.

¹⁵ Bardzo szeroko o tzw. opcji Kościoła na rzecz ubogich: A. Pietrzak, *Opcja na rzecz ubogich znakiem wiarygodności Kościoła*, Pieniężno 2002.

¹⁶ RMis, n. 4, 20.

¹⁷ Tamże, n. 60, 70, 81.

ści¹⁸. Kresem tego rozwoju jest Bóg: „Rozwój człowieka pochodzi od Boga, od wzoru, którym jest Jezus Człowiek-Bóg, i winien prowadzić do Boga. Oto dlaczego pomiędzy ewangelicznym przepowiadaniem i rozwojem człowieka zachodzi ścisły związek¹⁹”.

3. Godność człowieka u podstaw troski o promocję ludzką

Respekt dla całej osoby i każdej osoby jest punktem wyjścia dłu-giego nauczania Kościoła. Szacunek dla człowieka jest też wymagany w każdej jego relacji Kościoła ze światem, a zatem także w działalności misyjnej. „Postawa misyjna i misjonarska zaczyna się zawsze w poczuciu głębokiego szacunku dla tego, co «w człowieku się kryje» (J 2, 25), dla tego, co już on sam w głębi swojego ducha wypracował w zakresie spraw najgłębszych i najważniejszych – szacunku dla tego, co już w nim działał ten Duch, który «tchnie tam, gdzie chce» (por. J 3, 8). Misja nie jest nigdy burzeniem, ale nawiązywaniem i nowym budowaniem, choć praktyka nie zawsze odpowiadała temu wzniosłemu ideałowi²⁰”.

Ta godność osoby ludzkiej wynika z tego, że została stworzona na obraz i na podobieństwo Boże. Obraz Boży jest obecny w każdym człowieku. Jaśniej on także we wspólnocie osób, która powinna się kształtować na obraz Trójcy Świętej²¹. O tej wielkiej godności

¹⁸ Polska wersja językowa adhortacji *Ecclesia in Africa*, tłumacząc obszerny cytat z *Evangelii nuntiandii*, oddaje termin „promocja ludzka” przez „postęp człowieka”. Por. Jan Paweł II, Adhortacja apostolska *Ecclesia in Africa* (EiA), (14 IX 1995) w: tenże, *Dzieła zebrane*, t. 2: *Adhortacje*, Kraków 2006, n. 68. Natomiast polskie tłumaczenie adhortacji wydane przez Biuro Misyjne, używa trafniejszego sformułowania „promocja ludzka”. Por. Paweł VI, *O ewangelizacji w świecie współczesnym*, s. 23.

¹⁹ RMis, n. 59. Szerzej na temat promocji ludzkiej: J. Saraiva Martins, *Evangelizzaione e promozione umana*, Roma 1991. Por. także: I. Stolarczyk, *Postęp i rozwój w nauczaniu społecznym Kościoła*, Tarnów 1998.

²⁰ Jan Paweł II, Encyklika *Redemptor hominis* (RH) (4 III 1979), w: tenże, *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, n. 12.

²¹ Por. *Katechizm Kościoła katolickiego*, Poznań 2009, n. 1701–1702.

osoby ludzkiej mówi także Wcielenie Tego, który jest „obrazem Boga niewidzialnego”²². „On sam bowiem, Syn Boży, poprzez wcielenie zjednoczył się w pewien sposób z każdym człowiekiem. Ludzkimi rękami wykonywał pracę, ludzkim umysłem myślał, ludzką wolą działał, ludzkim sercem kochał. Zrodzony z Maryi Dziewicy stał się prawdziwie jednym z nas, podobny do nas we wszystkim z wyjątkiem grzechu”²³.

Człowiek, stworzony na obraz i podobieństwo Boga, musi być szanowany. Dlatego Jan Paweł II woła w imieniu Kościoła: „Szanujcie człowieka! On jest obrazem Boga!”²⁴. Temat stworzenia człowieka na „obraz i podobieństwo Boże” pojawia się bardzo często w nauczaniu świętego papieża z Polski²⁵. Bowiem jednym z ważnych wymiarów podobieństwa człowieka do Boga jest ludzka zdolność transcendencji samego siebie i otwarcia się na Boga – Absolut. Dlatego też Papież przeciwstawia się jakimkolwiek próbom zamykania perspektywy ludzkiej na Boga²⁶. Ósmy numer encykliki *Redemptoris missio* Jan Paweł II zaczyna od słów: „Świat współczesny skłonny jest sprowadzać człowieka jedynie do wymiaru horyzontalnego. Czym jednak staje się człowiek bez otwarcia na Absolut? Odpowiedź leży w doświadczeniu każdego człowieka, ale wpisana jest również w dzieje ludzkości krwią

²² Kol 1, 15.

²³ KDK, n. 22.

²⁴ Jan Paweł II, *Mieć odwagę proroków i ewangeliczną roztropność pasterzy. Przemówienie inauguracyjne III Konferencji Generalnej Episkopatu Ameryki Łacińskiej*, (28 I 1979), w: tenże, *Nauczanie papieskie*, t. 2/1: 1979 (styczeń – czerwiec), przygotowali do druku: E. Weron, A. Jaroch, Poznań 1990, s. 93.

²⁵ Por. tenże, *Człowiek obrazem Boga. Audiencja generalna*, 6 XII 1978, w: tenże, *Nauczanie papieskie*, t. 1: 1978 (październik – grudzień), przygotowali do druku: E. Weron, A. Jaroch, Poznań – Warszawa 1987, s. 129–131; tenże, Encyklika *Dominum et vivificantem* (18 V 1986), w: tenże, *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, n. 36; tenże, Encyklika *Centesimus annus* (1 IX 1991), w: tenże, *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, n. 22 i inne.

²⁶ Por. tenże, *Przemówienie do Kurii Rzymskiej w 30. rocznicę rozpoczęcia Soboru*, „L'Osservatore Romano” (OsRomPol), 14(1993), nr 2, s. 27.

rozlaną w imię ideologii i przez reżimy polityczne, które chciały budować «nową ludzkość», bez Boga²⁷. Dlatego „działalność misyjna niesie ubogim światło i bodziec do prawdziwego rozwoju, podczas gdy nowa ewangelizacja powinna między innymi budzić wśród bogatych świadomość, że nadszedł czas, by stać się naprawdę braćmi ubogich we wspólnym zwróceniu się ku «rozwojowi integralnemu», otwartemu na Absolut²⁸».

To zakorzenienie człowieka w Bogu od wieków było podstawą praw indywidualnych i społecznych człowieka. Przemawiając na forum ONZ, Jan Paweł II nawiązał do pierwszego i podstawowego dokumentu Organizacji Narodów Zjednoczonych, powstałej 24 października 1945 r., wydanego 10 grudnia 1948 r., tj. Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka. Podkreślił wówczas, że postęp ludzkości musi się mierzyć nie tylko rozwojem nauki i techniki, ale bardziej jeszcze „prymatem wartości duchowych i rozwojem życia moralnego²⁹». Narody i państwa zrozumiały, że droga do zjednoczenia wiedzie „poprzez każdego człowieka, poprzez określenie, uznanie i poszanowanie niezbywalnych praw osób, społeczeństw i narodów³⁰». Powszechna Deklaracja Praw Człowieka wraz z całym dorobkiem licznych deklaracji i umów dotyczących najważniejszych aspektów praw ludzkich, praw dziecka, kobiety, równości między rasami, a zwłaszcza dwoma układami o prawach gospodarczych, społecznych i kulturalnych, o prawach obywatelskich i politycznych powinna pozostać – zdaniem Papieża – podstawową wartością ONZ.

Podkreślenie, iż osoba jest duchem wyrażającym się w ciele, czasie, miejscu i historii, stanowi punkt wyjścia do opisu relacji za-

²⁷ RMis, n. 8.

²⁸ Tamże, n. 59.

²⁹ Jan Paweł II, *Godność osoby ludzkiej fundamentem sprawiedliwości i pokoju. Przemówienie wygłoszone na XXXIV sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ (2 X 1979)*, w: tenże, *Nauczanie papieskie*, t. 2/2: 1979 (lipiec – grudzień), przygotowali do druku: E. Weron, A. Jaroch, Poznań 1990, s. 261.

³⁰ Tamże.

chodzących między poszczególnymi osobami. Ciało wiąże człowieka ze wszechświatem, ale także z innymi ludźmi, z ich wspólnotami, poczynając od tej wspólnoty najbardziej podstawowej, którą jest rodzina, poprzez grono przyjaciół, wieś, miasteczko, naród, po wielką wspólnotę ogólnoludzką. Droga chrześcijanina do Boga prowadzi przez naturę i przez drugiego człowieka. Wyraża się to w głębokiej potrzebie bycia z innymi. Przy tym drugi nie jest tylko ciałem, narzędziem, przedmiotem, zagrożeniem, ale osobą, partnerem, bliźnim. Wspólnotowy wymiar życia ludzkiego został uwypuklony także w cytowanym wcześniej fragmencie encykliki *Redemptor hominis*, kiedy Papież mówi o człowieku w całej prawdzie jego „istnienia i bycia osobowego i zarazem «wspólnotowego», i zarazem «społecznego» – w obrębie własnej rodziny, w obrębie tylu różnych społeczności, środowisk, w obrębie swojego narodu czy ludu (a może jeszcze tylko klanu lub szczepu), w obrębie całej ludzkości”³¹. Myśl ta pojawiała się także w nauczaniu Karola Wojtyły: „Człowiek jest podobny do Boga nie tylko dzięki duchowej naturze swej nieśmiertelnej duszy, ale także dzięki naturze społecznej, jeśli przez nią rozumiemy tę właściwość osoby, iż nie może się odnaleźć w pełni inaczej, jak tylko przez bezinteresowny dar z siebie”³². Człowiek spełnia się jako osoba w międzyosobowych relacjach z innymi. Przed modlitwą Anioł Pański w Niedzielę Misyjną w 1990 r. Jan Paweł II podkreślił: „Owoce pracy misyjnej jest powstawanie i kształtowanie się nowej ludzkości, zbudowanej na cywilizacji miłości”³³.

Do budowania tej cywilizacji wzywa nas Ewangelia. Podstawowe zadanie życia chrześcijańskiego sprowadza się do fundamentalnej perspektywy ewangelicznej, którą stanowi odkrycie drugiego człowieka jako bliźniego. „Będziesz miłował bliźniego swego jak siebie

³¹ RH, n. 14.

³² K. Wojtyła, *U podstaw odnowy. Studium o realizacji Vaticanum II*, Kraków 1972, s. 53.

³³ Jan Paweł II, *Rozważanie przed modlitwą Anioł Pański*, OsRomPol, 11(1990), nr 10–11, s. 27.

samego³⁴ – to drogowskaz dla budowania autentycznych więzi międzyludzkich.

4. Rola Kościoła w kształtowaniu relacji międzyludzkich na poziomie społecznym, ekonomicznym i politycznym

Kościół nie jest związany z żadnym systemem społecznym, ekonomicznym czy politycznym. Jednak „wypełniając własne zadanie, tym samym pobudza i nakłania do kultury życia osobistego i społecznego i działalnością swoją, także liturgiczną, wychowuje człowieka do wewnętrznej wolności³⁵. Wyjaśnia to Jan Paweł II w swoim pierwszym orędziu na Światowy Dzień Misyjny, wskazując, iż działalność ewangelizacyjna ma na celu „wewnętrzną” przemianę każdej ludzkiej istoty. Ale przez to wprowadza do sumień zacyzn odnowy, zdolny „z pomocą Ewangelii ogarnąć i jakby doprowadzić do przewrotu w zakresie kryteriów ocen, w dziedzinie wartości determinujących zainteresowania, w kierunkach myślenia, w źródłach natchnień i we wzorach życia ludzkości, dotychczas przeciwnych Słowu Bożemu i planowi zbawienia (por. EN, n. 19). Jednostka ludzka pod wpływem tego bodźca wewnętrznego skłania się do coraz większego uświadczenia sobie swej rzeczywistości chrześcijanina, czyli godności właściwej jednostce jako bytowi ludzkemu, stworzonemu na obraz i podobieństwo Boga³⁶.

Dlatego też dekret Soboru Watykańskiego II *Ad gentes* zwraca uwagę Kościołom partykularnym, iż „chrześcijanie powinni dołożyć starań, aby współpracować z innymi w należyтым układaniu stosunków ekonomicznych i społecznych³⁷. Podaje jako przykład samego Chrystusa, który „obchodził wszystkie miasta i wioski, uzdrawiając

³⁴ Mt 22, 39.

³⁵ KDK, n. 58.

³⁶ Jan Paweł II, *Solidarny zapał misyjny dla budowania 'nowej cywilizacji'. Orędzie na Światowy Dzień Misyjny (14 VI 1979)*, w: tenże, *Nauczanie papieskie*, t. 2/1, s. 727.

³⁷ DM, n. 12.

wszelkie choroby i niemoce na znak, że nadeszło królestwo Boże”. Kościół naśladując Go, podobnie łączy się z ludźmi każdego stanu, „szczególnie zaś z biednymi i uciśnionymi, i chętnie poświęca się dla nich. Uczestniczy bowiem w ich radościach i cierpieniach, zna ich pragnienia i tajniki życia, współczuje im w śmiertelnych niepokojach. Tym, co szukają pokoju, pragnie wyjść naprzeciw z braterskim dialogiem, przynosząc im pokój i światło wypływające z Ewangelii” (DM, n. 12).

Dlatego też, prezentując schematyczne ujęcie kształtowania relacji międzyludzkich na poziomie społecznym, gospodarczym i politycznym możemy wyróżnić dwa poziomy, które można umownie nazwać „negatywnym” i „pozytywnym”. W określeniu tym nie chodzi oczywiście o ich wartościowanie, lecz o wyróżnienie teoretycznego stadium działania. Teoretycznego, gdyż najczęściej trudno jest je w praktyce sprecyzować czy wydzielić ze złożonych sytuacji społeczno-politycznych i gospodarczych.

Określenie „poziom negatywny” procesu promocji ludzkiej nawiązuje do sytuacji, w której nie są spełnione pewne podstawowe warunki promocji ludzkiej, dotyczące ekonomii, kultury, polityki czy też najbardziej elementarnych praw człowieka. A zatem obejmuje to pewne minimum dóbr materialnych, świadczeń socjalnych, dostępu do kultury i oświaty, równość w życiu społecznym, politycznym i ekonomicznym, wolność myśli i wyrażania swoich poglądów, możliwość aktywnego uczestnictwa w życiu społeczeństwa. Tam, gdzie minimum to nie istnieje, trzeba najpierw je stworzyć, usunąć to wszystko, co je uniemożliwia.

Pierwszym krokiem na drodze do tego jest bez wątpienia uświadomienie sobie, iż istnieje niesprawiedliwość oraz związane z nią inne formy zła fizycznego i moralnego, które utrzymują człowieka w stanie poniżenia. Na tym pierwszym etapie promocji ludzkiej ewangelizacja odgrywa zasadniczą rolę. Jej specyficzny wkład polega przede wszystkim na ukazaniu człowiekowi jego prawdziwej natury i prawdziwych przyczyn niesprawiedliwości, które należy wyeliminować. Podkreślał to m.in. Jan Paweł II w adhortacji apostolskiej *Ecclesia in*

Africa: „Obdarzony tą niezrównaną godnością, człowiek nie może żyć w warunkach społecznych, ekonomicznych, kulturowych i politycznych, które uwłaczają jego człowieczeństwu. Taka jest teologiczna podstawa walki w obronie godności osoby, walki o sprawiedliwość i pokój społeczny, o postęp ludzkości, o wyzwolenie i integralny rozwój człowieka, każdego człowieka. Taki też jest powód, wynikający z godności człowieka, dla którego rozwój narodów – wewnątrz poszczególnych krajów i na płaszczyźnie międzynarodowej – musi się dokonywać w sposób solidarny”³⁸.

W przypadku niesprawiedliwości społecznych wiara mówi, iż ich ostateczną przyczyną nie są mechanizmy polityczno-ekonomiczne – chociaż one są za tę niesprawiedliwość bezpośrednio odpowiedzialne – lecz egoizm człowieka, zachłanność władzy, żądza pieniądza, skąpstwo, pycha. Najgłębszą przyczyną każdej niesprawiedliwości społecznej jest zatem grzech, który leży u podstaw kształtowania się mechanizmów i struktur niesprawiedliwości: „Z serca bowiem pochodzą złe myśli, zabójstwa, cudzołóstwa, czyny nierządne, kradzieże, fałszywe świadectwa, przekleństwa” (Mt 15, 19).

Uświadomienie sobie istnienia niesprawiedliwości społecznej prowadzi nieuchronnie do chęci radykalnej zmiany wszystkiego, co utrzymuje ten stan rzeczy.

Zasadnicze różnice dotyczące pozytywnego ujęcia promocji ludzkiej można sprowadzić do różnic antropologicznych. Różne koncepcje promocji ludzkiej wiążą się bowiem ściśle z koncepcjami człowieka jako takiego. „Być może jedna z najbardziej wyraźnych słabości współczesnej cywilizacji tkwi w nieadekwatnym obrazie człowieka. Nie ulega wątpliwości, że to w naszej epoce napisano i powiedziano o nim najwięcej: to epoka humanizmu i antropocentryzmu. Jednakże, w sposób paradoksalny, jest to również epoka głębokich niepokojów człowieka o jego tożsamość i przeznaczenie, epoka ponizenia człowieka w stopniu przedtem nie przewidywanym, epoka takiego deptania

³⁸ EIA, n. 69.

wartości ludzkich, jakiego jeszcze nigdy nie było” – powiedział Jan Paweł II w Puebla 28 stycznia 1979 r.³⁹

Dlatego też humanizm chrześcijański jest otwarty na transcendentną rzeczywistość Boga. Traktuje człowieka jako osobę, byt inteligentny i wolny, składający się z ciała, które łączy go z rzeczywistością materialną, i ducha, dzięki któremu przekracza granice świata materialnego. Człowiek to także istota ze swej natury społeczna, która potrzebuje innych, by móc prawidłowo funkcjonować i rozwijać się. W minionym wieku Magisterium Kościoła katolickiego częściej zaczęło przemawiać w obronie człowieka i rozwinęło podstawy swoistej „chrześcijańskiej antropologii”.

5. Tradycyjne dziedziny pomocy w rozwoju

Najstarsze formy pomocy w rozwoju, aktualne także dzisiaj, wypływały z przykazania miłości oraz – w przypadku szkolnictwa – z troski o zrozumienie i pogłębienie Ewangelii. O tych odwiecznych formach pomocy w rozwoju, związanych z działalnością misyjną Kościoła, mówi także Jan Paweł II w *Redemptoris missio* podkreślając, iż „Kościół i misjonarze są krzewicielami rozwoju także przez prowadzone przez siebie szkoły, szpitale, drukarnie, uniwersytety, doświadczalne gospodarstwa rolne”⁴⁰.

A) Walka z klęską głodu

Troska o głodnych wielokrotnie pojawiała się w nauczaniu Chrystusa. Jezus lituje się szczególnie nad tymi, którym jest ciężko: mówi im o królestwie Bożym, uzdrawia na ciele i duszy ludzi potrzebujących uleczenia. Potem mówi do uczniów: „Wy dajcie im jeść!”⁴¹. Podczas drugiego rozmnożenia chleba powiedział na widok głodnych słu-

³⁹ Jan Paweł II, *Mieć odwagę proroków i ewangeliczną roztropność pasterzy*, n. 9.

⁴⁰ RMis, n. 58.

⁴¹ Mk 6, 37.

chaczy: „Żał mi tego tłumu” – i rozmnożył chleb i nakarmił ludzi, którzy od ponad trzech dni szli za Nim, by słuchać Jego słów⁴². W przypowieści o Sądzie Ostatecznym Jezus Chrystus utożsamia się z głodującymi i wśród uczynków względem ubogich, ich nakarmienie znalazło się na pierwszym miejscu: „Bo byłem głodny, a daliście Mi jeść” (Mt 25, 35). W wymownej przypowieści o Bogaczu i Łazarzu⁴³ mówi o potrzebie dzielenia się, solidarności, co z powodzeniem można odnieść do sytuacji międzynarodowej, traktując ją jak gdyby gigantyczne rozwinięcie biblijnej przypowieści.

Wśród palących problemów, wymagających szybkiego i skutecznego rozwiązania, Sobór Watykański II wymienia głód, analfabetyzm i choroby. Są to wielkie problemy ludzkości, z którymi stara się ona uporać od wieków. Szczególnie boleśnie dotyczą one ludności, wśród której Kościół prowadzi działalność misyjną. Dlatego też soborowy dekret misyjny *Ad gentes* zachęca wszystkich chrześcijan do zaangażowania w sprawy społeczne i ekonomiczne „tych narodów, które przez walkę z głodem, analfabetyzmem i chorobami dążą do stworzenia lepszych warunków życia i do umacniania pokoju w świecie. W tej działalności niech wierni starają się wspomagać roztropnie przedsięwzięcia, których podejmują się prywatne i publiczne instytucje, rządy, organizacje międzynarodowe, różne wspólnoty chrześcijańskie, jak i religie niechrześcijańskie”⁴⁴.

Najczęściej jako przyczyny klęski głodu wymienia się kataklizmy i wojny. Susze, powodzie, klęski nieurodzaju, epidemie i walki zbrojne są rzeczywiście najczęstszymi przyczynami znanych i komentowanych szeroko w świecie klęsk głodu. Przyczynia się do niego także zadłużenie wielu państw świata oraz niezadowolająca polityka gospodarcza w wymiarze lokalnym i międzynarodowym. Niekiedy publikacje prasowe i powszechne opinie wskazują na wysoką liczbę ludności

⁴² Mk 8, 2.

⁴³ Por. Łk 16, 19–31.

⁴⁴ DM, n. 12.

mówiąc, iż przeludnienie Ziemi jest przyczyną klęski głodu. Dlatego też rozwiązania międzynarodowe zmierzają raczej w kierunku ograniczenia przyrostu naturalnego i w ten sposób likwidacji problemu głodu na świecie. A zgodnie z wyliczeniami, dzisiaj przy współczesnej technice produkcji żywności, to co mamy wystarczy dla dwukrotnie większej rzeszy ludności ziemi. Nadto w przyszłości może się okazać, iż przedsiębiorczość i wynalazczość ludzka znacznie podwyższą możliwości produkcji i przetwarzania żywności. „W konsekwencji tym mniej uzasadnione są rozwiązania, które proponują ograniczenie liczby uczestników «wspólnej uczyty» zamiast rozmnożenia chleba do podziału” – mówił Jan Paweł II⁴⁵. A w orędziu na Wielki Post 1996 r. podkreślał, iż „ziemia ma dość zasobów, aby wyżywić całą ludzkość”⁴⁶. W orędziu na Boże Narodzenie 1983 r. Jan Paweł II odwołuje się do jeszcze jednego aspektu irracjonalnej postawy wielu państw: wielkich wydatków na zbrojenia w czasie, gdy wielkie rzesze umierają z głodu. A przecież można byłoby chleb dla nich zdobyć za niewielką zaledwie część wydatków przeznaczanych na wyszukane narzędzia zniszczenia.

W początkach z ramienia Kościoła głodującym pomagali diakoni, jałmużnicy i bractwa miłosierdzia. Z czasem wykształtowały się różne formy społeczno-religijnej działalności charytatywnej, zrzeszające ludzi dobrej woli w towarzystwach dobroczynności, w Caritas, Inter-Caritas, Emmaus, Konferencji św. Wincentego à Paulo itp. Inicjatywami wspomagającymi problem głodujących na arenie międzynarodowej kierowała utworzona przez Stolicę Apostolską Papieska Rada *Cor Unum*. W skali międzynarodowej i lokalnej czyni to także Komisja *Iustitia et Pax*. Znaczny udział w walce z głodem i jego przyczynami mają instytuty zakonne, które pobudzają działalność wolontariatu i organizacji humanitarnych, uwrażliwiają instytucje publiczne i prywatne

⁴⁵ Jan Paweł II, *Walka z głodem wymaga wspólnego działania. Przemówienie do uczestników. XXVII Konferencja Generalna Organizacji Narodów Zjednoczonych ds. Wyżywienia i Rolnictwa (FAO) (11 XI 1993)*, OsRomPol, 15(1994), nr 2, s. 36.

⁴⁶ Tenże, „Wy dajcie im jeść”. *Orędzie na Wielki Post 1996 r.*, OsRomPol, 17(1996), nr 3, s. 4.

na potrzebę sprawiedliwego rozdziału pomocy międzynarodowej. Same organizują także szereg konkretnych form pomocy.

B) Troska o szkolnictwo

Brak umiejętności czytania i pisania, a w konsekwencji niemożność porozumiewania się za pomocą słowa drukowanego i pisanego, słusznie uważa się za jeden z rodzajów ubóstwa. Alfabetyzacja języków, kodyfikowanie gramatyk, nauka czytania i pisania, zakładanie i rozwijanie szkół były od początku jednym z konkretnych wymiarów pracy misyjnej. U podstaw tego zaangażowania leżała troska o przekazanie Bożego Słowa – Biblii. W sposób naturalny jednak troska ta złączyła się z pracą na rzecz rozwoju różnorodnych kultur oraz rozwoju człowieka w ogólności.

Przez pięć wieków misji nowożytnych Kościół katolicki rozwijał także szkolnictwo misyjne, mające charakter nie tylko ewangelizacyjny, ale także kulturotwórczy. Misjonarze, głównie zakonnicy, organizowali miejscowe szkolnictwo, począwszy od podstawowego, do uniwersytetów włącznie, w Ameryce Łacińskiej, Azji i Afryce.

Pierwszy amerykański uniwersytet założyli dominikanie w Santo Domingo w 1538 r. W 1551 r. uniwersytet powstał także w Limie, a dwa lata później w Meksyku, gdzie był m.in. wydział filologii indiańskiej. Pod koniec XVIII w. Ameryka Łacińska miała 15 uniwersytetów. Niektóre z nich nie ustępowały przodującym uniwersytetom w Europie. Wielu misjonarzy zasłynęło tam jako historycy, lingwiści, botanicy i zoolodzy. W 1539 r. bp J. Zumarraga otworzył pierwszą drukarnię na kontynencie w Meksyku. Zasługi misjonarzy dla szkolnictwa przypominał wielokrotnie Jan Paweł II, podkreślając m.in. iż „misjonarze ze swej strony w codziennej pracy wśród ewangelizowanej ludności zakładali osady, budowali domy i kościoły, doprowadzali wodę, uczyli uprawy ziemi, wprowadzali nowe gatunki roślin, rozdzielali zwierzęta i narzędzia, otwierali szpitale, propagowali sztukę, rzeźbę, malarstwo, złotnictwo, uczyli nowych zawodów itd. Pierwszą ich troską było, aby przy każdym kościele powstała szkoła zapewniająca dzieciom naukę.

Kroniki Mendiety, Grijalvy, Motolinii, Remesala i innych autorów pełne są świadectwa tych wysiłków, które zmierzały do podniesienia człowieka. Z jakąż satysfakcją piszą oni, że jeden tylko biskup mógł chlubić się posiadaniem około pięciuset szkół w swojej diecezji!⁴⁷

W Azji w XVI–XVIII w. jezuiti przekazywali za pośrednictwem kur-sów i publikacji zdobycze nauki europejskiej mieszkańcom Chin i Indii. W XVI w. otworzono pierwsze seminaria duchowne dla kształcenia miejscowego kleru, a w XVII w. Aleksander de Rhodes zapoczątkował kształcenie miejscowych katechetów i kapłanów w Wietnamie. Kolegium św. Tomasza w Manili, stolicy Filipin, udostępniono tubylcom w 1611 r. W 1645 r. zostało podniesione do rangi uniwersytetu, stając się pierwszym uniwersytetem na kontynencie.

Szkolnictwo wyższe w Afryce pojawiło się dopiero po II wojnie światowej. Uniwersytety katolickie należały znowu do jednych z pierwszych na kontynencie. W 1954 r. założono Uniwersytet Lowanium w Kongo, przejęty przez rząd w 1969 r. jako Uniwersytet Kinszasa. W 1955 r. misjonarze oblaci założyli uniwersytet w Roma (Lesotho), przekazany władzom państwowym w 1963 r. pod warunkiem zachowania na nim wydziału katolickiej filozofii i teologii. W 1958 r. powstał University of Amara w Etiopii. Jezuiti założyli uniwersytety w Bujumbura (Burundi) i Adis Abebie (Etiopia), a dominikanie w Butare (Rwanda).

Stan szkolnictwa katolickiego w świecie w 2018 r.⁴⁸

	Przedszkola	Dzieci	Szkoły I stopnia	Uczniowie	Szkoły II stopnia	Uczniowie	Szkoły wyższe	Studenci
Afryka	19.806	2.194.900	39.893	19.174.414	14.816	5.911.675	110.729	116.391
Ameryka	15.617	1.379.128	20.841	6.285.603	11.554	3.979.437	713.778	1.827.041

⁴⁷ Tenże, *Przemówienie na rozpoczęcie „nowenny 500-lecia” w Santo Domingo*, OsRomPol, 5(1984), nr 10, s. 17.

⁴⁸ Dane statystyczne agencji Kongregacji Ewangelizacji Narodów Fides: www.fides.org/fr/stats/64944-VATICAN_Les_statistiques_de_l_Eglise_catholique_2018 [19.09.2020].

Azja	13.673	1.841.271	15.956	5.967.560	10.857	6.015.157	1.338.774	453.581
Europa	22.389	1.835.096	15.569	2.948.487	9.926	3.590.479	333.552	617.559
Oceania	1341	62.975	4314	749.060	709	459.599	12.624	34.976
Razem	72.826	7.313.370	96.573	35.125.124	47.862	19.956.347	2.509.457	3.049.548

C) Opieka zdrowotna

Jednym z wielkich problemów nękających ludzkość od wieków są choroby. Mówiąc o nich, dekret Soboru Watykańskiego II o działalności misyjnej Kościoła *Ad gentes* przywołuje postępowanie samego Jezusa Chrystusa, który „obchodził wszystkie miasta i wioski, uzdrawiając wszelkie choroby i niemoce na znak, że nadeszło królestwo Boże, tak i Kościół przez dzieci swoje łączy się z ludźmi każdego stanu, szczególnie zaś z biednymi i uciśnionymi i chętnie poświęca się dla nich. Uczestniczy bowiem w ich radościach i cierpieniach, zna ich pragnienia i tajniki życia, współczuje im w śmiertelnych niepokojach”⁴⁹. Z czasem dzieła miłosierdzia świadczone przez Kościół wyspecjalizowały się w pomocy chorym do tego stopnia, że zaczęto tworzyć szpitale. W XIII w. pracy wśród chorych poświęcały się m.in. beginki i begardzi – bractwa kobiet i mężczyzn, które z pobudek religijnych pracowały także w szpitalach, a z czasem utworzyły w średniowiecznej Europie wyspecjalizowane stowarzyszenia. W XIV w. poświęcały się już głównie pracy w szpitalach. W czasach nowożytnych ta praktyka Kościoła w Europie przeniosła się wraz z misjami na inne kontynenty. Praca ta pozostaje często domeną sióstr zakonnych. O jej rozmiarze świadczą jednak dane statystyczne, które nie uwzględniają pomocy świadczonej przez siostry-pielęgniarki podczas licznych objazdów, czasowych pobytów lekarzy-specjalistów w ośrodkach misyjnych, aptek i dystrybucji leków po wioskach, wyszukiwania oraz transportu chorych do szpitali i przychodni, propagowania higieny i sprawdzonych, miejscowych metod leczenia, jak również dowartościowania ludzi chorych i opieki duchowej nad nimi.

⁴⁹ DM, n. 12.

Misyjne ośrodki zdrowia – dane z 2018 r.⁵⁰

	Szpitalne	Przychodnie	Leprozoria	Domy starców, chronicznie chorych	Sierocińce	Ochronki	Poradnie matżeńskie	Ośrodki reedukacyjne	Inne instytucje
Afryka	1321	5177	192	665	1.130	2.794	2.112	267	1.863
Ameryka	1530	4430	55	3.763	2.449	3.191	4.984	1.588	14.267
Azja	1154	3.300	352	2.686	3.660	3.295	875	484	3.823
Europa	1.020	2461	10	8.127	2.183	2.342	5.664	1.093	15.577
Oceania	262	569	1	481	130	136	262	74	216
Razem	5287	15.937	610	15.722	9.552	11.758	13.897	3.506	35.746

D) Inne dzieła miłosierdzia

Początki dzieła miłosierdzia zauważyć już można we wspólnocie apostołskiej, gdzie istniała wspólnota dóbr, zbiórka na ubogich oraz *agapy* – uroczyste uczty miłości. Powszechny był pogląd, iż nadmiar dóbr – jako Boży dar – miał służyć innym. W używaniu ich natomiast należało kierować się rozważą. Filarami pierwszej organizacji charytatywnej w czasach apostołskich byli diakoni, a z czasem także diakonisy. Ich trosce powierzano ubogich, wdowy, sieroty oraz podrzutki. Wszystkim potrzebującym udzielano pomocy materialnej.

Dzieło miłosierdzia kontynuowano w zmieniających się i rozrastających strukturach Kościoła. Od IV w. stało się ono bardziej zinstytucjonalizowane. Odpowiedzialny za nie był biskup. Tworzono kościelne spisy biednych oraz domy dla ubogich. Zaniedbywanie tego dzieła i niechęć do dzielenia się dobrami z ubogimi traktowano jako wystąpienie przeciwko sprawiedliwości.

Współczesną działalność charytatywną Kościoła cechuje wezwanie do miłości płynące z nakazu i przykładu samego Chrystusa oraz wynikające z faktu przynależności do wspólnoty zbawienia, która prowadzi do

⁵⁰ Tamże.

otwarcia się na otaczający świat i ludzkie potrzeby. W celu zjednoczenia i skoordynowania bogatej działalności dobroczynnej Kościoła w wielu krajach zaczęto powoływać centrale krajowe. W 1897 r. w Niemczech powstała *Caritasverband*, która zrzeszała osoby i grupy prowadzące działalność dobroczynną w poszczególnych diecezjach. Podobne związki istniały m.in. we Francji, Austrii, Stanach Zjednoczonych. By nawiązać współpracę pomiędzy poszczególnymi centralami, na Kongresie Eucharystycznym w Amsterdamie w 1924 r. powołano międzynarodową *Caritas Catholica*. Na jej siedzibę wybrano Bazyleę. Dzięki wysiłkom ks. J. Rodhaina w 1951 r. powołano przy Stolicy Apostolskiej *Inter-Caritas* – organ koordynujący pracę *Caritas* na całym świecie. Dzięki temu możliwe jest udzielanie szybkiej pomocy w regionach zagrożonych głodem, klęskami żywiołowymi czy wojnami. W 1971 r. *Inter-Caritas* weszła w skład powołanej przez papieża Pawła VI Rady Papieskiej dla Popierania Postępu Ludzkiego i Chrześcijańskiego *Cor Unum*. W jej skład wchodzi kilkanaście organizacji pomocy, koordynujących swoją działalność na skalę międzynarodową.

O obecności dzieł miłosierdzia w praktyce misyjnej przypominał wielokrotnie Jan Paweł II podczas swych podróży misyjnych, odwołując się m.in. do historii misji w Ameryce Łacińskiej i podając jako przykład działalności na rzecz rozwoju słynne jezuickie redukcje. Rozpoczynając w Santo Domingo zainicjowaną przez CELAM nowennę przygotowań do pięćsetlecia ewangelizacji Ameryki, powiedział: „W tym samym czasie rozpoczynają się wielkie działania zbiorowe, mające na celu ludzki postęp i głębsze zaszczepienie chrześcijaństwa w nowych, bardziej godnych człowieka formach życia i organizacji społeczeństwa. Temu właśnie miały służyć «gościnne osiedla» biskupa Vasco de Quiroga, «redukcje» czy kolonie misyjne franciszkanów, a zwłaszcza niezwykle «redukcje» jezuickie w Paragwaju, a także wiele innych dzieł chrześcijańskiej miłości i miłosierdzia, oświaty i kultury”⁵¹.

⁵¹ Jan Paweł II, *Przemówienie na rozpoczęcie „nowenny 500-lecia” w Santo Domingo*, s. 17.

Jan Paweł II powołał także wyspecjalizowane fundacje, świadczące pomoc na terenach misyjnych. Należy do nich *Fundacja „Populorum progressio”*, która dysponuje funduszem przeznaczonym na pomoc dla *campesinos*, Indian i innych społeczności wiejskich, szczególnie upośledzonych w Ameryce Łacińskiej. 10 maja 1980 r., podczas podróży do Burkina Faso, Jan Paweł II wygłosił w Wagadugu swój słynny apel w sprawie Sahelu, w którym wezwał on do udzielenia pomocy w rozwoju biednych krajów tego regionu Afryki. Z pieniędzy, które wpłynęły do Papieża po tym apelu, powstała *Fundacja Jana Pawła II na rzecz Sahelu*. Apel ten powtórzył dziesięć lat później podczas kolejnej podróży do Burkina Faso w styczniu 1990 r.

6. Nowsze formy pomocy w rozwoju

Jan Paweł II w swoim nauczaniu i praktycznych działaniach wskazał na szereg współczesnych wyzwań, jakie stają przez działalnością misyjną w dziedzinie pomocy w rozwoju i wyzwolenia. Są to problemy najczęściej związane z globalizacją gospodarczą oraz łączącym się z nią zubożeniem Południa. Do ich ukazania przyczynił się zwłaszcza Rok Jubileuszowy 2000, który stał się okazją do poruszenia zadłużenia międzynarodowego, niesprawiedliwego podziału ziemi czy współczesnych form niewolnictwa.

W świecie podzielonym, cierpiącym z powodu wojen etnicznych, narodowych czy regionalnych, Kościół ma się stawać czynnikiem pojednania i nadziei, tym bardziej, że bardzo często pozostaje jedyną instytucją działającą w tzw. terenie, która ma jeszcze jakiś autorytet i nie jest do końca skorumpowana. Z problemem wojen łączy się blisko międzynarodowy handel bronią, który po upadku dwóch wrogich sobie systemów politycznych, stał się niekontrolowanym przez nikogo źródłem najbardziej bezwzględnego wyzysku, połączonego z niewyobrażalnym, ludzkim nieszczęściem.

Inne wielkie wyzwania, stojące dzisiaj przed pomocą w rozwoju, to m.in. epidemia AIDS, tragiczny los uchodźców i innych migrantów,

pornografia, prostytutka i turystyka seksualna, prawa kobiet, ekologia, handel narkotykami i zjawisko narkomanii.

Ponadto paradoksalnie dzisiaj właśnie jesteśmy świadkami prawdziwej wojny silnych przeciw słabym, „wojny zmierzającej do eliminacji osób niepełnosprawnych i ludzi, którzy stanowią dla innych ciężar albo po prostu są ubodzy i «bezużyteczni», we wszystkich momentach swego życia. Przy współdziałaniu państw przeznaczają się ogromne środki na niszczenie życia, które dopiero się zaczyna, które jest osłabione na skutek choroby albo wypadku lub bliskie końca”⁵².

Działalność Kościoła stara się przeciwdziałać negatywnym tendencjom przede wszystkim poprzez nową, głębszą ewangelizację, szerzenie nauki społecznej Kościoła, pracę na polu oświaty i ochrony życia, jak np. opieka nad sierotami, obecność w szpitalach i domach opieki.

STRESZCZENIE

Jan Paweł II dostrzega, że zachodzi ścisła zależność między rozumieniem człowieka i jego autentycznego dobra, a rozwojem całej ludzkości. Za Soborem Watykańskim II przypomina, że „pierwszym kapitałem, który należy ocalić i docenić, jest człowiek, osoba, w swojej integralności: „Człowiek bowiem jest twórcą całego życia gospodarczo-społecznego, jego ośrodkiem i celem” (KDK, n. 63). Integralna wizja osoby ludzkiej w jego ujęciu nie zamyka ludzkiego życia w granicach ziemskiej egzystencji, lecz ukazuje jego wymiar transcendentny. Takie postawienie sprawy prowadzi do stwierdzenia, że rozwiązań problemów międzynarodowych należy szukać od zrozumienia osoby ludzkiej, także jako bytu społecznego. A zatem, by znaleźć skuteczne drogi integralnego rozwoju człowieka trzeba mieć na uwadze wymiar ekonomiczny, społeczny i środowiskowy, a także duchowy człowieka jako jednostki i jako bytu społecznego. W świecie, w którym panuje coraz większa wzajemna zależność – pokój, sprawiedliwość i ochrona

⁵² Tamże, s. 5.

stworzenia muszą być owocem solidarnego dążenia wszystkich razem do powszechnego dobra. Te wartości wszyscy powinni przełożyć na konkretne ludzkie życie i relacje.

Słowa kluczowe: misje, integralny rozwój człowieka, pomoc w rozwoju, wyzwolenie.

SUMMARY

John Paul II perceived that there is a close relationship between understanding man and his authentic good, and the development of the whole of humanity. After the Second Vatican Council, he recalled that the first asset to be protected and valued is man, the individual, in his entirety: "For man is the source, the center, and the purpose of all economic and social life" (GS 63). His integral vision of the human person is not confined to human life within the limits of earthly existence but presents its transcendental dimension. This approach leads to the conclusion that solutions to international problems should be sought by understanding the human person also as a social being. Therefore, in order to find effective paths for integral human development, it is necessary to take into account the economic, social and environmental dimension, as well as the spiritual dimension, of man as an individual, and as a social being. In a world of ever-increasing interdependence, peace, justice and the protection of creation must be the fruit of a solidarity among all people striving together for the universal good. These values should be translated by all into the concrete, in human life and relationships in East Africa and all over the world.

Key words: Missions, Integral Human Development, Development Aid, Liberation.

BIBLIOGRAFIA

Sobór Watykański II, Konstytucja duszpasterska o Kościele *Gaudium et spes* (7 XII 1965), w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań 2002, s. 526–606.

- Sobór Watykański II, Dekret o misyjnej działalności Kościoła *Ad gentes* (7 XII 1965), w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań 2002, s. 433–471.
- Pius XII, *Orędzie radiowe we Wigilię Bożego Narodzenia 1941 roku*, [wyd. 2] London 1945.
- Jan XXIII, *Encyklika o pokoju między wszystkimi narodami opartym na prawdzie, sprawiedliwości, miłości i wolności (Pacem in terris)*, (11 IV 1963), Paris 1964.
- Paweł VI, *Encyklika o popieraniu rozwoju ludów (Populorum progressio)*, (26 III 1967), Paris 1968.
- Paweł VI, *O ewangelizacji w świecie współczesnym. Adhortacja apostołska Ewangelii nuntiandii* (8 XII 1975), Warszawa 1986.
- Jan Paweł II, *Człowiek obrazem Boga. Audiencja generalna*, 6 XII 1978, w: Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, t. 1: 1978 (październik – grudzień), przygotowali do druku: E. Weron, A. Jaroch, Poznań – Warszawa 1987, s. 129–131.
- Jan Paweł II, *Mieć odwagę proroków i ewangeliczną roztropność pasterzy. Przemówienie inauguracyjne III Konferencję Generalną Episkopatu Ameryki Łacińskiej* (28 I 1979), w: Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, t. 2/1: 1979 (styczeń – czerwiec), przygotowali do druku: E. Weron, A. Jaroch, Poznań 1990, s. 83–95.
- Jan Paweł II, *Encyklika Redemptor hominis* (4 III 1979), w: Jan Paweł II, *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 2007, s. 5–76.
- Jan Paweł II, *Solidarny zapał misyjny dla budowania 'nowej cywilizacji'. Orędzie na Światowy Dzień Misyjny* (14 VI 1979), w: Jan Paweł II, *Nauczanie papieskie*, t. 2/1: 1979 (styczeń – czerwiec), przygotowali do druku: E. Weron, A. Jaroch, Poznań 1990, s. 725–729.
- Jan Paweł II, *Godność osoby ludzkiej fundamentem sprawiedliwości i pokoju. Przemówienie wygłoszone na XXXIV sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ* (2 X 1979), t. 2/2: 1979 (lipiec – grudzień), przygotowali do druku: E. Weron, A. Jaroch, Poznań 1990, s. 258–269.

Jan Paweł II, *Przemówienie na rozpoczęcie „nowenny 500-lecia” w Santo Domingo*, OsRomPol, 5(1984), nr 10, s. 16–18.

Jan Paweł II, Encyklika *Dominum et vivificantem* (18 V 1986), w: Jan Paweł II, *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 2007, s. 253–351.

Jan Paweł II, Encyklika *Sollicitudo rei socialis* (30 XII 1987), w: Jan Paweł II, *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 2007, s. 433–508.

Jan Paweł II, *Rozważanie przed modlitwą Anioł Pański*, OsRomPol, 11(1990), nr 10–11, s. 27.

Jan Paweł II, Encyklika *Redemptoris missio* (7 XII 1990), w: Jan Paweł II, *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 2007, s. 509–616.

Jan Paweł II, Encyklika *Centesimus annus* (1 IX 1991), w: Jan Paweł II, *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 2007, s. 617–702.

Jan Paweł II, *Przemówienie do Kurii Rzymskiej w 30. Rocznicę rozpoczęcia Soboru*, OsRomPol, 14(1993) nr 2, s. 26–28.

Jan Paweł II, Adhortacja apostołska *Ecclesia in Africa* (14 IX 1995), w: Jan Paweł II, *Dzieła zebrane*, t. 2: *Adhortacje*, Kraków 2006, s. 423–490.

Jan Paweł II, „*Wy dajcie im jeść*”. *Orędzie na Wielki Post 1996 r.*, OsRomPol, 17(1996) nr 3, s. 4.

Katechizm Kościoła katolickiego, Poznań 2009.

Les statistiques de l’Eglise catholique 2018, www.fides.org/fr/stats/64944-VATICAN_Les_statistiques_de_l_Eglise_catholique_2018 [19.09.2020].

Pietrzak A., *Opcja na rzecz ubogich znakiem wiarygodności Kościoła*, Pieniężno 2002.

Różański J., *Misje a promocja ludzka według dokumentów soborowych i posoborowych oraz praktyki misyjnej Kościoła*, Warszawa 2001.

Saraiva Martins J., *Evangelizzaione e promozione umana*, Roma 1991.

Stolarczyk I., *Postęp i rozwój w nauczaniu społecznym Kościoła*, Tarnów 1998.

Wojtyła K., *U podstaw odnowy. Studium o realizacji Vaticanum II*, Kraków 1972.

KS. JAN KAZIMIERZ PRZYBYŁOWSKI

 <https://orcid.org/0000-0002-8814-0504>

FENOMEN „DZIECI TRZECIEJ KULTURY” Zagrożenie i szansa dla tradycyjnej kultury i prawdziwej wolności

Według ekonomisty Friedricha Augusta von Hayek’a (laureat nagrody Nobla) społeczeństwa odnoszące sukcesy wyróżnia: wysoka wartość rodziny, ochrona własności i konkurencja. Te trzy wartości są ściśle powiązane z wolnością. Jeśli zatem ktoś niszczy rodzinę, to zagraża również wolności i społeczeństwu¹. Można zatem sformułować tezę, że synergia rodziny i wolności tworzy najbardziej przyjazne „środowisko” dla rozwoju społeczeństwa. Jeśli natomiast zagrożony jest byt rodziny,

KS. JAN KAZIMIERZ PRZYBYŁOWSKI – prof. dr hab. Studia specjalistyczne w zakresie teologii pastoralnej ukończył na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, otrzymując stopień doktora w 1993 roku. Habilitację uzyskał na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego (UKSW) w Warszawie w 2001 roku. Tytuł naukowy profesora nauk teologicznych otrzymał 25 stycznia 2011 roku. Od 2002 roku jest kierownikiem Katedry Teologii Pastoralnej i Nauk Pomocniczych na UKSW. W latach 2008–2010 pełnił funkcję prodziekana ds. naukowych na Wydziale Teologicznym UKSW, a w latach 2010–2012 był prorektorem ds. finansowych i naukowych na UKSW. Jest autorem kilkuset artykułów naukowych i popularno-naukowych, i kilkunastu książek, m.in. *Znaczenie nowej ewangelizacji dla duszpasterstwa młodzieży. Studium pastoralne*, Lublin 2001; *Funkcja wychowawcza w teorii i praktyce eklezjalnej. Studium teologicznopastoralne*, Warszawa 2010; *Jak modli się polska młodzież? Studium socjologiczne*, Warszawa 2013; *Rola nowej ewangelizacji w Kościele i w świecie. Nowe ubranie bez dziur i łat (Łk 5, 36)*, Warszawa 2014; *Szesty zmysł. Gdyby cały świat stał się na moment szpitalem*, Warszawa 2019. e-mail: jkp6@wp.pl.

¹ B. Roland, *Koniec pieniądza papierowego*, wyd. DeReggio 2020, s. 237.

to w społeczeństwie będzie również problem z wolnością. Wolność członków społeczeństwa może również być zagrożona poprzez podważenie prawa do własności i ograniczenie konkurencji, ale to przede wszystkim silna rodzina jest dla społeczeństwa zabezpieczeniem praw jego członków. Podstawowym zadaniem rodziny jest zrodzenie i wychowanie potomstwa. To zadanie jest coraz trudniej realizować z powodu skutków przemian społeczno-kulturowych. Można zatem postawić pytanie: jaka jest obecnie sytuacja dzieci, które rodzą się w rodzinach przeżywających swoistą „rewolucję” społeczno-kulturową?

Podstawą dalszych refleksji będzie teza, że rodzina może wychowywać dzieci do prawdziwej wolności, budując kulturę na fundamencie religii². „Człowiek stworzył kulturę. Kultura, ten niebiologiczny wytwór powstały na bazie biologii, modyfikowała, modyfikuje i będzie modyfikować biologię człowieka”³. Dlatego człowiek, który chce być prawdziwie wolny, potrzebuje nie tylko kultury, poprzez którą ma odniesienie do swojej natury fizycznej, ale przede wszystkim potrzebna mu jest Ewangelia, bo to Prawda daje wolność i ukierunkowuje na duchowość, której centrum stanowi miłość. Sama kultura, bez odniesienia do chrześcijaństwa, uniemożliwia zatem określenie człowieka jako osoby wolnej, która jest zdolna do miłości. Kultura odcięta od chrześcijaństwa, zamiast osobowej wolności proponuje „wolną miłość”. „Podobnie zresztą i psychologia, jeżeli nie posługuje się terminem osoba, będzie sprowadzała miłość do potrzeb biologicznych, będzie milczała w kwestii akceptacji patologii seksualnej, mając na uwadze poprawność polityczną”⁴.

² „Kultura nie może istnieć bez religii. W jakimś sensie kultura sublimuje się w religię, a religia wyraża się w kulturze. Kultura bez religii umiera. Społeczeństwo pozbawione religii staje się bezideowe, nie ma ideałów, ale plany, które mają to do siebie, że mogą być zrealizowane albo i nie. Kultura i sztuka są nierozdzielnie związane ze sferą duchową, ta zaś rodzi się ze sztuki. Jeżeli jest inaczej – nie ma sztuki, rośnie liczba ludzi nienasyconych, którzy wolą umrzeć, aniżeli żyć” (Andriej Tarkowski).

³ K. K a c z a n o w s k i, *Kim jest człowiek? Rozważania antropologa-biologa. Wykład inauguracyjny*, „Alma Mater” [UJ Kraków], 2017, nr 98, s. 17.

⁴ A.J. N o w a k, *Psychologia XX-XY*, Rzeszów 2011, s. 87.

Wychowanie do prawdziwej wolności powinno być oparte na fundamencie kultury otwartej na religię. Jan Paweł II w definiowaniu kultury odwoływał się do sformułowania św. Tomasza z Akwinu: *Genus humanum arte ratione vivit: arte et ratione... Ratione...* – a więc nauka, człowiek żyje nauką! Nauką, czyli poszukiwaniem prawdy o sobie samym, o świecie otaczającym, o wszechświecie, wreszcie o Bogu. Człowiek jest nie tylko twórcą kultury, ale żyje kulturą i żyje poprzez kulturę⁵. Jako zagrożenie dla tak rozumianej kultury Papież wskazał postawę skrajnego utylitaryzmu, którą preferuje się w systemie liberalnej demokracji i wolnego rynku. Jest to ściśle związane z takim sposobem myślenia, który kryterium korzyści ekonomicznej uważa za normę najważniejszą i aplikuje ją do wszystkich dziedzin życia. Zagraża to nie tylko nauce i kulturze, ale szkodzi przede wszystkim człowiekowi. U podstaw takiego podejścia znajduje się bowiem błędna antropologia materialistyczna, która redukuje człowieka wyłącznie do tych wymiarów⁶.

Sobór Watykański II naucza, że „natura intelektualna osoby ludzkiej udoskonala się i powinna doznać udoskonalenia przez mądrość, która umysł człowieka łagodnie pociąga ku poszukiwaniu i miłowaniu tego, co prawdziwe i dobre. Przepojony tą mądrością człowiek, dochodzi poprzez rzeczy widzialne do niewidzialnych. Epoka nasza bardziej niż czasy ubiegłe potrzebuje takiej mądrości⁷. Można w tym miejscu dodać, że to przede wszystkim rodzina zdolna jest do przekazywania takiej mądrości dzieciom i może uczyć je żyć w mądrej, prawdziwej wolności.

Dzieci „międzykulturowe”

Większość ludzi rodzi się i wychowuje w rodzinach monokulturowych i przyswaja kulturę w jednorodnym środowisku społecznym,

⁵ Jan Paweł II, *Przemówienie do rektorów polskich „Nauka – wielkie dobro wspólne”* (4 I 1996), <http://gazeta.us.edu.pl/node/198961> [11.05.2021].

⁶ Tamże.

⁷ Sobór Watykański II, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym Gaudium et spes* (7 XII 1965), n. 15.

w uznawanej za „własną” grupie kulturowej. Pod wpływem globalizacji coraz więcej osób od urodzenia wychowuje się jednak w dwóch lub więcej kulturach⁸. Ważnym zjawiskiem jest też migracja ludności i to na wielką skalę. Jej skutkiem są zmiany demograficzne, ekologiczne, ale też społeczno-kulturowe i religijno-obyczajowe (przemiany „historyczne”). Każda zmiana w życiu społecznym wpływa również na sytuację rodziny i funkcjonowanie ich członków, a najbardziej odczuwają to dzieci.

Pod wpływem przemian „historycznych” nie tylko zmienia się całość życia społecznego, ale również powstają nowe zjawiska, jak np. fenomen „międzykulturowego dziecka” (ang. *cross-cultural kid* – skrót: CCK). To zjawisko dotyczy tych dzieci, które mają rodziców z dwóch ras albo kultur – taka sytuacja występuje w małżeństwach mieszanych, ale nie musi być związana z mobilnością międzynarodową. Dzieci międzykulturowe mogą też pochodzić z rodzin imigrantów, uchodźców; mogą również mieć rodziców należących do różnego rodzaju mniejszości. Wspólną cechą dzieci międzykulturowych jest ich „inność” w grupie, czego doświadczają zwłaszcza podczas nawiązywania bliższych relacji z innymi jej członkami⁹.

Zetknięcie się w jednej grupie osób przynajmniej z dwóch kultur może prowadzić do negatywnych zachowań¹⁰: agresji (aktywny antagonizm) albo wzajemnej niechęci (pasywny antagonizm). Inne zjawiska występujące w relacjach interpersonalnych dzieci różnych kultur to niezrozumienie (segregacja jawna lub skrywana), obojętność

⁸ Por. T. Paleczny, *Tożsamość jednostek w sytuacji wielokulturowości*, w: *Dylematy tożsamości. Stare i nowe konteksty socjalizacji*, red. Z. Pucek, Kraków 2007, s. 25.

⁹ Por. D.C. Pollock, R.E. Van Reken, *Third Culture Kids. Growing Up Among Worlds*, Boston – London 2009, s. 31–37. W modelu kulturowej identyfikacji można określić cztery kategorie stosunku osoby do otaczającej ją kultury: 1) „obcy” – wygląda i myśli inaczej; 2) „ukryty imigrant” – wygląda tak samo, myśli inaczej; 3) „adoptowany” – wygląda inaczej, myśli tak samo; 4) „lustró” – wygląda i myśli tak samo. Zob. tamże, s. 54–57.

¹⁰ „Jedni stronią od drugich, bo spotkanie z Innymi nie jest niczym prostym i automatycznym, ale zakłada wolę i wysiłek, który nie wszyscy i nie zawsze gotowi są podjąć”. R. Kapuściński, *Ten Inny*, Kraków 2013, s. 25.

lub ignorowanie (koegzystencja pozorna polegająca na wzajemnej akomodacji). Natomiast do pozytywnych cech relacji międzykulturowych zaliczyć można wzajemne zainteresowanie lub poszukiwanie informacji (asymilacja połączona z wzajemną akceptacją i współdziałaniem)¹¹.

Zjawisko „dzieci trzeciej kultury”

Do grupy „dzieci międzykulturowych” zaliczają się również „dzieci trzeciej kultury” (ang. *third culture kid* – skrót: TCK), które wraz z rodziną od najmłodszych lat bardzo często zmieniają miejsce pobytu i środowisko kulturowe¹². Te dzieci żyją w wielu kulturach i przejmują różne ich elementy, ale najczęściej nie uczestniczą w pełni w żadnej z nich¹³. Według H. Grzymały-Moszczyńskiej „wielu osobom wydaje się, że to atrakcyjne być dzieckiem trzeciej kultury, być na pięciu kontynentach świata, znać kilka języków. Te dzieci jako dorośli mają problem z identycznością i odpowiedzią na rutynowe pytanie: skąd jesteś?”¹⁴.

¹¹ Por. H. Mamzer, *Tożsamość w podróży. Wielokulturowość a kształtowanie tożsamości jednostki*, Poznań 2003, s. 38. Zob. M. Gólką, *Oblicza wielokulturowości, w: U progu wielokulturowości. Nowe oblicza społeczeństwa polskiego*, red. M. Kempny, A. Kapciak, S. Łodziński, Warszawa 1997, s. 55.

¹² Doświadczenie wszystkich TCK jest formowane przez następujące trzy podstawowe czynniki: 1) dorastanie; 2) w warunkach międzykulturowości; 3) dużej mobilności. Współwystępowanie tych warunków jest konieczne: wyłącznie ciągła kulturowa zmienność w okresie kształtowania się tożsamości powoduje wytworzenie się osobliwych cech – zarówno tych korzyści, jak i trudności. Pollock, Van Reken, *Third Culture Kids. Growing Up Among Worlds*, s. 40.

¹³ Tamże, s. 13. To w przyszłości prowadzi do tego, że emigranci, którzy wrócili do dawnego domu, mogą znów emigrować, gdyż okazuje się, że już nie pasują do swojego poprzedniego otoczenia; pracownicy wysyłani do nowej placówki zagranicznej przechodzą od początku następny cykl szoku kulturowego. Por. G. Hofstede, G.J. Hofstede, M. Minkov, *Kultury i organizacje. Zaprogramowanie umysłu*, Warszawa 2011, s. 393–394.

¹⁴ H. Grzymała-Moszczyńska w rozmowie z PAP o konferencji o „dzieciach trzeciej kultury” w Krakowie (czerwiec 2013). Zob. <https://naukawpolsce.pap.pl/aktualno->

Wynika to również stąd, że dziecko trzeciej kultury poznaje różne interpretowane wartości, zasady i normy, a także związane z nimi różnorodne wzorce zachowania. I tak np. milczenie w Indiach może oznaczać stan harmonii i jest znakiem mądrości i szacunku; w Chinach – oznacza zgodę; w USA wskazuje na uwagę, ale i pasywność; w Japonii jest to narzędzie krytyczne lub pauza w myśleniu; na „Zachodzie” są to „puste przerwy” lub brak wiedzy, ale może być traktowane jako neutralność w stosunkach międzyludzkich lub odrzucenie; w Polsce oznacza zażenowanie, niechęć, przyzwolenie, pogardę; może to być również „ucieczka” przed nawiązaniem komunikacji. To samo zachowanie może więc mieć bardzo różny odbiór społeczny i może być pozytywnie ocenione, albo może być nie akceptowane, albo nawet bardzo negatywnie odbierane¹⁵.

Wielokulturowość współczesnych dzieci

To ludzie zmieniają świat, ale też zmieniający się świat wpływa na ludzi¹⁶. Współczesne społeczeństwa Zachodu (*multikulti*) cechuje wielokulturowość, a ich członkowie różnią się etnicznie, rasowo, religijnie i językowo. Brak jednorodności kulturowej sprawia, że jednostki poddawane są często sprzecznym oddziaływaniom ze strony odmiennych norm kulturowych. Odczuwają to szczególnie dzieci, które wychowywane są w nieustannej presji wielokulturowego środowiska

sci/news%2C395725%2Co-dzieciach-trzeciej-kultury--na-konferencji-w-krakowie.html [03.04.2021].

¹⁵ Por. J. Mikułowski Pomorski, *Jak narody porozumiewają się ze sobą w komunikacji międzykulturowej i komunikowaniu medialnym*, Kraków 2012, s. 40–42.

¹⁶ Bez Boga traktuje się człowieka mechanistycznie: „Ludzie są maszynami, które wspólnie tworzą swój świat społeczny. Na tym polega właściwe *clou* procesów kulturowych. Ten stworzony własnymi siłami świat społeczny wywiera ponadto ogromny wpływ na zachowanie jednostki”. W. Prinz, Rozmowa Thomasa Asseheuera i Ulricha Schnabela, *Wolna wola nie istnieje*, „Die Zeit”, tłum. „Forum”, 27 lutego 2012. https://pl.wikiquote.org/wiki/Wolfgang_Prinz [03.04.2021].

i podlegają „treningowi” świadomości, tożsamości oraz osobowości. Sytuacja dwukulturowości lub wielokulturowości jest w środowisku rodzinnym czymś „naturalnym” i zrozumiałym dla dzieci, wychowywanych w przestrzeni wartości i norm wyznaczanych przez kultury rodziców. Jednak zintegrowanie i zharmonizowanie w jednej osobowości, rodzinie, wspólnocie lokalnej odmiennych kultur rodzi już wiele napięć, barier i oporów¹⁷.

Jako przykład można podać próbę wprowadzenia ideologii „gender” w wychowanie dzieci. Już Jan Paweł II widział „proroczco” to niebezpieczeństwo, dlatego nauczał, że „wizerunkowi mężczyzny i kobiety, wypracowanemu przez rozum naturalny, a zwłaszcza przez chrześcijaństwo, przeciwstawia się alternatywną antropologię. Nie przyjmuje ona do wiadomości faktu, wpisanego w cielesność człowieka, że odmienność płciowa jest cechą kształtującą tożsamość osoby. Skutkiem tego jest kryzys pojęcia rodziny opartej na nierozzerwalnym małżeństwie mężczyzny i kobiety, stanowiącej naturalną i podstawową komórkę społeczną. Ojcostwo i macierzyństwo są traktowane wyłącznie jako sprawa jednostki, można je zatem realizować także z pomocą technik biomedycznych, które nie wiążą się z małżeńskim współżyciem płciowym. Postuluje się w ten sposób niedopuszczalny rozdział między wolnością a naturą, które są przecież połączone wewnętrzną harmonią i wzajemnym odniesieniem”¹⁸.

Rodzina – kultura – wolność

Człowiek żyjący dzisiaj w społeczeństwie wielokulturowym może mieć problem ze znalezieniem satysfakcjonującej odpowiedzi na pytanie podstawowe: „kim jestem?” lub „kim mógłbym lub powi-

¹⁷ T. Paleczny, *Tożsamość jednostek w sytuacji wielokulturowości*, w: *Dylematy tożsamości. Stare i nowe konteksty socjalizacji*, red. Z. Pucek, Kraków 2007, s. 26.

¹⁸ Jan Paweł II, *Przemówienie do uczestników Tygodnia Studiów nad Małżeństwem i Rodziną Ojcostwo i macierzyństwo w zamyśle Bożym*, 27 VIII 1999, n. 4.

nieniem być?”¹⁹. Chodzi tu o dwa procesy: tożsamość i osobowość²⁰. Dzięki rodzinie dzieci mają możliwość uformowania swojej tożsamości. Pomiędzy rodziną a społeczeństwem („narodem”) zachodzi więź organiczna, która opiera się przede wszystkim na uczestniczeniu w kulturze. Rodzice „rodzą” swe dzieci dla narodu, aby były współuczestnikami dziedzictwa historycznego i kulturowego, jakim ten naród dysponuje. Tożsamość rodziny już w punkcie wyjścia oznacza jakiś udział w tożsamości narodu, do jakiego ta rodzina należy. Rodzina, uczestnicząc w dziedzictwie narodowej kultury, przyczynia się do specyficznej suwerenności, jaką naród zawdzięcza swojej kulturze i swemu językowi. Poprzez swą kulturę, swój język, nie tylko naród, ale i każda rodzina odnajduje swą duchową suwerenność²¹.

We współczesnym świecie wielokulturowość większości narodów jest już faktem. Dlatego dzieci w rodzinach powinny być wychowywane na ludzi dialogu, zaangażowanych i kompetentnych w budowaniu wspólnoty złożonej z ludzi różnych tożsamości. Taka postawa wymaga odwagi i mądrości wobec rosnących podziałów i populistycznych haseł nawołujących do wojny kulturowej. Ponieważ w społeczeństwach wielokulturowych bardzo często ujawnia się brak kultury współistnienia, dlatego próbuje się ją zastąpić tolerancją, która staje

¹⁹ Zob. A. Trąbka, *Tożsamość rekonstruowana. Znaczenie migracji w biografiiach Third Culture Kids*, Warszawa 2014, s. 14. „Chociaż nasze samookreślenie przebiega w naszym wnętrzu, to jednak to, co myślimy, widzimy i czujemy, postrzegając i definiując samych siebie, jest pochodną życia społecznego, a dokładniej relacji, które istnieją faktycznie bądź tylko potencjalnie pomiędzy ludźmi”. K. Strzykowski, *Tożsamość w kontekście tendencji rozwojowych społeczeństwa ponowoczesnego*, Warszawa 2012, s. 55.

²⁰ „Im bardziej zmienia się nowe środowisko egzystencji człowieka, tym poważniejszej reorientacji może wymagać jego tożsamość. Wiąże się to z silnym kryzysem tożsamości, które przeżywają dzisiaj wielkie ludzkie rzesze – włączone w te procesy”. Z. Pucek, *Wprowadzenie. Stare i nowe konteksty socjalizacji – dylematy tożsamości, w: Dylematy tożsamości. Stare i nowe konteksty socjalizacji*, s.17.

²¹ Jan Paweł II, List do rodzin *Gratissimam sane* (2 II 1994), n. 17.

się prawem zapewniającym równe traktowanie. Okazuje się jednak, że samo respektowanie tego prawa nie wystarczy, dlatego potrzebna jest taka kultura, która uczy zrozumienia innej osoby i okazywania jej miłości²².

Tylko rodzina, która tworzy jedność serc, ma taką siłę, aby kształtować osobowość opartą na bezinteresownej miłości. „Zakorzenie w tym, co dawne, mocne, głębokie, a zarazem bliskie i miłe sercu, daje nadzwyczajną siłę wewnętrzną. Jeśli takie zakorzenie połączy się potem z odważną siłą myśli, nie ma już powodu, by obawiać się o przyszłość wiary i ludzkich więzi w narodzie. Z bogatego *humus* tradycji wyrasta bowiem *cultura*, która cementuje współistnienie obywateli i daje im poczucie, że są jedną wielką rodziną, dodając wsparcia i siły ich przekonaniom. Naszym wielkim zadaniem, zwłaszcza dzisiaj, w czasach tzw. globalizacji, jest dbać o tę zdrową tradycję, sprzyjając odważnej wyobraźni i myśli, otwartej wizji przyszłości i równocześnie szacunkowi dla przeszłości. Jest to przeszłość, która utrwala się w sercach ludzkich w postaci dawnych słów, znaków, wspomnień i zwyczajów, przejętych od poprzednich pokoleń”²³.

²² Zob. np. K. Czyżewski (rozmawia M. Jaszewska), *Budowniczy mostów pilnie potrzebni*, „W drodze”, 2006, nr 1(389), s. 13–17. O potrzebie spójnego kulturowego otoczenia dla pełnego jednostkowego rozwoju św. Jan Paweł II napisał w ten sposób: „Człowiek żyje prawdziwym ludzkim życiem dzięki kulturze. [...] Kultura jest właściwym sposobem bytowania człowieka. [...] Kultura jest tym, przez co człowiek jako człowiek staje się bardziej człowiekiem: bardziej „jest”. [...] jest ona tym znamienitym wychowawcą ku temu, aby „bardziej być” we wspólnocie”. Jan Paweł II, *Pamięć i tożsamość. Rozmowy na przełomie tysiącleci*, Kraków 2005, s. 89.

²³ Tenże, *Wstańcie, chodźmy!*, Kraków 2004, s. 139. „Chociaż nie brak w narodzie polskim wielu rodzin wzorowych i wychowanie stoi tam na wysokości swego zadania, to jednak nie brak rodzin, które w niczym nie przypominają rodzin katolickich. Zatarła się wrażliwość na ducha Ewangelii, brak troski o wszczepianie prawd wiary świętej, obniżył się poziom moralności, dzieci pozostały bez opieki duchowej i religijnej. Szkody stąd płynące są tak wielkie, że uznaliśmy za konieczne zobowiązać się w obliczu Królowej Polski – odrębnym ślubem do przywrócenia rodzinie polskiej ducha chrześcijańskiego”. S. Wyszynski, *Pokój Boży w rodzinie polskiej. Komentarz do Jasnogórskich Ślubów Narodu* (1960).

Rodzina zabezpiecza również wolność narodu, bo jej siłą jest wiara i obrona moralności. „Wrogów naszego narodu poznajemy po tym, jak się odnoszą do Boga i moralności chrześcijańskiej. Umieją oni ocenić sens tej moralności dla nas, wiedzą, że jest ona siłą i mocą narodu, że najlepiej służy jej bytowi, całości i jedności. I dlatego, chcąc zniszczyć naród, niszczą jego wiarę i moralność chrześcijańską [...]. Musicie pokazać, że rozumiecie, iż naród rodziną żyje i przedłuża swój byt [...]. Skoro tak, to trzeba pamiętać, że naród zabezpiecza się bardziej w rodzinie niż na granicach państwa. Granice narodu i państwa płyną poprzez kołyski”²⁴.

Nowe zjawiska w międzykulturowym społeczeństwie

Współczesne społeczeństwo wielokulturowe jawi się jako rzeczywistość nieuporządkowana, niestabilna, nieprzewidywalna, pełna zagrożeń, niepewności i ryzyka. W ludziach silne jest dążenie do odnalezienia w nim względnie trwałych struktur i wartości, ale ich aktualne istnienie przestało być oczywiste²⁵. Człowiek dzisiejszy „żyje więc z dnia na dzień” i ta zasada określa jego stosunek do relacji interpersonalnych. Objawia się to wystrzeganiem się długofalowych zobowiązań, sprzeciwianiem się wszelkim przywiązaniom – do idei, ludzi, miejsc. Każde miejsce jest traktowane jako źródło chwilowego postoju, niezależnie od stopnia jego „przytulności”. Dokonuje się też spłaszczenie czasu do następujących po sobie chwil bieżących i liczy się tylko samo zachowanie zdolności ruchu²⁶.

Wielkim problemem społecznym i jednostkowym współczesnego człowieka „wielokulturowego” stała się samotność, izolacja, marginalizacja, niechęć do „innych”. Jest najpierw samotność fizyczna wynika-

²⁴ Tenże, *Wielka Nowenna Tysiąclecia*, Paryż 1962, s. 241–242.

²⁵ J. Szacki, *Historia myśli socjologicznej*, Warszawa 2004, s. 944.

²⁶ Por. Z. Bauman, *Ponowoczesność jako źródło cierpień*, Warszawa 2013, s. 155–156.

jąca z braku więzi z innymi, braku założenia rodziny, ale z niej może rodzić się samotność psychiczna i moralna. „Samotność psychiczna, inaczej osamotnienie, wyraża się brakiem więzi psychicznych z drugim człowiekiem. Samotność moralna dotyczy głębokiego kryzysu wartości, ideałów, wzorów zachowań. O ile samotność jest kategorią pozytywną, to osamotnienie jest źródłem cierpienia na skutek braku kontaktu z ludźmi”²⁷.

Poczucie osamotnienia jest skutkiem gwałtownie wzrastającej liczby międzyludzkich spotkań i kontaktów z „Innymi” – coraz liczniejszymi i coraz bardziej różnymi ludźmi. Relacje międzyludzkie zaczynają przybierać strukturę sieci – zmienną i dynamiczną, pozbawioną stałych punktów odniesienia. „Przybywa w niej ludzi mających problemy w zdefiniowaniu własnej tożsamości, w określeniu swojej społecznej czy kulturowej przynależności. Czują się oni zagubieni, wzrasta ich podatność na podszepty nacjonalistów i rasistów, którzy każą im widzieć w Innym zagrożenie, wroga, przyczynę swoich męczących frustracji i lęków”²⁸. Kryzys relacji interpersonalnych wywołuje kryzys tożsamości. Ponieważ istotne dla kultury jest nie tylko ludzkie poznanie świata zewnętrznego, ale również siebie samego²⁹, dlatego pojawia się również kryzys osobowościowy, który jest ściśle powiązany z trudnościami w nawiązywaniu relacji międzyosobowych.

Nowoczesne społeczeństwo różni się od dawnych wspólnot, „wewnątrz których czuł się człowiek swojsko i przytulnie, jak w domu”³⁰. Pojawiły się natomiast trudności w komunikacji i wzajemnym zrozumieniu jego członków,³¹ co w efekcie powoduje ich „wykorzenie” społeczne. Jest to również przyczyna napięć psychologicznych poszczególnych osób. Człowiek dzisiejszy, pozbawiony podpory tra-

²⁷ K. Slany, *Życie w samotności*, „ResPublica Nowa”, 2002, nr 12(171), s. 33.

²⁸ Kapuściński, *Ten Inny*, s. 34–35.

²⁹ Jan Paweł II, *Pamięć i tożsamość*, s. 86.

³⁰ Bauman, *Ponowoczesność jako źródło cierpienia*, s. 153.

³¹ Por. tenże, *Wspólnota*, Kraków 2008, s. 16. Autor powołuje się na F. Tonnies, *Community and Society*, New York 1963.

dycji i wspólnoty, musi się ciągle „stawać”, aby „być” i funkcjonować w codzienności³². Współczesne społeczeństwo upodabnia się do „poszatkwanej” wspólnoty, pozbawionej stabilnego systemu wartości. Taka sytuacja sprzyja kształtowaniu się postaw indywidualistycznych.

Indywidualizm prowadzi do tego, że człowiek żyjący w nowoczesnym, wielokulturowym społeczeństwie porzuca swój „świat kulturowy”, ponieważ sądzi, że jest niezależny, że nic nikomu nie jest winien. „Pełna pychy wiara w samowystarczalność nie pozwala mu stworzyć żadnego wspólnego świata”³³. Gilbert Keith Chesterton w *Ortodoksji*, analizując ówczesne przemiany, wyrażał przekonanie, że najbardziej światowi ludzie nie potrafią zrozumieć świata i często powtarzają jedynie kilka cynicznych powiedzeń na jego temat, które nie mają nic wspólnego z prawdą. Wspomina też pewne spotkanie z dobrze prosperującym wydawcą, który w trakcie rozmowy powiedział o kimś: „Ten człowiek da sobie radę. On wierzy w siebie”. W tym właśnie momencie Chesterton zauważył omnibus z napisem „Hanwell” (szpital dla psychicznie chorych w pobliżu Londynu). Odpowiedział więc swojemu rozmówcy: „Chce pan, żebym panu powiedział, gdzie są ci, którzy najbardziej w siebie wierzą? Mogę panu powiedzieć. Znam ludzi, których wiara w siebie jest jeszcze bardziej kolosalna niż wiara Napoleona czy Cezara. Wiem, gdzie błyszczy nieruchoma gwiazda pewności i sukcesu. Mogę zaprowadzić pana przed tron Nadczłowieka. Bo ci, którzy wierzą w siebie najbardziej, są w zakładach dla umysłowo chorych”. Czyżby więc, powołując się na tę myśl Chestertona, o bardzo wielu członkach współczesnych społeczeństwach można powiedzieć, że są ludźmi z niepełnosprawnością umysłową? To byłaby zbyt śmiała teza, ale cytując papieża Franciszka, o wielu nowoczesnych członkach społeczeństwa można powiedzieć, dotyczy to również chrześcijan, że „w nas zawsze jest ukryta pokusa ucieczki w miejsce bezpieczne, które może mieć wiele imion: indywidualizm,

³² Por. Bauman, *Ponowoczesność jako źródło cierpienia*, s. 153.

³³ Ch. Delsol, *Esej o człowieku późnej nowoczesności*, Kraków 2003, s. 69.

spirytualizm, zamknięcie w małych światach, uzależnienia, urządzenie się, powtarzanie utrwalonych schematów, dogmatyzm, nostalgia, pesymizm, uciekanie się do zasad”³⁴.

Dzieci trzeciej kultury w nowoczesnym społeczeństwie

Stres, przeżywany przez członków rodzin wielokulturowych, może powodować napięcia, nieporozumienia, oddalanie się w relacjach międzysobowych³⁵. Widać to wyraźnie na przykładzie dzieci trzeciej kultury, które często buntują się też przeciwko swoim rodzicom i oskarżają ich o spowodowanie ich problemów. Jednak rodzice, którzy sami nie potrafią poradzić sobie ze swoimi problemami, nie są w stanie pomóc takim dzieciom. Wyobcowanie dzieci trzeciej kultury jest szczególnie wyraźne, jeśli uczęszczali do szkoły z internatem lub w inny sposób byli oddzieleni od rodziców i rodzeństwa. Ilekroć bowiem ma miejsce długotrwały brak relacji z rodzicami, dziecko w procesie próby poradzenia sobie przechodzi przez żal, rozpacz i pod koniec odseparowuje się i woli mieszkać z dala od rodziców³⁶.

³⁴ Franciszek, Adhortacja apostołska o powołaniu do świętości w świecie współczesnym *Gaudete et exsultate* (19 III 2018), n. 134.

³⁵ Por. Z. Kawczyńska-Butrym, *Migracja. Wybrane zagadnienia*, Lublin 2009, s. 73–77. Nawet dla osób dorosłych szok kulturowy i towarzyszące mu objawy niedomagania fizycznego mogą być bardzo dotkliwe (badania prowadzone w organizacjach komercyjnych z Japonii, USA, Europy wskazują na 10–40% odwoływanych przedwcześnie pracowników z wyjazdów do pracy w środowiskach międzykulturowych z omawianych powodów), zdarzają się nawet samobójstwa sfrustrowanych pracowników (uchodźców, migrantów). Szok kulturowy przeżywają także rodziny towarzyszące pracownikom w wyjazdach, nawet w większym stopniu niż oni sami. Badania te dotyczą szerszego zakresu międzykulturowego doświadczenia, ale oddają także sytuację TCK. Por. Hofstede, Hofstede, Minkov, *Kultury i organizacje. Zaprogramowanie umysłu*, s. 392–394.

³⁶ Zob. Pollock, Van Reken, *Third Culture Kids. Growing Up Among Worlds*, s. 126–129; 137–140.

Dzieci trzeciej kultury, wychowując się w dwóch lub więcej kulturach, mogą natomiast wносить pozytywne zmiany do nowoczesnego społeczeństwa, gdyż nie pozwalają się zamykać w utwierdzonych od dawna wzorach, tradycjach i wartościach³⁷. Ponieważ przyzwyczyły się do mobilności, dlatego traktują ciągłe zmiany jako część swojej tożsamości i światopoglądu³⁸.

Dzieci trzeciej kultury stanowią coraz większą grupę w nowoczesnym społeczeństwie, które powinno poszukiwać sposobów udzielania im pomocy w budowaniu wspólnoty z innymi ludźmi przez zakorzenianie się w społeczność i współtworzenie jej. Znaczący tego problemu proponują przede wszystkim, aby dzieci trzeciej kultury uczyły się cieszyć się z oferowanych przez społeczeństwo możliwości i korzystać z nich, gdyż mogą one być podstawą budowania ich personalnej tożsamości oraz poczucia przynależności do wielu miejsc na świecie. Dalej proponuje się im „rozpakowanie walizek” w sensie dosłownym i przenośnym, czyli podjęcie świadomej decyzji bycia w pełni w tym właśnie miejscu, w danej społeczności (choćby przez określony czas), aby żyć z otwartością, a nie w pozycji samoobrony. Dzieci trzeciej kultury powinny też zapoznawać się z kulturą lokalną – tą „drugą”: wielu TCK żałuje bowiem, że nie skorzystali z możliwości głębszego poznania ludzi i ich sposobu życia, a przecież takie świadome przeżywanie wspólnotowości pozwala tworzyć więź z przeszłością. Dzieci trzeciej kultury powinny zostać również uświadomione, że wspólnoty są scalane przez tradycje – są one widzialnym potwierdzeniem jedności, łączności, podzielanej historii oraz mają duże znaczenie w samookreślaniu się. To doświadczenie mają zarówno większe spo-

³⁷ Por. B. Skarga, *Człowiek to nie jest piękne zwierzę*, Kraków 2007, s. 105.

³⁸ Por. Trąbka, *Tożsamość rekonstruowana*, s. 22. Współczesny „nomadyzm” nie oznacza bezdomności; jest to raczej umiejętność odtworzenia w każdym miejscu swojego domu. Nowoczesny „nomada” ma swój podstawowy dobytek przy sobie, dlatego gdziekolwiek się udaje jest w stanie odtworzyć swój dom. R. Braidotti, *Podmioty nomadyczne. Ucieleśnienie i różnica seksualna w feminizmie współczesnym*, Warszawa 2009, s. 42–43.

łeczności, jak i małe wspólnoty np. rodziny. Większość rytuałów, które mogą być „przekazywane i powielane” mają wpływ na kształtowanie się tożsamości rodzinnej dzieci trzeciej kultury. Należy też zatroszczyć się o zachowanie relacji dzieci trzeciej kultury z bliższą i dalszą rodziną, a także z innymi osobami z kraju rodzinnego. Ważne jest też zaznajamianie ich z rodzinną historią, zadbanie o naukę języka kultury pierwszej (lub tego, w którym porozumiewają się członkowie rodziny). Można też postarać się o stworzenie miejscowej „rodziny” z „zastępczymi” wujkami, babciami (zarówno spośród miejscowych, jak i osób należących do „trzeciej kultury”), co umożliwi im dorastanie w poczuciu wspólnoty. Zwrócić też trzeba uwagę na podtrzymywanie więzi międzypersonalnych, czemu służą udogodnienia komunikacyjne dające wiele możliwości kontaktów. Potrzebne są jednak bezpośrednie kontakty ze znajomymi na miejscu, gdyż zauważono, że dzieci trzeciej kultury często odnawiają dawne przyjaźnie z tego samego kręgu kultury. Podkreślić również należy, że rodzice dzieci trzeciej kultury powinni dbać o zachowanie „domowej bazy” w kulturze uważanej za główną, do której dziecko może wciąż powracać, co daje poczucie stałego własnego miejsca³⁹. Dzieci trzeciej kultury powinny też dzielić się swoimi doświadczeniami i poszukiwać zrozumienia u innych, dzięki czemu czują się przyjęci i potrzebni⁴⁰.

Takie postępowanie jest zgodne z głęboką ludzką potrzebą spójności własnego bytowania, służy rozwojowi osobowemu i kształtuje tożsamość, której podstawą jest „ciągłość”. „Myślimy poprzez ciągi, związki przyczynowo-skutkowe, organizacje strukturalne, które warunkują ciągłe hierarchiczne układy elementów. [...] Skądś pochodzimy, w czymś uczestniczymy, wobec czegoś się dystansujemy, z czymś się utożsamiamy, czegoś się wystrzegamy, do czegoś zmierzamy, z uwagi na coś żyjemy, z jakiegoś powodu w specyficzny sposób organizujemy

³⁹ Por. Pollock, Van Reken, *Third Culture Kids. Growing Up Among Worlds*, s. 217–223.

⁴⁰ Tamże, s. 260–261.

przestrzeń społeczną. Potrzebujemy ciągłości mentalnej, by zapewnić sobie bezpieczeństwo. Świat jest wtedy czytelny, stanowi jednolity kontekst, który jest stabilniejszy od nas, bardziej pewny, trwalszy, przejrzysty, o jednoznacznej mocy dookreślającej indywidualne tożsamości. Dzięki ciągłym wszystko staje się oswojone poznawczo i emocjonalnie⁴¹.

* * *

Rodzina z natury jest środowiskiem miłości, którą trzeba uczyć się dzielić z innymi. To zaś jest cechą najważniejszą miłości Bożej. Miłość rodzicielska nie musi mieć na pierwszym miejscu uszczęśliwiania dziecka, bo jej głównym przeznaczeniem jest prowadzić człowieka do wolności w poznaniu miłości, uwierzeniu w miłość i czynienia miłości⁴². I chociaż patrząc na inne osoby często widać, że miłość bije, a niegodziwość schlebia, to jednak podkreślić należy, że „czyny ludzkie tylko miłością różnią się pod względem swej wartości. Niejeden czyn wygląda zewnątrz na dobry, choć nie wyrasta z korzenia miłości. Podobnie i kwiaty mają ciernie. Niejeden czyn wygląda na surowy i twardy, choć dokonuje się go dla wychowania, z pobudki miłości. Dlatego polecam ci jedno krótkie zdanie: Kochaj i czyn co chcesz⁴³”.

STRESZCZENIE

Tematem artykułu jest fenomen „dzieci trzeciej kultury” ukazany na tle przemian „historycznych” współczesnego społeczeństwa. Punktem wyjścia jest teza, że wychowanie w rodzinie do prawdziwej wolności

⁴¹ A. Kunc e, *Zlokalizować tożsamość!*, w: *Dylematy wielokulturowości*, red. W. Kałaga, Kraków 2004, s. 81.

⁴² „Moją siłą ciężenia jest miłość moja: dokądkolwiek zmierzam, miłość mnie prowadzi”. Augustyn z Hippony, *Wyznania*, XIII, 9, Kraków 1997, s. 319.

⁴³ Tenże, *Homilie na Ewangelię i Pierwszy List św. Jana*, Warszawa 1977, s. 461 (*Pisma Starochrześcijańskich Pisarzy*, t. 15).

powinno być oparte na fundamencie kultury otwartej na religię. Ważnym źródłem przemian „historycznych” jest migracja ludności. Wpływa to również na sytuację dzieci, które z rodzicami często zmieniają miejsce pobytu i środowisko kulturowe. Dzieci trzeciej kultury mają z tego powodu trudności z określeniem tożsamości i rozwojem zintegrowanej osobowości. Wielość relacji interpersonalnych rodzi niepewność i ich niestałość jest przyczyną poczucia osamotnienia. Dzieci trzeciej kultury mogą natomiast wносить pozytywne zmiany do nowoczesnego społeczeństwa, gdyż nie pozwalają się zamykać w utwierdzonych od dawna wzorach, tradycjach i wartościach. Te dzieci potrzebują jednak większej uwagi rodziców, którzy powinni uczyć ich wolności w poznaniu miłości, uwierzeniu w miłość i czynienia miłości.

Słowa kluczowe: „dziecko trzeciej kultury”, społeczeństwo, rodzina, religia, wychowanie, wolność, kultura.

SUMMARY

The subject of the article is the phenomenon of the „third culture kid” (TCK) shown on the background of the „historical” changes of contemporary society. The starting point is the thesis that upbringing in the family to true freedom should be based on the foundation of a culture open to religion. An important source of „historical” change is population migration. This also affects children who, with their parents, frequently change their place of residence and cultural environment. Third culture children have difficulty defining an identity and developing an integrated personality because of this. The multiplicity of interpersonal relations and their instability is the cause of feeling lonely. Instead, third culture children can bring positive change to modern society by not allowing themselves to be locked into long-established patterns, traditions and values. However, these children need more attention from their parents, who should teach them the freedom to know love, believe in love, and do love.

Key words: „third culture kid”, society, family, religion, upbringing, freedom, culture.

BIBLIOGRAFIA

- Sobór Watykański II, Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes* (7 XII 1965).
- Jan Paweł II, List do rodzin *Gratissimam sane* (2 II 1994).
- Jan Paweł II, *Przemówienie do rektorów polskich „Nauka – wielkie dobro wspólne”* (4 I 1996), <http://gazeta.us.edu.pl/node/198961> [11.05.2021].
- Jan Paweł II, Przemówienie do uczestników Tygodnia Studiów nad Małżeństwem i Rodziną *Ojcostwo i macierzyństwo w zamyśle Bożym* (27 VIII 1999).
- Franciszek, Adhortacja apostołska o powołaniu do świętości w świecie współczesnym *Gaudete et exultate* (19 III 2018).
- Augustyn z Hippony, *Homilie na Ewangelię i Pierwszy List św. Jana*, Warszawa 1977 (*Pisma Starochrześcijańskich Pisarzy*, t. 15).
- Augustyn z Hippony, *Wyznania*, Kraków 1997.
- Bauman Z., *Ponowoczesność jako źródło cierpień*, Warszawa 2013.
- Bauman Z., *Wspólnota*, Kraków 2008.
- Braidotti R., *Podmioty nomadyczne. Ucieleśnienie i różnica seksualna w feminizmie współczesnym*, Warszawa 2009.
- Czyżewski K. (rozmawia M. Jaszewska), *Budowniczy mostów pilnie potrzebni*, „W drodze”, 2006, nr 1 (389), s. 13–17.
- Delsol Ch., *Esej o człowieku późnej nowoczesności*, Kraków 2003.
- Golka M., *Oblicza wielokulturowości*, w: *U progu wielokulturowości. Nowe oblicza społeczeństwa polskiego*, red. M. Kempny, A. Kapciak, S. Łodziński, Warszawa 1997, s. 55–67.
- Grzymała-Moszczyńska H. w rozmowie z PAP o konferencji o „dzieciach trzeciej kultury” w Krakowie (czerwiec 2013), <https://naukawpolsce.pap.pl/aktualnosci/news%2C395725%2Co-dzieciach-trzeciej-kultury-na-konferencji-w-krakowie.html> [03.04.2021].

- Hofstede G., Hofstede G.J., Minkov M., *Kultury i organizacje. Zaprogramowanie umysłu*, Warszawa 2011.
- Jan Paweł II, *Pamięć i tożsamość. Rozmowy na przełomie tysiącleci*, Kraków 2005.
- Jan Paweł II, *Wstańcie, chodźmy!*, Kraków 2004.
- Kaczanowski K., *Kim jest człowiek? Rozważania antropologa-biologa. Wykład inauguracyjny, „Alma Mater” [UJ Kraków]*, 2017, nr 98.
- Kapuściński R., *Ten Inny*, Kraków 2013.
- Kawczyńska-Butrym Z., *Migracja. Wybrane zagadnienia*, Lublin 2009.
- Kunce A., *Zlokalizować tożsamość!*, w: *Dylematy wielokulturowości*, red. W. Kalaga, Kraków 2004, s. 79–95.
- Mamzer H., *Tożsamość w podróży. Wielokulturowość a kształtowanie tożsamości jednostki*, Poznań 2003.
- Mikułowski Pomorski J., *Jak narody porozumiewają się ze sobą w komunikacji międzykulturowej i komunikowaniu medialnym*, Kraków 2012.
- Nowak A.J., *Psychologia XX-XY*, Rzeszów 2011.
- Palczyński T., *Tożsamość jednostek w sytuacji wielokulturowości*, w: *Dylematy tożsamości. Stare i nowe konteksty socjalizacji*, red. Z. Pucek, Kraków 2007, s. 25–46.
- Pollock D.C., Van Reken R.E., *Third Culture Kids. Growing Up Among Worlds*, Boston – London 2009.
- Prinz W., Rozmowa Thomasa Asseheuera i Ulricha Schnabela, *Wolna wola nie istnieje*, „Die Zeit”, tłum. „Forum”, 27 lutego 2012. https://pl.wikiquote.org/wiki/Wolfgang_Prinz [03.04.2021].
- Pucek Z., *Wprowadzenie. Stare i nowe konteksty socjalizacji – dylematy tożsamości*, w: *Dylematy tożsamości. Stare i nowe konteksty socjalizacji*, red. Z. Pucek, Kraków 2007, s. 9–21.
- Roland B., *Koniec pieniądza papierowego*, wyd. DeReggio 2020.
- Skarga B., *Człowiek to nie jest piękne zwierzę*, Kraków 2007.

Slany K., *Życie w samotności*, „ResPublica Nowa”, 2002, nr 12(171), s. 29–33.

Stryczkowski K., *Tożsamość w kontekście tendencji rozwojowych społeczeństwa ponowoczesnego*, Warszawa 2012.

Szacki J., *Historia myśli socjologicznej*, Warszawa 2004.

Trąbka A., *Tożsamość rekonstruowana. Znaczenie migracji w biografiiach Third Culture Kids*, Warszawa 2014.

Wyszyński S., *Pokój Boży w rodzinie polskiej. Komentarz do Jasnogórskich Ślubów Narodu (1960)*.

Wyszyński S., *Wielka Nowenna Tysiąclecia*, Paryż 1962.

**ORGANIZACJE CHARYTATYWNE
W KRAJACH AFRYKAŃSKICH**

KYKEYUNE VIANNEY

CHARITY ACTIVITIES IN LUGAZI DIOCESE IN UGANDA

Lugazi diocese is one of the 19 dioceses found in Uganda. And it is one of the 5 dioceses which make up the Archdiocese of Kampala in Central Uganda. This diocese was founded in February 1997. Lugazi Diocese is found in the Central region of Uganda with a geographical coverage of 9,198 Square Kilometers that covers three districts namely Kayunga, Mukono and Buikwe. The three districts are divided among 26 Catholic Parishes. It has a population of approximately 1,504,802 people and is located 14 kilometers east of Kampala City towards Kenya which is the neighboring country of Uganda in the East¹. Lugazi diocese is pre-dominantly a semi-rural area. Most of the people depend on agriculture for their living. A lot is being done to uplift the well-being of the people in the area though poverty levels are still high. Most people can hardly earn one dollar a day. It is on this background that a helping hand is highly needed from all humanitarian organization through the Charity arm of the diocese.

FR. VIANNEY KYKEYUNE is a Catholic priest of Lugazi diocese in Uganda. He was ordained to priesthood on the 28th July 2012. He has a bachelor's degree in Social and Philosophical Studies, a Master degree in Sacred Theology and a Licentiate Degree in Fundamental Theology. Currently he is a doctoral student at Stefan Cardinal Wyszynski University Warsaw.

¹ Central Archdiocesan Province Caritas Association [CAPCA], *Empowering Communities for Sustainable Livelihoods*, [http://capcauganda.org/caritas-lugazi/\[06.04.2021\]](http://capcauganda.org/caritas-lugazi/[06.04.2021]).

Caritas Lugazi. This is a diocesan charity organization with a vision of improving livelihoods for all families through love, solidarity and reconciliation. Its mission is to foster community based initiatives that promote charity, solidarity and social justice and become an instrument of reconciliation and human development in Lugazi diocese. Caritas is as an organization is the social-economic development department of the Catholic Church responsible for conducting social and economic development activities. In assisting the needy, Lugazi Diocese decided to handle the whole person, body and soul. She does this through her caritas department. With the support from donors, Caritas Lugazi runs a number of projects that are geared towards improving the livelihoods of the people in the diocese.

Target Areas for Caritas Lugazi². These are key targets in all development activities to influence their participation and decision making in homes and communities: Agro production and productivity along the value chain for food security and increased household incomes, making it possible to access improved water supply, basic sanitation and hygiene to reduce the proportion of people without sustainable access to these services; vital for combating diseases in the community, Gender concerns that can hinder full participation of various groups in development processes, Environment sustainability so as to reduce on the rate of environment degradation, Service delivery to marginalized groups of elderly, people with disabilities and youths; for their improved livelihoods, Organizational development and administration efforts for proper management, Women.

Projects under implementation include³. Orphanage project in Buvuma with 725 beneficiaries: several class-room blocks and administration block have been constructed at the Islands of Buvuma

² Caritas Lugazi, www.caritaslugazi/ <https://acsa-ug.org/caritas-lugazi/> [06.04.2021].

³ Ibidem.

to cater for the Orphan school, provision of scholastic materials to the Orphans; like books, pens, pencils, textbooks among others. Central Archdiocesan Province Caritas Association [CAPCA] project in Mukono – Nagojje sub-county which is benefiting over 620 farmers with agricultural services; such as teaching farmers modern methods of farming, providing seeds and seedlings, providing them with new animal breeds just to mention. Improved access to water in rural schools found in the districts of Buikwe, Mukono, Kayunga and Buvuma over 12000 pupils and students are beneficiaries in this project. Caritas provided water tanks to many of these schools, these help in harvesting rain water, this solves the problem of lack of clear water. Improving hygiene in schools of Buikwe and Mukono benefiting over 6500 students and pupils: Caritas digs and constructs pit latrines for pupils. There is continued farmer institutional development where farmers are encouraged to form groups, elect leaders and plan according to their own priorities. Caritas Lugazi constructed a maize mill to support farmers carry out collective marketing. They grow maize, collect it and take it to the mill, once processed it is sold to the schools in the diocese. Thus, the farmers are assured of the market. In the area of agriculture, Caritas Lugazi is empowering the youth farmers to attain sustainable development for improved livelihoods through increased production for market. Some of the beneficiaries are the 500 youths found in Nama sub-county, Mukono district; of these 207 are male and 293 are female.

Twining project. In the year 2000, the diocese of Lagazi launched a Twinning project with the Archdiocese of Milwaukee. Three parishes from Lugazi diocese were the first beneficiaries of this program and these are St. Paul Mukono, St. Joseph Naggalama and Nkokonjeru. With the guidance of the Archdiocese of Milwaukee's office of World Mission, St. Paul Mukono twinned with St. Francis Borgia located in Cedarburg, U.S.A. The basic purpose of the relationship is for the two faith communities to grow together spiritually and to support one another in various social and economic ways that they would

discover or discern along the way⁴. St. Francis Borgia has in the past and present supported ongoing Parish projects of St. Paul Mokono, these include; building classrooms for the St. Paul's nursery school, improving sub-parish schools, building and continuing improvements at the newly – constructed St. Francis Borgia high school, supporting the St. Paul's Catholic Women's Guild projects such as development and expansion of the piggery program and support of their training school, and supporting the St. Paul's Catholic Men's Guild and their eucalyptus tree project⁵.

Education beyond borders (EBB). The diocese of Lugazi invited the Education beyond borders non-profit organization to Lugazi diocese Kayunga Parish to enhance teacher professional development and community education. This organization was founded in 2007 and has its headquarters in North Vancouver in Canada. With the help of this organization EBB many teachers have received ongoing training and course with an intention of building teacher-leaders. Since the purpose of Education beyond borders is to invite, gather, distil, synthesize, and disseminate the best collective wisdom from teacher leaders from every culture to make all teachers even more effective in contributing to creation of a world that works for all, it has held several courses in Lugazi diocese, in Kayunga parish⁶. Since to 2012 different training courses have been carried out in the diocese, and the place for the training has been Kayunga. Almost a five hundred teachers have benefited from this organization.

Teacher helping teacher exchange program. Lugazi diocese also has helped teachers to get in touch with fellow teachers in Canada through Teacher helping teacher the exchange program. Since 2010, teachers have been coming from Canada to Lugazi diocese to interact

⁴ St. Francis Borgia Catholic Church, *Uganda Twinning*, <https://www.saintfrancis-borgia.org/parish-activities-and-outreach/uganda-twinning/> [06.04.2021].

⁵ Ibidem.

⁶ *Education Beyond Borders*, <https://www.linkedin.com/company/education-beyond-borders/about/> [11.04.2021].

with fellow teachers especially in Uganda Martyrs Secondary School Kayunga. And also some teachers from Lugazi diocese have also gone to Canada and have interacted with teachers there. This has helped to improve the teachers' skills of the teaching in the diocese. Over 120 teachers have so far benefited from this program. In addition to helping teachers, this partnership has yielded into infrastructural development. Many classroom blocks have been constructed for Uganda Martyrs Secondary School Kayunga. Teachers from Canada have always provided scholastic materials to students. Many poor students especially orphans have received scholarships to study until completing high school. Almost 700 students are beneficiaries in this fund from Canada through the diocese of Lugazi. Thus the education levels of the Christians in the diocese have improved drastically.

Caritas-Czech Republic, Prague Archdiocese. Uganda Czech Development Trust (UCDT) under Caritas Archdiocese of Prague is a Church-based, non-profit organization with its headquarters in Czech-Republic. This organization helps those in need irrespective of their race, religious affiliations or political views following the principles of Christian morality⁷. Caritas-Prague through its arm UCDT started its activities in Lugazi Diocese in 2005. And since then they have done a lot to improve the lives of the people in Lugazi diocese. These activities have high made the Catholic Church credible and relevant in the area. In the area of education UCDT is doing a lot: The organization has constructed schools and institutions such as St. John Nepomuk Primary School Kitula⁸, and St. Lwanga Technical Institute Malongwe and they have constructed classroom blocks in other schools such as Malongwe Primary School and also administration blocks in some schools. The organization pays school tuitions,

⁷ *Uganda Czech Development Trust*, <http://nowaduganda.org/our-partners/uganda-czech-development-trust-ucdt-caritas-of-the-archdiocese-of-prague/> [10.04.2021].

⁸ *Uganda Schools Guide*, <https://ugandaschools.guide/view/8902/lugazi-trio-primary-school/> [09.04.2021].

provides scholastic materials for students and pupils such as books, Calculators, Geometry Sets, and medication fees. Currently the organization is taking care of about 3000 Children from the diocese of Lugazi. The UCDDT educates pupils from nursery to university levels or other vocational or tertiary institutions. While at school or colleges pupils and students are always taken for exposure tours. Learners are also provided with personal needs like blankets, mattresses, mosquito nets, bed sheets, source pans, kettles, just to mention. Children with special needs are given priority, these include the deaf and the dumb, they are taken to schools for people with special needs. In the area of Health Care, the UCDDT has constructed St. Charles Lwanga Buikwe Hospital for the diocese⁹. In addition the organization is still supporting the day to day running of the hospital by providing medicines and paying the health-workers. The organization also have done a lot on sensitizing people about health feeding, and nutrition coupled with proper sanitation. The organization (UCDDT) also provides community development assistance. Since most of the people in Lugazi diocese depend on agriculture as the main source of livelihood, UCDDT has always provided people with crop seeds, coffee seedlings and banana suckers. The organization has done a lot in providing clean water to the people through digging and maintaining water sources such as wells. Under this community development program more than 200 families have benefited; many have received cows through “the share a cow” development strategy, where by those who receive cows from the organization have to give out a calf to a colleague when a cow delivers and also that colleague will give a cow to another friend¹⁰. The UCDDT through it community development program has started village saving groups and loans associations, where by members form saving groups of about 30 persons in each group, then the

⁹ *Caritas of the Archdiocese of Prague*, <https://praha.charita.cz/czech-hospital-in-uganda-receives-award-for-exemplary-infirmiry-care/> [07.04.2021].

¹⁰ C. Namagambe, *Social Field Worker* (Online Interview, on 8th April 2021).

organization provides them with loans. Currently the organization is having 10 groups making a total of 300 people. Villages which have benefited in this program include; Kazansaya, Kikooli, Koko, Lugasa, Kiyagi, Kizigo, Kigaya, Kaduna, and others.

In conclusion therefore, very many people have highly benefited from the Church based charity organizations. Even since the Lugazi diocese was founded in February 1997, the lives of the people living in Lugazi diocese have improved drastically. Therefore, the local Church of Lugazi is caring for a holistic person, that is, nourishing the people spiritually and also catering for their social-economic welfare. This helping arm of the diocese helps her to be not only a credible institution but also a relevant one. We proudly say that Lugazi diocese through her Charity activities has contributed greatly to the integral development of the region.

CONSTANTINE RUPINY

SOCIO-PASTORAL SERVICES IN NEBBI CATHOLIC DIOCESE, UGANDA

Nebbi Catholic Diocese was erected on the 23rd February 1996 by Pope John Paul II, with its territory curved from Arua diocese. The diocese is located in the West Nile Region of Northern Uganda, and covers a 5,098 km² area, subsuming wholly the three districts of Pakwach, Nebbi and Zombo, and in part Madi-Okello district. The diocese has 19 parishes, with about 700,000 people, approximately 80% of whom are Catholics. The Anglican Church, Pentecostal ecclesial communities, and Islam share the remaining population. The diocese consists of a number of tribes: Alur (the largest tribe), Junam, Kebu, Lendu, Lugbara, and Madi.

General economic conditions of the people. In the year 2003, AFARD consultant firm carried out a baseline survey of the population on behalf of Caritas Nebbi¹, and summarily came up with the following report: the people generally depend on subsistence

FR. CONSTANTINE RUPINY is a priest of Nebbi Catholic diocese in Uganda. He had his major seminary formation in two seminaries in Uganda: Uganda Martyrs' Seminary, Alokolum in Gulu where he obtained a Bachelor degree in Philosophy, and St. Mary's National Seminary, Ggaba in Kampala where he obtained a Bachelor degree in theology. He later on studied at Pontifical Urbaniana University in Rome where he obtained a licentiate in Philosophy. He is currently a doctoral student in dogmatic theology at Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw, Poland.

¹ <https://www.afard.net/publications/evaluation-and-research/4-caritas-baseline-report/file> [25.03.2021].

farming, home based animal husbandry, small-scale fishing and simple roadside businesses. Many parents can hardly afford school fees of their children in secondary schools and in higher institution of learning. There is a general shortage of water supply due to few boreholes. Hence, many people rely on rivers and streams for water supply. There is the problem of poor health because of especially malaria and Human Immune Deficiency Syndrome (HIV), among other problems. The report of the survey has been guiding Caritas Nebbi in its operations for the purpose of being relevant to the local people. Social services provision by Caritas Nebbi. Caritas Nebbi is the socio-pastoral development arm of Nebbi Catholic diocese. It came into existence with the creation of the diocese. Its vision is: life in its fullness for all (cf. John 10:10), and the mission is: the liberation of humanity from all that oppresses it (Luke 4: 18–21)².

COVID-19 related help to orphans and vulnerable children. Caritas Nebbi has been providing food stuff to especially orphans and vulnerable children. Between the month of March and October 2020, Caritas Nebbi, with the support of Christians of Nebbi Catholic diocese based in the capital of Kampala in Uganda, was able to support many families who experienced a lot of food shortage during COVID-19 lockdown. In addition to food, Caritas Nebbi also gave the needy people some clothes and other items.

Provision of scholastic materials and fees to school children. Caritas Nebbi has provided scholastic materials to school children. Such materials are pens, pencils, exercise books, inter alia. The materials have been provided by some Christians of Nebbi catholic diocese. Caritas Nebbi has also been paying school fees for some orphans and vulnerable children. Some needy students at St. Thomas Aquinas secondary school in Akanyo, for instance, had part of their fees paid from funds received from some charitable Christians of the United Kingdom.

² Some of the data about Caritas Nebbi has been given by Fr. Denis Ocanda, Director of Caritas Nebbi, through telephone conversation.

Aid to the poor and vulnerable elderly and disabled women. Caritas Nebbi, with funds from Manos Unidas organization in Spain³, was able to provide funds to support some poor and disabled women of the diocese. The women were given goats, clothes, food, inter alia. Caritas Nebbi also provided wheelchairs to some of the disabled women. The project was funded by some local Christians of the diocese.

Aid to refugees. Caritas Nebbi has provided aid to some refugees from South Sudan, who are settled in Rhino-Camp refugee camps. The funds were received from Manos Unidas organisation in Spain and the diocese of Rottenburg-Stuttgart in Germany. Materials such as blankets, food, inter alia, were given to the refugees.

Provision of clean water. Caritas Nebbi, with funds from the diocese of Rottenburg-Stuttgart in Germany, was able to establish solar powered water plant in Nebbi town. The water plant provides water to Nebbi primary school and the surrounding population. The water supply has contributed to sanitation and hygiene especially in Nebbi primary school.

Construction of wards in health units. Caritas Nebbi has built some wards in some Catholic funded health centres. Caritas Nebbi, for instance, has built children's ward in Pakwach mission health centre. The ward was built with funding from Guersey Overseas Aid Commission⁴. The building has provided more accommodation for sick children for health admissions and treatment.

Promotion of agriculture and livelihood. Caritas Nebbi promoted especially potatoes and maize production in Zombo district. The activities were funded by Caritas Belgium and Norway⁵. This has been possible because the land in Zombo district is fertile and the area

³ Cf. <https://www.manosunidas.org/campana/dia-mundial-alimentacion-2018/mejoramos-la-economia-familiar-con-agricultura-sostenible-en-uganda> [06.04.2021].

⁴ Cf. <https://gov.gg/CHttpHandler.ashx?id=110135&p=0> especially page 10 which indicates that the Commission indeed sponsors projects in Nebbi [06.04.2021].

⁵ Cf. <https://www.oecd.org/countries/uganda/42886936.pdf>, especially pages 12–13 [07.04.2021].

receives reliable rainfall. In fact, Zombo district is the food basket of Nebbi diocese.

Caritas Nebbi, with both local and international aid, plays an important role in the socio-pastoral activities of Nebbi Catholic diocese. It is indeed a relevant socio-pastoral arm of the diocese. Caritas Nebbi and the people of Nebbi Catholic diocese are grateful to all the donors.

LEONARD SANYU

 <https://orcid.org//0000-0002-1599-0102>

HOIMA CARITAS DEVELOPMENT ORGANIZATION (HOCADEO)

Hoima Caritas Development Organization (HOCADEO) is the official socio-economic development arm of Hoima Catholic diocese. For more than 30 years Hoima Caritas has been involved in supporting rural communities in the region with integrated development programs focusing on agricultural development for food security and income improvement. These range from farmer training, extension services, agro-input supply, marketing infrastructure development, farmer institutional capacity development, value addition and sustainable organic farming practices among others¹. The organization also implements programs in health, HIV, gender justice and human rights education, rural financial services as well as advocacy mainly on smallholder farmers' access to agricultural resources and services. With the recent discovery and exploration of oil and gas in the Albertine region, Hoima diocese has initiated some advocacy interventions in response to the preliminary issues raised by the affected communities especially in Hoima and Buliisa districts. Hoima Caritas has

FR. LEONARD SANYU is a priest of the Catholic Diocese of Hoima (Uganda). He is currently a doctoral student at Cardinal Stefan Wyszyński University – Warsaw, specializing in Dogmatic Theology.

¹ Cf. Hoima Caritas Development Organisation-Hoima Diocese, *Final Report On The Baseline Study On The Urrrent Trends Of Oil Exploration And The Socio-Economic Implications Of The Emerging Oil And Gas Industry On The Livelihood Security Of The Local Communities In The Albertine Region*, August 2012.

a mission, to express God's love for mankind by continuing Christ's work and enabling each person to have life in abundance through programs that meet the people's concrete felt needs. The Vision is to fully and integrally develop human persons and communities, living in an environment that is truly human.

Brief history. Caritas as an organization was initiated in 1958 but it was fully established as a Social Services and Development Department in 1970. In 1999 was officially linked to Caritas Internationalis network based in Rome. The official name used in Uganda is Caritas Uganda. The work of Caritas has embraced all the dioceses (19) and well linked to International Caritas Fraternity². In Hoima Diocese it is known as Hoima Caritas Development Organization (HOCADDEO).

Target population of Hoima Caritas. Hoima Catholic diocese covers eight civil districts of: Hoima, Masindi, Kibaale, Kagadi, Kakumiro, Buliisa, Kiryandongo and Kikuube. The population mainly targeted by Hoima Caritas is faced with problems of: low incomes, low hygiene and nutrition status, and alarming levels of social injustice. These phenomena have contributed to an evidently low quality of life for the majority of families. The low levels of nutrition, hygiene and sanitation are characterized by lack of basic sanitary facilities, high prevalence of preventable diseases, inadequate access to safe water, limited knowledge on HIV/AIDS and inadequate health services in the area. The diocese has been following the development within the government as a major development stakeholder in the region. It is key to note that some of the needs identified by the government may be similar to what Caritas has targeted especially under the Poverty Eradication Action Plan (PEAP). Caritas Hoima also aims at improving the social-economic status of the marginalized focusing on areas of improved farming practices, nutrition, gender and women relations, credit and saving, HIV prevention, advocacy and good governance (civic education).

² Cf. F. Ndamira, *Message From Dr. Francis Ndamira*, "Caritas Week Magazine 2021", pp. 5-6.

The concrete work of Hoima Caritas. The work of Hoima Caritas is brought to fruition through different projects. Among many others include: Hocachick; Gender and Women Development Program (GWDP); Civil Society Fund (CSF) project on HIV/AIDS prevention; Developing and Delivering Bio fortified Crops in Uganda (DDBC); Refugee Emergency and Livelihoods Enhancement Project (RELEP); Hoima Sustainable Agriculture Program (HSAP); Promotion of Micro Entrepreneurs Development Program (PROMIC); Right to Sustainable Livelihoods (RSL). Hocachick is the project component of the integrated program for good governance and sustainable livelihoods. The project came in place in the effort to revive the former hatchery at Hoima diocese. Hoima Caritas has been promoting poultry among farmers for over 10 years but this has been mainly subsistence. Hocachick is geared towards enabling beneficiaries do poultry farming as a business. Civil Society Fund (CSF) project on HIV/AIDS prevention is mainly on scaling up comprehensive evidence based HIV prevention through community engagement. The project is funded by Civil Society Fund (CSF). The implementation process started in October 2013. The project target categories of people are; fishing societies, commercial sex workers, and youth out of school, couples and pregnant women. Strengthening HIV/AIDS Care and Services in Regional Referral Hospitals. The Integrated Program for Good Governance and Sustainable Livelihoods (IPGSL) was implemented in four dioceses in Uganda of Gulu, Arua, Nebbi and Hoima. It ran for a period of five years from 2013 to 2017 and was funded by Caritas Norway. It does the scaling up sustainable HIV and TB care treatment interventions through community bases approaches and improved service delivery³.

Promotion of micro Entrepreneurs development Program (PROMIC), is a program funded by the Open-Hand Swisshand. The program is

³ Cf. Hoima Caritas Development Organization, <https://www.hocadeo.com/> [15.03.2021].

technically supported by the national office whose headquarters are located in Kabale Diocese. It started in 2008 to date. The project aims at empowering women to become financially stable by starting up Micro-Projects or improving the existing ones with small loan percentage charges. The Right to sustainable Livelihoods Project of Hoima Diocese has been funded by Misereor. This project has been implemented in Hoima and Bulisa districts. The project had the overall goal of contributing to more secure livelihoods of the rural poor farmers in Hoima diocese during the oil and gas exploration, production and marketing. The intervention was aimed at increasing the poor people's awareness of their fundamental and economic rights and access to mechanisms that facilitate their actual enjoyment of those rights. Refugee Emergency and Livelihoods Enhancement Project (RELEP) is funded by Latter-Day Saint Charities (LDSC) focuses on improving the living conditions of refugees in Uganda. This is being achieved through construction of semi-permanent shelters for persons with specific needs (PSNs) in Kyangwali Refugee Settlement of mid-western Uganda. The project is being implemented in partnership with CRS Uganda. Under Caritas Hoima. It intends to construct forty shelters for persons with specific needs and to provide hygiene and sanitation promotion for improved health status. Caritas Hoima works closely with CRS staff in the settlement to ensure timely implementation of project activities and avoid overlaps to achieve set targets more efficiently.

How the work of Caritas is understood. Christ Himself started the work of Caritas. The Bishop of Hoima in his words said, "I thank you for the great work you are doing to improve the standards of living of our people. Christ Himself started the work of Caritas, the work of charity through his preaching the Good News to the poor, comforting and healing the sick, plus giving food to the hungry (Mt. 4:23; Lk. 9:16). Since then, the Church has been actively involved in the same mission of a holistic...to the people through her Caritas Commission. We thank the Lord who gave us the insight of gift of the Caritas

Commission in our Church....I therefore urge all Caritas directors and all people of God to constantly remember our task to serve all God's people especially the disadvantaged as much as we can"⁴. According to the president of Caritas Uganda, "The option for the poor and marginalized urges us to create the maximum benefit for the people we serve. In this respect the stewardship of God's creation and our resources as well as our Catholic Social Teaching ethical principles such as the principles of compassion, solidarity, partnership and subsidiarity, guide us in our choices and decisions"⁵. It considers the promotion of sustainable livelihoods at household and community level, contributes to reduced vulnerabilities and enhanced resilience of communities to disasters, strengthens the Church and communities to engage in promoting economic and social accountability for national development, promotes institutional development and sustainability. The theme for Caritas Week 2021, "Invite the poor, the crippled, the lame and blind (Lk. 1:13)". The affirmation and commitment to care for one sector of humanity the most vulnerable. In a special way looks at people with different physical and psychological impediments. It is not doing a favour to people with disabilities but rather an affirmation of their human dignity created in the image of God should be promoted like any human being. They have talents which are of great contribution to society. Also work on the mindset transformation of the people they live within, in the community so as to remove the stigma of negative perception towards people with disabilities. Caritas Hoima feels the mandate of addressing one of the societal ills, that is, the exclusion of persons with special needs from the development process and acting with insensitivity towards them. Christ in the Gospel is inviting us to love and to care for each other. Advocate for the rights

⁴ Cf. V. Kirabo, *Word from the Bishop Ordinary of Hoima Diocese*, Hoima Catholic Diocese, "Caritas Week Magazine 2021", p. 4.

⁵ Cf. C.K. Lwanga, *Archbishop of Kampala Archdiocese-President Caritas Uganda, Forward*, "Caritas Week Magazine 2021", p. 3.

of persons with disability but also to contribute to their livelihood through programs that meet their needs. There are Caritas Directors and Women Coordinators from each diocese⁶. Trying to capture the scope of operations, activities, achievements and thematic areas for Hoima Caritas integrated development projects and programs. To steer the work of integral development of individual persons and communities through Hoima Caritas. The support comes from laity, clergy, the management and staff of HOCADEO, the trustees of Hoima Diocese, beneficiaries, civil society organizations and development partners, both local and international. The beneficiaries that is communities and individuals are exhorted to utilize materials, skills, knowledge and services delivered to them by Hoima Caritas to enhance their own development. This service of charity to the needy, the deprived, and the less advantaged.

Sources of funding. Funds are both locally and internationally collected. The local collections are realized through the parishes that constitute Hoima Catholic Diocese. Among the external development partners include: Misereor, Caritas Italiana, USAID, Harvest Plus, Swiss Hand, Catholic Relief Services (CRS), Caritas Norway, Latter-Day Saint Charities (LDSC), and Caritas Uganda. The government of Uganda provides enabling environment through policies favorable to the partners in the work of Hoima Caritas⁷. Sometimes the local collections made in the Diocese to support the work of Hoima Caritas also include some physical food items and specifically maize (flour), collected to help in providing for the refugees.

Impact and success. Findings from the evaluation reveal that Hoima Caritas has created key impacts at household level evidenced by; increased household assets notably improved houses, plots of land, livestock and farm assets indicate enhanced living conditions of the

⁶ Cf. FX. Magezi, *Message From the Executive Director of HOCADEO Caritas HOIMA*, “Caritas Week Magazine 2021”, p. 7.

⁷ Cf. Prossy Isingoma, “Caritas Week Magazine 2021”, p. 8.

families. Households have food and nutrition security and thanks to better hygiene practices and sanitation facilities physical condition of household members has improved. Gender relations in families have changed greatly. Families discuss and decide together how to spend their increased income and work is shared between family members more equally. Keeping animals by adopting zero grazing without grazing on free range has reduced conflicts among neighbors, as non-roaming pigs do not destroy neighbors' gardens and property⁸. Most changes are sustainable. Farmer groups are likely to continue their activities. The behavior changes triggered in personal hygiene and nutrition are also likely to continue even after the work of Caritas to particular individuals and communities. Farmers have gained knowledge and skills in agriculture and animal husbandry and they will continue to putting them into practice⁹. For over ten years now, Caritas Uganda has kept a tradition of celebrating the Caritas week; a week before Palm Sunday, every year. The celebration is organized at the level of the Ecclesiastical provinces in Uganda but hosted in a different diocese every year. For the year 2020/2021 the Caritas week is organized by the Ecclesiastical province of Mbarara Archdiocese which includes Kabaale, Mbarara, Kaseese, Fort Portal and Hoima Dioceses. Within this province, Hoima diocese was selected to host the Caritas Week celebrations. For the year 2021, it was organized by Hoima Catholic Diocese under the theme: *Invite the poor, the crippled, the lame and the blind* (Lc. 14:13). The celebrations were crowned up with a two-days exhibition and the participants from the eight districts of the Diocese that is Hoima, Masindi, Kibaale, Kagadi, Kakumiro, Buliisa, Kiryandongo and Kikuube which forms Hoima Diocese. The Caritas Week celebration is a national event because it attracts two delegates from every catholic diocese in Uganda and this includes

⁸ Cf. Hoima Sustainable Agriculture Program (HSAP) – HOCADEO – Hoima Caritas Development Organization

⁹ Ibidem.

the Caritas Director and the Woman in charge of development in the diocese. Celebration of the 11th Caritas week since 2010, thousands of people have passed through a process of mind-set which has transformed their subsistence farming practices into modern agriculture methods thus increasing food security and their income. Groups of farmer associations and co-operatives have been formed to enable them to access market for their produce. According to Stephen Byaruhanga Mfashingabo who is the Local Council five-Kagadi District Local Government chairperson, Hoima Caritas has supported communities to embrace and improve on sustainable agriculture practices¹⁰.

Future of Caritas. There is great hope for the future of Hoima Caritas because people continue to feel the togetherness in serving the most vulnerable people. Concern for food security and income generation are still a felt need to which stake holders are still sensitive.

As a conclusion it can be said that, Caritas is the socio pastoral development arm of the Catholic Church, mandated to promote the integral and sustainable development of the people through community development initiatives and policy advocacy so that they may have life and have it in its fullness (Jn. 10:10). The promotion of the dignity of a human person created in the image of God is at the center of this work of Caritas. It is a dedication and commitment beyond duty. Option for the poor and the marginalized is inclusive of all categories. Love and charity for all characterized by passion to care and be compassionate is key in Caritas. Emphasis is on reducing poverty, promotion of justice and restoration of human dignity.

¹⁰ Cf. S. Byaruhanga Mfashingabo, *Local Council 5 Kagadi District Local Government*, "Caritas Week Magazine 2021", p. 9.

SAMUEL MUGISA

HOW THE CATHOLIC CHURCH AND CHURCH-AFFILIATED AID ORGANISATIONS ARE HELPING THE POOR IN THE DIOCESE OF FORT PORTAL-UGANDA

The challenge of creating a self-sufficient, self-propagating and self-ministering Church still continues to be one of the tasks of the Church in Africa and especially in Uganda (Fort Portal Diocese). This arises from a sensation that churches are still unsuccessful to do justice to the gospel to the materially and socially robbed. Whereas attention of the gospel targets the conversion of sinners, more still, the salvation of sinners and the care for the materially and socially deprived are part of one and the same gospel. It is therefore imperative that the salvation of the sinners and care for the physical needs of the poor are handled together. This paper tries to discuss the different Catholic Church-affiliated aid organizations which are helping the poor in Fort Portal Diocese. Before we embark on this task, let us first situate the context and area of our discussion. The Diocese of Fort Portal is found in western Uganda (greater Rwenzori region). The Catholic Diocese of Fort Portal was erected in 1961, with Rt. Rev. Vincent Joseph McCauley, CSC as its first bishop. He was succeeded in 1972 by bishop Serapio Bwemi Magambo, till 1991 when bishop Paul L. Kalanda took over (with bishop Joseph Mugenyi Sabiiti appointed as Auxiliary Bishop

SAMUEL MUGISA, is a Catholic Priest from Uganda (Fort portal Diocese) ordained in July 2011. He is currently a doctoral student in Theology at UKSW, Poland (specializing in Missiology).

on 02. Jan. 1999). On 15. June 2003, bishop Robert K. Muhiirwa was installed as the new bishop of Fort Portal¹. The founding of Fort Portal Diocese was a fruit of the missionary work of the Missionaries of Africa (White Fathers) and the missionary activity of Fr. Auguste Achte (aka Pere Akiti) who introduced the Catholic faith in Tooro².

Fort Portal Diocese: coverage. The Diocese covers an area of 13,553 km² with a total number of 30 Catholic Parishes (2021), spread all over the 7 administrative districts of: Kabarole, Bunyangabu, Bundibugyo, Ntoroko, Kamwenge, Kyenjojo and Kyegegwa. From the 2018 statistics, out of the 2,794,665 total population, 1,103,892 (39.5%) are Catholics³. The Diocese was detached from Mbarara Diocese, which up to 1934 was Rwenzori Apostolic Vicariate⁴.

Diocesan Social Services and Development (DSSD) – CARITAS. DSSD-Caritas Fort Portal, on 25 May 2016, through its program ADP (Animal Development Program) launched animal cultivation in Kiyombya-Buheesi sub-county in Kabarole District, the aim is to increase crop production in the area and boost household income to foster development in the area⁵. Caritas Fort Portal in partnership with Good Shepherd Foundation in the Netherlands is implementing a commercial farming project to enhance the formation of groups,

¹ S. Mugisa, *Spread of the Catholic faith to western Uganda, in: Cultural Perceptions of the Vocation to Priesthood in Uganda: A case of the Bamba People*, Fort Portal: CAARD U. Ltd, 2018, p. 132.

² Ibidem, p. 131, see also <https://www.uecon.org/provinces/mbarara-ecclesiastical/fortportal> [10.04.2021].

³ Cf. Data from *Fort Portal Diocesan Archives*, 2021, see also: <http://www.gcatholic.org/dioceses/diocese/fort2.htm> [10.04.2021].

⁴ Fort Portal Diocese was formerly part of the Rwenzori Apostolic Vicariate, the new bishop (Vicar Apostolic) Francis-Xavier Lacoursiere, WF, had his cathedral at Mbarara. In 1958, he called the American Holy Cross Fathers (CSC) who took over Toro and Bunyoro as the Diocese of Fort Portal. Cf. J. Baur, *2000 Years of Christianity in Africa*, Nairobi: Paulines Publications Africa, 2009, p. 346.

⁵ Cf. <https://www.facebook.com/DSSD-Caritas-Fort-Portal-507360545985480/> [10.04.2021].

Community Based Organisations (CBOs) and cooperatives in Bundibugyo District⁶. Some farmers received training from Caritas Fort Portal on how cooperatives and CBOs work, in methods of food production, how to save, access and manage credit and the importance of collective marketing⁷. In this project the farmers access loans that are paid back after an agreed period of time with an interest of 20% per year. These loans are being funded by the Good Shepherds Foundation and guided through Ambition Lending Bank⁸. Caritas Health through Water and Sanitation (HEWASA)⁹. Program has contributed to the delivery of safe adequate and reliable water supply as well as to improvement of house hold hygiene and sanitation among rural poor communities within Fort Portal Diocese. HEWASA works closely with local governments, private sector organizations, Non-Governmental Organizations (NGOs) and Community Based Organizations (CBOs), National (networking) organizations like Uganda Water and Sanitation Network (UWASNET) and international organizations like: CRS (Catholic Relief Services); Water Aid; SNV; United Nations Children’s Fund (UNICEF); World Vision; Oxfam; Red Cross; Missio Aachen, Misereor, the Belgium Technical Cooperation. Furthermore, the organisation has developed a partnership with “Operation wealth creation Programme” (OWC), which awarded CARITAS Fort Portal-HEWASA a “Project to scale up water for production” in the Albertine Region¹⁰. Caritas HEWASA in order to supply clean water to the communities developed a new technology of manual drilling and have trained local artisans who are doing the job for HEWASA. A well that could cost over 15m UGX by machine drilling, costs about

⁶ R. Sunday, *Bundibugyo fights food insecurity*, “New Vision”, 8 July 2013, Rwenzori Regional Supplement.

⁷ Ibidem.

⁸ Ibidem.

⁹ HEWASA means “Health through water and sanitation”.

¹⁰ Cf. <https://finishmondial.org/state-minister-for-water-and-environment-uganda-impressed-by-finish-mondial/> [10.04.2021].

3m UGX with manual drilling¹¹. Caritas Fort Portal-HEWASA, launched a new project in Bundibugyo “The first line of defence against Corona Virus Disease 2019 (COVID-19)” WASH first. The project is being implemented in partnership with other organizations in Bundibugyo district. The project is a rapid response to curbing the spread of COVID-19, given the fact that Bundibugyo district is vulnerable because of its location at the border with the Democratic Republic of Congo (DRC)¹². Environment and Sustainable Agriculture Programme (ESAP) have trained Volunteer Health Trainers to work with communities in Kisojo and Kigarale sub-counties in Fort Portal Diocese, to help them improve nutrition levels¹³. Since 2013, Caritas Fort Portal has mobilized more 500 savings and marketing groups as a way of boosting village banking for people in rural and hard to reach areas who cannot access Banks¹⁴. Caritas Fort Portal Catholic Diocese has developed a child safe guarding policy that is currently being implemented in all the parishes of the diocese. Two representatives from each parish were trained in child protection affairs¹⁵.

Hoima Fort Portal Kasese Microfinance (HOFOKAM). HOFOKAM¹⁶, Limited is a non-deposit taking Microfinance institution founded by the Catholic Dioceses of Hoima, Fort Portal and Kasese. They provide quality financial services, information and business training to the economically active poor so as to enable them realize their potential. HOFOKAM has as its vision “To be the champion of vibrant and economically empowered households in Uganda”¹⁷. HOFOKAM Limited

¹¹ Cf. <http://www.findglocal.com/UG/Fort-Portal/507360545985480/DSSD-Caritas-Fort-Portal>; see also: <https://www.facebook.com/DSSD-Caritas-Fort-Portal-507360545985480/> [10.04.2021].

¹² Ibidem.

¹³ Ibidem.

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ R. Sunday, *Caritas develops child safety policy (sic)*, “New Vision”, 8. July 2013, Rwenzori Region Supplement.

¹⁶ HOFOKAM – stands for Hoima Fort Portal Kasese Microfinance.

¹⁷ Cf. <https://hofokam.co.ug/> [10.04.2021].

is one of the oldest and largest Micro finance institution serving the rural in western Uganda and has a history that spans 17 years, with village Banking program¹⁸. It also offers Micro business loans, commercial loans, school fees loans and home loans among other services¹⁹.

Centenary Rural Development Bank. Centenary Bank was established on a strong Catholic Church foundation. The Bank dates back to 1983, as a credit trust of the Uganda National Lay Apostolate, but in 1985, it started operations with two reasons: serving the rural poor and making a meaningful contribution to the socio-economic development of Uganda²⁰. In 1993, the Bank transitioned to Centenary Rural Development Bank Limited and was licensed as a full-service commercial bank²¹. The 19 Catholic Dioceses (in Uganda), are all independent legal personalities incorporated as Registered Trusteeships: Arua, Fort Portal, Gulu, Hoima, Jinja, Kabale, Kasana-Luwero, Lugazi, Kampala, Kasese, Kotido, Lira, Masaka, Mbarara, Mityana, Moroto, Nebbi, Soroti, and Tororo²². Furthermore, other shareholders (of this Bank) include: The Registered Trustees of the Uganda Episcopal Conference; SIDI- Solidarite' Internationale pour le Development et l'Investissement (International Solidarity for development and investment) based in France, which invests in developing countries through institutions to foster financial inclusion, social and economic development, among others²³. This Bank offers the following products and services: Agency Banking, loan products, deposit products, money

¹⁸ Beginning in Hoima Diocese in 1994, HOFOKAM ltd has a networked branch network of 9 units covering the districts of: Kabarole, Bunyangabu, Kasese, Bundibugyo, Kamwenge, Ibanda, Ntoroko, Rubirizi, Sheema, Kiruhura, Kyenjojo, Mubende, Kyegegwa, Kagadi, Kibaale, Kakumiro, Hoima, Kikube, Masindi, Kagadi, Kibaale, Kiryandongo, Oyam and Buliisa districts. Cf. <https://hofokam.co.ug/> [10.04.2021].

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Cf. Centenary Bank, *About Centenary Bank*, <https://www.centenarybank.co.ug/index.php/about-us> [10.04.2021].

²¹ Ibidem.

²² <https://www.centenarybank.co.ug/index.php/about-us> [12.04.2021].

²³ Ibidem.

transfers, E-payments service, savings accounts, current accounts, business loan, bank overdraft, youth loan, trade finance, agricultural loans, non-business loans, E-banking among others²⁴.

Aid to the Church in Need: ACN – International (Kirche in Not). This organisation has helped the poor churches in Africa in many aspects. In the Catholic diocese of Fort Portal, ACN has sponsored further studies for priests and religious in the fields of theology and education. It has supported the building of new churches and the refurbishment of old church structures. It has contributed to the buying of means of transport for pastoral ministers; ranging from vehicles, motorcycles and bicycles for catechists. Aid to the Church in Need has also sponsored the construction of some schools, health centres and Houses of formation (seminaries and convents). ACN has also sponsored the translation, publication and distribution of some important literature for catechism and religious instruction for students and pupils in primary schools and young people. For example, the Bible stories book that is used by children in Sunday school.

Manos Unidas – Spain. Manos Unidas is the Spanish Catholic Church Organisation for the aid, promotion and development of the Third World²⁵. The organisation has as its mission to fight against famine, nutritional deficiency, poverty, disease, underdevelopment, and lack of education; and to work to eradicate the structural causes producing them: injustice, unequal distribution of goods and opportunities among people and communities, ignorance, prejudice, lack of solidarity, indifference and the crisis of human and Christian values²⁶. Manos Unidas has also supported Fort Portal Diocese especially in sponsoring the construction of Health Centres (Maternity/OPD Wards) and in sponsoring the construction of school buildings.

²⁴ Ibidem.

²⁵ Manos Unidas, <https://sustainabledevelopment.un.org/index.php?page=view&type=20036&menu=1561&nr=55366> [12.04.2021].

²⁶ Ibidem, Articles of Association, Art.5.

Rwenzori East Neighbours Association (RENA) Foundation Uganda. RENA Foundation Uganda was started by Rev. Fr. Dr. Fred Tusingire in 2000 with a team of concerned Uganda, with a vision of having a literate and healthy self-sustainable community within the Rwenzori region²⁷. It has its head office at Rugando village, Mahyoro, on the shores of Lake George²⁸. The core objectives of this organisation include: Initiating projects of eradicating poverty in Rwenzori region and its neighborhood. To promote community development by initiating, operating or assisting in projects such as health, education institutions, small-scale industries, crop and animal husbandry development, microfinance, tourism and water projects. To sensitize the community on the need for better standards of living and responsibility and advocate for maintenance and sustenance of the high standard of responsibility, consciousness, fairness and integrity²⁹.

Rural Poor Initiative for Development (Rupid-Uganda). Rupid-Uganda stands for Rural poor initiative for development-Uganda³⁰. It was hatched as a Non-Governmental Organisation, an umbrella for various development projects initiated by Rev. Fr. Dr. Emmanuel Kakaaga Byaruhanga, for the rural people in Rwesigire and Kemihoko villages³¹. It is located at Kemihoko, Nganiko Parish, Nyabbani sub-County, Kitagwenda County, Kamwenge District in Western Uganda (Fort Portal Diocese). They offer services to the poor communities ranging from education, water, hygiene and sanitation, health and agriculture³².

What has been discussed shows that to a certain extent, the Catholic Church in Uganda and in Fort Portal Diocese, is continuously

²⁷ Rena Foundation, *About Us*, https://www.renafoundation.org/?page_id=2 [12.04.2021].

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ *Ibidem*, see also: https://www.renafoundation.org/?page_id=87 [12.04.2021].

³⁰ Cf. RUPID-Uganda, "About us", <http://rupid.org/about.php> [12.04.2021].

³¹ *Ibidem*.

³² <http://rupid.org/gallery.php>; see also: <http://rupid.org/index.php> [12.04.2021].

fostering holistic development of the people. The example that was given by the missionaries in the early years of Uganda's evangelisation has not been neglected. Missionaries started technical schools and taught people building, bricklaying, carpentry, tailoring skills. They engaged as well in agricultural formation, introducing new fruit plants, coffee and cotton. They helped people to learn to improve their means of production and harvesting. The only complain one can make here is their paying little attention to improving the local plants they found there for food and drink. However, they planted trees and encouraged the local people to do so³³. The government of Uganda ratified and is signatory to the Millennium Development Goals (MDGs) under the UN Millennium Declaration 15³⁴. The Millennium Development Goals are: 1) Eradication of poverty; 2) Achieving universal primary education; 3) Promoting gender equality and empowering women; 4) Reducing child mortality; 5) Improving maternal health; 6) Combating malaria, HIV&AIDS and other diseases; 7) Ensuring environment sustainability; and 8) Developing a global partnership for development (MFPED, 2004). Joshua Mutambi in his work "Stimulating Industrial Development in Uganda Through Open Innovation Incubators", has noted that the government (of Uganda) is promoting private sector development, value addition, employment creation, country's competitiveness improvement and industrialization to levels associated with middle income countries³⁵. Baur has observed, that the emphasis in African Christianity is on holistic development. Too often issues of Third World development are reduced to the question of wealth creation and access to wealth.

³³ Cf. Y. Tourigny, *So Abundant a Harvest*, London: Darton-Longman and Todd, 1979, 80; see also *Theological Reflections on some critical aspects of life in Uganda*, eds. D.W. Ssemungu, B. Ssettuuma [et al.], Kampala: CACISA Angel Agencies 2009, p. 71.

³⁴ J. Mutambi, *Stimulating Industrial Development in Uganda Through Open Innovation Incubators*, in: Blekinge Institute of Technology doctoral dissertation series No. 2013:11 (ISBN 978-91-7295-264-5), p. 3.

³⁵ *Ibidem*, pp. 3-4.

The point being made by Christian leaders is not to downplay the importance of either economic growth or the market economy. But economic initiative will only truly flourish as part of a whole corpus of basic human and group rights³⁶. From this background comes the message of the churches that development thinking and practice ought to move towards the following features: need-oriented development, not primarily growth-oriented; endogenous development, not imitative of the values and methodologies of the west; self-reliant development, not dependent on unjust power structures between societies and within societies; ecological sound development, not employing inappropriate technologies or plundering natural resources; development based on structural transformations, not supportive of the social and economic status quo³⁷. Following the 1994 African Synod and the post Synodal Apostolic Exhortation *Ecclesia in Africa*, (14. Sept. 1995), the Synod called on African governments to establish the appropriate policies needed to increase economic growth and investment in order to create new jobs, in particular, governments have the binding duty to protect the common patrimony against all forms of waste and embezzlement by citizens lacking public spirit or by unscrupulous foreigners³⁸. As it has been observed elsewhere, “given the country’s heavy dependence on external assistance, Uganda cannot afford to alienate foreign donors by blocking democratic reforms and not taking decisive action against corruption”³⁹. The pope, from his more independent position observed bluntly: “Africa’s economic problems are all compounded by the dishonesty of corrupt government leaders who, in connivance with domestic or foreign private interests, divert national resources

³⁶ J. Baur, *2000 Years of Christianity in Africa*, Nairobi: Paulines Publications Africa, 2009, p. 423.

³⁷ *Ibidem*, pp. 423–424.

³⁸ John Paul II, *Post Synodal Apostolic Exhortation “Ecclesia in Africa”*, Libreria Editrice Vaticana, 1995, no. 113.

³⁹ Uganda Country Monitor, “Country/Territory Report-Uganda,” in HIS Markit, pdf, (1 Dec 2020): pp. 1–55.

for their own profit and transfer public funds to private accounts in foreign banks. This is plain theft, whatever the legal camouflage may be. I earnestly hope that international bodies and people of integrity in Africa and elsewhere will be able to investigate suitable legal ways of having these embezzled funds returned” (EA, no. 113). The Church in Uganda must now become involved in the process of mutual commitment to freedom, justice and care for the disadvantaged. It must develop a complete theology of the divine grace for sinners as well as for the materially and socially disadvantaged. Moreover, however, eradicating material poverty is not simply a matter of making more and better provisions available, but of expanding actual participation so that people might fulfil their own roles in the whole society to which they belong. While it is plausible that the Church and her ministers has and continues to promote development through schools, hospitals, printing presses, universities and experimental farms, there is need to put emphasis on the promotion of development by forming consciences. As underscored by Pope John Paul II in *Redemptoris Missio*, “People’s development does not derive primarily from money, material assistance or technological means, but from the formation of consciences and the gradual maturing of ways of thinking and patterns of behaviour”⁴⁰. Thus “authentic human development must be rooted in an ever deeper evangelisation”⁴¹. Evangelization helps people to live and act as sons and daughters of God, and assists their overall development. The Church’s mission consists essentially in offering people an opportunity not to “have more” but to “be more” by awakening their consciences through the Gospel.

⁴⁰ Cf. John Paul II, *Redemptoris Missio*, Libreria Editrice Vaticana, 7 Dec. 1990, no. 58, 59.

⁴¹ *Idem*, *Address to Clergy and Religious*, Jakarta, 10. Oct. 1989, 5: “L’Osservatore Romano”, 11 Oct. 1989.

LOUIS MBUYEH

CHARITABLE WORKS IN CAMEROON

Cameroon is located at the hinge of the African continent. It is a multi-geographical, multi-cultural, multi-lingual and multi-religious country with a population of close to 26 million inhabitants¹. The Catholic faith was introduced to this part of the world a few years after the German annexation, precisely in 1890². Catholics constitute more than a third of the nation's inhabitants,³ found in 26 dioceses. In her evangelizing mission, the Church has been at the forefront of integral human development, precisely, in the conception and realization of church building infrastructure, education, healthcare, personnel training and social welfare, just to name only a few. These projects have seen the light of day thanks to Church-based charitable organizations at home and abroad, but especially from Europe and North America. This paper aims at highlighting the multifaceted na-

LOUIS MBUYEH is a Catholic priest of the diocese of Kumbo. He studied philosophy and theology in St Thomas Aquinas' Major Seminary Bambui and was ordained a priest on the same campus on the 4th of April 2010. He has served the local churches as a parochial vicar, school manager, formator at the provincial propaedeutic seminary, and Bishop's secretary. Currently he is undergoing a doctorate programme in the University of Cardinal Stefan Wyszyński in Warsaw, Poland.

¹ Cf. The World Bank, *Population, total-Cameroon*, <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=CM> [03.02.2021].

² F.C. Esua, *Preface*, in: *The Church in Cameroon: 100 Years of Evangelization*, eds. E. Mveng and J.-P. Messina, Yaounde: Conference Episcopale Nationale du Cameroun 1990, pp. 27–33.

³ Cf. Index Mundi, *Cameroon Religions*, <https://www.indexmundi.com/Cameroon/religions.html> [03.02.2021].

ture of the charitable works so as to underline the benevolence of the people of God in the donor environments and to instil a grateful spirit in the hearts of the beneficiaries. The organizations to be mentioned here include: Pontifical Missionary Societies, Aid to the Church in Need, MISEREOR, Chalice Canada, Kindermissionswerk, CAMECO, Catholic World Missions, and Bishop's Education Fund. Each one shall be briefly described with respect to its history, objectives, scope and works in Cameroon, especially in the works in the diocese of Kumbo.

Pontifical Missionary Societies. Four international Church organizations constitute what is known as the Pontifical Missionary Societies. These include: Society for the Propagation of the Faith, Society of St Peter the Apostles, Missionary Childhood Association, and Missionary Union of Priests. Under the direction of the Holy Father, they work for the promotion of mission spirit and mission work in all the Roman Catholic dioceses of the world. These societies raise funds largely through the annual Mission Sunday Collection that takes place in all the churches and oratories on the third Sunday of October. The Society for the Propagation of Faith (SPOF), for example, seeks prayer, sacrifice and financial support for the Church's missionary work and provides help for the pastoral and evangelizing programmes in Africa, Asia, the Pacific Islands, and Latin America⁴. Specific domains of assistance include education and support of seminarians, Religious novices and seminarians. Besides health care and social services of Religious communities, the organization targets communication and transportation needs in various dioceses, and intervenes in times of emergency and disaster⁵. Every year in the month of November, the diocese of Kumbo prepares and proposes a number of projects to these Societies for sponsorship. The projects target the building of churches, presbyteries, convents, the training of future priests and

⁴ Cf. E. Neville, *Pontifical Mission Societies*, <http://mission.stcdio.org/mission-office-homepage/who-we-are/pontifical-mission-societies/> [12.04.2021].

⁵ Cf. *Ibidem*.

catechists, and programmes that aim at the integral upbringing of the child. Thanks to the grants received almost annually, the sustenance of pastoral work is ensured. The Bishop and his close collaborators work tooth and nail, to sensitize the faithful to contribute to this universal fund, to submit the proceeds on time, and to ensure a judiciously management an of the subsidies.

Aid to the Church in Need. Aid to the Church in Need (ANC) was founded by Father Werenfried van Straaten⁶ in Germany in 1947, at the instigation of Pope Pius XII, to cater for the post-war refugees. Overtime, it developed to other areas of need, namely, emergency aid, building of churches, donation of catechetical literature, and the training of seminarians. In December 2011, Pope Benedict XVI elevated ANC to the status of a Pontifical Foundation⁷. Today, it caters for the needs of the Church world-wide, especially where Christians suffer persecution. In some dioceses of Cameroon, ACN sponsors the training of seminarians, further studies of priests and pastoral agents and ongoing formation sessions for priests. It also guarantees the sustenance of priests through the annual grant of Mass Offerings. In the diocese of Kumbo, for example, the Bishop prepares project proposals and address to the head office in Germany and having received the grants, ensures to the proper management and timely reporting. Currently, two priests from Cameroon are in the third year of their four year programme in the University of Cardinal Stefan Wyszyński in Warsaw, Poland, thanks to the scholarship grant from ACN. Moreover, in the last 25 years, ACN has supported over 20 projects in the Diocese of Buea, including the work of female religious Congregations⁸. Within

⁶ A Dutch and Norbertine priest, born in 1913 in Mijdrecht (Netherlands) and died in 2003.

⁷ Cf. ACN United Kingdom, *Our Mission*, <https://acnuk.org/about/our-mission-and-history/> [12.04.2021].

⁸ M. Lozano, *Diocese in Cameroon is hit hard by violence triggered by country's political crisis*, <https://www.churchinneed.org/diocese-in-cameroon-is-hard-hit-by-violence-triggered-by-countrys-political-crisis/> [12.04.2021].

the backdrop of political tensions, terrorist activities and the ensuing loss of lives, property and displacement of masses, ACN Canada has intervened to help make a difference. One such intervention was a donation of a sum of money to build a chapel for the pastoral care of refugees the diocese of Maroua-Mokolo⁹.

Misereor. This is an acronym for *Ihr Hilfswerk für Menschen in Not* loosely translated into English as ‘your aid for people in need’. It is ‘the German Catholic Bishops’ Organization for Development Cooperation’¹⁰. For over 60 years it has fought against poverty in Africa, Asia and Latin America, and provides for the needs of human persons without borders¹¹. It has been a great donor to the Bamenda Provincial Health Assistance (BEPHA) scheme¹² which was created about 15 years ago to offer as a solidarity scheme for health assistance for the then four dioceses of Bamenda, Buea, Kumbo and Mamfe¹³. Given that BEPHA is still at an infant stage, Misereor comes in to sponsor the project while the dioceses involved are pacing for self-reliance through a massive campaign and enrolment. Misereor has also sponsored the project of rural pipe-borne water supply in a good number of villages within the diocese of Kumbo, especially those which had scarcely had the luxury of decent water till recent years. The Social Welfare Office of the diocese has been the Bishop’s arm of doing the ground works ensuring the realization and sustenance of these charitable projects¹⁴.

⁹ Cf. E.-M. Kolmanm, *Cameroon: Terrorism and a forgotten Africa*, <https://acn-canada.org/acn-interview-emergency-aid-cameroon/> [12.04.2021].

¹⁰ MISEREOR, *About us*, <https://www.misereor.org/about-us> [12.04.2021].

¹¹ Cf. *ibidem*.

¹² Cf. Swiss TPH, *Providing Technical Assistance to a Church-Based Health Insurance Scheme (BEPHA) in Cameroon*, <https://www.swisstph.ch/en/projects/project-detail/project/providing-technical-assistance-to-a-church-based-health-insurance-scheme-bepha-in-cameroon/> [12.04.2021].

¹³ Cf. *ibidem*.

¹⁴ Cf. Caritas Kumbo, *Village Pipe Borne Water Projects*, <http://www.caritaskumbo.org/index.php/successes/village-pipe-borne-water-supply-project.html> [12.04.21].

Chalice Canada. This is a Canadian based organization for international aid founded in 1992. It focuses on the development of the child, family and community. Chalice Canada provides aid to the poor in developing countries through sponsorship of families and funding of projects within given communities, especially projects concerning critical needs, disaster relief and nutrition¹⁵. This organization has a fulltime office in the Diocese of Kumbo, precisely in Tobin headed by Sister Louisa Wirmum of the St Therese Sisters of Buea. Through its works, many people at the fringes of society have had a cause for rejoicing and integration, especially the sick, street and vulnerable children, through health care assistance and education.

Kindermissionswerk. *Kindermissionswerk* is a German compound word which translates into English as Children's Missionary Society. It is a Catholic Church organization that caters for disadvantaged children in Africa and other third world countries. Target group includes: street children, working children, children with disabilities, those in war zones, refugees, abused children, those affected by HIV/AIDS, and victims of natural disasters. The projects aim at providing for their material, emotional and spiritual needs, through education, social integration, health, pastoral work and nutrition. Kindermissionswerk partners with dioceses, parishes, congregations, church-based non-governmental organizations committed to needy children¹⁶. It is amazing to know that children in Germany and other parts of the western world take an active part in the annual fundraising by moving from door to door singing Christmas carols, offering symbolic gifts and soliciting funds for this foundation¹⁷. In her efforts to bring hope to broken families and the vulnerable situation of children, the diocese of Kumbo turns to Kindermissionswerk for financial assis-

¹⁵ Cf. Charity Intelligence Canada, *Chalice Canada*, <https://www.charityintelligence.ca/charity-details/14-chalice-canada> [12.04.2021].

¹⁶ Cf. Kindermissionswerk, *Who are We?*, <https://www.sternsinger.de/ueber-uns/about-us/who-we-are/> [12.04.2021].

¹⁷ Cf. *ibidem*.

tance. This has greatly impacted the social welfare of many families and children in the local church. The Diocesan Family Life Office, has been very instrumental in this partnership. The aid received is used for the running of the programmes, for salaries of the workers, and especially for the education of the identified vulnerable children with the collaboration of the Small Christian Communities and the Diocesan Education Secretary.

CAMECO. Another international charity organization operational in Cameroon is CAMECO. The acronym stands for the Catholic Media Council. It was founded in 1969 by the international Catholic media organizations (UCIP, OCIC, UNDA/SIGNIS) and the German Bishops' Conference. CAMECO 'is a non-profit consultancy specializing in media and communications in Africa, Asia, Latin America, Central and Eastern Europe, the Middle East and the Pacific'¹⁸. Its services are offered, among others, to organizations delivering media assistance and donors, especially faith-based agencies. The aim is to promote the work of the Catholic Church in the fields of social communications in developing countries, precisely, through advice, planning and assistance in education and further studies¹⁹. In the last decade, this organization has offered enormous help to the Radio Evangelium Project of the Bishops of the Bamenda Ecclesiastical Province of Cameroon, precisely, the further studies of selected priests in the domain. There was also a working visit of a consultant from Germany in February of 2017 to supervise and offer assistance to the various branches of social communications in the various dioceses of the province.

Catholic World Missions. The Catholic World Missions (CWM) was founded in 1998 by a Legionary priest, member of the Regnum Christi movement. It aims at spreading the message of the Church and the rebuilding of communities worldwide, to continue the work of Christ for impoverished children and families. Stakehold-

¹⁸ CAMECO, *About us*, <https://www.cameco.org/en/about-us/> [14.04.2021].

¹⁹ Cf. *ibidem*.

ers are passionate for the alleviation of the physically, spiritually and intellectually poor of the world. Besides, the organization supports the work of priests, religious and missionaries, as well as lay people working for the improvement of the lives of others, materially and spiritually²⁰. In a word, the mission of CWM 'is to alleviate material and spiritual poverty by empowering the poor and sharing the Gospel of Christ'²¹. CWM focuses on: dignified living, education, and disaster relief not only in the United States but also in South America, Africa, Europe and Asia²². In recent years, this organization has extended its worldwide mission to Cameroon. In St Mary's parish Nkar, situated within the diocese of Kumbo, CWM has assisted in the improvement of potable water supply to the needy inhabitants of Nkar. In the same locality, it has taken interest in the amelioration of the catholic primary school building, and the building and setting up of a hospital to meet the educational and health care needs of the children and the sick, respectively²³.

Bishop's Education Fund. The bishop of diocese of Kumbo created what he named Bishop's Education Fund (BEF). In the light of the alarming presence of street children and the underprivileged youth, this fund was created to offer assistance to children and youth who would otherwise be deprived of education simply for economic reasons. The fund also targets the teacher training of interested youths from very disadvantaged areas of the diocese which tend to lack teachers because of their low educational standards and the difficulty of having teachers from elsewhere accept to live and work in these places. Funds are collected to this scheme through the annual education levy on the faithful, school based initiatives within the context

²⁰ Cf. Catholic World Mission, *About us*, <https://catholicworldmission.org/about-us/> [14.04.2021].

²¹ Ibidem.

²² Cf. ibidem.

²³ Cf. Catholic World Mission, *Catholic Charity Work in Cameroon*, <https://catholicworldmission.org/cameroon/> [14.04.2021].

of the annual Catholic Education Week, and the generous donation of groups and individuals in response to the Bishop's annual appeal. The archbishop of Bamenda, in the neighbourhood of the diocese of Kumbo also engages in a similar initiative to combat similar challenges.

This essay has been a timely mirror into the reality of the Church in Cameroon and Africa at large. One can see from the works of the organization a stunting material poverty on the one hand, but also a testimony of God's love and providence in the tireless efforts, sacrifices and good will of those who, realizing how much they have been blessed by God, are saying a big thank you to Him by sharing their faith and material blessings with those at the margins of society. Indeed, no one is too poor to have nothing to offer, nor too rich not to be in need. Furthermore, a review of the works reminds of the need to judiciously manage and account for the aid received. It also calls for further initiatives and efforts in view of proper maintenance of the structures, resources, and the sustainability of the projects. For her part, the Church in Africa has been given enough example to be donors to other needier churches within the continent and beyond, all for the greater glory of God till He comes again in glory and splendour.

MARCEL KPUDZEKA

A PRESENTATION OF “CARITAS KUMBO”

“Caritas Kumbo” which is presented in this paper is a development arm of the Diocese of Kumbo; as such, it operates mainly within this Diocese. The Diocese of Kumbo was created on 18th March 1982 by Pope John Paul II with territory carved out of the then Diocese of Bamenda (now Archdiocese)¹. It is a Catholic Diocese of the Roman or Latin rite, and a suffragan diocese of the Metropolitan See of Bamenda along with the dioceses of Buea, Mamfe and Kumba². The diocese now has 26 main pastoral divisions called deaneries which are constituted of parishes and pastoral zones. According to the statistics of December 2018, the Diocese of Kumbo has 28 parishes and 9 pastoral zones. The ecclesiastical circumscription of the Diocese of Kumbo covers an area of 8,000 km², and is coterminous with the two administrative Divisions of Bui and Dunga-Matung in the North West Region of Cameroon³. The area that the Diocese of Kumbo covers has a population of approximately 942,100 inhabitants⁴ who are largely indigenous people. They are characteristically a happy people. Catholics make up 20.1% of this total population. The rest are divided into several other creeds: adherents of African Traditional Religion,

FR KPUDZEKA MARCEL is a priest of the Diocese of Kumbo studying at Stefan Cardinal Wyszyński University in Warsaw.

¹ Cf. <https://www.dioceseofkumbo.org/about-diocese/> [13.04.2021].

² Cf. *ibidem*.

³ Cf. <https://caritaskumbo.com/> [13.04.2021].

⁴ Cf. <http://www.gcatholic.org/dioceses/diocese/kumb1.htm> [13.04.2021].

protestants, other Christians, Muslims and non-believers. Economically, most of these people rely on subsistence agriculture done in a small scale for a livelihood. They are a hard-working people, but because they lack necessary technical and management skills and use pre-industrial revolution tools, their production remains ever low. “Caritas Kumbo” estimates that many families live on less than a dollar a day⁵. Cognizant of this situation and convinced that the Gospel cannot be preached to people with empty stomachs, “Caritas Kumbo” was founded in 1994, twelve years after the erection of the diocese. The initiative was understood as an integral part of the work of evangelization that focuses particularly in assisting the local population to acquire basic necessities of life. “Caritas Kumbo” can best be understood by looking at its vision and mission, structure, activities and partners. For its sources, this presentation relies mainly on the various websites of “Caritas Kumbo”, but also on the personal experience of the presenter.

Vision and mission of Caritas Kumbo. “Caritas Kumbo” is a faith based developmental or humanitarian organisation of the Diocese of Kumbo⁶. Since integral human development is at the heart of evangelization, Caritas Kumbo contributes to the diocese’s work of evangelization by ensuring “the development of every person without discrimination to creed, sex, age or ethnic origin and the whole person, especially of the poorest and the most neglected in the community[...]⁷”. “Caritas Kumbo” is charged with the mission of harnessing and supporting the development initiative of communities, especially rural communities, in the Diocese of Kumbo. Since its foundation, “Caritas Kumbo” has accompanied communities, irrespective of who lives there, in their development endeavours and

⁵ Cf. <http://caritaskumbo.org/index.php/about-us/scope-and-method.html> [13.04.2021].

⁶ Cf. <https://caritaskumbo.com/> [12.04.2021].

⁷ <http://caritaskumbo.org/index.php/about-us/vision-and-mission.html> [13.04.2021].

in the light of the teaching of the Roman Catholic Church. In order to carry out its mission, the organisation does the following⁸: sensitizing and organizing communities in community charity and development; identifying community needs and problems; identifying solutions and elaborating project ideas into sustainable projects; organizing multi-disciplinary training; promoting disaster prevention and management programmes/initiatives; executing, following-up, monitoring and evaluating projects and related activities; participating in all development and Caritas activities organized by the National Social Welfare Department (BASC-Caritas Cameroon); and raising funds and seeking funding from partners at local, national and international levels.

Organisational structure of Caritas Kumbo. “Caritas Kumbo” is made up of four independent departments: Social Welfare; Justice and Peace; Health Coordination; Agricultural Training Projects (APT); Bamenda Ecclesiastical Province Health Assistance (BEPHA); Family Life; and Chalice Kumbo. The members of each of these departments are either appointed or elected on the basis of their competence and interest. Members can either be the laity, the religious or the clergy; but each of them must be someone trusted by the competent ecclesiastical authority. “Caritas Kumbo” works under the watchful care of the diocesan Bishop, Mgr George Nkuo. It has a general coordinator; the current one is Rev. Fr Daniel Ache, priest of the Diocese of Kumbo. Each department equally has its own coordinator. Apart from BEPHA and APT, each of the departments of “Caritas Kumbo” has a corresponding pastoral commission as provided for by the *Bamenda Provincial Pastoral Plan*⁹ which works together with the department for the realization of its particular mission. The commissions are organized from Small Christian Communities (SCCs), mission station, parishes,

⁸ The following points are culled from the mission of Caritas Kumbo as spelt out in <http://caritaskumbo.org/index.php/about-us/vision-and-mission.html> [12.04.2021].

⁹ This refers to the pastoral plan of the Ecclesiastical Province of Bamenda to which the Diocese of Kumbo belongs.

deaneries, up to the diocesan level. However lofty it may be, this organisational structure of Caritas will be useless if it does not impact the lives of people at the grassroots. The activities that Caritas Kumbo carries out shows how helpful it has been to people at the local level.

Activities of Caritas Kumbo. As already indicated, the primary beneficiaries of “Caritas Kumbo” are the local communities in the Diocese of Kumbo. “Caritas Kumbo” responds to the needs of the people in several ways. It animates over three hundred communities to undertake individual and collective action aimed at the sustainable improvement of their living conditions. It accompanies these communities in their development efforts, giving them technical counsel and seeking partners to support their development efforts¹⁰. It works with villages in enclaved areas to realize improved health and living standard through the construction and supply of potable water¹¹. Other activities include school renovations and construction; rural youth training programs through the Family Farm Schools Systems and Agricultural Training Programs; women empowerment; organization of summer work camps; project proposal writings; capacity building; and volunteers and social services¹². The Justice and Peace in particular works to prevent trafficking of children and young people. This goal is achieved by raising awareness in the communities on trafficking and the dangers of deception and exploitation; it forms and trains vigilance communities; protects and rehabilitates rescued victims of trafficking¹³. Through Health Coordination office and BEPHA, the health of the local people especially the poor is taken care of. Since 2016 that the Anglophone crisis in Cameroon escalated leading to a war, “Caritas Kumbo” has extended its services to providing basic needs to people who are internally displaced as a result of the war.

¹⁰ Cf. <http://caritaskumbo.org/index.php/activities.html#faqnoanchor> [12.04.2021].

¹¹ Cf. <http://caritaskumbo.org/index.php/activities.html> [14.04.2021].

¹² Cf. <http://caritaskumbo.org/index.php/activities.html> [14.04.2021].

¹³ Cf. <http://caritaskumbo.org/index.php/successes/fight-against-child-trafficking.html> [14.04.2021].

Partners. “Caritas Kumbo” achieves its goals thanks to the collaboration and support of partners within and outside Cameroon. In any project, the community involved always gives their local contribution, be it land, raw materials, unskilled labour, and any other thing or service they can render for the realization of the project. If their contribution is not sufficient for the full realization of the project, then “Caritas Kumbo” liaises them with partners who are able to fund the project. So far, Caritas Kumbo works with the following partners¹⁴: Misereor; Diocese of Limburg; the German Embassy in Cameroon; CNEFAC (Coordination Nationale des Ecole Familiale Agricole du Cameroun); Papstlichemissionswerk die Sternsinger in Deutschland; Kumbo Association for Technical Assistance (KATA); Nascent Solutions Inc.; Engineers without borders USA; Caritas Africa; SOLIDARIA (Villa Nueva University, Madrid Spain); BASE/ Caritas Cameroun network; the parish social welfare commission of the diocese of Kumbo; the mission social welfare commission of the diocese of Kumbo; the parish social welfare commission of the diocese of Kumbo; and the Small Christian Community social welfare commission of the Diocese of Kumbo.

At the end of this write-up, we feel obliged to admit that it is quite difficult to present a multi-faceted and twenty-five year old organisation in five pages. There was a felt tension, in the course of writing, about what to include and what to leave out concerning “Caritas Kumbo”. However, the gist of what the organisation offers can be gotten from its vision, mission and activities. The structure put in place makes sure that the development projects of local communities are effectively realized. The services that “Caritas Kumbo” renders to humanity thanks to the support of its partners promotes the Church’s mission of bearing witness to God’s unconditional love of his people especially the underprivileged. In this way, “Caritas Kumbo” fulfils its role as an agent of evangelization.

¹⁴ <http://caritaskumbo.org/index.php/partners.html> [12.04.2021].

ALEXANDER NYAM DUNG

PASTORAL CHARITY: SOCIAL DIMENSION OF THE CHURCH'S MISSION

In the quest for finding meaning and relevance in a world saturated by various desires and needs, the Church finds itself constantly at the forefront of giving hope to millions of people whose conditions have placed them on the verge of despair, either by natural or man-made factors. In her works of mercy, there is also the risk of perceiving the Church essentially as a social worker, whose success is measured by the amenities she provides. In spite of this seeming confusion, the Church in Jos, Nigeria, has remained active in keeping to the tenets of the gospel, while responding to the social needs of the children of God, regardless of their religious, political or ethnic consideration, according to the availability of her human and material resources. This write-up gives a general synopsis of the structure and organization of the works of charity in the Archdiocese of Jos, Nigeria. The strength

FR. ALEXANDER DUNG is a priest of the Catholic Archdiocese of Jos, Nigeria. He studied Philosophy at St. Thomas Aquinas Major Seminary (STAMS), Makurdi; and Theology at St. Augustine's Major Seminary (SAMS), Jos, between 1993 and 2002, where he obtained his first Degree in both fields. He was ordained a Catholic priest on July 27, 2002. After a few years of pastoral work, he proceeded to the School of Journalism at the Università Cattolica del Sacro Cuore (UCSC) in Milan from 2009–2012. Alongside other pastoral experiences, he has served as Personal Assistant and Secretary to the Archbishop of Jos, Most Rev. Ignatius Kaigama, from 2007-2009. He was appointed the Archdiocesan Communications Director and elected the Jos Provincial Director from 2013–2018. Fr. Dung is presently a doctoral student in Liturgy in the Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego (UKSW) in Warsaw Poland, from 2018–2022.

and weakness, the collaboration with other charity organizations shall be highlighted. The reference material shall be the Jos diocesan website and the Justice Development peace and Caritas commission. Relevant Church documents shall also be accessed.

The Social Structure of the Archdiocese of Jos. The Jos archdiocesan chancery has various minor dicasteries or departments, which were created to attend to the various social needs of the faithful¹. Such division of labour is necessitated by the various human conditions and the environment within which the Church is situated. There is the reality of religious pluralism, ethnic and religious conflicts, and a wide economic gap between the rich and the poor. This is mainly due to corruption in government. The Church has always emphasized the social dimension of her mission. Various papal encyclicals and documents agree that the church cannot remain insensitive to the plight of humanity. The content of Pope Leo XIII's *Rerum Novarum* is a clarion call to response to man's inhumanity to man². The Church cannot be silent in the midst of the suffering masses. However, care must be taken, that such para-pastoral apostolates do not substitute the essence of her salvific mission, rather be sought after in a manner proper to the dignity of the human person and his social nature³. The eight departments in the Jos diocesan curia are: the Education Commission, the Pastoral and Liturgical Commission, the Family Life Commission, the Catechetical Commission, the Communication Commission, the Youth Commission, the Health Commission, and lastly, the Justice Development Peace and Caritas (JDPC) Commission, which is our area of concern here. Each of these commissions has a specific task of assisting the diocese in her relationship with

¹ See: Curia, *Catholic Archdiocese of Jos Directory and Diary*, Jos: Institute of Pastoral Affairs, 2019.

² Leo XIII, *Encyclical Letter "Rerum Novarum"*, Roma: Libreria Editrice Vaticana, 1891, no. 2.

³ Vatican II, *Declaration on Religious Freedom "Dignitatis Humanae"*, Rome: Libreria Editrice Vaticana, 1965, no. 3.

the world around her. They are headed by both the laity and clergy, according to their competence.

Justice Development Peace and Caritas (JDPC) Commission. This commission is the coordinating body of the church's mandate to the practical demonstration of the corporal works of mercy. It is committed to promoting holistic development for humanity through capacity building, community mobilisation, peacebuilding, youth and women development, human rights and environmental care⁴. Its activities cover a variety of social needs of the Church on a wide spectrum. This where the spiritual dimension of the church finds its human component. Today, the church is respected and attracted many to the faith through her works of charity, coming to the aid of people in their moments of need or on the verge of despair. Pope John Paul II rightly admonishes that part of the responsibility of Pastors is to give careful consideration to current events in order to discern the new requirements of evangelization⁵. Therefore even the concept of charity and the manner in which the church carries out this mandate, is determined by the situation of the local church. The JDPC commission has four major sub committees through which its charity actions are channelled. These include: Research and Animation, Social Welfare, Good Governance and Human Right, and Rural/Urban and Water Development.

Animation and Research Department. This department is responsible for establishing JDPC Committees at Parish and Deanery levels. By creating such committees at parish level, it becomes more attuned to the reality of the problems faced by local communities. Assessments and recommendation are made to the diocesan curia for further action. There is the subsequently update and capacity building for the parish community members. It is from the parish the JDPC

⁴ *Mission statement*, <https://www.sojusticejdpc.org/about> [14.04.2021].

⁵ John Paul II, *Encyclical Letter "Centissimus Annus"*, Rome: Libreria Editrice Vaticana, 1991, no. 3.

will get information on the sick, those in prison and does dying in abject poverty. Christ himself says, “Truly, I say to you, as you did it to one of the least of these my brothers, you did it to me” (Matt 25:40).

Women Empowerment Programme (WEP) Department. This department of JDPC occupies itself with women empowerment. They are encouraged to take active participate in the economic, political and cultural development of their communities. The Programme is aimed at promoting education and financial independence of the women and the girl child. Through workshops and counselling, there is a movement for social change against domestic and social violence against women. The department has in recent years been issuing a small scale loan scheme in Communities and Parishes where poverty puts the lives of families in danger of despair. Assisting women with means of livelihood is a gateway to eliminating juvenile delinquencies, since mothers will always take care of their children if they have the means.

Emergency Preparedness And Training (EPRT). This is very important department in JDPC. In a diocese where religious and ethnic conflicts have become a daily occurrence, the church cannot remain adamant of silent. Thus, there are special teams or committees that have been trained on how to response to such situations. They are called the Emergency Preparedness and Response Team (EPRT). Apart from guiding people on manner of actions, this committee also helps in the registration and of Internally Displaced Persons (IDPs). It has the responsibility of distributing relief materials in disaster or conflict areas. It promotes rehabilitations in communities affected by conflicts across the diocese and state. The faith of the church is really tested during violence, as the faithful look upon the church rather the government for assistance. Even with the COVID-19 pandemic the church is reaching out to people through sensitization⁶.

⁶ <https://www.cadjos.org/jdpc-to-provide-post-covid-19-support-to-communities/> [15.04.2021].

Good Governance and Human Rights. This is one of the largest departments in JDPC. It covers a variety of functions, ranging from promoting accountability, justice, equity and fairness. To accomplish the above, the department is divided into three sections; Legal Aid Clinic, Good Governance. It organises Town Hall Meetings with government representatives and other stakeholders of the various constituencies of the State. The Department collaborates with Catholic Lawyers Guild and Federation of Female Lawyers. Also supervises the activities of the rights of plights of Catholic Widows Association in the Archdiocese. The Nigeria judicial system leaves nothing to be desired, there are thousands in prison and detention homes without trial. This department collaborates with catholic lawyer sin offering free legal assistance to hundreds of inmates. The Catechism teaches us that we must recognize Christ in the poorest, they are His brethren⁷. This explain why the recently transferred Archbishop of Jos, has for almost two decades celebrated his Christmas Mass and shares common meal with the inmates of Jos prison.

Peace Building and Conflict Transformation. The goal here is to promote durable and sustainable peace and stability in Plateau State, through inter-faith collaboration and strategic non-violent options. Its engages in Dialogue and Mediation as well as Peace Building processes with Herders/Farmers, Traditional and Religious Leaders and other Community Stakeholders. It also conducts Trauma Healing and reconciliation with warring communities.

Catholic Rural and Urban Development Programme (CARUDEP). As a consequence of the high rate of corruption in governance in Nigeria, there are millions of people with no access to potable water, electricity or any basic infrastructure. This Department gives hope to such communities through the provision of well and boreholes, the construction of culverts and small bridges linking some rural

⁷ *Catechism of the Catholic Church*, Rome: Libreria Editrice Vaticana, 1993, no. 1397.

communities. Sustainable Agriculture, Water and Sanitation and Climate Change.

Development Partners and Areas of Intervention. Although the church in Jos raises funds locally through Lenten campaigns and appealing to the faithful, she cannot meet the high demand for assistance in the state. There is the necessity to collaborate with local and internal agencies for assistance. Some of the major donor agencies or partners include: Catholic Agency for Overseas Development (CAFOD), and Aid to Church in Need (ACN) International. They offers technical support for funding of some relief materials to alleviate the suffering of displaced families in situations of religious crisis. The Mennonite Central Committee (MCC). This supports the training of the local Emergency Preparedness and response Team (EPRT). The United Nations Development Programme (UNDP) has assisted with the provision and installation of equipment for an early response system in the JDPC office in Jos. Konrad Adeneur Stiftung (KAS) supports meetings for engagement with democratically elected representatives for interface through Town Hall meetings. The Catholic Caritas Foundation of Nigeria (CCFN): Funding support for our Good Governance Project across the State and humanitarian response activities. The Christian Aid (CAID): Funding support for civic engagements to promote good governance using the interfaith approach. Mission 21: Funding support for Emergency Risk Reduction in communities across the State and humanitarian responses. Lastly, the commission also works with Pharos Observatoire: Funding support to promote the activities of Defenders of Cultural and Religious Pluralism in six countries

Challenges and Conclusion. With new challenges arising from poverty and political corruption in Nigeria, the Church in Jos is at the brim of being over stretched. She cannot meet with the ever growing demands for charity. There is also the element of donor fatigue by the international organizations. Therefore some projects will no longer guarantee continuity or sustainability. The church is forced to marshal out new strategies so as to meet up with such responsibility. There is

also the risk of diluting the tenets of the Gospel in situations where some foreign donor agencies outline certain preconditions that might contradict the content of the Catholic faith. care must be taken, unless the church is careful, she might substitute her mission for the salvation of souls with the office of a mere social worker. Where boundaries are not defined, there is the risk of secularism. The need to be faithful to the Gospel is captured by the words of Pope Leo XIII: “charity, the mistress and the queen of virtues. For, the happy results we all long for must be chiefly brought about by the plenteous outpouring of charity; of that true Christian charity which is the fulfilling of the whole Gospel law, which is always ready to sacrifice itself for others’ sake, and is man’s surest antidote against worldly pride and immoderate love of self”⁸. The question therefore is not whether the church should be charitable; it is the question of how and when to be charitable. There has to be an *ordo caritatis*, which considers the recipient, the content and the motive of charity. Otherwise, we run the risk of performing acts of generosity without reference to the implications it might have on the recipient or the Church as the body of Christ.

⁸ Leo XIII, *Encyclical Letter “Rerum Novarum”*, no. 63.

BRUNO NAANLONG YENKWO

THE ACTIVITIES OF CARITAS/JDPC IN THE CATHOLIC DIOCESE OF SHENDAM

Caritas International being a confederation of over 160 members who are working at the grassroots in almost every country of the world and serving as the helping hand of the Church, reaching out to the poor, vulnerable, women, children and the excluded, regardless of race or religion, to build a world based on justice and fraternal love, where the poor and marginalized rural people are able to realize their potentials to provide and sustain adequate food, income, decent shelter, security, trust, reconciliation, healing and participating in their development. The deep moral and spiritual principles of dignity, justice, solidarity, and stewardship still guide Caritas today. One of the beneficiaries of Caritas through the Justice, Development and Peace Commission (JDPC) International is the Catholic Diocese of Shendam, Plateau State in Nigeria, helping in the promotion of justice and human dignity.

The brief introduction of Caritas work in Shendam Diocese. The Justice Development and Peace/Caritas Commission (JDPC) of the Catholic diocese of Shendam is a policy making, coordinating and

BRUNO NAANLONG YENKWO is a Priest of the Catholic diocese of Shendam in Plateau State-Nigeria, ordained in 2013. He holds a bachelor's Degree in Philosophy (B. Phil) at St. Thomas Aquinas Major Seminary, Makurdi, an affiliate of Urbanian University, Rome in 2009, and has a Bachelor's Degree in Sacred Theology at St. Augustine's Major Seminary- Jos, Nigeria, an affiliate with the Urbanian University, Rome in 2013. He has a Licentiate in Biblical Theology at the Stefan Cardinal Wyszyński University, Warsaw – Poland in 2020.

supervisory body of specific diocesan Social Development Programs, and is directly answerable to the bishop. It was established in 2007 after the creation of Catholic Diocese of Shendam from Catholic Archdiocese of Jos (*Catholic Dioceses of Shendam, 2019 Liturgical Calendar, Directory and Diary*, Jos: Pastoral Institute Press 2020). It is the ministry of service of the Catholic Diocese of Shendam charge with the responsibility of promoting Catholic Social Teaching and facilitating sustainable development activities in accordance with global best practice and standards that cater for all humanity irrespective of religion, race, tribe or gender affiliations living in rural and urban communities of Nigeria. Its works are mainly within the Jurisdiction of the Catholic Diocese of Shendam, which comprises of six local government areas of Wase, Shendam, Quaan-Pan, Mikang, Langtang North and South of southern senatorial zone of Plateau state. However, the organization through collaboration and partnership works in other state of Nigeria (*Report of the Caritas/JDPC in the Catholic Diocese of Shendam – Nigeria, 2020*).

Networking and partnership. In pursuant of its vision and mission, Center for Peace, Justice and Development (JDPC) Shendam has collaborated and supported by various local, National and international organization. We are in collaboration with all the catholic Development organizations in Nigeria through the provincial Development organization Justice, Development Peace and Health (JDPH) Jos and at the National Level, through Catholic Caritas Foundation of Nigeria, Abuja. We have been supported and enjoying the partnership of Catholic Relief Services CRS, Catholic Caritas Foundation of Nigeria CCFN, Christian Aid Nigeria CA, Misereor Germany, and Catholic Agency for overseas Development CAFOD, CODAID, The Organization is open to collaboration and partnership in all areas of shared interest and Vision (*JDPC Shendam Strategic Development Plan 2021–2030*).

The scope and role of the Commission include: 1. To be the Policy-making body for the diocese in the area of social development 2. To create awareness of the meaning and application of Catholic Social

Teaching among people in the diocese 3. To coordinate all programmes relating to Human Rights/Good Governance, Social Welfare, Rural, Urban and Water Development and Animation for integral human development 4. To recommend programmes, projects and proposals to the Ordinary for funding 5. To promote the integrity of creation 6. To organize the annual Lenten Campaign 7. To set up Committees to pursue the objectives of the JDPC 8. To approve the budgets and plans-of-action of its component committees 9. To organize the annual “JDPC Day” and “JDPC Week” with specific goals 10. To speak out on behalf of the diocese, with the approval of the Ordinary, on Social Justice issues 11. To ensure that monitoring and evaluation of the work of its Committees are carried out at regular intervals 12. To promote good communication, understanding and collaboration between the JDPC and all other Commissions of the diocese 13. To liaise with the National JDPC Secretariat, Jos Province and other Dioceses on social development issues, on behalf of the diocese of Shendam 14. To employ personnel where necessary and feasible, to carry out programmes and approve salaries and conditions-of-service of all employees thus engaged (*Report of the Caritas/JDPC in the Catholic Diocese of Shendam – Nigeria, 2020*).

Mission: Guided by the church social teaching, the JDPC catholic Diocese of Shendam shall strive to promote integral development through empowerment of its people to meet their social; and also challenge the structures of injustice, create hope and work for the sustenance of peaceful co-existence in our society. Goal/objectives: to promote justice especially for the marginalized, to promote the quality of life of the people, to promote human rights as laid down by the wider society, to animate and build the capacity of the local communities to participate fully in their own development, to make a preferential option for the poor and marginalized, to promote Catholic Social Teaching (CST), to cooperate with international agencies, Government, and other NGOs for integral development, to research, document and publicize information on social issues affecting

people's life, to train both religious and the laity for holistic human transformation, to provide relief in times of natural and man-made disasters, to provide quality education to the target beneficiaries/communities, to empower women especially to fully participate in the development of their communities, to protect the rights of children, to promote gender sensitivity, to develop a diocesan water provision programme, to sensitize people on the need to have and to live in very clean environment, to promote integrated rural/urban development programme, to cooperate with other diocesan structures in defining diocesan development objectives, to ensure regular self-evaluations process of diocesan social development policy.

Target group: The rural populace, youth, women, widows and families, people living with HIV/AIDS, the unemployed, economically deprived, the physically challenged, prison inmates and ex-inmates. **Strategies:** to organize and carry out programmes/projects that will have direct impact on the lives of target beneficiaries/communities, to build the capacity/empower the Justice Development and Peace Commission, committees, staff and communities, to set up committees in communities for programme/project maintenance and sustainability (*JDPC Shendam Strategic Development Plan 2021–2030*). **Risk analysis:** Ethno-religious and political conflicts. The territory within the Catholic Diocese of Shendam has experienced series of tribal, religious and politically motivated conflicts in the past years. These conflicts have resulted in colossal loss of lives and property, disruption of economic activities and social relationships. The JDPC Shendam and Jos in collaboration with major stakeholders in Emergency Response and Peace Building have provided relief and initiated peace building trainings, dialogues and reconciliation among the affected parties and communities in the diocese.

Natural disaster. The location of the diocese on lowland is disadvantageous during the rainy season. Flooding is common phenomena, and this affects massive destruction of agricultural products, farmlands, houses, lives and other property. JDPC has responded with food and

non-food assistance to the displaced and is carrying out vulnerability studies in collaboration with affected communities and government to address the problems.

Socio-cultural discrimination. Some cultural and religious factors continue to reduce the full participation of women, youths and the physically challenged in community activities. JDPC has strategic plans in place to ensure that these groups of persons are brought on board through community awareness and sensitization programmes.

Organizational structure (Organogram). Social welfare committee: Care for children programme, Care for the welfare of the needy and to rehabilitate such as prisoners, youths, HIV/AIDS affected persons, widows/widowers, alcoholics etc. Women empowerment programme such as micro-credit scheme, Organize strategy for emergency relief, Emergency preparedness and training (EPRT) programme. Human rights & good governance committee: Democracy monitoring; organize public enlightenment activities in the diocese with the view of stimulating political awareness; To investigate issues of violation of human rights and cases of injustice against the underprivileged in the diocese; To organize training for peace building and the need to be transparent; Civic and political education to encourage and map out strategies for people's participation; Prepare and submit annual report of committee activities to the commission; To organize networking for a with government, national, international and other organizations on political education. Animation and research committee: To set up Deanery and Parish JDP committees; To train/retraining JDP Committees on animation approaches and concepts; To help in need appraisal/prioritization planning, implementation and follow-up; Networking and collaboration among different committees and groups; To run KOGI/DAP workshops; To facilitate the initiation of community-based development activities, self-reliance and sustainability. Rural & urban development committee: To train personnel in water and sanitation activities such as well digging, rain-water catchments, water purification, V.I.P latrine constructions and small

culvert constructions. Sustainable Agricultural Activities: to train personnel on dry season farming techniques, soil improvement, food processing, striga control, pest control, forestation and production and fish-pond biogas production. Being a faith-based organization, JDPC is under the hierarchical structure of the church. The Catholic Bishop of Shendam is the overall administrator of the diocese and the leadership of the various components of JDPC is answerable to him. He appoints the JDPC Coordinator who serves as the chairman of the commission and is answerable to him (JDPC Shendam Strategic Development Plan 2021–2030). Critical issues: Lack of adequate funds to carry out JDPC activities/projects; Inadequate remuneration for staff to forestall labor mobility; Inadequate sustainability structures.

Projects and programs/key achievements. Animation. Goal: People in Shendam diocese actively participate in the development of their communities. Key Achievements: Participation and ownership of development initiatives and program is the greatest challenge facing most development initiatives and programs across most communities in the continent of Africa. To address this key challenge and ownership, Justice Development and peace (JDPC) of the diocese have been working across the parishes to establish and strengthen parish JDPC committees. Good governance. Goal: People of Plateau state benefit from improved service delivery, good governance and sustainable development. Key achievement: The program engaged legislators and Key stakeholders in the local Government area of Shendam, Mikang and Quan-pan in civic education training and town hall meeting. The civic education trainings enable citizens of the three local government areas to improve their rights and make demand for good governance, accountability, transparency and development in their locality and communities. The key stakeholders engage are councilors, state house of assembly legislators and community leaders. The program was done with the support and partnership of CAFOD UK and CORDAID Netherland

Peace building. Goal: Communities in Plateau state enjoy sustainable peace and development. Key achievement: The southern

senatorial district of Plateau state has had history of conflict since the creation of the diocese. Virtually all the six local government area have had conflicts ranging from, land dispute, farmers/ herders, chieftaincy, and boundary disputes. Therefore, to enhance peaceful coexistence among conflicting parties, JDPC Shendam in collaboration with JDPC of the Catholic Archdiocese of Jos have been engaging stakeholders in Wase, Langtang south, Langtang, Shendam, Quan-pan and Mikang local Government areas. These initiatives lead to the establishment of Peace Clubs schools and Alternative to Violence Group in communities across the senatorial district. Over 30 groups and clubs have been established and are engaging conflicting parties in the zone.

Emergency relief and emergency preparedness and response team (EPRT) programme. Goal: People of Plateau state benefit from relief distribution and increased skills and capacity of local key actors/ stakeholders in emergency preparedness and response. Key achievements: The program has distributed food and nonfood items to displace persons affected by violent conflicts. The affected person where displaced by conflicts in Assakio of Nassarawa state, Farmers and Herders in Karkashi of Langtang south, Farmers Herders in Kardarko of Wase Local government areas and the recent Farmers Herders in Bokkos and Barkin-ladi local government areas respectively. The displace person are in Shendam, Pandam, Langkaku, Namu, Kurgwi, Bakinciyawa, Bokkos, Mangun, Barkin Ladi, Kardarko, Magama, Bolgan, Karkashi and Kafanchan. Also with the formation of emergency preparedness and response team (EPRT) across the 17 local government area of Plateau state, JDPC Shendam and Jos arch-Diocese are collaborating to train and support key community stake holders to respond and prepare communities to reduce and prevent incidence of conflicts and Natural disasters. JDPC have over had at least 15 persons per local government area of the state.

Sustainable agriculture and food security. Goal: Improve agricultural productivity and food security in Plateau State. Key achievement:

To improve agricultural productivity and food security, the program organizes and facilitates.

Water and sanitation. Goal: Contribute to improve access to potable water and sanitation in Plateau State. Key Achievement and program: In Nigeria access to water and sanitation is a very challenging development issue, most especially in the rural villages of plateau state and southern senatorial district of plateau state, parts of Nasarawa state and central senatorial district of plateau state. Justice Development and Peace (JDPC) Shendam have been working and collaborating with MISEREOR of Germany to provide and improve access to water and sanitation through the activities of improved hand dug well, construction of rainwater harvest tanks, ventilated improved latrine and health and hygiene promotion in villages and communities of southern senatorial districts and other parts of plateau state Parts of Nassarawa state.

Women empowerment programme. Goal: Empower women in Nigeria to participate in the economic, political, educational and cultural development of their communities. Key achievement: The program is currently a micro credit for rural women across the diocese. So far over 500 women have benefited from the microcredit program. The beneficiaries are train in small business skills before accessing the loans. The program is supported by Swiss hand from Switzerland.

Children development and youth empowerment. Goal: To improve welfare and protection of children and youths. Key achievement: The program, with the support of Catholic Relief services started and piloted support for orphans and vulnerable children. Community leaders were engaged and encourage registering child births and will writing. The program ran in Villages of Abwor Dyis, Kwande and Shendam. Over 200 births were registered.

Prison ministry. Goal: Improve access to fair and just services for prison inmates in Nigeria. Key achievement: The program has been working with the four prisons in southern senatorial district of Plateau state. The program support discharged inmate with legal

fees and transportation when discharged. Also give spiritual support and Masses to inmate.

Challenges currently facing the organization.

- Funding – Lack of funds is a challenge to scaling up and expansion of current programs. Funds are also required to acquire and modernize our equipment's.
- Impact of conflicts and insurgencies – virtually all the six local government areas of southern plateau state are affected and impacted by crises and conflicts, when this occurs project activities are often suspended.
- Effect of Underground rocks – Underground rocks has affected some of our water projects in some communities. These led to abortive wells and project failure.
- Slow and Low community Participation – To encourage sustainability and continuation of development project activities communities are expected to participate actively in cash and local contributions, however, in some communities is low while in others is slow. These in most cases leads to slow implementation of project activities.
- Political patronage – Most communities are used to hand out from politicians, when a project requires contributions in kind and cash, some communities will show laxity since the project is not completely free.
- Impact climate change: Rain fall variability and excessive heat which has effect on access to water agricultural productivity. Rainfall was late and ends early in late September 2020. Its affect planting, maturity and yield of crop. The effect of climate change on access to water in rural communities of Nigeria is high, most water bodies like rivers and stream dry up just after the rain, while shallows wells hardly take communities throughout the dry season.
- Impact of COVID-19 pandemic: The pandemic greatly Impacted on the program activities in the year 2020. Due to the lock down

in the months of March through June, program activities, mostly workshops and meetings were suspended in line with National COVID-19 guidelines and protocol.

- Inability of some women to pay back the loan collected and as when due.
- Low economic activities during the COVID-19 lockdown has affected most women in meeting up their monthly payment obligation in Women empowerment program of Micro credit activities.

The program beneficiaries are predominantly farmers, therefore most activities during farming season experience low turnout as experience during the cook stove project and similar workshops (*JDPC Shendam Strategic Development Plan 2021–2030*).

The activities of Caritas/JDPC in the diocese of Shendam has over the years greatly impacted positively in the large number of vulnerable and poor people in Shendam. Through her generous activities, Caritas has given hope to many who at one point in time were tired of living. Thank God for this organization whose activities such as prison ministry, children development and youth empowerment, women empowerment programme, water sanitation, sustainable agriculture and food security, emergency relief and emergency preparedness, has helped and is still helping the vulnerable and bringing meaning to their lives. We believe also that most of the challenges facing the smooth running of its activities in the diocese would be overcome with more funds and support from within and outside the dioceses.

MICHAEL CHIMWALA

CHARITABLE ACTIVITIES IN THE CATHOLIC ARCHDIOCESE OF BLANTYRE-MALAWI

This paper aims at giving a picture regarding the charitable activities that are being carried out in the Catholic Archdiocese of Blantyre-Malawi. But before going into the details on the topic, it will be of paramount importance to say something about the Catholic Archdiocese of Blantyre. The Catholic Archdiocese of Blantyre is one of the eight dioceses in Malawi under the Episcopal Conference of Malawi. It was established in 1903, but before that, it first belonged to the then Nyasa Vicariate which was created by Rome in 1897¹. It covers “9,166 square kilometers and has over 1.6 million Catholic Christians transcending 43 parishes which are divided into eight deaneries”². The vision of the diocese is: “A spiritually and social-economically developed and unified family of God, inspired by the Holy Spirit”³. And her mission is: To holistically evangelize and transform the people of God through spiritual and human development”⁴.

FR. MICHAEL CHIMWALA is a priest of the Catholic Archdiocese of Blantyre-Malawi. He is currently studying for a Licentiate Degree in Theology specializing in Catechetics at Cardinal Stefan Wyszyński University, Warsaw.

¹ Cf. Episcopal Conference of Malawi (ECM), *History of the Catholic Church in Malawi*, www.ecmmw.org/new/about-us/history-of-the-church-in-Malawi [20.04.2021].

² Archdiocese of Blantyre, *Strategic Plan 2019–2023*, Balaka: Montfort Press, 2019, p. 4.

³ *Ibidem*, p. 19.

⁴ *Ibidem*.

Charitable activities in the Catholic Archdiocese of Blantyre. In terms of effecting its charitable activities, the Catholic Archdiocese of Blantyre works through the Pastoral, Social Development, and the Social Research and Communication directorates which are linked and supported by Finance, Investment and Administration. Within these directorates, there are commissions and departments. It is very vital in this paper just to say something about Social Development Directorate which is so much involved in conducting charitable activities in the diocese.

The Social Development Directorate. The Social Development Directorate of the Catholic Archdiocese of Blantyre focusses on areas of social development. This directorate has five fully-fledged commissions which deal with matters of community empowerment through promotion of human rights, equal access to inclusive and quality education, access to affordable and quality health services, and sustainable livelihoods. These fully-fledged commissions are Catholic Commission for Justice and Peace (CCJP), Catholic Education Commission (CEC), Catholic Health Commission (CHC) and Catholic Development Commission (CADECOM).

The Catholic Commission for Justice and Peace (CCJP). The Catholic Commission for Justice and Peace in the Archdiocese of Blantyre has the mandate to contribute to the creation of God-fearing, just, and peaceful society that promotes integral development and lasting peace. The overall aim of this commission is to awaken God's people in the diocese through awareness, to further appreciate their call as Christians about social justice, leading to a greater understanding of human rights and corresponding duties with leads to peace for all citizens in the diocese. This is done through civic education, advocacy, empowerment, capacity building, environment justice, research, and documentation in accordance with Gospel values and Catholic Social Teaching. This commission get funding to carry out its activities from *Misereor* Germany. Currently, this commission is running paralegal and global action to defeat hunger projects funded by the same *Misereor* Germany.

Catholic Education Commission (CHC). The Catholic Education Commission of the Archdiocese of Blantyre operates several primary, secondary, and tertiary institutions to help the youth attain equal access to inclusive and quality education within the diocese. There are donor agents that support the area of education in the diocese and CAFOD is one of them.

The Catholic Health Commission (CHC). The Catholic Health Commission of the Archdiocese of Blantyre oversees and coordinates the provision of comprehensive health services in its health facilities, institutions and communities following the healing ministry of Jesus Christ by promoting quality of life through delivery of comprehensive health care services to the community, which are consistent with the Catholic social teaching. For these comprehensive health services to be achieved, the diocese gets funding from the Italian Episcopal Conference of Bishops.

Catholic Development Commission. The mission of Catholic Development Commission in the Catholic Archdiocese of Blantyre is to create awareness and empower disadvantaged people at grass-roots level to undertake development which is integral, gender, and environment sensitive, sustainable and which promotes human dignity, and self-reliance. The commission achieves this through the following strategic areas of food security and nutrition, relief and rehabilitation, health and sanitation, environmental management, and training for transformation. Further strategic areas related to this commission include disaster and climate change, gender and HIV/AIDS, food nutrition and income insecurity, low access to water and, sanitation and hygiene, limited capacities to create opportunities to economic empowerment and skills development among the youth, low advocacy for good prices and access to good markets. Most of these activities get funding from the donor partners, namely, Caritas Australia, Scottish Government, Catholic Relief Services, Creetta, CAR and Sciaf.

Values and principals guiding the different charitable activities carried out by the Social Development Directorate of the Catholic

Archdiocese of Blantyre. All the above-mentioned commissions under the Social Development Directorate carry out their different charitable activities in the Catholic Archdiocese of Blantyre with funding from developmental donor partners under the guidance of the following core values and principles.

Commitment to Love. “Love one another as I have loved you” (John 15:12). Love is the core value of the Christian life. As missionary disciples of Jesus Christ, all Catholic in the Archdioceses of Blantyre are called upon to live the love of God in the family, Church, and society. This love is shown by being charitable to the less privileged, the less advantaged, the vulnerable and the defenceless.

The dignity of the human person and sanctity of life. The dignity of the human person is one of the fundamental values. This is so because human beings are God’s creation. They were created in the image and likeness of God. As the book of Genesis says that, “God created mankind in His own image, in the image of God He created them; male and female He created them” (see Gen 1:27). This dignity of every human being is what is at the foundation of human rights and corresponding responsibilities. Therefore, most of the charitable activities in the Catholic Archdiocese of Blantyre are carried out with the aim of respecting the dignity of every human person and the sanctity of life.

The common good. The common good is understood as a value coming from all necessary conditions of social living economic, political, material, religious, cultural which enable men and women to realize their human dignity and achieve their human potential more readily and more fully. The promotion of the common good is the concern of the Catholic Archdiocese of Blantyre in its charitable activities.

The principle of solidarity. The principle of solidarity comes from the very notion of society in its commitment to the common good. All people in the Catholic Archdiocese of Blantyre belong to one human family and as such have mutual obligations to promote the develop-

ment of all people across the diocese. Therefore, the Social Development Directorate initiate all this through its charitable activities.

Preferential option for the poor. In the Catholic Archdiocese of Blantyre, the preferential option for the poor is a commitment to be embraced by all Catholic members and the community at every level. The term “poor” in our context, refer to those because of their status, suffer oppression and powerlessness. Thus, those people that are politically marginalized and people discriminated against. Therefore, in the Archdiocese of Blantyre, in every economic, political, and social decision, a weighted concern is given to the needs of the poorest and the most vulnerable. Hence, the many charitable activities involved in the diocese.

Stewardship and integrity of creation. The Archdiocese of Blantyre’s commitment to the common good requires also responsible stewardship of the earth and its resources. True stewardship calls the people in the Archdiocese of Blantyre to examine how to use and share the goods of the earth, what they pass on to future generations, and how they live in harmony with God’s creation. In this respect, they are several projects that are carried out sensitizing the masses on their role as responsible stewards of the creation.

Justice and peace. In this area, the Catholic Archdiocese of Blantyre ensures social justice by providing the conditions that allow groups and individuals to obtain their due rights. The equal dignity of human persons requires the effort to reduce excessive social and economic inequalities. To promote justice is to transform structures which block love. Therefore, the concern for justice is not an option in the Archdiocese of Blantyre but a constitutive part of evangelization. Thus, action on behalf of justice and participation in the transformation of the world fully appear as a constitutive dimension of the preaching of the Gospel. Peace is the fruit of justice and is dependent upon right order among human beings. Hence, there are several activities that are carried out to make sure that justice is for all.

To this end, this paper has attempted to give a picture of some of the charitable activities that are being undertaken in the Catholic Archdiocese of Blantyre with funding from different donor agents. All these activities are done to empower the individuals and communities through promotion of human rights, equal access to inclusive and quality education, access to affordable and quality health services, and sustainable livelihoods.

AERON KUMUSEKERE

CHARITY ORGANISATIONS IN THE ARCHDIOCESE OF HARARE

The Catholic Church's credibility in Zimbabwe is not only realised in its continued presence since the time of plantation in the nineteenth century, but through some charity activities in the whole country and, particularly, in each of the eight dioceses. Different charity organisations practically implement the social teachings of the Church by helping people in times of need and promoting better living conditions for the poor and needy. The major charity organisations involved are Caritas Zimbabwe and the Society of St Vincent de Paul. In this article, the writer will present the nature of the organisations, the principles they are based on and some activities they have been practically involved in.

History. In the Archdiocese of Harare, there are two main charity organisations Caritas and Society of St Vincent de Paul (SSVP). The Catholic Bishops founded Caritas in 1972 as a "Commission for Social Services and Development (C.S.S.D), to carry out the social work of the Church"¹. This organisation was renamed in 1984 to the Catholic Development Commission (CADEC). This was mainly due to the shift of focus from social welfare to development. But, in order to identify with worldwide Catholic development agencies, it is commonly known as Caritas Zimbabwe. Apparently, its financial support

AERON KUMUSEKERE is Catholic Priest from Zimbabwe, Student at Cardinal Stefan Wyszyński University, Fundamental Theology Department.

¹ *Zimbabwe – Caritas*, <http://www.where.caritas.org/work.africa/zimbabwe> [29.03.2021].

is mainly from foreign partners, namely, “Caritas England and Wales-CAFOD, Catholic Relief Services USA, Caritas Ireland-Trócaire, Caritas Australia and Caritas Denmark”². This organisation has a National Office in the capital city, Harare, which coordinates the activities of each diocesan offices in union with diocese’s coordinators. “At the National level, the policy and decision making body is the National Executive Committee composed of the president who is a bishop and ex officio, the officers of the National Office, diocesan ex officios and diocesan coordinators”³. “At the diocesan level there is a similar body composed of the local ordinary and ex officio, the diocesan coordinator and the development team of field officers and elected representatives from communities with whom the commission is working in development work”⁴. The second organisation is the Society of St Vincent de Paul. This is based on the international voluntary organization founded in 1833 in Paris, France, by “Blessed Frédéric Ozanam, a French lawyer, author, and professor in the Sorbonne. Frédéric collaborated with Emmanuel Bailly, editor of the *Tribune Catholique*, in reviving a student organization which had been suspended during the revolutionary activity of July 1830”⁵. It has same structures like Caritas, that is, at national and diocese level. In the Archdiocese of Harare, it is comprised of voluntary lay members from all parishes who establish “conferences” affiliated with the archdiocese pastoral council. Its financial and other support is mainly based upon the local contributions from the parishioners and other well-wishers.

Principles. Caritas “advocates for fair and just systems to allow vulnerable people to escape the tyranny of poverty”⁶. It is based on

² Ibidem.

³ Ibidem.

⁴ Ibidem.

⁵ *Society of Saint Vincent de Paul*, “Wikipedia”, http://en.wikipedia.org/wiki/society_of_st_vincent_de_paul [01.04.2021].

⁶ *Zimbabwe – Caritas*, <http://www.where.caritas.org/work.africa/zimbabwe> [29.03.2021]

the social principles of “solidarity, social and economic justice and peace”⁷. It aims at providing hope to people “in times of hardship and contributes to the development of social justice in times of peace; working with people to bring about positive changes in some of the poorest provinces in Zimbabwe. The agency’s mandate includes integral human development, emergency relief, advocacy, peace building, respect for human rights, and support for proper stewardship of the planet’s environment and resources”⁸.

The Society of St Vincent de Paul is based on “the idea that men and women should give of themselves through charity, which means love”⁹. The aim for the members “is to follow Christ through service to those in need and so bear witness to His compassionate and liberating love”¹⁰. The members, “through personal contact and in the spirit of justice and charity ... aim to relieve suffering and promote human dignity, regardless of “race, creed, colour, origin or caste”. The society is concerned not only with relieving need but also with redressing the situations that cause it”¹¹. So they aim at sanctifying themselves by saving the poor and needy in the society.

Activities. These organisations have been involved in different activities in the diocese. For Caritas Zimbabwe, its involvement has been at all times that is, before, during and after crisis situations. Amongst its “activities are water and sanitation projects that have increased access to clean water and hygiene practices to an average of 70 percent of the community; ensuring secure, safe and healthy living conditions for families”¹². It has embarked “on HIV/AIDs pre-

⁷ Ibidem.

⁸ Ibidem.

⁹ *Society of St Vincent de Paul-Zimbabwe*, <http://www.facebook.com/pg/society-of-st-vincent-de-paul> [01.04.2021].

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Ibidem.

¹² *Zimbabwe – Caritas*, <http://www.where.caritas.org/work.africa/zimbabwe> [29.03.2021].

vention and awareness campaigns to address orphans and the two million people living with HIV and their families”¹³. It has also managed projects on agriculture and food security, mainly in rural areas, in order to improve the “families livelihoods and increases their incomes through initiatives such as setting up community gardens, supplying seeds and equipment, and improving adaptation techniques to increase food crop yields”¹⁴. These areas face low rainfall during the rainy season, thus suffer draughts most of the times. It has also provided emergency and humanitarian assistance by providing “life-saving aid to the lives of those affected by natural disasters and who are suffering from poverty and hunger. During a severe drought in the early 1990s, the agency helped avert large-scale hunger through supplying food to those in most urgent need”¹⁵. Since March 2019, the organisation has been providing aid to victims of cyclone Idai which hit Zimbabwe in the eastern parts and destroyed schools, villages, bridges and killed many peoples. For the Society of St Vincent de Paul, the majority of members are within the urban parishes. They offer varied efforts to provide material and financial support to the poor or needy. They engage in a variety of activities through the local conferences and councils. They identify a problem and try to offer needed help through awareness and gathering of means to resolve the issue. Their activities are normally focuses on individual people or families though they can also participate in larger community activities. In 2019, the society organised contributions for cyclone Idai victims and the contributions included non-perishable food stuffs, medical supplies, blankets, clothing, shoes, toiletries, diapers, sanitary pads, sleeping bags, etc.

Conclusion. The Catholic Church charity organisations in Zimbabwe have managed to put the Gospel values into action without

¹³ Ibidem.

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Ibidem.

discriminating people by denomination or religious affiliation. Caritas and the Society of St Vincent de Paul, are the two major charity organisations existing in the Archdiocese of Harare. The former is mostly funded through foreign aid by its international partners whilst the latter is funded from the local Church members. Both have been very active in desiring to eradicate poverty and poor living conditions in the lives of the people although Caritas mainly focuses on development in rural areas when there are no national disasters. The Society of St Vincent de Paul is mostly active in the urban areas, even though, it also plays a part during national disasters. All these activities have been a sign of credibility for the church in Zimbabwe within the archdiocese of Harare and the national community.

TESFAYE AGO

A PRESENTATION ON THE CHARITY ACTIVITIES IN THE APOSTOLIC VICARIATE OF AWASSA – ETHIOPIA

Ethiopian Catholic Church Social and Development Commission (ECC-SDCO) coordination office of Hawassa is heading to undertake a multi-sectoral social & development activities in the fiscal year 2017. The major social services include: 13 health facilities comprising of 1 MCH specialty center, 4 Medium clinics and 8 primary clinics. With regard to education facilities, there are 25 kindergartens, 33 primary and 2 secondary schools – all together 60 facilities are operational. The social service facilities are located mostly in rural areas of SNNPRs and Oromia region. Most social services are operational in Sidama & Gedeo zones in SNNPR and Guji and Borena Zones in Oromia. Currently, there are two ongoing primary health care projects in Sidama and Guji zones with duration of five year’s plan.

Based on the set strategic directions, ECC-SDCO of Hawassa is striving to deliver quality and affordable curative and preventive health services with main focus on maternal and child health care. This project plan encompasses activities for January-December 2017 based on project agreements of the under mentioned projects: Primary health care project for Teticha, Shafina, Dongora, Mike and Fullassa communities from September 2015 up to September 2018. Agreement entered between ECC-SADCO Hawassa, Sidama Zone Department of

TESFAYE AGO is Catholic priest from Ethiopia, student at Cardinal Wyszyński University in Warsaw.

Finance & Economic Development and Sidama Zone department of health. Primary Healthcare project for Gosa, Harowato and Qilenso communities of Guji Zone in Oromia Regional State”, from February 2014 up to December 2018. Agreement entered between ECC-SADCO Hawassa, Oromia Regional state Finance & Economic Development Bureau and Bureau of health.

Similarly, as part of the development initiative of AwCS, education program is heading to provide quality education to the needy people of Sidama, Gedio, Guji, and Borena Zones and the districts of Amaro. The program will enhance the provision of comprehensive & quality education starting from KG up to secondary level. Professional capacity building and child protection trainings are an integral part of the teaching and learning process. New School construction will take place in Amaro Kelle Twon and at Qotile kebele of Borena zone addressing the need of pastoralist children. Student enrollment will be enhanced increasing by 10 percent of the year ended.

Cognizant of the importance of WASH services and facilities over the health, education, economic development and the human dignity, AwCS has given due emphasis to further strengthen as per the guiding strategic plan document. So far, AwCS has been implementing water supply projects exclusive of sanitation and hygiene concepts over many years. The 2017 annual plan aims to contribute toward the goal of ‘ONE WASH’ Program in addressing the need of beneficiaries with a holistic suite of WASH interventions. To this effect, the Technical Approach of the program will have a direct link to improving access to adequate safe water, improved sanitation services and hygienic practices for younger children in particular and their families utmost. With regard to Organizational development, AwCS has been implementing a grand restructuring plan since 2015. With this it has gone, a rigorous step evaluating its strategic plan to assess the extent to which it has accomplished the purpose set for and the capacity to absorb changes required in meeting minimum organizational standards. The evaluation of the strategic plan will continue in

2017 with special consideration of fitting into the national ECC-SDCO central plan 2017–2021.

Vision, Mission and Core Values of ECC-SDCO. The vision statement of the ECC-SDCO is to realize on Ethiopian Society where the spiritual, physical, socioeconomic and cultural needs of the people are met and where all peoples live in Harmony, Solidarity, Equality, Love, Justice and Peace. Mission statement of ECC-SDCO is to bear witness to the love of God (Acts1.8) by promoting the integral human development of all members of the Ethiopian Society by ensuring growth and self-reliance through evangelization with the aim of social transformation. The core values of the ECC-SDCO shall always be inspired and guided by the Gospel of Christ and the Social Teaching of the Catholic Church while providing holistic service which promotes the holistic development of the people of God. In view of this, we adhere to the realization of the following core values: Dignity of the human person, Solidarity, Stewardship and Subsidiary

The social service program strive to achieve the under mentioned specific objectives which in turn contribute to the overall goal of the development programs.

- Provide standardized integrated preventive, primitive and curative health care services in accordance with the stated national and Catholic health policies.
- Deliver quality social services professionally sound, scientifically up-to-date and ethically in line with the Catholic social teaching.
- Ensure that the social services are financially accessible for the vulnerable, marginalized and less privileged part of the population.
- Comprehend the service provided with the government’s primary intervention focuses and work in line with the national policies.
- To have a strong network of all Catholic health & education institutions using management information system.
- Consolidating fragmented WASH projects operating under clinics, schools and community to increase the coverage and quality of WASH service

— Enhance Financial Mobilization and Management for a wider development intervention

To realize the objectives, the secretariat is currently engaged in organizational capacity assessment of the social service facilities to identify gaps and improve accordingly to meet strategic objectives of the programs. Following the assessment process, new phase of comprehensive health and education program will be designed in view of existing demand of the community. The strategic directions of the program are geared towards empowering community participation, improving quality of services to achieve high level clients' satisfaction, structurally restructuring some of social service facilities to meet the growing social demand, and ensuring sustainability. The following are key targets among others:

1. Empower the community for active participation in all social & development activities
2. Adopt appropriate home-school relationship to improve child learning outcomes
3. Improve the quality of social services and meet the gaps identified
4. Strengthen collaboration / partnership with partners for sound management practices
5. Increase the competency of professionals through capacity building trainings and exposure visit to insure high level client satisfaction & quality of service.
6. Reducing the vulnerability to disease through provision of comprehensive healthcare services
7. Expand women promotion & social rehabilitation activities to reach the lowly households.
8. Devise long term financial sustainability strategy through tiered user payment modality
9. Building additional infrastructure/renovation to create client friendly facilities
10. Effectively use tax exemption opportunities to import medical equipment and vehicles needed for program delivery.

11. Comply with critical national & international primary health care standards to ensure quality of service delivery for utmost patient safety.

AwCs operates over an area of 118,000 km² in three administrative regions sub divided into six different zones namely: Borena & Guji Zones in Oromia; Sidama, Gedeo & Segan Zones in SNNPRS and Liben in Somalia Region

Table 1: Health Facility distribution, AwCS

Project	Region	Zone	Woreda	Kebele	Health Facility
Primary health care project for Teticha, Shafina, Dongora, Mike and Fullassa communities.	SNNPR	Sidama Zone	Boricha	Fullassa	Fulassa Primary clinic
			Aleta Wondo	Dongora	Dongora primary clinic
			Hulla	Teticha	Teticha Medium clinic
			Dalle	Shafina	Shafina primary clinic
Mike	Mike primary clinic				
Primary health project for Gossa, Harowato and Qilenso communities	Oromia	Guji Zone	Anna Sora	Gosa	Gosa Primary clinic
				Kilenso	Primary clinic
			Uruga	Harowatto	Harowatto Med. clinic

Health & HIV/ AIDS program. AwCS renders health service mainly to the poor, marginalized and most underprivileged communities reaching more than 500,000 people through 13 health institutions ranging from primary clinic to health center. Health facilities will utilize existing basic medical equipment and technical devices to offer quality services to the target communities. Some missing equipment such as ultrasound, high powered microscope, laboratory equipment will be bought in country or imported from donors abroad with duty free privilege. Drugs and consumable supplies will be purchased

locally by allocated project fund. The major program contents and activities include the following:

- Basic healthcare knowledge and hygienic skills of the target communities have been improved.
- Access to quality/efficient maternal and child healthcare service improved.
- Environmental sanitation, hygienic practice developed.
- Access to quality and affordable clinic based health service realized.
- Over 80,000 adults will have utilized outpatient services provided by clinics.
- 115,689 under one year children will have been immunized against vaccine preventable disease.
- 38,674 women of reproductive age will have been immunized against tetanus.
- Growth monitoring service will have been delivered to 68,966 children < three years of age.
- ANC and PNC services at static and outreach sites will have been delivered to 28875 mothers.
- Natural family planning will have been provided to 38,639 reproductive age women.
- Curative service will have been given to over 68,298 under five year children.
- Skilled delivery service will have been given to 28717 mothers.
- In patient service will have been given to 385 under 15 year old children for various illnesses.
- Over 80 health education secessions will have been conducted in target communities.
- TB screening and treatment service will have been given to 677 under 15 year children.
- 7048 women will have received PMTCT service.
- 1326 women will have received ART service.
- Malnutrition screening / management will have been conducted to 183 SAM and 206 MAM cases.

- 43 pregnant and lactating mothers will have been screened and managed for malnutrition.
- General medical service will have been provided to over 1875 adult patients for various disease conditions.
- About 414,000 diagnostic tests will have been conducted to patients visiting health facilities.

In 2017 the education department opted to focus on the following key program areas.

- Increasing enrollment rate of kindergarten and primary level students by 10% (from 18,001 of students enrolment to 22,722).
- Providing short term training on laboratory utilization & other pedagogical improvement training to teachers.
- Construction of Qotlie first cycle primary and Kelle town KG school.
- Provision of lunch to 650 students in Borena for 200 school days.
- Supplying school materials to 2000 children.

The WASH program will focus on improving access to safe, adequate and sustainable water supply through construction, restoration and protection of existing water sources and rehabilitation of roof water harvesting scheme in schools, health facilities. To this end, the major components include:

- Cleaning/protection/rehabilitation of water sources for domestic and animal use (spring water, pipelines extension, shallow wells, boreholes) in the 3 woredas.
- Construction/rehabilitation of water points (in community, in schools, in health facilities).
- Creation, formation and training of WASHCOs to run the newly constructed / rehabilitated water sources.
- Construction/rehabilitation of Water Harvesting Systems (in schools and in health facilities).
- Distribution of Water Pure sachets and jerry cans and awareness-raising on their correct use to households during the most criti-

cal months of the year, in order to overcome drought or flood emergency.

Improving access to safe and appropriate sanitation facilities through the construction of latrines in targeted public school, health facilities and community centers and increasing awareness of hygiene/sanitation practices, especially amongst women with children under five, and populations living in areas prone to cholera, drought, and floods.

- Construction of a block of latrines and hand wash facilities in schools and community centers.
- Formation of School Health Clubs and organization of monthly sensitization meetings with students and teachers on the proper use of latrines, cleanness and good hygienic practices and prevention of communicable transmitted disease.
- Distribution of sanitary kits (in schools and in community centers) to keep the compound clean.
- Creation of village Health Committees on health and hygiene promotion and follow ups.

Anticipated Challenges/problems

- Inadequacy of funds across all social and development services.
- High students' dropout and high teachers' turnover.
- Resistance from parent not to pay students' fee & feeding contribution.
- High staff turnover compounded with shortage of health workers who are willing to serve in extremely remote areas with minimum basic facilities.
- Rapid increase in cost of medicines and supplies beyond the purchasing capacity of health facilities.
- Lack of capacity building opportunities for health workers to keep them updated on emerging health issues.
- Resource limitations to cover operational costs in some of the health facilities.

Program/Projects Budget and Beneficiaries

The projects are expected to benefit over 536,170 populations mainly rural residents in target kebeles and neighboring communities. Out of this, about 60% are most vulnerable women and children. Detailed beneficiary list disaggregated by sex for each health facility is depicted in the table below.

Table 2: Population profile of target communities, 2017

Region	Zone	Woreda	Facility	Number of beneficiary		Total
				M	F	
SNNPR	Sidama	Hula	Teticha Medium clinic	59,808	89,712	
		Boricha	Fullassa Primary clinic	39,872	59,808	
		Aleta Wondo	Dongora primary clinic	25,917	38,875	
		Dalle	Shafina Primary clinic	29,904	44,856	
	Mike primary clinic		43,859	65,789		
Subtotal Sidama zone				199,360	299,040	498,400
Oromia	Guji	Anna Sora	Gosa primary clinic	4,857	7,286	
			Qilenso primary clinic	2,000	3,000	
		Uruga	Harowatto Medium clinic	8,251	12,376	
	Subtotal Guji zone				15,108	22,662
Grand Total				214,468	321,702	536,170

Table 3: Expected number of project beneficiaries disaggregated by sex (M & F)

Description	M	F	T
Sidama Zone schools Project	4989	4011	9000
Gedio Zone schools Project	2856	1934	4790
Guji Zone schools Project	1321	1179	2500

Borena Zone schools Project	1003	797	1800
Amaro school Project	385	315	700
Sustainable Quality Education	2000	1000	1000
Borena School Feeding Project	355	295	650
Child Protection Project	6235	5303	11556
Qotile School Construction Project	265	135	400
Total	19,409	14969	32396

Table 4: Expected number of project beneficiaries

	Male	Female	Total
Community	15,000	15000	30000
School Children's	4000	6000	10000
Disabled population	1200	6000	1800
Emergency situation	4000	6000	10000
Total impact area population	24,200	33000	57200

ZAKOŃCZENIE

Wolność religijna może być realizowana na różne sposoby. Jednym z nich jest działalność charytatywna, która ze względu na motywację miłości bliźniego jest ściśle związana z podmiotami kościelnymi. Przedstawione w książce artykuły i przyczynki tematycznie zostały zogniskowane wokół takiej działalności, choć autorsko ujętej z różnych perspektyw. Impulsem do refleksji naukowej stał się raport opracowany przez Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego o katolickich organizacjach charytatywnych w Polsce a zaprezentowany podczas konferencji naukowej 16 marca 2021 roku na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Organizacją konferencji zajęła się nowo powołana jednostka badawcza – Uniwersyteckie Centrum Badań Wolności Religijnej UKSW. Powstała w ten sposób platforma wymiany myśli oraz refleksji interdyscyplinarnej nad ważną kwestią wolności religijnej, której pierwszym owocem jest niniejszy zbiór artykułów.

Z racji uwarunkowań geograficznych i kulturowych duży nacisk został położony w książce na kontekst polski (statystyka, Internet, refleksja prawna, aspekt teologiczny i teologicznofundamentalny). Działalność charytatywna w Polsce nie tylko posiada bogatą historię oraz liczne współczesne formy, ale także jest przedmiotem wielu analiz teoretycznych. Skala ilościowa tej działalności w Polsce domaga się zbierania refleksji teoretycznej oraz wyciągania dalszych wniosków. Nie dokonuje się to w izolacji z kontekstu światowego, po pierwsze dlatego, że polskie organizacje niosą pomoc na całym świecie, a zwłaszcza w miejscach, gdzie występują szczególne zagrożenia obejmujące również sprawy religijne. Po drugie kontekst światowy wskazuje na ciągłą potrzebę nie tylko działalności pomocowej, ale również i namysłu nad nią. Jak pokazuje lektura opracowań dotyczących Syrii czy organizacji pomocowych wiele obszarów zagrożeń nie jest dostatecznie traktowanych z uwagą

nie tylko z powodów niewystarczających środków materialnych, ale również ze względów politycznych i ideologicznych. Jednym z nich jest lekceważenie losu mniejszości chrześcijańskiej w krajach Bliskiego Wschodu, która znajduje się na granicy zupełnego wyginięcia. Oprócz artykułów w książce zostały zebrane materiały będące prezentacjami organizacji charytatywnych w krajach afrykańskich. W tych miejscach widać jak internacjonalizacja pomocy charytatywnej jest niezbędna dla jej skuteczności. Organizacje miejscowe dzięki znajomości charakterystyki potrzeb w danych miejscach oraz zaplecza osobowym mogą nieść pomoc, której finansowanie lub projektowanie odbywa się we współpracy z ośrodkami międzynarodowymi. Dopełnia to statystyczny obraz działalności charytatywnej wynikający z raportu ISKK. Ma to również swój rys teologiczny, ponieważ odsłania powszechność Kościoła dostrzegający potrzeby ponad granicami kontynentów oraz bez pomniejszania roli wspólnot lokalnych. Przedstawiony obraz działania różnych organizacji charytatywnych w krajach afrykańskich odsłania motywację miłości bliźniego wpisaną w strukturę instytucji kościelnych.

Działalność charytatywna przedstawiona w tej pozycji okazuje się bardzo bogata zarówno pod względem jej przejawów, wyników badań statystycznych, jak i znaczenia. Jest ona skutkiem istnienia wolności religijnej. Zaprezentowana książka przedstawia nie tylko panoramę ujęć według tematów zaprezentowanych przez danych autorów, ale wpisuje się w szerszą całość lub przynajmniej chce wyznaczać kierunki dalszych badań nad wolnością religijną. Przede wszystkim zwraca uwagę, jaką należy obdarzać badania ilościowe i sprawozdawcze oraz działalność motywowaną religijnie. Oprócz wartości samej w sobie badane zjawiska mogą służyć za podstawę do analiz teoretycznych i syntez pogładowych. Ponadto łączą teorię z praktyką w tym sensie, że ukazują problematykę pomocową w oparciu o bardzo ważne motywacje religijne i kościelne, które intensyfikują działalność humanitarną oraz ukazują obszary niedostatecznie oświecone w perspektywie pozareligijnej.

ks. dr Rafał Pokrywiński

Wydawnictwo
bernardinum

ISBN 978-83-8127-695-5

9 788381 276955